4

HRVATSKA

KNJIŽEVNA

REVIJA

MARULIĆ

2003

ISSN 0350-4220

MARULIĆ

hrvatska književna revija
Izdavač i osnivač: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima
Zagreb, Trg kralja Tomislava 21
Izdavača zastupa: Radovan Grgec
Uređuje uredički odbor
Glavni i odgovorni urednik:
Radovan Grgec
Tajnik uredništva: Mladen Jurčić
Godina izdavanja i tiskanja 2003.
Copyright:
HKD sv. Jeronima, Zagreb
Omot: Ante Starčević
Revija izlazi šest puta godišnje (veljača, travanj, lipanj, kolovoz, listopad, prosinac)
Rukopisi se ne vraćaju.
Uredništvo i uprava:
Zagreb, Trg kralja Tomislava 21
Telefon: (01) 49 22 300
E-mail: hkd.marulic@zg.htnet.hr
Stranke se primaju svakog dana osim subote, od 11 do 13 sati.
Godišnja pretplata 180 KUNA.
Žiro-račun kod Zagrebačke banke

2360000 - 1101396418

Cijena ovoga broja: 30 KUNA
Godišnja pretplata za inozemstvo: 36 USA dolara.
Uplaćuje se na devizni račun kod Zagrebačke banke Zagreb:

2500-3207374-SWIFT ZABA HR 2X

Tisak: DENONA d.o.o. Zagreb

BROJ 4 ZAGREB, srpanj-kolovoz 2003. GOD. XXXVI

Radovan GRGEC

Uz rub (149)

Zahvaljujući hrvatskoj televiziji mogao sam sudjelovati, makar i posredno, dočeku *Ivana Pavla II.* u Hrvatskoj. Iako sam bio pomalo sklon onima koji su dovodili u pitanje korist od toga posjeta, zbog Papina zdravstvenog stanja, nisam pomišljao na troškove njegova puta i boravka. U ušima mi, naime, odzvanja "velikodušno" Judino prekoravanje zbog troška za skupocjenu pomast kojom je grešnica pomazala Isusove noge, jer da se taj novac mogao utrošiti za siromahe. Međutim, gledajući oduševljene poklike uz mahanje zastavama i pjesme, iskrene (?) poklone i rukoljube pogrbljenom starcu u bijelom, uključujući tu i pozdrave recikliranih komunista, gledajući to "najlipše more na svitu" i uz "more lipu mladost", osjetio sam da mi se oči rose suzama bez poticaja profesionalnih "masera suznih žlijezda" i usprkos dušobrižničkim upozorenjima da se okanimo "uskogrudne nacionalne retorike".

Doduše, istina je da ćemo pravu korist od Papina dočeka i govora imati ako ne budemo samo slušali i gledali, nego i doista čuli i u djelo provodili ono što nam kaže taj čovjek koji ima određenu viziju i misiju. No, zar bismo zato morali zaboraviti bombardiranje hrvatske Atene i Vukovara za domovinskog rata, ubojstvo nedužnih na obližnjoj Daksi za vrijeme II. svjetskog rata, zahvalnost za Papino priznanje naše države, premda naši "prosvijetljeni" korifeji duhovne misli izbjegavaju i na Dan domovinske zahvalnosti spomenuti riječ "domovina"?

* * *

Naravno, kršćani ne smiju zaboraviti ni na dužnost opraštanja i pomirenja, bez kojega nema pravoga mira, ali ga nema ni bez pravde. Nadam se da se, gledajući "očima srca" lik bolešću skršenoga i molitvom skrušenoga starca, kojega s poštovanjem pozdravljaju tisuće i tisuće u Hrvatskoj i u svijetu, uzdrmala "kritična distanca" naših i svjetskih "cerebralaca", kozmopolita i agnostika i da im je "žuti smijeh" zamro na ustima. Neki od njih, koliko sam mogao primijetiti, nisu to "klanjanje kumirima" gledali s porugljivim podsmijehom nego s dobrohotnim

osmijehom, svjesni da su i oni dio naroda i zemlje u koju je došao *Ivan Pavao II.* Među takvima su, nadam se, bili i predstavnici Sabora, Vlade i Republike, a pogotovo tisuće koje su satima čekale dragoga gosta i pekle se na nemilosrdnom lipanjskom suncu.

U br. 3/2003. "Marulića" nakon uvodnika objavljena je moja crtica "Zvonimirovom do Džamije i dalje". Taj put prema "Zvijezdi" uspoređujem s putem *Vercorsova* borca, ili, u djelu *Ariela Denisa* (L' averture quasi una fantasia), s putem glavnoga junaka koji po kiši kreće od pariške četvrti Montparnassea, opraštajući se od starih slika, uspomena i ljubavi.

Ruminirajući stare uspomene, krenuo sam i ja 1970. pariškom ulicom Vaugirard od početka do kraja (koje li dužine!) ili od trga Cavour u Rimu (zapravo od hotela "Issa", gdje je odsjeo i *Ali Agca*) preko Tibra ulicom Corso i dalje. Dalje se fućka, mogao bi tkogod reći. Gusti splet uličica-pritoka obilježiše neki križevi i križni putevi, mjesta na kojima vjernici mole za žrtve. Jedno je od takvih mjesta i ono gdje su pronašli leš *Alda Mora* u autu. Jest, dalje se ne fućka, nego moli. Moli s *Isusovom Crkvom, Crkvom siromašnih.*

Nekad se zapitamo jesmo li mi doista Crkva siromašnih, Crkva koja ne prestaje moliti na grobovima mučenika i djevica, među koje ubrajamo i hrvatske blaženike *Mariju od Propetoga Petković* i *Ivana Merza*. Beatificirao ih je čovjek bez "kumirskog" imagea. Stoga i sve iskrene ili neiskrene "proskineze" i "rukoljubi" ne djeluju previše "ponizujuće", kao što nisu neumjesni ni feudalni izrazi "uzoriti", "preuzvišeni", "prečasni", "velečasni", "presvijetli" i sl. I riječ "don" dolazi od "dominus" kao i "duvna" od "domina". Uostalom, svi su ti izrazi odavno izgubili prvotno značenje. Jedan "umni" klerik protestirao je i protiv riječi "Sveti Otac" kao nestručne i "kolokvijalne". Naravno da taj izraz ne mora imati nikakve veze ni sa "svetošću" ni s "očinstvom" u doslovnom smislu, premda možemo, kad je riječ o *Ivanu Pavlu II.*, naslutiti da se tu radi o čovjeku koji, noseći svoj križ i trpeći, makar i "četveronoške" ide hrabro prema ostvarenju svoje vizije i misije.

* * *

Ipak, kad kažemo "Crkva siromašnih", smatramo da se ta sintagma odnosi na siromaštvo u evanđeoskom smislu, tj. na "siromaštvo u duhu (ili u srcu)", a to je sloboda od robovanja vlasti, časti i imanju. Oni koji su podobniji za "slobodu djece Božje" obično su i siromašni u materijalnom smislu. Njihovo siromaštvo nije, kako bi rekli Francuzi, "misére", ali je to ipak "pauvreté tout court". Kao što je u Govoru na gori iznijet ukratko čitav evanđeoski program, "magna charta" kršćanstva, tako su na neki način u prvom blaženstvu sabrana ukratko sva ostala, a teškoća bogataša da uđe u Kraljevstvo "kroz iglene ušice" nije samo slikovit izraz podložan

raznim interpretacijama, nego i iskustvo koje susrećemo na svakom koraku, činjenica koju ističu i suvremeni mislioci kad govore o razlici između "imati" i "biti", o "otuđenju" onih koji su posjedovani onim što posjeduju.

Mogu li "tajkuni" i "utilitaristi", opsjednuti borbom za vlast i čast, za probitak i užitak, bili nominalni vjernici ili bezvjerci, klerici ili laici, biti dostojni predstavnici naroda ili čak "Crkve siromašnih", Crkve Isusa Krista? Uza sve nedostatke svojega "vjerničkog statusa" mogu se pohvaliti i nekim povlaštenim karakteristikama, npr. činjenicom da nikada nisam bio bogat, kao ni moji roditelji, premda smo i ja i oni bili dužni misliti i na ostale članove obitelji, prvenstveno na djecu. Nekidan sam u "Spomenaru obitelji Grgec" (u rukopisu), važnom za povijest Hrvatskoga katoličkog pokreta", kao što su to npr. i brojne knjige o *Ivanu Merzu* ili monografija moga oca o *Rudolfu Eckertu* i nedavno objavljena *Lončarevićeva* monografija o *Ljubomiru Marakoviću*, čitao u svesku za 1935. na str. 65: "Danas, 19.III., imendan je moje supruge Josipe, pa sam je htio iznenaditi nekim darom, ali nisam imao novaca." Toga je dana koadjutor mons. *A. Stepinac* govorio djelatnicima Katoličke akcije o značenju karitativnog rada, kateheze i katoličkog tiska. Stepinac je imao, doista, poput *Domjanićevih* "romara Hrvata", hrabro srce i "srce siromaha", što je došlo do izražaja naročito za vrijeme II. svjetskoga rata i nakon njega 1945. i 1946. Drugi jedan zagrebački biskup također s pravim "srcem siromaha", bio je *Josip Lang*. Obojica su potjecali iz razmjerno imućnih obitelji, kao i nova naša blaženica *Marija Petković*, ali su uvijek ostali "siromašni u duhu". Tko je čuo Stepinca gdje govori protiv svih rasizama i totalitarizama u prilog svojega doma i domovine, mogao je naslutiti što znači inteligencija srca. Nedavno je jedan razborit pisac (*L. Payne*) rekao: "Samo Bog nas može spasiti od strašnoga zla, od provalije između glave i srca". Ravnoteža između glave i srca ne uspostavlja se tako lako, pogotovo u vremenu raznih napetosti i porasta konfliktnih situacija, u vremenu raznih "križnih puteva".

Tokom svoje povijesti hrvatski je narod prolazio kroz razne križne puteve, koji su iznjedrili junake na bojnom polju, ali i svece čije je značenje za nacionalnu povijest bilo katkad upravo u uklanjanju "provalije između glave i srca". O tim hrvatskim križnim putevima i uskrsnućima, o junacima i plodovima srca, uma i duha, govori i nova jeronimska *Danica* za 2004., koja uskoro, kao i obično sa zidnim i džepnim kalendarima, izlazi iz tiska. Junaci kršćanskoga života i "duhovnog siromaštva" ne moraju biti ni članovi duhovnih staleža, ni crkveni uglednici, ni "medijski razvikane ličnosti", pa smo zato i takvima posvetili nekoliko prijašnjih *Danica*. Takvi obično ne pričaju o razlikama između integrističkog i "fundamentalističkog" kršćanstva s jedne strane i "koncilskoga" s druge, ali su redovito životom pokazali kako se "provalije između srca i glave", između "ressourcementa" i "ag-

giornamenta», između jednoga i drugoga koncila, premošćuju upravo u životnoj praksi onih koji ne stanuju u skupocjenim palačama i ne voze se u luksuznim automobilima, nego žive možda i na rubu egzistencije.

Upravo su takvi "svjetlo svijeta", sol zemlje i srce Crkve siromašnih. To je i *Ivan Pavao II.*, bez obzira na "papamobil" i vatikanske odaje, i on će nas uvijek pratiti svojom simpatijom i blagoslovom, gdje god se nalazio. "Marijanski papa" (Totus tuus!) prijatelj je "marijanske" Hrvatske, a Marija je "odvjetnica Hrvatâ" (advocata Croatiae), pod čiju se zaštitu utječemo znajući da Majka Riječi Božje neće prezreti naših riječi, riječi "romara Hrvatâ", koji joj hodočaste naročito u ovim ljetnim mjesecima, utječući se u zagovor Velike Gospe, Majke Božje Bistričke i Gospe Sinjske. Čvrsto vjerujemo da će nad domovinom ponosnih sinjskih alkara uvijek bdjeti blagoslov Gospe od Otoka. Taj je blagoslov uvijek bdio nad zemljom hrvatskom u svim nevoljama i na križnim putevima kroz koje smo prošli.

Iz najranjenijeg i najranjivijeg dijela "Bosne poharane", prigodom beatifikacije *Ivana Merza* 22. VI. 2003. biskup *Komarica* uputio je Papi a preko njega i cijelom svijetu poziv za pomoć narodu kojemu prijeti istrebljenje, popративši svoj SOS (a ne nacionalističku retoriku) podacima o ubijenima, prognanima i izbjeglima (koji se ne mogu vratiti u svoj dom i domovinu). Valja nam "očima srca" suočiti se s tom stvarnošću naroda koji polako nestaje svojom i tuđom krivnjom. Bože, čuvaj Hrvatsku!

JESTE LI VEĆ NARUČILI?

"DANICA 2004" knjiga s obiljem zanimljivoga, zabavnoga i poučnoga sadržaja i s nagradnim natječajem za najmlađe;

Džepni kalendar **"DANICA 2004"** sa slikama junaka i mučenika hrvatskih križnih puteva, te s poštanskim brojevima i drugim korisnim podacima;

Zidni kalendar **"DANICA 2004"** s umjetničkim slikama Majke Božje i sv. Antuna Padovanskog

Naručuje se kod izdavača:

HKD SV. JERONIMA
10000 ZAGREB
Trg kralja Tomislava 21
Tel. 01/49 22 300
E-mail: hkd.danica@zg.htnet.hr

Ivana RADIĆ

Ne znam što voliš

Reci mi, voliš li više
Osmijeh proljeća rana
Ili tugu jeseni kasne
Što sipi s golih grana?

Voliš li tajni trenutak
Kad suton brda, dira,
Ili podneva jasna
Kad cvrčaka glazba svira?

Voliš li prostrana mora
Ili potoka pjenu,
Voliš li bogate krošnje
Ili tek grmlja sjenu?

Ne znam ti skriveni hod,
Ni riječi šapat zanesen,
Znam samo da posljednji bljesak
Nudi nam kasna jesen.

Srodnost

Njive se zlatom prelijevaju,
eno već nebom kroči
mjesec krvavo sjajan
utjeha besanih noći.

Oblaci blijedi plivaju-
dragi svjedoci slutnja,
o kako sve ljepši bivaju
nosioci bola i šutnja.

Evo ih polako već klize,
korake tajne im znam.
Oblačiću posljednji, mali,
još uvijek ko i ja si sam,
a tajnu ipak ti znam.

Gineš i trpiš uzalud,
a živiš samo od sanja
ljubeći zvjezdanu zraku
u naručju uvela granja.
Bježiš dalje u tamu:
ostavljaš me, ko i svi, samu.

Daniel NAČINOVIĆ

Sred te se pećine Marija javi

(putopis hrvatskog hodočasnika)

Kroz prozor rudarske kuće djetinjstva, onaj što gleda prema zapadu, za ovakvih se večeri nebo prekriva prostirkom s majčina šivaćeg stroja. Dotiče ga - i danas je tako - jedina okomica: čelični kostur pumpe za vodu ugašena ugljenokopa. Udaljeniji obzori prema jugozapadu i zapadu skrivaju međaše rudarske Labinšćine, skrovita sela i zaseoke kao što su Sv. Bartol, Paradiž i Sv. Martin, u koja bismo ja i otac gdjekad, berući gljive, odlazili po vino.

Istim pravcem, danas bih, preletjevši rječicu Rašu, topografijom misli mogao dospjeti do zapadne obale Istre i s lakoćom preplivati Jadran. S ušća pak rijeke Po, putem odakle s jeseni dolaze magle, mišlju bih prekoračio Apenine, preplivao Ligursko more i dospio u Marseilles.

Ja sada točno znadem kuda se kroz beskrajne vinograde stiže do Toulousea, Tarbesa ili Lurda.

Zato se na usponu - ovdje u Lurdu, na korak od Bazilike - uzdižem uz likove Križnoga puta, kroz šumor mladoga lišća do sljemena s Raspetim Kristom. Ugodni su ovi svibanjski dani nad Gavom, kad povjetarac, bridak kao gutljaj šampanjca, suši tek vidljive kapljice znoja na čelu, dok u daljinama nazirem Pirineje. Plavičastim su prekriveni snijegom a tamo dalje, tamo je Španjolska.

U knjigama, revijama, na svetim sličicama, mi u Hrvatskoj Lourdes ispisujemo kao Lurd, jer je ovo - i za one koji nikad ovud ne prodoše - domaće mjesto, kao što su to Rim ili Asiz. Pjesma o pećini u kojoj se javila Gospa - "Sred te se pećine Marija javi..." (Louange a Notre Dame de Lourdes) - odavno je i naša pučka pjesma, a to da se ova rijeka zove Gava i da je uz nju Masabjelska pećina, predio je zavičaja iz knjiga, čiji su obzori bili znatno širi od tvrđave Ultima Thule što se, gledana iz Vineža, rudarskog naselja u Istri, imaginarno uzdizala kod najsitnijih dalekovoda. I ništa se gotovo nije promijenilo, osim toga, možda, što je moja pećina Massabielle, u imaginaciji, stajala negdje na desnoj strani rijeke Gave; no, gradske su kuće i mostovi, vrlo slični, bili otprilike na istome mjestu. Jedino je, zapravo, iznenađenje Chateau Fort, lurdska tvrđava što "sur le rocher" bdije nad francuskim gradom pred obroncima Pirineja.

Kuće, sobičak - siromaštvo stjerano u posljednji kutak jednog bivšeg zatvora - u kojem je stanovala Bernardica, po svemu sudeći, nisu mnogo drukčiji nego 1858. godine. Šumor vode, raslinje i ljudi - ne vodeći računa o novim konačištima ili pak hodočasničkim automobilima, o prodavaonicama nabožnih predmeta i suvenira - sve je, više-manje, isto kao i u domišljajima nad lurdskim figuricama djetinjstva.

Kad bih pak mogao ovamo doći kao potpuni stranac, volio bih da me providnost dovede pred neobični kip na lurdskoj Esplanadi. Esplanada je trg što se kao zidanim rukama obujmljeno biće rasprostire pred Bazilikom Bezgrešnog začeća, Kriptom i Bazilikom Ružarija. S jedne i druge strane, šire se usponi, bijela krila impresivne crkve. Pred njom, gledam, stoji jedan od onih gestualnih kipova što ih nalazimo u velikim prijestolnicama, pred snažnim zdanjima, na trgovima. Kip što ga gledam uprizoruje svetog Ivana Vianneya, arškoga župnika.

Župnik je naprosto "zadržan u trenutku". Bliži je fotografiji negoli iskazu kamene plastike. Prignut, zastao je u hodu kao čovjek kojemu se naglo dogodilo nešto za čim je čitava života težio! "Un incantesimo", ali ne u mističnoj ekstazi, recimo, Canovinih kipova, nego u svakodnevici pješačenja, hodo-čašćenja, kada se iznenada pred inim nevoljama razotkrilo očitovanje. Jer, sve je, kao, bilo suprotivno takvu otkriću... Ali, to što se dogodilo, to "nešto" na putu, trebalo bi u svemu biti jako jednostavno, možda kao odgovor na upit:

Zašto se, uz ljubazne pozive i zahvalu, Djevica ukazuje pastiricama, upućujući im riječi kao da se radi o gospođama? Zašto se, uopće, ono što je najčudesnije događa u jednostavnosti: Bernadette iz valjda najsiromašnije obitelji u Lurdu i Gospa u pećini...

Penjući se svojedobno, u nedalekoj Provansi, na Vjetrovito brdo, Francesco Petrarca, nakon što je (Familiares, IV, I) opisao tegobe pri usponu, spominje kako je pritom onako nasumce otvorio Augustinove "Ispovijesti" "per leggere quello che mi cadesse sott'occhio". I reče mu sveti Augustin: "Odlaze tako ljudi diviti se brdskim visinama, nadutom valovlju mora, dugim tokovima rijeka, bezmjernosti oceana, obratima zvijezda a o sebi ne vode računa." Petrarca je nad ovim riječima, piše, ostao zapanjen. Zaklopio je knjigu razočaran samim sobom; jer, upitao se, kako li se već od poganskih filozofa ne bijaše naučio divljenju nad tajnama ljudskoga duha? S prijateljima u hodu Petrarca nije prozborio ni riječi, sve do silaska u dolinu.

U anakronome okviru, čini mi se da bi lutajući Petrarca u dolini mogao sresti svetog Ivana Vianneya. Njih dvojicu, dakle, moglo bi se upitati:

Koja je razlika između pojmova "l'esprit" i "spiritualité"?

Ili, mogao bi se čovjek, današnji sugovornik, jednostavno opasati, uzeti štap i krenuti u Lurd.

Lurd je jednim od planetarnih svjetionika postao 11. veljače 1858. godine. Četrnaestogodišnja Bernardica (Bernadette), kćerka mlinara Françoisa i majke Louise rod. Castérot, otputila se po drva za ogrjev. Zajedno sa svojom sestrom Toinettom i prijateljicom koračala je k Masabjelskoj pećini uz obalu Gave. Voda je na mali otočić između rijeke i kanala nanosila naplavljene grane. Boležljiva, ranije ranjena od kolere i sada astmatična, Bernardica se bojala vode; no, tek što je počela skidati čarape, zamijetila je da se oko pećine njiše granje divljih ruža i ostalog raslinja. Onostran, na livadi, grane se nisu pomicale. Zakoraknuvši u vodu

(bilo je oko 11 sati), djevojčica je, tamo u pećinskoj udubini, zapazila djevojku u bijelom kojoj je u desnoj ruci visjela krunica. Bernardica je iz džepa izvukla i svoju krunicu, kleknula, ali joj ruka, u želji za znakom križa, nije mogla dotaknuti čelo. Čudesni strah - sve prema iskazima vidjelice - iščeznuo je u trenutku kada se neznana djevojka u bjelini prekrižila, ne pomičući usana. Prekrižila se i Bernardica. Izmolila je svoju krunicu, nakon čega je Djevojka, koja je također prebirala zrncima Očenaša, uputivši osmijeh, nestala. Odjevena u bjelinu, nosila je koprenu što joj se od glave spuštala gotovo do dna haljine. Trak joj modroga pojasa bijaše spušten do podno koljena a stopala su joj resile dvije žute ruže.

Ovdje počinju slavna ali i patnička otajstva Bernardičina ružarija kroz svjetlost Gospinih poruka svijetu. Priliv znatiželjnika i potom mnoštva, opreznost i kušnje, poruke, otkriće izvora čudotvorne pećinske vode, i mnoga čudesna ozdravljenja...

Osamnaest Djevičinih ukazanja Bernardici Soubirous odvijalo se, u razmacima, od četvrtka, 11. veljače, do petka 16. srpnja 1858. godine.

Bernardica Soubirous rođena je u Lurdu 1844. godine u brojnoj obitelji, a umrla kao redovnica, sestra Marie Bernard, u Neversu (800 km od Lurda) 1879. godine. Papa Pio XI. proglasio ju je svetom 1933. godine, a njezin se blagdan slavi 18. veljače.

Niz je obrata kojima bi ironija mogla izokrenuti stvari u relativnost. Ali kako, ovdje u Lurdu kada na stotine bolesnika krene u 20.45 sa svijećama u povorci, kada te iste svijeće osvijetle lica umirućih u plavim bolesničkim vozilima i lice župnika arškoga, krećući uz molitvu ružarija prema Vratima svetog Mihovila..?

Ili, kojeg li odgovora Bernardice, Bernadette Soubirous, lurdske vidjelice, kada kasnije, kao časna sestra "ni za što sposobna" (kakvom su je ocijenili u samostanu), kao "Gospina metla" (kako je sebe nazivala), na pitanje zašto se baš njoj ukazivala Gospa, odgovara:

"Da je Djevica mogla naći neku gluplju osobu od mene, zacijelo bi nju bila izabrala!"

Lurd danas, na početku XXI. stoljeća, ima 17.000 stanovnika i 278 hotela. Prihvatom gostiju iz inozemstva, drugi je - nakon Pariza - po važnosti u Francuskoj. Medu hodočasnicima, oko 80 tisuća bolesnika godišnje posjeti ovo znakovito mjesto.

Gledam svijet na ulicama, ulazim u trgovine sakralija, zavirujem u pokrajnje hotelske prostorije, pokušavam osluhnuti svakodnevicu u romonu zrnaca Očenaša; slušam glasove u hodu, ulazim u pokrajnje kapelice Bazilike, šetam perivojem prema željezničkoj postaji... Sabirem i pokušavam posložiti ono što sam za djetinjstva čuo o Lurdu zajedno s ovim što oko sebe gledam. Uznastojah pribrati sve one svete sličice iz Dobrilina molitvenika "Oče, budi volja Tvoja" i katekizama,

pobožne deplijante, giaculatorije; sav miris ruža oko kipa Gospe Lurdske na njenom oltaru u labinskoj župnoj crkvi, hladovinu malih pećina u vrtovima crkvenih dvorišta. Osjećam glas što mi iz nutrine govori da ovdje slobodno, bez ograda, bez bojazni, na plato jedne esplanade mogu iznijeti i sve svoje sumnje; onog drugog sebe satkana od bezboštva i silnih naklonosti što šapuću i urliču da je ovo samo splet emocija i čežnje, čista projekcija, ništa drugo. I ja to činim u radosnu okršaju ne bih li na pravome mjestu suočio sve silnice kontradiktornih osjećaja: taštinu, samozatajnost u nenadanim trenucima, "sretnu sigurnost", frustracije i strahove. Tražim, gledam oko sebe, ne bih li uočio neku banalnost i s njome poistovjetio cjelinu! S dozom tada nesputane ironije, gotovo ustvrđujem da se možda jedini - kad bi se stvari gledale iznutra - ne uklapam u ovo ozračje mira, jednostavna veličanstva, spontanosti u čijem je središtu jedna pećina, ružino grmlje, kip jedne žene.

A onda mi se, bez veze, pričini da sam tu nekad noćio, ali sam dugo, predugo izbivao.

Ovi oko mene, oni ipak jednostavnije ulaze u misterij, bez ishitrenih kretnja, kao da su stalno ovdje, kao da se poznaju s Bernardicom i njezinom rodbinom... Ubrzo, nakon par sati, osjećam poraz, kada raznolike, u vremenu nataložene oplate, spadaju s ruku, nogu, s bedara, s očiju, i ne mogu poreći: ovdje je, zapravo, lijepo! Ovdje bi se čovjek mogao nastaniti ili krenuti nekim novim putokazom. Od malog Odiseja, postati malim Abrahamom. Poput apostola na brdu Preobraženja, poželio bih - razmišljam - neku sjenicu jer, ne znam zašto, sve ono što spliće "ontološku tjeskobu" odjednom biva stavljeno u zapećak. Gubim relacije udaljenosti, osjećam da sam negdje jako blizu zavičaju, a taj se pojam ljubljenog tla kanda proširuje. Uvjeren sam, opet, da bi gotovo besmisleno bilo krenuti do kioska i kupiti jutarnje novine. Ali, vidim, ljudi čitaju novine; zacijelo navečer gledaju televizijski program; ja vjerujem da se oni i svađaju, da tu može biti i crne kronike. Nije to nirvana nekakva, postupni zanos, trans; ovdje se odvija svakodnevica. Ovdje se, ne baš naposljetku, i dobro trguje.

Kao da me netko želi preobraziti, a da me uopće ne želi promijeniti.

Sve mi pak govori da se nalazimo u Francuskoj, biciklističkoj, svetoj Francuskoj koja je - kako reče papa Pavao VI. - stoljećima pekla kruh za kršćansku Europu. Fascinira me, kako ga god dohvatio, taj duh Francuske i... više negoli Chateaubrianda i Claudela, volio bih ovdje, baš danas, vidjeti nešto voltaireovsko, Zolino, dovodeći u sjećanja njihove zapise, ne bih li svoja tiha ushićenja doveo u kušnju, jer je osmijeh arškoga župnika toliko jak u siromaštvu svoje nepatvorenosti.

Gledam smiraj na ljudskim licima, u Lurdu gdje je patnja kod kuće, tamo u sanatoriju i bolesničkim prihvatilištima iz kojih poput anđela u medicinskim kutama izlijeću djevojke i mladići; jer, suton je blizu, i noć je blizu, noć zvjezdana i noć tegobna kao u Duvalovoj šansoni, kada će Bogu u nebesima biti upućena, kao što svake večeri biva, najpotresnija molitva mnoštva.

Šumor vode i lagano klackanje ortopedskih kolica i ležaljki. Kao da se na dani znak ispražnjuju domovi i hoteli. U noći, povorka postaje nestvarnom. Ona kao da gubi podlogu tla, uznoseći se na ravnici prema čežnji u visinama. Povorka je beskrajna, ne vidiš joj svršetka. Nalik je maloj galaktici. Krunice, pelerine, svijeće, pokrivači... sve je spremno za daleko putovanje, možda k Atlantiku ili nekamo dalje. Krist u tabernakulu, Gospa iz Pećine, Bernardica i bolesnici. Uzduh je prekriven valovima pjesme i treperenjem voštanica što se oblikuju u veliku fosforiziranu krunicu, *chapelet*, na čijem su čelu Križ i tri bogoslovne kreposti: vjera, ufanje i ljubav. Gava otječe svojim tokom; rijeka ljudi uzbibala je čitav vidokrug. I sva ona brda u tamnim konturama, sva u pozadini osvijetljena i, regbi, prazna zdanja... sve se ovdje ustremilo, sagnulo, prignulo k čovjeku na križu. On leži pod pokrivačima s grbovima karitativnih udruga; njegove usne jedva mrmore ili pak šute kao na katafalku uspomena. On sjedi u kolicima. Svijeća u rukama isijava pregibe patnje, nade, postojanosti.

Sa svih krajeva svijeta, ovo su ljudi velike obitelji bolesnikâ. Bogatstvo, siromaštvo, uspjeh, karijera, novac, kič, glamour i emocionalne tuposti... sve je ovdje nestalo u tako bridovitoj, opipljivoj zbilji, u osjećaju krhkosti i snage ljudskoga i nadzemnog veličanstva. Pripovijesti i romani života dodiruju se pogledima, doticajima, stiskom ruke, tišinom. Pod osvijetljenim pročeljem bazilike predmole se nova otajstva krunice, smjenjuju se jezici; glasovi u osvijetljenoj tami, u ritmičkoj redundanciji odišu uzvišenim zanosom. Djeca na križu patnje, djevojke i mladići, starice i starci... praćeni mladošću volontarijata prilaze Mostu svetog Mihovila i zaokružuju hod u kolicima, vraćajući se k Esplanadi. U brzom ćeš pogledu, pri susretu, odmaku, vidjeti i voštana izborana lica zatvorenih očiju, vidjet ćeš bića kojih zapravo više nema u kronikama života, u vrvolju svagdanjih zauzeća, u planovima i projekcijama; vidjet ćeš bljedilo zatvorenih zidova i osjetiti lahor s koje terase, nadu što ide protiv svake nade. Nešto kao kada u prolazu zamiriše svetac Božji.

Ova je povorka potresnija od dantesknih vizura, ovo je gibanje kroz klance življenja, kroz radosna, žalosna i slavna otajstva. Ruke su zgrčene, na licima ima posvemašnjeg odsuća; možda još koji disaj, koji treptaj. Ali, povorka ide dalje, jer zdravi ili izliječeni guraju bolesne sve do trenutka kada zamijetiš da zapravo bolesni pokreću zdrave i da je to povorka različitih križeva što se uspinje k Golgoti i utrobi Jonine ribe, u trodnevlje tame s čijega će otvora, kao što je prikazano na lurdskome Križnome putu, u petnaestoj postaji biti odvaljen veliki kameni kotač.

Prije sat i pô, ja sam još sjedio vani uz šumor Gave, pod klisurama Grada na stijeni, lurdske bazilike, u natiskanu mnoštvu na drvenim klupama, čekajući svoj red pred ulazak u Kupatila. Žene na jednoj, muškarci na drugoj strani. Kao na starinskom raskrivenom tramvaju. Šapat molitve. Refren pjesme. Nevjerojatna snaga što zrači s lica lišenih svake arogancije. Ovdje su mnogi već raspeti na križu. Ovamo sjedaju i Pilat i Nikodem; razbojnici, jedan s lijeve a drugi s desne; ovdje ima mjesta i za Judu, i za Petra i za pijevca. S vremena na vrijeme, čuje se i glas čovjeka koji nosi naramenice. Upućuje ljude k vratima što vode prema vestijariju i bazeni-

ma. Mnogi nose kožnate uprtače - les bretelles - jer služe da bi se bolesnik s kolica mogao prihvatiti za anđela. Naramenice i sestrinske pelerine jedan su od lurdskih simbola u stalnoj primjeni.

Ulazimo u unutrašnjost čekaonice Kupatila, uz keramičke pločice i pregibe zavjesa. Vani je mnoštvo, čekajući svoj red. Mogao bih pomisliti da smo pred samim ulazom u neki rudnik. Sve se zbiva gotovo u tišini, ali i uz pomake koraka jedne svete rutine, gdje unutra nad malim bazenom stoje dvojica što će danas u ljekovitu vodu uroniti jednog, pa drugog, pa trećeg... na stotine ljudi iz raznih krajeva svijeta. Pred platnom što nas dijeli od vode, sjedimo u gaćicama. Gotovo svatko od nas ima nekakav rez na tijelu; jedan je gospodin prepun kirurških tragova; i, svatko nosi svoju čežnju, svoje nade. Mi smo kao brodovi na remontu, brodovi koji poznaju okršaje, ali ne gube nadu.

Jedan po jedan - na dani znak - odmičemo zastor i prilazimo k vodi. Tu je bazen u koji će nas uroniti. Prvi od pomagača pita kojim jezikom govorimo, kako bi dao na znanje da se po želji izgovori molitva. Čekajući doziv, slušat ćemo molitveni šapat na raznim jezicima, često i na latinskome. Pater noster qui es in coelis... Ave Maria, gratia plena, Dominus tecum, benedicta...

Uranjanje u vodu ni u primisli ne doziva hladnoću. I nitko, starci ni mladi, ne pokazuje znakove studeni. Voda se u tren isuši, i bez ručnika možeš navući donje rublje i potom se potpuno odjenuti. U lurdska kupatila ulaze i zdravi i bolesni. Voda se izmjenjuje svaka 24 sata, ali nikada ovdje nije zapažen neki oblik zaraze; u blagodati vrela čijom vodom svoju bolesnu ruku bijaše isprala Catherine Latapie, prva na popisu čudesnih ozdravljenja.

Tajna lurdske vode nuka na razmišljanje o tome što li je zapravo voda i što se osim kemije može kriti u njenoj supstanci. Koja je sve komunikacija moguća između elemenata i sila u prirodnome posredovanju, kada u uzajamnost atomskih struktura uniđe naputak jedne, nad ružinim grmom, prekrasne Nazarećanke? Zašto voda? Zašto Ivan Krstitelj u kostrijeti i ona školjkom zahvaćena voda na Jordanu? Zašto je Krist poliven vodom? Zašto se voda toči i pretače u crkvama i posvud gdje se polijevaju krštenici? Što se njome pere i ispire? Boleštine, rastrojene misli, zle nakane, fragmentacija svijesti, osjećaj suvišnosti...

Zadivljujućeg li uzveličanja materije u kršćanstvu; tu, gdje Krist nakon uskrsnuća traži ribu za jelo ili na obali apostolima priprema doručak. On, koji reče da će vino, ali drukčije, piti i u Kraljevstvu nebeskom.

Što je, doista, voda?

Ova voda koja, ni mineralna ni radioaktivna, nakon niza ispitivanja, pokazuje istu naravnost bez ikakva kemijskog dodatka, voda koja iz pećine odlazi u manje, a potom u veliki rezervoar da bi se godišnje na utjehu i zdravlje duše i tijela pretočilo oko 8.500 prostornih metara.

Opet, istog su roda ruže u Nizzi i ove u Lurdu.

U pastelnoj svibanjskoj noći, iznova se s ulica slijeva mnoštvo koje, namještajući papirnate ovojne štitnike na svijećama, hrli prema Gospinom kipu na Esplanadi.

Pri završetku krunice, jedan mladić na prilično neobičan način iskazuje svoju nazočnost... Kao da bi nešto htio objasniti - možda na nekom dijalektu - ali to čini osorno, gurajući se laktovima, pomičući tuđe svijeće... Oko vrata mu hodočasnička marama ili skautski rubac, što ga svaki čas odvezuje i privezuje. Okreće se unatrag i čim zapazi nekoga tko mu obraća pozornost, on se ustremljuje, nešto dovikuje. Onda se opet stišava, usredotočeno zagledan u plamičak svijeće, kao da ga nikad ranije nije vidio; naglo odstranjuje vosak i ispušta prigušeni krik, neki neartikulirani doziv. Pjesma je uokrug toliko glasna da oni na par metara mladića i ne mogu čuti, ali on svejednako razmiče oko sebe ruke, upućujući neka svoja, nerazumljiva pitanja. Odlazi, pa se vraća. Iz daljine mu znanac odvraća domahivanjem i tako nestaje u plejadi osvijetljenih točkica.

I ovo se lice trebalo stopiti s mnoštvom i jednostavno krenuti svojim putem.

Izjutra - nisam još pribivao misi pred pećinom - iz Masabjela odjekuju pomalo neusklađeni ali veoma sugestivni glasovi, čini se, na brzinu sastavljenog zbora. Prilazim bliže. Jedno mi je lice poznato. Mladić izbočenije čeljusti s maramom oko vrata. Nakon što je izmoljen Credo, mikrofonu prilazi nekoliko mladih. Medu njima i on, mladić iz sinoćnjeg mnoštva na Esplanadi. Otežalim i jedva razgovijetnim glasom čita djelić Molitve vjernika.

- Ovo su hendikepirani - čujem glas gospođe pred sobom koja na talijanskome svojoj suputnici objašnjava što se zbiva. - Oni danas poslužuju na misi!

Ljepše liturgije u životu nisam vidio.

Gospa s Bernardicom govori dijalektom toga kraja. Ja sam Bezgrešno začeće, 25. je ožujka 1858. Djevica izgovorila ovako: QUE SOY ERA IMMACULADA COUNCEPTIOU.

Ali, nisam još doznao kako točno shvatiti Gospine riječi, drugu rečenicu od 25. veljače 1858., koja se na francuskome u lurdskim spisima prenosi ovako: Allez boire a la fontaine et vous y layer. Vous mangerez de cette herbe qui est la. Pođite do izvora i operite se. Jest ćete travu što se tamo nalazi.

Piti, oprati se i jesti travu?

Možemo li to, smijemo li to učiniti mi čiji modeli stoje na jumbo-plakatima duž autocesta na gornjim obrubima Mediterana? Mlada i lijepa gospoda što uspaničena pokreta, s reklamnim osmijesima lete foyerima velikih zračnih luka ili preskaču sjedišta GVT-vlakova... O, koliko šarma u ubrzanim pokretima heroja našega vremena kojima iz ruku ispadaju notebook-pločice, kamere i telefončići! Oni ne gube vrijeme. Precizno programirani i određeni točkicama elektroničkih agenda, zajedno s nama preskaču mostove. U zaslonu autobusnog stakla nižu se fotogrami nedovršive animacije u koju uskaču nova i novija lica, a u tren oka mi smo njihovi dvojnici. I svi su ovdje lijepi, mladi, obdareni svježinom alpskoga mlijeka, slavnih čokoladica, napitaka u koje je Cerera istočila supstrakt nepatvoreno-

sti. Zdrava hrana je baza u novome Edenu ispunjenom plantažama izvrsna designa, s bijelom zvjezdicom odsjaja na crvenome ošitu rajčice. Izobilje bočica, škatuljica, sprejeva ispunja fragrantni ozon užitka života u kojem se mladost produžuje u vječnost. Žurba je usiljena jer je cilj neposredan, negdje nadohvat ruku; vrijedan je ovih napora u kojima nema egzistencijalnih upita, nema bolesti ni smrti, a ako i jest negdje privid nestajanja, onda ga valja odalečiti svijetom razmaženih staraca i nervozne djece. Pitko i plitko, brzo i površno; ubrzano i još brže!

Ako i tavori negdje točka zastoja i prekida, onda nam do nje valja stići bezbrižno, neprimjetno, hodom potrošačke eutanazije. A pokret mora biti sveznajuć i brz. Što manje vremena, što više informacija! Umreženi čovjek; o, slavnog li usuda! On je dionik velikog Web Sitea u kojem su spoznaje sveprisutne i digitalizirane. Na dani znak, "mjera" se "svih stvari" ugrađuje u tkanje čestica sazdanih od pijeska što preuzimlju pokrete i vibracije, čežnju i avanturu, dok u pozadini stoji obično mehaničko vitlo za kojim se u klimatiziranim prostorijama smjenjuju novi, dugoprsti atlanti koji pod kipom Mamone obrću, recikliraju i ubrzavaju ritam privida gibanja. Dumdumsko streljivo programirane ritmike nabija u čeone kosti i aluminij diskoteka; s golemih ekrana prosiplju se raščerečena tijela i instantne bajke s dječicom što lete na metlama. A čežnji se hoće postići savršeni pomak; tj. zastati u mjestu i imati sve pri ruci kako bi šum vremena bio što neprimjetniji i kako bi tragovi prisuća osobnosti bili što neznatniji.

Na mjestu slavne katedrale iznikla je Banka. Suburbani pokrov sljeza, pelina, starih bicikla i zarđalih tračnica prekrili su supermarketi. Kapelicu svetog Kristofora putnika zamijenio je jumbo-plakat, a na njemu projekcije sreće što ne gube vrijeme i grabe svoje blaženstvo trenutka. U okvirima Svete Obitelji nastanili su se pretraživači. Slavni iskorak prepoznaje se kao trzaj u mreži ili kao nenadani udarac drvenim maljem.

Manger de cette herbe?

Jesti travu? Koju travu? Ove zelene vlati na zemlji?

Bernadette s damom "tout habillée de blanc" govori izravno, bez dvosmislica, bez poetskih prijenosa značenja. "Manger de cette erbe" znači jesti od one trave.

Trava, jedan naprstak, ima isti okus kao ona što sam je, iz ne znam kakvoga hira, kušao u djetinjstvu. To sam učinio i u Lurdu. Moram li sve znati? Siguran sam da nije droga; tu, ova trava nadomak ružingrma; ali, ne bih li se u tom trenutku i trebao sjetiti droge, hašiša, marihuane? Ili sam želio biti kozorog što s obližnjih visova gleda svijetle, osniježene vrhunce Pirineja?

A onda, na dan dvadeset i četvrti ožujka one godine jednog već pretprošlog stoljeća: *Allez baiser la terre pour la conversion de pécheur.*

Poljubiti zemlju?

Bože, šibaj taštinu, zgromi napuhanost, ali nemoj nas smlaviti, jer ovdje na Zemlji ima još neotkrivenih čudesa!

Što ćemo reći kad budemo mrtvi

Kad budemo mrtvi, kad budemo prah
I trulež, i trava i od ptica drek,
Kad budemo nijemi, gluhi, rastočeni
I crvima hrana - zemni jastuk mek;
Kad nam klonu udi i zamrzne dah
Što li ćemo reći i tko će nas čuti
Kad budemo mrtvi i leševi kruti?
Možda ćemo reći:
"Ta bili smo sitni, beznačajno mali.
Ni slutili nismo, nismo niti znali
Da vječnosti sati već su otkucali
Za naš ljudski vijek."
Možda ćemo reći da iza nas osta
Mnoštvo briga, čežnji, utjeha za gosta,
Uspomena, nada, upaljenih svijeća
U sobama što na kraju svijeta
Skamenjene bjehu dahom od nesreća.
Kad budemo mrtvi, možda ćemo
Svak po jednu priču ispričati
Koju za života nismo smjeli.
Možda ćemo, kad budemo mrtvi
I u zemlji samo crvi bijeli,
Reći da smo bili sjene nijeme,
Rastopljeno inje, pregaženo vrijeme,
U vulkanu dim tek, ugašena vatra,
Zrno proklijalo što ga mijena satra.
Možda ćemo i kad ne budemo
Svoje priče pričati bez kraja
Pa će smrti bezbroj iz jednoga groba
Jedno svjetlo biti u cik novog doba,
Pa će bezbroj priča
Pričom biti tek jednog vodiča
Koji na put krenu
Da nađe, oživi
Riječ već usmrćenu!

Navek mi prihaja

Navek mi prihaja.
Po danu. I v kmice.
I ves je črlen. I nevino bel.
Šepče mi tiho.I kušne mi lice.
Potem otprhne i snova se vrne.
I štel bi se skriti vu serce mi cel
Moj san, moj san črleno-bel.
Sa soncem se zbudi
I s večerom trne
San kaj življenje celo
Čez ogenj, čez led i vihor hudi
Do mene stezu najde.
I greje mi telo.
I vse mi je nevino belo
Vu snu kaj ne bu vmrl,
Jer kad mi duša za oblak zajde
I nigdo več o meni povedal ne bu,
Moj san, moj san črleno-bel
Na modrem horvackem nebu
Bu vekivečno svetlel.

Mladen JURČIĆ

Dokoni dojmovi

(dnevnički zapisi)

Iskonska, temeljna čistoća prostora nad pučinom, čistoća koja sadrži sve mogućnosti i iz koje kao da se rađaju, izviru sve sile i sva snaga, praslika je tajanstvene, mistične čistoće u srcu svega, ulijevajući se odatle u našu najdublju, naijistančaniju primljivost kao najpoticajnija slika mogućnosti ljepote duhovnoga, program i jedinstven, sveobuhvatan cilj kako unutrašnjega tako i umjetničkoga pročišćenja, a i vjere. Plodan je to onostrani poticaj, čudesna veza između izvanjskoga, tvarnoga, i unutrašnjih prostora duše, prolaz među dimenzijama, jer ako smo tu iskonsku čistoću zaista u stanju shvatiti, uz veliku je volju i ustrajno vježbanje možemo ostvariti u duhu, srcu, mislima, činima, dakle u životu, biću, a i u izrazu tog bića – umjetničkom stvaranju. Ostvarljivo je to zauzetim nastojanjem, naporom stalnog pročišćavanja kojim iz bića izbacujemo sve nedostojno, hrapavo, prostačko, požudno, frustrirano, vulgarno, odviše nečisto zemaljsko, kao što se oblaci u prostoru razilaze otkrivajući vječni temelj vedrina.

Neka je velika tajna u čistoći modrog prostora koja obuhvaća sve što se događa, postoji i može postojati, pozivajući na posebno dragocjen uvid, pronicanje i pročišćenje – tajna mistična, uznemirujuća, jer tako nam bliska, a ipak nedokučiva. Čempresi, stijene, pučina: sve je unaokolo kao usput, uzgred, postvareno snagom daha te tajne, tek ures, čista čipka oko nečega zauvijek nevidljivoga, duboko skrivenoga i mnogo važnijega od izvanjske ljepote svijeta; ali, što je to zapravo, u što to bitno ulaze najbolji od nas (sveci, recimo) ako teškom mukom uspiju postići djelić te čistoće i smirenosti (a ponekad se čini da nam je to postignuće glavna, tragično zapostavljena, zaboravljena zadaća).

Kad smo najvećma u skladu sa samima sobom, kad se nađemo u svom najčistijem stanju, nije točno da nam nedostaju riječi (osjećamo da bi upravo tu tajanstveno *istinsku* ravnotežu bilo najplodnije i najkorisnije izraziti), nego nestaje *potreba* za izražavanjem, za makar kako snažnim, no uvijek pomalo nategnutim, umjetnim "umjetničkim izrazom", jer potreba za njim, a i on sam, uvijek nekako proizlaze iz nezadovoljstva, frustracije, bitne neispunjenosti (na neki su način surogati nedosegnute ispunjenosti), iz više-manje uzaludne čežnje i naše temeljne *nemoći* koju svakako želimo i nastojimo nadići, iz "ranjene duše", kako kaže otrcana i sentimentalna, ali točna fraza.

Umjetnički izraz, cijela umjetnost uvijek je na neki način lijek, flaster na duši, terapija, očajnički nam potrebno dokazivanje unutrašnje snage i sređenosti u

koje zapravo sumnjamo. U što se većoj mjeri, što istinskije "pronađemo", duhovno ostvarimo, utoliko slabi želja za izvanjskim izrazom, komentarom, raščlanjivanjem naše posebne situacije, jer ona uranja u najvišu univerzalnost, u tajanstveno "sve" čiji smo skladni dio. Može se reći da je taj gubitak želje, čežnje za u bíti uvijek nategnutim i lažnim umjetničkim izrazom, "loša" strana samoostvarenja, pri kojem se javlja potreba da se čisti izraz bića *živi* u pronađenoj, bistroj stvarnosti, umjesto da se frustrirano stavlja na papir. Takvo nam stvaranje (na papiru, dakle uvijek izvan nas samih) postaje nekako nepotrebno, dosadno, a bojimo se da bi drugima, našoj mogućoj publici, te razine ionako bile nerazumljive i nepristupačne, pa bi naši pokušaji ostali više-manje neshvaćeni i zapravo uzaludni. Zato je istinsko samoostvarenje često smrt za umjetnički izraz, a tako možda i treba biti.

Ništetne, jednostrane, efemerne idejice, podražavanja najrazličitijih gluposti, ispraznosti, robovanje neistinitim ideologijama, duboko uprogramiranima u šuplje i zato nekritički primljive, ropske glave, prihvaćanje općih, najrasprostranjenije ustaljenih ili bezobzirno nametanih, "korektnih" mišljenja i smjerova, vječne glupe fraze, besmisleno baljezganje, iritantno plitke pošalice, lažno mudrolijanje, smiješni ratovi ideoloških termina, nedostatak bilo kakve izvornosti kod većine ljudi i u većem dijelu umjetnosti, bezvrijednost većine knjiga, filmova... to je ona grozna pustinja što je nazivaju "našom stvarnošću".

Kako je teško i komplicirano reći, otpjevati, iskazati, prikazati nešto jednostavno, istinito, čisto, bitno i univerzalno, posve kompatibilno sa spoznajućim srcem, nešto što zbilja može zainteresirati inteligentan, zahtjevan duh i u njemu potaknuti nekakvo plodno djelovanje...

Jedna je od najgorih i najštetnijih "ideja" našega doba, protiv koje se treba uporno boriti, ona o istovrijednosti svih religija (jer one su, navodno, samo dijelovi različitih kultura, a nisu nikakve istine) i o "istome" Bogu, te da stoga nije nimalo važno koje smo vjere, pa svoju vjeru nipošto ne smijemo isticati. Takve su tvrdnje zapravo najperfidnija urota, jer znače smrt vjere, što promicatelji takvih ideja vrlo dobro znaju, te je zapravo riječ o demonskim borcima protiv Boga. Jednakovrijedno ovdje zapravo znači posve bezvrijedno, u biti neistinito, pa su za one koji brbljaju o "jednakovrijednosti" i potrebi "prožimanja vjerskih kultura", buneći se protiv "isključivosti jedne vjere", Krist, Muhamed i Buda u stvari jednako neistiniti, jer tek su mitski likovi pojedinih "kultura". No poistovjećivati Krista i kulturu, svoditi Boga na djelić kulturne baštine, bogohulna je glupost, a takvi se "ideolozi" zalažu tek za nekakav mutan (duhovnom tražitelju istine posve neprihvatljiv) vjerski osjećaj koji se tiče nekog "za sve ljude istoga Boga", i, uostalom, po takvim je mišljenjima vjera ionako već na zalasku, pa je još samo "dobrohotno" dopuštaju, ali tek u određenoj mjeri, "neisključivu", strogo doziranu i impregniranu njihovim pogubnim idejama.

Lijepe, vrijedne, "epohalne" knjige nisu u nama, u našim (kao uopće kod ljudi) odviše maglovitim, mana, zabluda, neznanja i nedoumica punim mozgovima, glavama, nego su takva djela negdje "gore", u čistim strujanjima visina, odakle se samo povremeno spuštaju k nama i gdje ih treba mukotrpno tražiti, poput istraživača, ili ih odande dugo, pomno, strpljivo ispirati kao da smo lovci na zlato, a na takva nadahnuća nailazimo neočekivano, naglo, upola srećom, kao na zlatne žile. Zato su lijepa i vrijedna djela "od drugdje..." Ali gdje točno izviru, što nam ih ili tko šalje i od čega se zapravo sastoje?

Kad bih, u vremenu koje mi još preostaje, barem nabasao na još koju takvu knjigu...

Punim bićem, neustrašivo uranjaju breze u suton, a sve je odjednom nepobitno blago i pouzdano. Predvečernja je šuma, kao i jutarnja, bujne, svježe i spokojne biti, uvijek u pripadnoj joj, neizbrisivoj snazi, jednako je duboka i puna vlastitih pjesama svečanoga časa, toplina i sjaj protekloga dana zauvijek su pohranjeni u tamni osjećaj punine, ništa tajanstveno, voljeno, duboko, visoko ni blago nije izgubljeno: jutro, podne, večer kroz dušu šume, planine i usklađeno, kroz našu spoznavajuću dušu – sve je to dio jedinstvena kraljevstva. Jesenja šuma ne gubi svoje bitno bogatstvo ni mirise, ne bojmo se stoga životne jeseni, predvečerja našega intimnoga svijeta, uvoda u tajanstveno vjerovano jutro. Završne zrake sunca zlatne su kao i jutarnje u nedjeljivom ritmu šume. I zapadno svijetlo kruna je krošnji, predvečer nebo još dirljivo sigurno svijetli, kao da je svjetlost zauvijek, a dan beskrajno dublji od naših očiju, što i *jest.*

Mladen JURČIĆ

Kain

Dugo, mučno rasvjetljujemo
krhko nam biće,
a tako malo dostaje da gusti poništi ga mrak
- opasno nam biće, stalno nagnuto
nad pad i pomrčinu...

Uporno gradimo žrtve,
a ukleti tek tren moguće rajeve razara,
posvud bijesno reže pustare žudnji,
uteg od truloga mesa svijeta
teškim nas vuče prokletstvima.

A ima, jednom i meni je bilo
kraljevskoga puta čistoti daljina,
kad s treskom se za me sklopiše
vedri prostori slobode u duši.

Nikad više neusporedivo nevina
strujanja pjeva,
previsoko otprhnula Blizina
što čisti od pada i jada Vremena
- sve drugo sad: tek bijeda lutanja!

Napola čovjek, tek napola čuvan,
no srećom dio je sjaja
i ta jedna, zaostala još sunčeva zraka
što teški mi, ledeno smračeni svijet
ko trun prašine u sebi sadrži i drži,
milosnom ga svjetlošću nosi i podnosi...

Obrana od nas

Negdje u dubini mi, u nekoj
ludoj, čudesnoj jezgri,
nevjerojatna mi se nameće pomisao:

da su sva ta bulažnjenja "modernoga svijeta",
mračne, svjetske sheme vladara, moćnika,
svih koji tako uporno reže o smiješnoj zastarjelosti
temeljnih osjećaja, o "smrti Boga, obitelji, vjere, Ijubavi",
koji slave neograničeno, besciljno vrenje
"krajnje slobode strasti",

da su sva ta totalitarna nametanja "sloboda"
tek oblik obrane od nas, neka vrsta straha
od naših nepokolebljivo vjernih šetnji,
iskonski Ijubavnih obreda, čarolije zajedništva
s jutarnjom šumom, večernjim obalama,

da sve te težnje apsolutnom nadzoru medija,
potpunoj kontroli, najpomnijoj probranosti informacija
služe tek da spriječe izvješća
o zimzelenoj nam prisnosti, o jedinstvenu kraljevanju
u svemirskoj sobi pogleda, o nepobitnosti,
o samosvojnosti našega "zauvijek"

što očajničkim ga nijekanjem žele izbrisati,
jer frustrirani, smračeno frenetični nisu u stanju
postići istinsku čežnju zvjezdana pogleda,
pa im, nepovratno sasušenima, ne preostaje drugo
nego da nas razornima smatraju, vrlo opasnima
za prodane im duše, za prevlast izbora im
tamne ništetnosti, pustinjskih putova
jer samo u pustinji vide dobro i daleko
- vrlo je teško nadzirati naše guste, planinske šume
pune mogućih im zasjeda i nerazumljivosti...

Pa me negdje u ludoj dubini,
u nekakvoj apsurdno čudesnoj jezgri,
opsjeda nevjerojatno, no možda ipak
istinsko otkrovenje:

da se svi oni, poput životinjica,
koje svakako nastoje osjetiti sigurnost i opravdanje,
tako tajanstveno zbijaju jer se zbog nečega boje,
jako se boje tebe, mene i onoga što ipak (zauvijek)
značimo u nekom njima stranom i vrlo im opasnom,
makar kako skrivenom središtu svijeta…

S onu stranu samoće

Tamna samoća – tek rijeka,
hrabro valja je prijeći,
s onu stranu svake samotnosti
prva i posljednja neistražena zemlja,
bitni možda zavičaj.

I šteta da toliki bez nužne tonu jakosti,
il se, promašeno snažni, namjerno utapaju
u rijeci bez mostova na kraju,
na rubu bezvrijedna svijeta,
brzacima zabljesnuti u prejarko podne…

Malo ih se druge dohvaća obale,
a (jer tijek je proba, kapija i put)
trebali bi krajnjom se kušnjom nadići,
vidjeti, uvidjeti, isprobati, dokazati
(samo tu, na rijeci, to se može)
koliko se daleko i neizvjesno plodno
čovjek usuđuje…

Posljednji pjesnik

Tek jesenji vjetar veliča krošnje
opustjelih Alalemai šuma
- njima zastor je pratajne oslikan.
Sve tragičnije propalo blago neprocjenjive,
zaboravljene, golemo blještave pjesničke jezgre
što još dubinom učvršćuje okosnicu svijeta
na ušću čistote krajolika
u čistu moć izrazom postvarena osjećaja.

A građa nam duše pod kiselim trune kišama
- tko da više osvaja bogato joj kraljevstvo,
ukiselilo se shvaćanje
svete mogućnosti krošanja,
šumskih sjena što mirise propuhuju duše
sve samotnije plavljim daljinama.
Dokle još uopće spoznaja nužnosti izazova
neznanih obala za pučinom samoće?

Samotni jesenji vjetar
visovima Elomen šuma
- sve tragičnije propala tajna
vječnog nam srca u jezgri stvorenoga…

Branko HANŽ

Prilog bibliografiji Đure Sudete
("Mor". Buenos Aires, 1950.)

Ujesen prošle godine sretoh u Trezoru Nacionalne i sveučilišne knjižnice ing. Ivu Dubravčića, poznatog bibliofila i kolekcionara starih i rijetkih knjiga i rukopisa, osobito hrvatskih, koji živi u Nizozemskoj (Delft), a u posljednje vrijeme sve više u Zagrebu. Zbog usluga što ih je godinama pružao Nacionalnoj i sveučilišnoj knjižnici izvješćivanjem o pojavi tih knjiga na inozemnom tržištu i pribavljanjem hrvatskih knjiga za Knjižnicu, ona mu je 2002. godine iskazala javno priznanje nagradivši ga nagradom "Matko Rojnić", godišnjom nagradom koju dodjeljuje svojim zaslužnim umirovljenicima i vanjskim suradnicima počevši od 2000. godine. Prigodom toga susreta Dubravčić me je upitao ima li Nacionalna i sveučilišna knjižnica knjigu Đure Sudete "Mor" koja je objavljena u Buenos Airesu 1950., napomenuvši usput kako knjižicu u Hrvatskoj nitko ne spominje niti je itko navodi u bibliografiji Sudetinih djela. Odgovorio sam da ima, i to dva primjerka: jedan joj je darovao Viktor Makar (Pismohrana Viktor Makar, Buenos Aires) 1999. godine, a drugi dr. Jere Jareb s ostalim knjigama i časopisima što ih je velikodušno darovao Knjižnici nekoliko godina ranije. Makarov je primjerak bolje sačuvan zahvaljujući čvršćem uvezu, ali mu nedostaju originalne korice kojih je prednju stranicu ilustrirao Zdravko Dučmelić. Knjiga je unijeta u elektronički katalog Knjižnice (CROLIST) ali nije iskazana u starom katalogu na listićima pa je to možda razlog što nije zapažena ako je tražena samo u starom katalogu. Jarebov primjerak privremeno je izuzet iz posudbe zbog visokog stupnja dotrajalosti papira i trošna uveza pa ga stoga, prije nego dođe u ruke čitateljima, treba restaurirati, a to je upravo u tijeku, pri čemu će se paziti da se sačuvaju originalne korice s Dučmelićevom ilustracijom.

Dubravčić je bio malo iznenađen što Nacionalna i sveučilišna knjižnica ima tu knjigu, napomenuvši da je ona rijetkost, a ja sam bio iznenađen njegovom apodiktičkom tvrdnjom da od svojeg objavljivanja do danas nigdje nije registrirana u hrvatskoj literaturi u domovini - u povijesnim pregledima hrvatske književnosti, u bibliografskim leksikonima, u člancima i esejima ili u bilo kakvoj zabilješci. Od 1944. do 1952. o Sudeti se nije ni pisalo. Tek 1952., povodom 25 godina od njegove smrti, Nikola Milićević se u Krugovima (1/1952, br. 2, str. 188-189) javio kratkim člankom s prijekornom napomenom da je "u svakom slučaju nepravedno potpuno ga prešućivati i mislim da je zaslužio bar ovu prigodnu noticu", a za pripovijetku "Mor" kazao je da je po nekim svojim osobinama jedinstvena u našoj književnosti.

Nakon Milićevićeva kratkog članka u "Krugovima" 1952. do danas je o Sudetinoj poeziji i prozi i posebno o alegoričnoj i liriziranoj pripovijetki "Mor", napisan niz članaka i eseja, u kojima se odreda iznose ocjene prema kojima je ta pripovijetka doista jedinstvena u hrvatskoj književnosti. Poznajući Dubravčića kao čovjeka koji ne bi nešto tvrdio ne temeljeći to na činjenicama, ipak sam se upustio u pregledavanje i pretraživanje sve važnije literature o Sudeti nakon 1950., tj. nakon objavljivanja "Mora" te godine u Buenos Airesu, i uvjerio se da je bio u pravu. Nigdje ni spomena o toj knjižici, za koju se inače moglo saznati iz knjige Marka Sinovčića "Hrvati u Argentini i njihov doprinos hrvatskoj kulturi: pregled hrvatskog tiska objavljenog u Argentini od godine 1946. do 1990. - Buenos Aires, 1991." u kojoj je navedena na str. 74.. Očito je inače vrsnim poznavateljima opusa Đure Sudete (S. Vereš, D. Jelčić, B. Donat, V. Pavletić, N. Jurica, K. Nemec, N. Mihanović, M. Dolenec Dravski i dr.) promakao taj podatak, pa će isticanjem te činjenice - čak ako je ipak negdje u domaćem tisku spomenut "Mor" iz Buenos Airesa, ali je i to ostalo nezapaženo - biti upotpunjena njegova bibliografija.

Sudetinu je knjigu "Mor" priredio Marko Sinovčić u izdanju Hrvatskog akademskog kulturnog kluba u Buenos Airesu kao drugu knjigu zabavne knjižnice toga Kluba nazvane simbolično "Ognjište". Prva knjiga, koju je također uredio i izdao Sinovčić, bile su Budakove "Ličke pripoviedke", a u pripremi su bile još tri knjige: "A. G. Matoš. Nekad bilo - sad se spominjalo"; "Ivana Brlić-Mažuranić. Priče iz davnine" i "Razni pisci. Crtice s hrvatskih žala", ali te tri nikada nisu ugledale svjetlo dana.

Kako je došlo do izdavanja te knjižice za koju je ilustraciju na koricama - tunel od savijenih i isprepletenih stabala, šiblja i granja sa svjetlom na dnu tunela i sa siluetom čovjeka koji tumara u tom stravičnom i sablasnom prostoru očajnički tražeći izlaz iz tog fantazmogoričnog stanja - izradio Zdravko Dučmelić? U predgovoru Budakovoj knjizi "Ličke pripoviedke" Sinovčić daje odgovor na to pitanje obrazlažući pokretanje knjižnice (zbirke) "Ognjište" potrebom da se "hrvatskom čovjeku uobće, a našoj mladosti posebno, pruži u obliku malih, džepnih a time i jeftinijih knjižica, probrane stranice hrvatske liepe knjige, eda bi nam naši stariji ponovno imali priliku uživati u hrvatskoj pisanoj rieči, a našim mladima bila pružena mogućnost, da ne zaborave ili lakše nauče jezik svojih roditelja".

U predgovoru Sudetinu "Moru" Sinovčić ističe još jedan razlog što je ta lirska pripovijetka izabrana za spomenutu misiju među Hrvatima u Argentini. "Izabrali smo ga (Sudetu) zato, jer Sudeta por excelencia pripada mladeži... U Sudetinim pjesmama i pripoviedkama blista mladost, istina, puna bola, puna nesretne ljubavi, ali ipak mladost. Mladost koja se otimlje smrti, koja bi punom šakom htjela zagrabiti život." I zato je Sudeta blizak mladeži, blizak jer ga doživljava kao dio sebe, a blizak joj je i zato što svojom spontanošću, proživljenošću i iskrenošću lako prodire u srca mladih ljudi.

Sinovčić se suzdržava od izricanja vlastitoga suda o Sudeti pa stoga, da bi čitatelje upozorio na literarnu vrijednost njegova stvaralaštva, navodi mišljenja nekih starijih "ponajboljih poznavalaca Sudete" (P. Grgec, Lj. Maraković, M. Uje-

vić, Đ. Vilović), ali se ta mišljenja odnose mahom na Sudetinu poeziju, a "Mor" se ne spominje. Osjećajući da bi trebalo navesti nekoga tko izravno govori o "Moru" odlučio se to prepustiti samom njegovu autoru pa reproducira Sudetino pismo Josipu Cvrtili iz Virja 29. 12. 1926. gdje Sudeta objašnjava kako je nastao "Mor" i što sam misli o svojem djelu. Svjestan, međutim, da je to pripovijetka u kojoj se na lirski i alegorični način iznosi stanje duha koje neće biti razumljivo svakom čitatelju i da "Mor" obiluje lirskim apstrakcijama i izvanrednim pojavama (N. Mihanović), Sinovčić ohrabruje potencijalne čitatelje da ne posustanu u čitanju "Mora": "Čitatelju *Ognjišta*, uzmi i ti ovu knjigu. Neka te ne smeta lirika prvih stranica, koje ti se zbog toga možda čine teškima. Nemoj sustati. Čitaj lagano. Uživi se u Mora! Na kraju će se i tvoje oko orositi suzom, jer onaj, veli Sudeta, tko liepo i čustveno čita završetak, mora proplakati. I Sudeta je nad njim plakao..."

"Mor" je, kako kaže K. Nemec, jedno od najzanimljivijih i najosebujnijih ostvarenja u hrvatskoj književnosti između dva rata. Već i zbog toga treba i ovo izdanje zabilježiti u Sudetinoj bibliografiji, jer ono, osim toga, potvrđuje da su ta svojstva prepoznata i u hrvatskom iseljeništvu.

Josip Sanko RABAR

Molitva s ruba

Intelektualac

Tko je intelektualac?
Masa misli da zna a ne zna
inteligenti slute
ali ne raspoznaju jasno
Masa misli da su inteligenti
intelektualci
Nitko ne zna, zapravo
ono što svi misle da znaju
Samo intelektualci znaju da ne znaju
samo oni znaju da misle
Nitko ne vidi intelektualce

Samo intelektualci
vide intelektualce
izašle iz Platonove spilje
kako posrću
kako obnevidjeli vide
tanahno tkanje smisla
razapeto posvuda
kako krvari

Riječ
od iskona
na mesarskome stolu
dlakavih tupih ruku
demagoga i sudbine
nož kaosa u mesu Boga
sklad krvi

Vidovito slijepi
kratkovidno dalekovidni
čiste svoje zamagljene naočale
dahom čudenja

zbunjeni obiljem postojanja
rječitim bezdnom
i plitkošću skoro svega
što ljudi smatraju dubokim
Opijeni dubinom koju nitko ne vidi
veličinom malenog

Zašto si me stvorio intelektualcem?
kojega nitko ne vidi osim tebe
dok ne dođe vrijeme
da ugledaju proroka na goloj čistini
istine
a onda ga kamenuju
kao obično

Strašno dijete
princeza na zrnu graška
vještica čarobnog graha
poludjelo Sunce
kao prevareni Atlas pridržavam tvoj svijet
Šimun Cirenac kome su natovarili
da se malo odmoriš Kriste!

Kristofor smisla
pritisnut preteškim teretom
cvilim k tebi
olakšaj mi terete!
smanji visine!
poravnaj dubine!
da se utješim tobom
jedinim pravim znalcem

Nē knjiško mudroslovlje
već ljubavna strast
čini me intelektualcem
prorokom istine
kojega na sreću mnogi ne vide
dok ne dođe vrijeme...
da se voda pretvori u vino

Ne govorite nikom!
molio si progledale
Pazite da nitko ne dozna!
Uzaludno
masa se giba čudno
viče hosana i raspni ga
na Cvjetnicu i Veliki Petak
Veliki Svećenici deru haljine
ili još gore
daju mi trideset srebrnjaka
da budem veleposlanik
počasni zastupnik
odlikovani akademik

Između mrkve i batine
izgladnjelosti, bijede i slave
vidovite anonimne margine
i zabljesnuta tašta vrha
vrti se tromi Globus
poput moje glave
koju Saloma visoko diže
ponosno liže
a potom mi podiže spomenik
i drži sjajan nadgrobni govor

Lidija BAJUK PECOTIĆ

Draus*

Prođoše ga žmarci kad se nagnula nad vodom, opasno se približivši točki u kojoj su njezini iracionalni pokreti konačno zauvijek mogli rastjerati nevidljive granice unutarnjeg samozatočeništva u kojima osim tuge, osamljenosti i bespomoćnosti, usprkos njezinoj mladosti, nije bilo više ničega.

Izronio je nakratko na pristojnoj udaljenosti. Zaslijepljena razmetljivom zvijezdom na purpurnom horizontu, nije ga mogla vidjeti. Bio je u prednosti, mogao ju je neopaženo promatrati prije negoli ponovo zaroni u vlastitu sjenu, obrubljenu koncentričnim modrim krugovima.

Podno Tvrđe zaogrnute zlatom, zagrljeni parovi upozoravali su jedni druge na mnoštvo malih buktinja - rasplamsalih, udaljenih prozora. Znao je da će jato oživjelih staklenih plamenaca uskoro presresti njegova sestra Vučica-Noć.

I već se šuljala uhodanim prozračnim putevima, ususret raspamećenoj orgiji vedrine i privida, proždirući ih jednog po jednog i na tamnu mrlju koja je ostajala iza njih iz krzna rasipajući pregršt drugačijeg svjetla, razlomljenog u sedef.

Njegov je pogled kliznuo s hipnotizirajućeg prizora ljetnog sutona prema djevojčinom licu iskrivljenom od istovremenog ushićenja i užasa. Topao zrak, pomahnitao od popodnevne vrućine, titrao je ispod njezinih raširenih nosnica. Rukom je snažno pljusnula po vodi. Po nabrekloj žili na njezinom vratu, znao je da je ljuta. A znao je i zašto. Dopustivši suncu da je zavara, opet je propustila priliku da u prvim večernjim satima konačno bude osječkom Ofelijom.

Znao je da to želi, kao što je i ona znala za njegovo postojanje. Odakle, to nije mogao dokučiti. Možda ga je, vođena predosjećanjem, samo zamišljala kad bi se, u dokolici dana na izmaku, prisjećala izblijedjelih, drevnih legendi. Pa bi mu na prvi proljetni dan ostavljala poruke rukopisom koji je iz godine u godinu postajao sve nečitkiji, kao da je slutila da će se uskoro ipak sresti.

Teška srca ignorirao je te uzdrhtale papirnate cvjetove. Ali, oni su puštali korijenje u njegovim mislima, prodirući sve dublje, dok nisu probudili najprije čežnju, potom strast.

Mislio je da će poludjeti od ljubomore kada su do njega doprle riječi bučnih šetača uz Dravu, riječi po kojima je razabrao da je s nekim gostujućim lutkarom, ludo zaljubljena, bez pozdrava otišla iz kazališta u kojem je radila kao glumica. Kako li je samo nasjela plivaćim kožicama među prstima i lutkarevim bahatim prikazima riječnog podvođa.

Nije bio siguran iz koje je došljak rijeke, ali je bio uvjeren da je baš taj bijednik jedan od onih otpadnika časnog vodenjačkog roda koji slinavo nasrću na djevojke očiju boje divljih jorgovana ili indiga, odvlače ih u nepoznato, da bi ih tamo, na tuđim obalama, rasprostrli kao ponjave, razrubili šavove vlastitoj pohoti, uzdajući se u njezinu rasipnu dionizijsku plodnost, i šaptali im da je takav doživljaj pravog umjetničkog nadahnuća.

Dozivao ju je, upozoravao, urlao i psovao, valjao podvodno kamenje, ali ona ga nije mogla čuti.

A onda je, prije nekoliko dana, ugledao poznati drhtavi, papirnati cvijetak. Mreškam te prstima po opni ikrom oblaganoj, svjetlom ubjelanoj. Jesi li tu, na površini, ili toneš u raspalom tijelu lišen vlastite ljepote, da bi me mogao ponovo sresti, ovdje, ovakvu, bez lica, bez glasa? Ništa me više ne sprečava da ti u uho udjenem mjesečevu škrgu, kolobar nesna iz usahloga Dravinog rukavca...

Bila je tu, konačno, na nekoliko zaveslaja...

* Nekada je u svakoj rijeci živio najmanje jedan vodenjak. Danas se zna samo za njih nekoliko. Jedan od njih je i onaj dravski.

Vatra-voda-zrak

Vatra srca! Vatra ljubavi! Vatra neba i zemlje! Vatra doma!

Vatra govora! Vatra, vatra... Kamo god misao krene, čestice žive, nesagorene o vatri zbore: o vatri početka svih početaka kada su se vatrom nebo i zemlja sljubili, kada su modrooke nijeme vile riječ čovjeka vatrom sa dvora Očeva prognale, vatrom ogrnule svoje bjeloputo tijelo te u vatri usnule san o kraju svih krajeva, o vatri što liječi, što je melem ranama, utjeha gladnima, nada bezdomnima.

Vatra, vatra! Vatra žudnji! Vatra strasti!

Što će biti kada bukne, kad sažeže život zemni?

Kad usmrti, kad zatruje? Hoće li ljudi biti spremni

Vječnosti nam kose pramen uklesati u sjećanje i u ovog vijeka kamen?

Oganj s ognjem kad' se sretne, kad protutnji živim tijelom, da li će se sklopit ruke na molitvu? Da li će se oči sjetne zagledati u daljinu, u visinu, u dubinu ? Da li će se Zemljom cijelom razlijegati plač i jauk, kletve, zov...?

I hoće li vatra žudnji, vatra strasti bit' čovjeku izazov?

Vatra bješe. Vatra jest pismo, govori povijest što ju jeka sa planina ponavlja od pamtivijeka.

To je melem rani ljutoj. Utjeha je viru rijeka, a u moru div je, san što izvire kad ga mijene pozovu na sunčan dan. Da podsjeti na čar vode, na toplinu, na koralje i na školjke-bisernice. Da ispere noćne more, da izravna ljudske bore.

Da u zraku zatreperi. Da melemom bude duši.Oslon ptici-zlopatnici da se u svom gnijezdu tihom u suzama ne uguši.

Vatra... Vatra... Vatra bit će i u krvi i u djelu. U mislima. U koraku prema sebi, prema nebu, prema paklu...

Vatra bit će sve dok ima proljeća i reskih zima, i vulkana, zloće, slova... Vatra bit će dok zrak struji kroza riječi, govor vjere, kroz dobrotu, kroz golotu, kroz pravicu i kroz tmicu ljudske zloće. Vatra bješe. Vatre ima. I nek' bude. Neka traje i pokreće izvor nada, kolo sreće. Nek se i u srcu zbude kada klone,kada strada od gorčine kišne kapi, kad za zrakom uzdigne se i zavapi usred mraka:

Zraka! Zraka! Zraka! Zraka...!

Voda

Voda živi. Diše. Čuje. Osjeća. Razmnožava se. Umire. Voda se rađa iz utrobe Zemlje, iz oblaka, iz zvjezdane prašine, iz zvuka, boja i glasova Planeta.

Ona se pokorava skladu svemira. Sluša glazbu kiša, rast bilja prati.

Poistovjećuje se s ritmom ljudskoga srca, upijajući mu otkucaje poput žedne ptice na izvoru žuđenu.

Ona živi u treptajima lišća. Raduje se suncu i dodirima visina.

Ona - voda života i voda vječnosti, prapočetak, početak i konačnica srođena sa zemljom, zbratimljena s vidicima - teče i žilama čovjeka.

Zaledi se kadikad ganuta naletima snježnim i burama. I zamrzne se u blistave kristaliće što svojom šarolikom ljepotom nadmašuju bajkovite snove, što zavode blještavilom, bude skrivena čuvstva i opijaju srca ledom tek zamagljene topline.

Voda! Voda u čaši. Voda u rijeci! Voda u moru, slapovima, lokvama, ponornicama... Voda- čestica Svemira, dio svih živih!

Voda govori! Voda boluje poput ranjene srne i poput napuštena novorođenčeta. Voda znade i šutjeti čak i kada, samo tanahnom sluhu dostupna, žubori, grgolji, razlijeva se.

Voda i šapuće . Propinje se, buni, čuva čistoću, zaštićuje svoj tijek - staze Bogom i čovjekom prokrčene. Voda je prijatelj zaljubljenika, živi svjedok pohlepa, strasti, čedomorstava, bludničenja ali i kajanja.

Njome rasplakani ispiru suze, ukaljani- obraze, a nesretni u njoj utapaju tugu. Voda je život neugašen, neponovljen, neodgonetnut. Ona se širi. Zavodi. Zbija se u proziran plavičasti led. Sklupča se u najskrovitije kutke zemljine kore, ne pokoravajući se, ne predajući se očaju.

Čekajući tople dodire- uspravlja se, razgranava, rastapa pred očima vidika.

Voda se uspinje tankim brezama i hrastovima. Nastanjuje se u vučje jazbine pa i u domove čovjeka.

Voda nema samilosti ni prema kome, ni prema čemu.

Ako se razgoropadi izazvana zlim mijenama- neumoljiva je rušiteljica i osvetnica. Neustrašiva i nepotrošiva je tada njena snaga razorna.

Ako ju govor mahovine, bilja, kamena i djece udobrovolji, pripitomi- uzvratit će smirajem. I tješit će ispucale, suhe dlanove vlažnim dodirom praštanja.

Prionut će za obraze, za srce baš kao što nevina ljubav za njih prianja. Ugnijezdit će se u očima i krvotoku pa je se nitko i nikada više neće moći ni htjeti odreći, jer voda je život. I riječ! I korak! I smisao! I bol! I smijeh! I spoznaja! Ona i njemoćom govori. Poručuje. Opominje. Predskazuje. Oslušnimo joj govor makar i posljednjim atomom ljudskoga razuma!

Zrak

Zrak nije praznina. Ni prozirnost svijesti o trajanju početka, dolasku kraja. Zrak je zujeći roj živih atoma što struje mozgom čovjeka, tijelom, udovima životinja, porama kamena.

Zrak nije utvara nevjernih sinova i kćeri što odjeveni u čovjeka i po ljudskom liku skrojeni siju strah medu Zemljanima.

Zrak je zbilja, svetost življenja, vječnost prorokovana i udahnuta već pri prvom dodiru s beskrajem.

Zrak nije tama u pećini zaborava. Ni vjerolomstvo. Ni zabluda.

Ni slabašan vapaj nemoćnih. Ni vrtlog u kaosu traženja mjesta u domu Očevu. Zrak jest. I bit će dovijeka.

Zrak je jedino utočište koje ni čovjek, ni zvijeri, ni bilje, ni kamenje, ni oganj, ni voda ne moraju snivati niti ga tražiti.

Ne moraju i ne mogu na nj čekati , jer već postoji!

Zrak je tanahni, svilenkasto-bjeličasti ogrtač pod kojim smo svi vidljivi sebi, dostupni budućima i dobro skriveni od smrtonosnih uboda Prolaznosti.

Ne, zrak nije praznina ni utvara. Ni zamišljena crta življenja. Zrak je udisaj i izdisaj svih živih. Zrak je i zipka nevinosti. I riječ čovjeka.

I zagonetna pjesma pjesnika- neodoljivo lijepa, umiljata.

Zrak je i slovo što optočeno svjetlosnim draguljima čitljivo biva za sva vremena. I traje... traje..... Neoskvrnjeno. Nezamjenjivo.

Zrak nije mučnina pred ponorom beznađa. Nije ni šutnja skamenjena u vidokrugu živih. Zrak je radost. Eho prošlosti, zrcalo bez mrlja sumnji, putokaz i oslonac. Dah. Nedodir. Zrak je vjeran prijatelj vode, živi pratilac vatre, vjerodostojan svjedok zvjezdanih bespuća, svemirskih putanja što u njegovu znaku pravdodjelnice beskraja spajaju.

Zrak je i sićušan, skroman korak što ga treba učiniti na putu do središta Dobrote, do makrokozmosa Vječnosti u kojoj su i Zrak, i Voda i Vatra trojstvo u jednom liku: Spoznaji Čovjeka!

Živan BEZIĆ

Novo doba – stara roba (II.)

Izazov Crkvi i kršćanstvu

Iz dosadašnjega sučeljavanja s New Age-om (u prošlom broju Marulića) mogli smo se uvjeriti da on raste na tuđem tlu, hrani se stranim kulturama i podilazi starim religijama. On svima njima pomalo "pije krv", ali ne otvoreno kao pijavica, nego tiho, meko i blago kao nježni nametnik.

Premda živeći u parazitskoj simbiozi sa svim starim i novim religijama, Novo doba (ND) ih ipak sve pomalo stavlja na stranu da na njihovo mjesto stupi kao jedini spasitelj i usrećitelj čovječanstva. Ono uporno promiče *"novu duhovnost"*, koja bi imala biti različita od svih prijašnjih. "To je stanovita duhovnost u širokom smislu, duhovnost bez Boga, bez milosti. Ali ona ide pod ruku s 'duhom vremena'" veli kardinal Danneels (10). Ona nam nudi neki novi recept za opću i pojedinačnu sreću.

ND nastupa tiho i na blagi način (soft conspiracy), ne borbeno i agresivno kao neprijatelj starih vjera. U svome širenju ne djeluje na sektaški način, svadljivo i borbeno. Nikako se ne želi postaviti poput neke sekte, izdvojene i exkluzivne, s točno određenim dogmama. ND ne pobija velike religiozne zajednice, radije ih uklapa u svoju totalnu i holističku viziju svijeta, koja je načelno duhovna. Ono ne ruši stare kultove i njihove kumire, već ih pažljivo utapa u bazen Vodenjaka.

Tako New age (NA) postupa i s *kršćanstvom*. Najprije iz njega izvlači sve što je novodobcima simpatično: duhovnost, mistiku, apoteozu čovjeka, čežnju za srećom i spasom. A onda neprimjetno razvodnjuje i preinačuje njihovo kršćansko značenje. Za razliku od kršćanstva njegova duhovnost prezire tijelo i materiju, mistika mu je čisto ovozemaljska, a čovjek se pobožanstvenjuje predajući se bezličnoj astralnoj energiji, kozmičkoj svijesti bez savjesti i novom nadosobnom sebstvu. A ono što štuje kao božansko, nije osobni Otac, Stvoritelj i Spasitelj, već bezlična božanstvena energija kojom je ispunjen svemir.

Što je tu preostalo od Kristova kršćanstva? I što ima "kršćanstvo" s Kristom ako je on samo ideja spasa a ne historijska osoba? Priznaju ga, doduše, "avatarom" (božansko utjelovljenje u istočnim religijama), ali ništa većim od Bude ili Muhameda. Uostalom u Isusu se utjelovljuje Božanstvo kao i u svakome od nas. A kako sad nastupa vladavina Vodenjaka, *Kristovoj se eri bliži kraj*.

No, ništa zato. Već je ionako zamjenjuju prastare orijentalne religije sa svojim panteističkim sadržajima, panpsihičkim poimanjem svijeta, mudrim izbjegavanjem boli i patnje te privlačivom metempsihozom, koja vodi konačnoj neizbježivoj ravnoteži božanskih vibracija i energija. NA sa svojim novim sintezama i

sinkretizmima te novim "mističkim tehnikama" na bezbolni način pjeva Kristu blagi i umilni "requiem".

Stoga je pojava i nauk ND-a za kršćane pravi i temeljiti izazov. Ono je izazov njihovoj vjeri i nadi uklanjajući osobnog Boga iz njihova života, raskidajući bratstvo s Kristom i prekidajući milosni život u Duhu Svetome za ljubav nekakva mutnog kozmičkog duhovnjaštva. Bez djelotvorne rasudbe dobra i zla u ND-u ljudska praxa ostaje slijepa i prazna, bez moralnih smjernica. Neka posebna etika nije nam potrebna, sve će ionako doći na svoje u pravo doba.

Izazov ND-a postaje još pogubniji stoga što se ono pokriva plaštem znanosti. Privid znanosti kojim se ono ogrće izvrstan je mamac modernom čovjeku zaljubljenom u znanstvena odkrića i zadojenom scijentizmom.

Kršćanski odgovor

Čim sam prvi put čuo za NA, on je i za mene osobno postao izravan i trajan izazov. Stoga sam o njemu čitao sve što mi je dopalo ruku, razgovarao s njegovim simpatizerima i pratio njegov rast pa i pristup na hrvatsko tlo.

Budući da je NA bio za mene stvarni, a ne tek teoretski, izazov, nisam mogao ostati prekriženih ruku pa sam o njemu prije petnaestak godina napisao jedan esej s pokušajem vrednovanja. Objavio sam ga u *Glasu Koncila* krajem 1988.g (11), u tri nastavka. U njemu sam naveo zastupnike NA-a i pogotovo njegovu "novost" (stara gnoza, astrološki horoskop, orijentalne religije i mistike, uglavnom stara roba!). Konstatirao sam da nije jedinstven i organiziran pokret, ni nova religija, već više postmoderna i proturacionalna antikultura. Deklarirani *cilj* mu je pružiti opću sreću, pojedinačnu i društvenu, povezati čovječanstvo u globalno bratstvo i obnoviti svijet "novim" duhom. U tom su smjeru novodobci ulijevali svijetu novu nadu s pretjeranim optimizmom. Po njima je sreća više stvar srca nego razuma.

Opisao sam i *put* koji vodi toj općoj sreći i spasu. Po ND-u to je promjena svijesti i mentaliteta, tj. nova "proširena", nadosobna i kozmička svijest. Već je stari istočni svijet pronašao taj put u meditaciji, yogi, zenu, yin-yangu, tao, tantri, mističkim tehnikama i vjeri u reinkarnaciju. ND traži svoje opravdanje u monizmu (panteizam), holizmu i prirodnom načinu života (ekolatrija).

Premda se NA poziva na znanost, kritizirajući Descartesov i Newtonov determinizam te propagirajući novu znanstvenu "paradigmu", ipak je zapao u astrološke fantazije, vjerujući u Zodijakov utjecaj na ljudski život. Stoga navješćuje svoje novo doba nastupom Vodenjaka (aquarius). Kako je Kristu simbol Riba, i njegovo je kršćanstvo uspijevalo u eri Riba, a dolaskom Vodenjaka kršćanstvo odlazi s pozornice svijeta.

Poslije temeljite usporedbe ND-a i kršćanstva došli smo do zaključka da, premda NA posjeduje neke povoljne i simpatične postavke, ipak one nisu u skladu s Kristovom vjerom te se ne mogu nikako uzeti zdravo za gotovo. Tijek vremena

što nas čeka pokazat će istinsku vrijednost ND-a, premda u nj polažu svoje nade UNESCO, Rimski klub i društvo slobodnih mislilaca. U Hrvatskoj je već prisutan preko prijevoda knjige F. Capre *Vrijeme preokreta*, nekih promičbenih izdanja i popularne glazbe (Hair, Jesus Superstar i sl.).

Već tada (1988) sam bio zaključio: "Nada naime koju nudi New age nije kršćanska nada. To je nada bez Božje milosti, nada koja počiva samo na ljudskim moćima, na samosvijesti i ljudskoj snazi. Pokret, naime, nudi samospas. A kako može sebi donijeti spas onaj isti čovjek koji je sam sebi namijenio propast? Ako će ND biti doba bez Oca na nebu, bez Krista na zemlji, bez spasa na križu; ako će se sastojati u duhu bez Duha, u nadi bez uskrsnuća i u vjeri (gnozi) bez djela, onda je daleko od kršćanstva." (12)

Ono što sam tada napisao u Hrvatskoj, počeli su s jednakom kritičnošću pisati i kršćanski teolozi širom svijeta. Da ne bih duljio s njihovim citiranjem, ovdje ću navesti samo nekoliko službenih crkvenih dokumenata u svezi s ND-om.

- Kongregacija za nauk vjere, *Orationis forma*. Vatikan 1989.
- G. Danneels (nadb. Bruxellesa), *Le Christ ou le Verseau*. Mechelen-Brussel 1990. (13)
- Međunarod. teol. komisija, *Some Current Questions Concerning Eschatology*, 1992.
- E. A. McCarthy, *The New Age Movement* (pastoralna uputa), 1992.
- Ivan Pavao II. američkim biskupima ad limina, Vatikan 1993.
- Argentinska biskup. konf., *Frente a una Nueva Era*. B. Aires 1993.
- Irska teol. komisija, *A New Age of the Spirit?* Dublin 1994.
- J. Ratzinger, *La fede e la teologia ai nostri giorni*. L'Osservatore Romano, 27. X. 1996.

Posljednji crkveni službeni dokument

Napokon je sazrelo vrijeme i za jedan doista službeni dokument Opće Crkve o fenomenu New age-a. Taj se pojavio ove godine. Papinsko vijeće za kulturu i Papinsko vijeće za međureligijski dijalog, posavjetovavši se s još nekim vatikanskim ustanovama, izdali su studiju ili - kako oni doslovno vele - "kršćansko promišljanje" o NA. Originalni joj je naslov *Gesu' Cristo portatore dell' acqua viva*, a podnaslov *Una riflessione cristiana sul "New Age"*.

Dokument sadrži devet poglavlja. I. poglavlje pita se: Kakvo promišljanje? II. ima naslov: Duhovnost NA-a, opći pregled. III pog: NA i kršćanska duhovnost. Četvrto pogl. govori o suprotnosti NA-a i kršćanske vjere. Peto glasi: Isus Krist nam daje vodu života. Šesto nam pogl. pruža neke važne napomene. Sedmo sadrži neke dodatke, a osmo izvore NA-a. Deveto i posljednje pogl. donosi opću bibliografiju o ND-u.

U prvom je poglavlju zanimljivo da se NA naziva "pozitivnim izazovom" za Katol. Crkvu. U II. se poglavlju razlaže u čemu je novost ND-a, njegova osnovna

načela i središnje teme novodobskog naučavanja (čovjek, Bog, svijet). U III. i IV. poglavlju knjige konfrontira se duhovnost ND-a i kršćanstva te ističe otvorena suprotnost nauka NA-a i kršćanske vjere. Peto se pogl. zaustavlja posebno na osobi Isusa Krista, izvora vode žive. VI. pogl. donosi neke važne napomene praktične naravi za svakog katolika. VII., kao prava studija, ispunjeno je nekim značajnim mislima NA-a uz dodatni glosarij novodobskog sustava. VIII. se pogl. bavi izvorima novodobske nauke kao i službenim ispravama crkvenoga učiteljstva. Tu je donesen i popis kršćanskih teoloških studija o našem predmetu. Napokon u IX. pogl. nalazimo literaturu samoga NA-a, kao i povijesna, opisna i analitička djela o njemu.

Kako se vidi iz prikaza sadržaja knjige, to je doista ozbiljna i znanstvena studija o ND-u, k tome kompletna, zaokružena i cjelovita. Pošteno su iznesena sva stanovišta novoga pokreta i nije mu zanijekana stanovita vrijednost. S druge strane crkveno učiteljstvo nije prešutjelo ni sve ono što u njemu nije u redu.

Posebno je u toj vatikanskoj povelji istaknuta okrenutost ND-a prema samome sebi, njegovo sebstvo i narcizam. Podrijetlo kao i njegovi zagovornici točno su mu označeni, kako smo i mi to već prije učinili (14). Dobro su i potanko obrađeni temeljni pojmovi NA-a o čovjeku, Bogu i svijetu (točke od 2.3.2. do 2.3.4.3.). Naglašeno je holističko shvaćanje svemira s monističkim (panteističkim) implikacijama. Jasno je istaknuta i razlika izmedu novodobske i kršćanske mistike (t. 3,4 i 3,5), ukoliko se ona prva uopće može nazvati mistikom u autentičnom smislu riječi. Nažalost, za ND je važnija "dobra životna vibracija" nego razlikovanje dobra i zla (t. 2,2,2).

Papinska su vijeća pravilno uočila da NA nije neka nova sekta, još manje vjera, a ni neki strogo ustrojeni pokret. I ona se slažu da je NA u prvom redu zgodno razapeta mreža kojom je omrežena cijela kugla zemaljska, a kojoj je svrha loviti ljudske duše. To je mreža u koju se lako upada, ali iz koje se teško izvlači.

Iz navedenoga vatikanskog dokumenta donosimo samo neke sudove: "Radi se o sinkretističkoj strukturi koja utjelovljuje mnoge različite elemente, dopuštajući ljudima da imaju zajedničke interese ili veze na veoma različitim stupnjevima i s različitim obvezama" (t. 2, str. 15). "Njihov stav prema kršćanstvu nije neutralan, nego neutralizirajući. Koliko god se često govorilo o otvorenosti svim religijskim stajalištima, tradicionalno se kršćanstvo ne shvaća kao prihvatljiva alternativa" (t. 6,1, str.73). Na religijskom planu NA nudi alternativu židovsko-kršćanskom nasljeđu" (ib.). Ili: "Osnovna poteškoća ukupne misli NA-a jest što je ta transcendencija nužno auto-transcendencija koju treba postići u zatvorenom svemiru" (t.6,1. str. 76).

Uza sve poštovanje, što ga zaslužuju papinska vijeća koja su sročila ovaj vrlo važni dokument, moram priznati da ni on nije bez mane. Ponajprije nisam oduševljen njegovim naslovom "Isus Krist - donositelj vode žive". Takav kakav jest naslov je nasjeo zodijačkoj nomenklaturi, kojom se služi sam NA, te joj se na taj način

pridaje prevelika važnost (dolazi u sam naslov!). Isti se naslov opet naširoko razglaba u petom poglavlju, naslovljenu "Isus Krist nam daje vodu živu" (t. 5,1 i 5,2). Kao da su sastavljači uživali u metaforama i poeziji. Bilo bi bolje da su svoje djelo naslovili izvrsnim podnaslovom *Kršćansko promišljanje o "New Ageu"*. Podnaslov iznosi točno, trijezno i ozbiljno tematiku isprave.

Ne slažem se ni s atributom što ga Isusu daju sastavljači u istom naslovu *Portatore dell' acqua viva*. Isus nije samo portatore-donositelj žive vode. On je njezin izvor i ta sama "živa voda", tj. milosna voda što omogućuje nadnaravni život, kao što i obična voda uvjetuje naravni. "Tko god pije od te vode, opet će ožednjeti. A tko pije od vode koju ću mu ja dati, sigurno neće nikad ožednjeti. Štoviše, voda koju ću mu dati postat će u njemu izvorom one vode što struji u život vječni" (Iv 4: 13 i 14). Isus je zato i naredio krštenje vodom da bi nam bila "kupelj preporoda" (Titu, 3:5).

Začudila me je i jedna činjenična pogreška koju se nisam nadao naći u tako vrijednu textu. Govoreći u glosariju o antropozofiji, nalazimo tumačenje "teozofsko učenje što ga je počeo širiti Hrvat (croato) Rudolf Steiner" (t. 7,2). Rudolf Steiner nije bio po rodu Hrvat, već austrijski Nijemac, a g. 1861. se slučajno rodio u Kraljevcu u Hrvatskoj zato što mu je otac bio željeznički namještenik u Trojednoj Kraljevini (15). Dok je bio dijete Rudolf je jako volio crkvu (katoličku) i kolodvore.

Još jedno malo čuđenje. U svojoj literaturi ovaj dokument ne navodi jedno važno djelo za povijest ND-a, a to je: M. Ruyer, *La gnose de Princeton*, Fayard, Paris 1974. Princetonski je kružok značajan za afirmaciju ND-a (zbog toga su neki i Einsteina brojili u simpatizere NA-a).

Hrvatski prijevod

Splitska izdavačka kuća Verbum zaslužuje pohvalu što je u najkraćem mogućem roku dala prevesti najnoviji vatikanski dokument te ga je prva i na vrijeme objavila. Original se pojavio u Rimu u mjesecu veljači 2003, u ožujku je bio u Splitu preveden a u travnju tiskan. Hrvatski prijevod nosi naslov *Isus Krist - donositelj vode žive. Kršćansko promišljanje o "New Ageu"*.

Prevoditelj dokumenta - mr. sc. Branko Jozić, tajnik ustanove Marulianum - obavio je svoj posao u dvadesetak dana. Prevodio je znalački, točno i pronalazio je precizne i suvremene hrvatske izraze ostajući uvijek vjeran originalu.

Budući da postoji vjerojatnost da će taj hrvatski prijevod uskoro doživjeti novo izdanje, smatram da mi je dužnost upozoriti na neke njegove sitne manjkavosti, eda bi se one izbjegle u budućim izdanjima. Već u predgovoru Jozić prevodi kao "radno izvješće" (str. 5) ono što u originalu stoji kao "rapporto provvisorio". To, doduše, u konačnici nije krivo, ali bi bilo bolje da je prijevod ostao doslovniji: privremeno izvješće.

Na str. 15. prevodilac je originalno "e' una corrente di pensiero molto coerente" (t. 2) prenio na hrvatski kao "je veoma dosljedna misaona struja", što također nije krivo, ali je tu izgubljena zgodna igra riječi na talijanskome. Na str. 46. (t. 2,5) Jozić je naišao na gotovo neprevodivu riječ "idiosincrasie", pa ju je opisao kao "nerado podnošenje" neke osobe ili manjinske skupine. Po mome mišljenju prijevod bi trebao glasiti "osebujna vlastitost", jer negativna konotacija originalne riječi nije primarna.

Na str. 74. prevodilac piše: "Tradicije New Agea svjesno i namjerno brišu stvarne razlike između Stvoritelja i stvorenja itd.". U originalu za "brišu" stoji "sfumano" (t. 6,1). Kako "sfumare" znači ispariti, odnosno izhlapiti, oslabiti, izčeznuti, postupno se gubiti i sl., izraz brisati je prejak i ne odgovara sasvim zamisli auktora. Namjesto brišu, možda bi točnije bilo: ublažuju, otupljuju ili olabavljuju.

Prevoditelj je vrlo dobro postupio kad je talijanski alfabet glosarija preuredio u hrvatski redoslijed i kad je bilješke donosio na dnu stranice kamo spadaju.

U svezi s prijevodom postavio bih vrijednom prevodiocu ipak jedno pitanje: zašto stalno i beziznimno u svom prijevodu ostavlja tuđicu New Age, a nikako je nije pretočio u lijepo i sasvim točno hrvatsko "Novo doba"? Gdje god imamo svoj točan i zgodan domaći prijevod, ne smijemo ga odbaciti ili propustiti.

Na kraju bih upozorio na jedan propust tiskarina slagara. U Kazalu (str. 109) je u poglavlju Dodatak izpustio jedan podnaslov, tj. 7, 3 Ključna mjesta NA-a.

Priključak

Namjesto uobičajenog zaključka evo samo jedan kratak i praktičan priključak.

Moramo priznati da je nauk ND-a zanimljiva struja misli i vjerovanja koja zaslužuje našu pozornost. U njoj nisu samo iskorištena "arcana aetatis antiquae" (ps. 77) sa svojim misterioznim i misterijskim tajnama ljudskoga roda, već su nam ponuđena i neka novija gledanja na ovaj svijet i život, pa čak i nova alternativna medicina (bioenergija, vibro-terapija, kristaloterapija, akupunktura i sl.). Dobro je što su novodobski pogledi integralni i holistički, ali je šteta što su se utopili u panteističke, astrološke, teozofske i antropozofske Vodenjakove vode. Dakako, treba nam duhovnost, no osobna i religiozna, a ne rasplinuta u neku nedokučivu kozmičku svijest.

Budući da je naglo bujanje ND-a doživjelo kancerozne razmjere, moramo se zamisliti nad budućnošću vjere i svoga vlastitog spasa. ND nam krade vjeru a nudi magiju. Svojom je mrežom već zahvatilo velik dio dobronamjernika. Mreža je razapeta posvuda, po svim morima i kontinentima. Waldorfske škole i "Nova Akropola", primjerice, doselile su se pred nekoliko godina u Split i u mnoge druge hrvatske gradove. A nije bez razloga bojazan da Akropola ne postane naša nekropola.

Stoga je bio krajnji čas da se s obzirom na fenomen ND-a oglasi i službeno učiteljstvo Katoličke Crkve. A kako je njegov elaborat "Isus Krist - donositelj vode žive" samo privremeno izvješće, možemo se nadati da ćemo uskoro dobiti i konačnu prosudbu zavodljive čarolije Vodenjaka.

Nova duhovnost, koju nam naviješta New age, morala bi u našem naraštaju probuditi i novi senzibilitet za Isusovu poruku. A dotle nikako ne smijemo prečuti opomenu proroka Jeremije:

"Dva zla narod moj učini:
ostavi mene - izvor vode žive -
te iskopa sebi kladence,
kladence ispucale što vode držati ne mogu" (Jer 2:13).

Bilješke

10) G. Danneeels, *Krist ili vodenjak ?* Verbum, Split 1998, str. 41.

11) Esej je izišao u tri nastavka, tj. u brojevima 51/88, 1/89 i 2/89 bez podnaslova, bilježaka i literature, što se novinarima činilo kao suvišno znanje. Čak su ga ponešto i skratili.

12) *Glas Koncila*, u trećem nastavku.

13) Prevedeno na hrvatski, Verbum, Split 1998.

14) U navedenim brojevima *Glasa Koncila*.

15) U nekim drugim spisima, što se bave antropozofijom, spominje se da je Rudolf Steiner Mađar. Tu su verziju proširili u svijet sami Mađari, jer su u to doba oni gospodarili hrvatskim željeznicama, koje su bile zajednički ugarsko-hrvatski resor. Zbog toga je Pešta na svim kolodvorima vješala mađarske zastave, a personal svojatala kao svoje osoblje. To je izazivalo revolt Hrvata, pa su oni redovito palili mađarske zastave na hrvatskim postajama.

Literatura

C. Cumbey, *Die sanfte Verschwörung*. Ausslar 1986.
R. Hummel, *Suche nach Identität*. Kath. Soz. Z., Mönchengladbach 1988.
Ch. Chorsch, *Die New-Age-Bewegung*. Utopie und Mythos. Gütersloh 1988.

H-J. Ruppert, New Age. *Endzeit oder Wendezeit?* 6. izd. Wiesbaden 1988.
E. Gruber, *Was ist New Age?* II. izd. Herder, Freiburg 1988.
J. Sudbrack, *Die vergessene Mystik*. 2. izd. Echter, Würzburg 1988.
H. Bürkle (Hg), *New Age. Kritische Anfrage*. 2. izd. Düsseldorf 1989.
E. Haberer, *Herasforderung New Age*. München 1989.
M. Kornitzer, *New Age. Über das Alte im neuen Zeitalter*. Hamburg 1989.
M. Kehl, *New Age oder Neuer Bund*. 3. izd. Mainz 1989.
M. Pilger (Hg), *Zwischen den Zeiten*. Diagonal Verlag 1989.
K. A. Keller, New Age. *Entre nuoveauté et redécouverte*. Labor; Paris 1990.
J. Vernette. *Le Nouvel Age*. Téqui; Paris 1990.
H. D. Mutschler, *Physik, Religion, New Age*. Echter, Würzburg 1990.
G. Filoramo, *Il risveglio della gnosi ovvero diventare dio*. Laterza, Bari 1990.
A. Feder, *Reinkarnationshypothese in Der New Age-Bewegung*. Steyler V., Nettetal 1991.
B. Hancke (Hg), *Spirituelle Aufbrüche*. Pustet, Regensburg 1991.
F. Capra i dr., *Wendezeit im Christentum*. Scherz, Bern 1991.
M. Anglares, *Nuovelle Age et foi chrétienne*. Centurion, Paris 1992.
A. N. Terrin, *New Age. La religiosità del postmoderno*. Dehoniane, Bologna 1993.
C. Maccari, *La New Age di fronte alla fede cristiana*. LDC, Leumann, Torino 1994.
Ch. Delhez, *Nouvel Age et nouvelles religiosité*. Fidélité, Namur 1994.
J. C. Gil, J. A. Nistal, *New Age, una religiositad desconcertante*. Herder, Barcelona 1994.
B. Dubois, *Le Nouvel Age*. Nouases-le-Fuzetier 1995.
Bl. Despot, *New Age i moderna*. Hrv. filoz. dr., Zagreb 1995.
M. Lacroix, *L'idéologie du New Age*. Flammarion, Paris 1996.
E. Fizzotis, dir., *La dolce seduzione dell'Acquario*. Ateneo Salesiano, Roma 1996.

Rajko GLIBO

Pustite ga

Pustite ga
s njegovom samoćom.
U samoći je srž svijeta.
U njemu i oko njega
odjekuje eho zaboravljenih riječi.
Uokolo mu svjetlucaju njegovi vrtovi odnjegovani.
S odjekom iza i odjekom ispred
Plovi njegova lađa usamljeno-sama.
Jata su njegova svjetlucava
u svemirske kutke odbjegla.
Pustite ga
jer mu učmalost života
nagrizoše egzotični prizori
iz neke ranije stvarnosti
a verbalni proljev mu ne jenjava.
Pustite ga, zaboga!
On pokušava izreći nešto jako važno
i uvlači se u neke svoje snove
draškajući unutarnju čaroliju
koja s maštom već složno reže
mučnu tišinu.
Pustite ga uvijek
kad mu se ukaže mrak davnih tajni
kad iz njega ječe priče o zakopanom blagu
kad u njemu vrve slike neobičnih prizora
kad mu preteško nađene moćne riječi
bježe u neki tajanstveni kutak svemira.
Pustite ga!
jer dječjom radoznalošću u velikim očima
on još lista tuđe živote
i kroz smetove nečitljivih figura
njegova umiljata agresivnost svjetlucava
krči put do ljepote.
Pustite ga!
Zar ne vidite

kako se on ponekad pretvara u oblik crne točke
da potone u mračni tijek ulice
da otuda bljesnu dva smijeha.
On hoće da prijeđe
neku nevidljivu crtu
a u prijelazu se samo busen blijedih zraka
na trenutak urezao u mrak
i on se već vraća u svijet tišine.
Pustite mu njegov teško stečeni mir.
I ne zaboravite!
Živio je za svoje hobije i snove.

Ivan BRAJDIĆ

Zakletva*

I.

Užareno crvena sunčana kugla najposlije je potonula iza gustih krošanja golemih kestenova, još neko vrijeme zapadni dio neba bio je preliven purpurnim sjajem, a onda se gasio i gasio, sve dok napokon nije sasvim zgasnuo, pretopivši se u sumračnu plavu boju, na kojoj su se sve više pojavljivale zvijezde, čas ovdje – čas ondje, jedne upadljivije, druge tako sićušne da su se jedva zamjećivale golim okom, nemirno i živahno trepćući.

A njih dvojica svejednako sjede u sobici, za četvrtastim stolićem s aluminijskim nožicama i ispruganim zeleno–smeđim kockastim stolnjakom od voštanog platna, sučelice jedan drugome, veoma blizu, bolje reći na dohvatu ruke, bez potrebe da se naginju naprijed. Sobica je tijesna, gotovo bi se moglo reći nalik na nešto veću ćeliju, s niskim stropom, sivo obojenim te zamusanim i izgrebenim zidovima, s jednokrilnim prozorčićem, kroz koji bi se s mukom provukao krupniji čovjek, uklopljena u dvadesetak isto takvih sobica što su se nanizale s lijeve i desne strane dugačkog hodnika radničke drvene barake, u čijem su se dnu nalazili zajednički tuševi i ogledala za brijanje, te četiri zahoda. U sobici, osim ležaja, stolića i dviju stolica, još su i električna pećica, na zidu klinčanica, dočim sa stropa visi na žici žaruljica ne veća od dječje pesti. Kroz raskriljen prozorčić dopiru posljednji zagasito plavi i mrki odsjaji odmakle večernje svjetlosti, tako da ne treba još paliti žarulju. Svježi dašci koji, nošeni proljetnim povjetarcem, u valovima nadiru u sobicu, ne mogu raspršiti nametljiv zadah ustajalosti. Talozi prašine, koji tko zna otkada nisu osjetili dodir krpe u ljudskoj ruci, zapažaju se na svim predmetima u sobici, na podu, na klinčanici, čak na žarulji.

Sjede tako, dakle, njih dvojica za stolićem, već više od dva sata, bit će i dulje, još od poslijepodneva, pa vode razgovor, u svakom pogledu ozbiljan i važan, ustrajan do iscrpljenosti, izuzetno težak, više od toga, moglo bi se reći upravo mučan. Doduše, ponekad se razgovor prekida, pa u sobici zavlada šutnja, koja zna potrajati po dvije–tri minute, kao da prikupljaju misli, a čuje se samo njihovo uzbuđeno disanje, struganje cipela po podu, šmrcanje ili kašljucanje jednoga ili drugoga, stezanje šaka i pucketanje ručnih zglobova uslijed nestrpljivosti i nervoze, ali nakon

* Ulomak iz neobjavljenog romana "Hod po mukama"

toga u sobici opet zabruji jedan ili drugi glas, čas krupan, čas piskutav, razgovor opet zažubori, jednako neumorno i žustro baš kao da nije ni bio prekinut.

– Onda, što je sada, Šime, što je, čuješ li me, hoćemo li još dugo tako zuriti u stol, pucketati prstima, šutjeti, kao mutavi.

– Više se nema što dodati, Stipe, barem što se mene tiče, sve si čuo, jasno i glasno, ja sam svoje rekao – otresito uzvraća Šime, trzajući ramenom.

– Odlučio si, znači, to misliš reći, je li, odlučio si – ne skida Stipe uporan i ukočen pogled sa Šiminog stvrdnutog lica, pa zagrize usnicu, gotovo gnjevno.

– Jesam, nego što, jesam – klimne Šime, svraćajući pogled u stranu, samo da se ne susretne s namrgođenim pogledom sugovornika.

– Definitivno? – naglašava Stipe, s prizvukom mračne gorčine u krupnom glasu, mršteći čelo.

– Tako je, definitivno, upravo tako – procijedi Šime kroza zube.

– Definitivno, dakle? – ponavlja Stipe muklim glasom, kao da nije dobro čuo.

– Definitivno, da – potvrđuje Šime glasnije, pa upre pogled u Stipu.

– Kako bi bilo, hoću reći, da još jednom mućneš glavom, razmisliš o toj svojoj odluci, ne bi bilo naodmet, mislim, jutro je kažu stari ljudi, često pametnije od večeri, što kažeš na to? – položi Stipe svoj dlan na Šiminu podlakticu, stegnuvši je prstima, poticajno, gotovo molećivo.

– Ne, ne, uzalud, nema se više što razmišljati, dragi moj Stipe, ni sada, ni ujutro, ni sutra, ni prekosutra, kako sam rekao tako će i ostati – s čudnom i neumoljivom sabranošću Šime je mirno odgovarao Stipi.

Šime Livakić momak je od dvadeset i nešto godina, ali upadljivo mršav i onizak, bolje reći sićušan, uskih ramena, tanašnih ruku i prstiju, u svakom pogledu gotovo bi se moglo reći još dječarac od šesnaestak godina, tjelesno nedovoljno razvijen, osim toga upalih obraza, bljedunjavo boležljiva lica, slabašne svijetle kose, plavih očiju, turobna pogleda, tako te se čini da bi ga nešto jači nalet vjetra mogao oboriti s nogu, baciti na koljena. Obratno, Stipe Jurić godinu je dana mlađi, ali posvemašnja suprotnost Šimi: za pedalj viši od njega, krupan, širokih pleća, jake šije, teških šaka, osim toga punašnih obraza koji su pucali od zdravlja, živih tamnih očiju, samouvjerena pogleda crne kovrčave kose, sve u svemu, cijelo njegovo golemo tijelo daje dojam silne čvrstine, takve da ga ni udarac odvaljene stijene ne bi pomakao s mjesta ni za milimetar, kamoli oborio na noge.

– Ondje dolje, shvati, zaboga, Šime – usklikne Stipe, prekinuvši trenutačnu tišinu, tko zna koju već po redu, pa se upre jakim grudima o rub stolića, tako silovito da ga je gotovo nadigao, te nastavi istim krupnim glasom – ondje dolje, Šime, ondje kod nas, u Hrvatskoj, naš je pravi dom, u našem Cerovniku, samo ondje, Šime moj, shvati, samo ondje, a ne ovdje u Njemačkoj, u tuđini.

– Zgarište, ne dom – muklo će Šime, cijedeći riječi kroza stisnute zube, a trzaj mu ustrepta na usnicama, doslovce mu iznakazivši lice.

– Jest, zgarište, točno, ali za pet ili deset godina sve će biti drukčije, Šime – odmah se Stipe ubaci prijatelju u riječ, svejednako stežući svojim debelim prstima Šiminu tanašnu nadlakticu.

– Što drukčije? – zaigra gorak osmijeh na Šiminim ustima.

– Sve, sve, sve, Šime – brzo uzvrati Stipe, ne davši se zbuniti Šiminim pitanjem, pa nastavi gotovo u zanosu – naš Cerovnik dići će se iz pepela, kao ona ptica iz basne, uskrsnut će, život se opet vratiti u nj, na zgarištima niknuti nove kuće, nove štale, novi sjenici, novi svinjci, nove drvarnice, sve to čak još veće, još ljepše nego što je bilo nekad, prije desetak godina, nas dvojica smo još mladi, na pragu života, dočekat ćemo sve to, Šime.

– Ali roditelji naši, braća, sestre, mnogi susjedi, oni se neće dići iz pepela, neće uskrsnuti iz zemlje, nikad više, to zaboravljaš, Stipe – s grčem na ustima sumorno je mrmoljio Šime.

– Vrijeme je, zaboga, da već jednom preboliš ranu, ma koliko pekla, vrijeme je, Šime moj – blagim glasom stišava Stipe njegovu gorčinu, unoseći mu se u lice.

– Ti po svoje, ja po svoje – najposlije odsječno priklopi Šime, pa stisne šake, skupivši oštrinu u plavim očima.

Šimu Levakića i Stipu Jurića pogodila je ista zlehuda sudbina u djetinjstvu. Na samom početku rata, u ranu jesen 1991. godine, skupina srpskih pobunjenika, u kojoj je bilo tridesetak odraslih muškaraca, ali i nekoliko nedoraslih mladića i staraca, sve samih opakih zločinaca i krvnika, naoružani do zuba, plamteći od mržnje, nahrupili jednoga jutra, nedugo nakon svanuća, neočekivano, kao oluja, u njihovo selo Cerovnik, urlajući i vitlajući puškama i strojnicama, pa razmiljevši se po cijelom selu, kao nezadrživa bujica, spalili svih dvadesetak kuća, sve staje, sve sjenike, do temelja. Ali to bijaše samo početak užasnog i golemog, više od toga, sveopćega zla što je toga jutra snašlo ljude tog malog sela, a sastojalo se u strašnu i bezdušnu pokolju: naime, sve one koji se nisu uspjeli spasiti u bijegu, poubijali su što mecima, što noževima, što željeznim motkama, čak sjekirama, hametice, bez trunke milosti, ne mareći pri tome je li riječ o starcima ili staricama od osamdeset i više godina ili pak o djeci od sedam, osam godina, čak o novorođenčadi u kolijevci.

Razumije se, ni Šimina ni Stipina obitelj nisu bile toga zla pošteđene, dapače, obje obitelji, inače najbliže susjede, kuća do kuće, zatečene, snašla je ista nesreća. Jedino su Šime i Stipe, šćućurivši se u grmlju, na rubu sela, svjedoci strahotnog užasa što se pred njihovim očima zbivao, skamenjeni, čudom izmakli razularenim palikućama i ubojicama, te uspjeli izvući živu glavu. Šimi je tada bilo petnaest godina, a Stipe je bio godinu dana mlađi. Pokopavši i oplakavši mrtve, otada su, ne razdvajajući se, zajedno s ono nekoliko preživjelih muškaraca i žena, staraca i djece, koji su također uspjeli izmaći smrti, jedva pedesetak njih od dvjesto Cerovničana, tumarali od jednog do drugog izbjegličkog prebivališta, bez igdje ičega, tako reći goli i bosi, čas u bajtama, čas u željezničkim stočnim vagonima, čas u na brzinu sklepanim drvenjarama, čas pod šatorima, čas po hotelskim sobicama, sve dok ih, kad su dovoljno ojačali, u potrazi za boljim životom put nije odveo pre-

ko granice, u tuđi svijet, u Njemačku, gdje su – kao fizički radnici, jer za drugi posao nisu bili sposobni – našli posao na novogradnjama, a boravište u drvenim barakama.

Tako su im tu prošle tri godine.

Međutim, sredinom četvrte godine, ubrzo nakon što su im do ušiju doprli glasovi da je, poslije velikih bitaka i sjajnih pobjeda, njihova domovina najposlije oslobođena od nasilničkih osvajača, pa i njihovo selo Cerovnik, te da su se poneki njihovi suseljani već vraćali onamo, makar i na zgarišta, te stali podizati privremene daščare, u Šimi i Stipi također su se stale buditi primisli na povratak u rodno selo, iako ih ondje nije čekalo ništa dobro, već samo popaljeni rodni domovi i zarasli grobovi poubijanih roditelja i braće, a tu u Njemačkoj imali su dobar posao i prilično sređen život. No uskoro je nastao raskol između njih dvojice, isprva sitan i beznačajan, gotovo bi se moglo reći lako premostiv, a sastojao se u sljedećem: dočim je Stipu što dalje sve upornije i nametljivije kopkala pomisao da napusti Njemačku i vrati se u rodno selo, makar i na zgarište, pa što bude da bude, u Šimi je, obratno, posve neočekivano nastao velik preokret, pa dok je u prvi čas i u njemu usplamtjela želja da zajedno sa Stipom sjedne u vlak i otputuje u domovinu, u rodno selo, odjednom se ta želja stala gasiti, što dalje sve jače, sve dok se na kraju nije sasvim ugasila, utrnuvši u njemu kao plamičak svijeće na vjetru. U svakom novom razgovoru o tome sa Stipom, sve više je odbijao njegov nagovor da mu se pridruži, neprekidno ponavljajući jedan te isti razlog, kako ne može nipošto zamisliti da stane nogom na mjesto gdje su mu izmrcvareni i ubijeni roditelji i braća. Pa je tako bilo i toga poslijepodneva.

– Ali, propast ćeš ovdje, Šime, shvati, progutat će te ovdje samoća, čamotinja – drugi put Stipe prekine šutnju, trudeći se da mu glas bude što uvjerljiviji.

– Kako će drugi, tako ću i ja – uzvraćao je Šime.

– Drugo su drugi, a drugo si ti – naglasi Stipe.

– Ne vidim nikakve razlike – tvrdoglav, nije popuštao Šime, odmahujući glavom.

– Postoji razlika, Šime, i te kakva, velika, golema razlika.

– Kakva? – s nerazumijevanjem uperi Šime u Stipu pogled iz svojih plavih očiju.

– Odviše si sklon začahurenosti u sebe, otuđenosti od ljudi, osim toga, srce ti je suviše osjećajno, duša mekana kao pamuk, narav neotporna, podložan si tmurnim i mračnim mislima, tu je i sklonost pretjeranoj opterećenosti prošlošću, a poznata je stvar da sve to može čovjeka veoma lako uvaliti u veliku opasnost, zapravo ga gurnuti opakom stranputicom, u propast, Šime moj – objašnjavao je Stipe, ne spuštajući pogled sa njegova lica, stežući mu svejednako čas nadlakticu, čas podlakticu, čas zapešće.

– Rekao sam ti, ne jednom, već desetke i desetke puta, stotinu puta, a ponavljam ti opet: sve dok hodam zemljom, sve dok dišem, sve dok budem živ, noga mi neće kročiti u Cerovnik, pogotovu stupiti na mjesto na kome mi je spaljen rodni

dom, gdje su mi mučeni i ubijeni majka, otac, braća, gdje mi je silovana sestra – trpko je govorio Šime, s drhtavicom u glasu, grizući usnice, a čudan sjaj svjetlucao mu u plavim očima, mračeći ih.

– Razumijem te, potpuno te shvaćam, ali zaboravljaš jedno, Šime, zaboravljaš da sam sve to vrijeme ja bio kraj tebe, ublažavao tvoj bol, smirivao tvoju muku, to zaboravljaš, a tko će biti uz tebe kada ja odem, tko, čuješ li, Šime moj? – položi mu Stipe svoj dlan na rame, stegne ga prstima, čvrsto, ne bi li mu najposlije pokolebao ustrajan otpor, razbio čudesnu opčinjenost, te ga ipak pridobio za taj prijedlog.

– Badava se trudiš, sasvim badava, Stipe, kao i jučer, kao i prekjučer, već mjesecima, badava, badava, badava – uporno je ponavljao Šime, što dalje sve čvršćim glasom, tako tvrdim i nepokolebljivim, više od toga, upravo silovitim, kao da zakucava čavle u krovnu gredu na gradilištu.

– Znači, odustaješ? – oštro ponovi Stipe pitanje, kao već bezbroj puta u ovih pet ili šest mjeseci

– Da! – jednako odgovara Šime.

– Ostaješ ovdje?

– Rodni kraj, rodni dom, Stipe, za mene, na žalost, više ne postoje.

– Kako možeš takve grozne riječi izgovarati, zaboga? – usklikne preneraženo Stipe.

– Drukčije ne mogu, Stipe, oprosti, duša mi ne dopušta, srce također, zar da lažem? - plane Šime, uvijajući usnicama, trepćući vjeđama.

– Zvuči kao zakletva – napomene Stipe zgranuto, a oči mu se rašire.

– I jest zakletva! – odrješito će Šime nakon kraće šutnje, naglasivši tu veliku, značajnu riječ.

– O Bože, o Bože dragi! – zdvojno uzdahne Stipe, pa stisne dlanovima glavu, vrteći njome, kao da je želi zgnječiti.

Nakon toga u sobici opet zavlada tišina, teška i mučna, nepomućena, više od toga, moglo bi se reći upravo grobna, natopljena gustim i nepomičnim večernjim sumrakom koji se spuštao na dvojicu prijatelja.

II.

I tako se dogodilo da je, nakon dva dana, izljubivši se s prijateljem, Stipe Jurić sjeo u vlak koji ga je odvezao u domovinu, u njegov Cerovnik, a Šime Livakić, vjeran svojoj zakletvi, ostao u Njemačkoj, u istoj sobici, na istom radu na novogradnjama.

Istini za volju, u prvo vrijeme nakon Stipinog odlaska, čitavu godinu, Šime nije preteško osjećao nedostatak dotadašnje Stipine prisutnosti, niti ga je suviše slamao teret osamljenosti, kako je Stipe bio predvidio; dapače, prije bi se moglo

reći da je, ma koliko to zvučalo neočekivano i nevjerojatno, vrijeme provodio bez većih tegoba, dani mu protjecali s priličnom lakoćom, u svakom slučaju smireno i podnošljivo, gotovo kao onda dok je uz njega bio Stipe Jurić

Tome je, ruku na srce, pridonio jedan nepredviđen i izniman, bolje reći drastičan slučaj; u svakom pogledu koban, ali, na svu sreću, baš zahvaljujući Šiminoj snalažljivosti, prisebnosti, zapravo brzoj intervenciji, okončan uspješno i sretno, bez pogibeljnih posljedica, a sastojao se u sljedećem: dok su radili na vrhu jedne osmerokatnice, da li uslijed trenutačne vrtoglavice ili vlažnih i kliskih dasaka, jer je upravo sipila sitna i opasna kiša, teško je reći, jedan se radnik odjednom poklizнuo, izgubio ravnotežu, zamlatarao rukama, ne bi li se uspio uhvatiti za poprečnu spasonosnu gredu i tako spriječiti koban pad u dubinu, koji bi se zacijelo bilo i dogodio da Šime Livakić, udaljen samo tri metra, nije na vrijeme opazio što se s nesretnim radnikom zbiva, pa potrčao po daskama, ne mareći za njihovu nedovoljnu čvrstinu, a pogotovu vlažnu skliskost, pritrčao nevoljniku, pograbio ga za ruke i odvukao dalje od ponora, na sigurno mjesto, tu posjeo, te tako, a bio je zaista posljednji čas, spriječio pad u dubinu.

Slučaj je htio da to bude zemljak, iz njegova kraja u domovini, iz sela udaljenog od Cerovnika samo pola dana hoda, no do kojega, na sreću, pobunjeničke ruke nisu dosegle, osim što je poginulo nekoliko mještana, već u odmaklim godinama, koji su se iz neopreznosti odviše približili četničkim položajima.

Inače, bijaše to čovjek odmakle dobi (mogao je Šimi biti otac), po imenu Ante Gudelj, veoma razgovorljiv i ugodan, pa nije čudno što se između njih rodilo prisno i duboko prijateljstvo, koje je Šime svim svojim bićem bez oklijevanja prihvatio. Već poslije nekoliko susreta, bilo u njegovoj, bilo u Antinoj sobici u radničkoj baraci u susjednoj ulici, Šime je doznao da mu prijatelj ima u domovini ženu i dvoje odrasle djece, da je u svom rodnom selu sagradio kuću, a odlazio u posjet obitelji svako pet–šest mjeseci. Na radu u Njemačkoj proveo je više od trideset godina, pa stekavši pravo na mirovinu, odlučio se vratiti obitelji u Hrvatskoj. Iako je u prvo vrijeme, onako zatvoren u sebe, nepričljiv, Šime bio veoma škrt na riječima kad je trebalo pred Antom progovoriti koju više o sebi, Antina silna razgovorljivost, posvemašnja otvorenost, na kraju su prevagnule, te ga ponukale da i sam do dna duše iznese na svjetlo dana svoju nevolju.

– Pitaš me zašto, je li, htio bi znati zašto je upravo tako, a ne drukčije – često je Ante Gudelj objašnjavao Šimi, odgovarajući mu na njegova brojna i znatiželjna pitanja o životu i koječemu drugome.

– Tvoje je selo, kažeš, na primjer, do temelja spaljeno, to jest od svega što je u njemu postojalo godinama, desetljećima, zapravo stoljećima, je li tako, u jedno jedino jutro, za svega dva ili tri sata, ostala su samo crna zgarišta, u prah i pepeo sve pretvoreno, ali ne samo to nego i mnoge obitelji, kažeš, poubijane, do posljednjega člana, pa i tvoja također, a samo pet ili šest kilometara dalje od tvoga sela, kažeš, drugo jedno selo, jednako tako posve katoličko, posve hrvatsko, ostalo je pošteđeno, ni taknuli ga zlotvori i krvnici nisu, zašto je, pitaš, je li, baš tako? Postoji samo jedan jedini odgovor: sudbina, čista čiscata sudbina, dragi moj Šime. E, a zašto sudbina? Vidiš, tu odgovora nema, niti će ga ikad biti.

– Isto tako kao i sa slučajem, zar ne? – ubaci se u Antino mudrovanje Šime.

– Pogodio si, baš tako kao i sa slučajem, potpunoma – upre Ante prst u Šimu, na časak predahne, kao da u sebi traži prikladno objašnjenje, pa nastavi: – Evo ovako. Dogodi se nešto, makar i ne odviše krupna stvar, već neka sitnica, gotovo beznačajna, a ti se odmah pitaš, je li, kakav je slučaj htio da se to dogodilo. I odmah ti mogu odgovoriti: badava se tako pitaš. Kao i u pogledu sudbine, isto je tako kada je riječ o slučaju, to jest nikada nećemo dokučiti koji su to uzroci da se nešto dogodilo, to ostaje tajna, znamo samo posljedice, je li tako?

– Znači, tako je i s mojim selom, s mojom obitelji? – opet se ubaci Šime u riječ Anti, turobnim glasom, uvijajući usnicama.

– Baš tako, dragi moj Šime. Sudbina, odnosno slučaj, htjeli su da tvoje selo bude popaljeno, mnoge obitelji poubijane, a da ono drugo selo ne bude ni taknuto. Uzrok tome ne znamo, dakle znamo samo posljedice. Prema tome, ponavljam, besmisleno je time razbijati sebi glavu, mučiti se, odgovora na to pitanje nećemo dobiti nikada. Ali tako nije samo s nama, ljudima, već i sa svime drugim na svijetu.

– Čime drugim? – zainteresira se Šime.

– Pa eto, uzmimo, recimo, samo ovaj primjer – rašири Ante ruke, nakašljavši se. – Zasadio sam ti ja u svome vrtu dvije voćkice, jabuke šampanjke, na istoj zemlji, šest metara daleko jednu od druge, po propisu dakako, iskopao za njih jednako duboke i široke jamice, natrpao u jamice jednako sipku zemlju, zagnojio ih istim gnojem, ne umjetnim, već stajskim, jednom riječi, kako s jednom tako i s drugom voćkom, razlike nije bilo ni ovoliko – kvrcne Ante noktom o zub – to jest koliko je, evo, crnoga pod ovim noktom. I dabome, izvrsno se obje voćke primile, rastu ti one da ih je milina pogledati, listaju u proljeće, cvatu, čak se nakon dvije godine pojavili i prvi sitni plodovi.

– I dalje? – živo će Šime.

– Što dalje, je li, zanima te. Osvanula treća godina otkako sam voćke posadio, kadli evo ti zla. Dođem ja kući nekako o Uskrsu, izljubim se sa ženom i djecom, pa pođem pogledati kako je s one dvije voćkice, dabome. I imam što vidjeti: jedna voćka kao i dosad, to jest razlistala se, na njoj prvi cvjetići, rumenkasti, lijepo ih vidjeti, uživam, ali na drugoj voćki užas i strava, srce mi zadrhtalo, suza udarila na oko, jao i pomagaj! Što je, dakle? Sve grančice na njoj crne, gole golcate, nijednog jedinog listića, da ga povećalom tražiš, kamoli cvjetića, ukratko, osušila se, jadnica. Mislim ja, vražji poljski miševi, to jest proklete voluharice, ta napast napala voćku, izgrizla joj sve korjenčiće. Otkopam, a ono što će biti: korjenčići ni taknuti, čitavi. Razbijam glavu što je tome uzrok, ali dokučiti ne mogu ništa. Pitam susjede, ljude u selu, dođu, gledaju nevoljnicu, ali samo sliježu ramenima. A što je zapravo bilo, dakle? Sudbina, odnosno slučaj, dragi moj Šime. Hoću reći, uzrok ne znaš, znaš samo posljedice. A tako je, dragi moj Šime, s tvojim selom, tvojom

obitelji također. Dakle, prestati treba mučiti se zašto je tako, a ne drukčije? Sudbina i slučaj vladaju svime na svijetu.

– Eh, eh, lako je to reći – zamuca Šime, stišćući usnice.

– Život valja prihvatiti kakav jest, a ne kakav bismo željeli da bude, to je moje načelo – odlučno će Ante. – Eto, kada sam se ja poskliznuo na ono prokletoj dasci, ne bilo je, te zamalo sletio u ponor, sudbina, slučaj, to je htjelo da si se ti našao u blizini, uhvatio me za ruke, spasio. Zašto? Ponavljam, slučaj je htio da ti budeš ondje gdje si bio, a ne četiri ili pet metara dalje. A zašto baš tako? Bog bi ga znao! I zato ti ponavljam: kad je riječ o slučaju ili sudbini, nije dobro ni pametno odviše se mučiti tražeći neprekidno uzroke i razloge. Tako ti je to, dragi moj Šime.

Međutim, kada je Ante Gudelj na odlasku u domovinu predložio Šimi da mu se i on pridruži, to jest vrati se u svoje selo Cerovnik, doživio je nemalo iznenađenje, jer Šime je, ne kolebajući se ni časak, odlučno zavrtio glavom, odbacivši time Antin prijedlog, te uzvratio istim čvrstim glasom kao i prigodom rastanka sa Stipom Juričem:

– Uzalud, uzalud mi to predlažete, nagovarate me, dragi Ante, od toga neće biti ništa.

– Vidi ti njega! – usklikne Ante, raširivši oči, osmjehnuvši se, očigledno misleći da se Šime šali.

– Tako je! – svejednako čvrsto odgovori Šime, veoma ozbiljno.

– Ali zašto, zaboga, Šime, pa ne predlažem ti nešto neostvarljivo, eto, ovdje u Njemačkoj proveo si već prilično lijepi broj godina, zar ne, skupio si i lijepu svoticu novaca, takvu da njome možeš dolje u svom selu sagraditi kuću, izvrsno živjeti, pa naći sebi i dobru ženicu, zašto ne, već si dorastao da zaploviš u bračne vode, prema tome, otvoreno ti kažem, zbilja ne vidim nikakvoga razloga zašto se, dakle, mučiti i dalje ovdje, samovati tu, dopustiti da godine prolaze ututanj, bolje reći bez svrhe i cilja, besmisleno, pogotovu što vidim da si sklon otuđenosti od svijeta, odviše mekana srca, ranjive duše, drukčije će ti biti u svome selu, među svojim ljudima – sve vatrenije je objašnjavao Ante mladome Šimi, trudeći se da mu riječi budu što uvjerljivije, glas što odlučniji.

– Postoji razlog – kratko pripomene Šime.

– Kakav razlog? – u čudu ga pogleda Ante.

– Ono što sam rekao prijatelju iz svoga sela, Stipi Juriću, to sada kažem i vama: dok sam živ, dok dišem, noga mi neće kročiti u moje selo, pogotovu stati na mjesto gdje su mi poubijani roditelji i braća, gdje mi je spaljen rodni dom. O tome sam dosad šutio, nisam znao da ćete me pozivati da pođem s vama. Eto što je razlog – govorio je Šime s muklim i gorkim prizvukom u glasu, ali bez trunke kolebanja.

– Ali gdje je sve to danas, dragi moj Šime; zaboga, godine i godine prošle su otada, a s godinama i najteže rane zacjeljuju – tumačio je Ante dalje Šimi, mašući rukama.

– Za mene to ne znači ništa – tvrdokorno će Šime, vrteći glavom.

– Nisi više dječarac, pa da cmizdriš, već zreo čovjek, Šime – progovori Ante s trunkom oštrine, gotovo grubosti, uslijed nervoze.

– Ništa se neće promijeniti ni kada budem imao pet i deset i dvadeset godina više nego sada, zapravo nikada, dragi Ante – samouvjereno i nepokolebljivo uzvraćao je Šime.

– Dok te ovako slušam, dok te gledam, sve mi to, Bog mi oprosti, zvuči kao nekakva zakletva – naglasi Ante.

– Pa i jest to! – klimne Šime glavom.

– I misliš da će ti zakletva pomoći da sve bude onako kako si odlučio?

– Kad ne bih mislio, ne bih to ni činio – jednako odrješito odgovori Šime.

– E moj Šime, e moj jadni i nesretni Šime – suosjećajno je Ante vrtio glavom – nikad se ništa ne zna, danas je ovako, a već sutra može biti posve drukčije, stubokom, govorim ti to kao čovjek koji je prošao svašta u životu, sito i rešeto, doživio i vidio ovo i ono, pa i to, zapamti, da su se mnogi i mnogi također zaklinjali na ovo i ono, poput tebe, a jednoga je dana završilo tako da su zakletvu pogazili, makar ih savjest ne znam kako pekla, ali često i bez trunke grižnje savjesti, zato ne dopusti da se i s tobom to dogodi.

– I neće! – odrješito uzvrati Šime, pa položi dlan desne ruke na grudi, kao da se ponovo zaklinje.

– E pa, Šime moj dragi, ako si već tako odlučio, donio takvu zakletvu, neka tako i bude, tvoja volja – raširi Ante ruke.

I tako se dogodilo te se Šime Livakić i drugi put oglušio na poziv da se vrati u svoje selo Cerovnik; opet je završilo tako što je ostao u Njemačkoj, u istoj sobici, na istom poslu.

*Prstovet prepjevâ**

Isaac WATTS (1674. – 1748.)

Himna

Kad istražujem čudesan križ
Na kom umrije Princ slave,
Najunosniju dobit ne držim većom od gubitka
I sav svoj ponos od sramote prave.

Sačuvaj, Bože, da bih se trebao hvalisati
Ičim osim križem Krista, svog Boga!
Sve isprazne stvari što očaravaju me najvećma
Žrtvujem krvi Spasitelja svoga.

Gle, s Njegove glave, ruku i stopala
Bol i ljubav istječu u mlazu punu!
Jesu li se ikad takva ljubav i tuga sreli
Ili trnje splelo tako raskošnu krunu?

Sve blago iz rudnika zemaljskih
Bilo bi dar preneznatan, bez boje;
Ljubav tako začudna i božanska
Traži dušu moju, život moj, sve moje.

Kristu, koji dobi za grješnike milost
Uz gorak jad i ranu zbog naših grijeha,
Nek bude slava od roda spašena
U vijeke i dovijeka!

* Ovaj raskošni prstovet prepjevâ priredila nam je Đurđica Garvanović Porobija, koja je odabrala autore i njihove radove.

William DRUMMOND (1585. – 1649.)

Sveti Ivan Krstitelj

Posljednji i najveći navjestitelj nebeskoga Kralja,
Zaogrnut grubim kožama, skriven u pustinjskoj divljini,
Među onim krvoločnim skotom iz dubokih šumskih ralja
Što ga on nevinijeg od čovjeka zateknu, u milini.

Njegova hrana bijahu skakavci, i ono što ondje nikne,
Uz med što iscijeđen bi iz košnica djevičanskih.
Usahla tijela, upalih očiju, izgledao je kao kad rikne
Divljak neki, koji je odavna prognan iz krajeva zemaljskih.

Ondje on grmijaše: Svi vi čija se nada uzda
U Boga, i sa mnom usred ovih pustinja ćutite žalost i vaj,
Pokajte se, pokajte se, i neka svak stare grijehe obuzda!
- A tko je čuo njegov glas, tko poslušao njegov vapaj?
Samo odjeci, kojima on zapovjedi: Ne prestajte i ne tajite se.
Odzvučuju od kremenih davnih špilja: Kajte se! Kajte se!

Recesijska

Bože otaca naših, od davnina znan,
Bože bojišnice nam razuđene do mora,
Zbog Tvoje smo ruke silne ovaj dan
Mi gospodari palme i bora.
Gospode Bože nad vojskama, ostani s nama u sili
Da ne bi zaboravili - da ne bi zaboravili!

Graja i vika je mrtva;
Zapovjednici i kralji odstupaju sneno,
Al još stoji Tvoja časna žrtva,
Srce ponizno i skrušeno.
Gospode Bože nad vojskama, ostani s nama u sili
Da ne bi zaboravili - da ne bi zaboravili!

Odvajkad poznato, naše se brodovlje nasukava,
Potapa se paljba njina na rtu i prudu sivom:
Gle, sva naša jučerašnja slava
Jest jedno s Tirom i Ninivom.
Suče nacija, poštedi nas u svojoj sili
Da ne bi zaboravili - da ne bi zaboravili!

Razdriješimo li, opijeni svojom moći,
Divlji jezik što nema spram Tebe strahopoštovanja,
Hvastanje kao što ga pogani rabe u zloći
Ili bez zakona plemena manja,
Gospode Bože nad vojskama, ostani s nama u sili
Da ne bi zaboravili - da ne bi zaboravili!

Zbog poganskog srca što vjeru polaže kad je u strahu
U dimeću cijev ili željezno sječivo možebit,
Zbog junačnog praha što gradi na prahu
I štiteći ne zove Tebe da mu budeš štit,
Zbog mahnite oholosti i lude riječi što povrijedit može
Milosrđe daruj narodu svojemu, Bože!

Nije strašljiva duša moja,
U zemnu olujno-nevoljnu krugu nije drhtava.
Vidim nebeske slave sjaj,
I vjera sja slavno, opremajuć me suprot strava.

O Bože u grudima mojim,
Svevišnji svudaprisutni Autore
Života, što počinu u meni,
Te ja nađoh, besmrtni Živote, u Tebi snažne izvore.

Zaludna su tisuća kreda
Što pokreću srca ljudska, neizrecivo zaludna,
Nemoćna su kao trava uvenula,
Ili sred pučine beskrajne trica grudna,

Da probude sumnju u onomu
Koga tako čvrsto drže beskonačja Tvog korijeni,
Usidrena sigurno posvema
Na besmrtnosti postojanoj stijeni.

S ljubavlju što obgrljuje,
Duh Tvoj godine vječne oživljuje,
Prožima ih i odozgo bdije;
On mijenja, podupire; rastvara, stvara, othranjuje.

Pa kad bi i Zemlja i Mjesec iščeznuli
I Sunca i svemira više bilo ne bi,
A Ti ostao sam,
svako bi opstojstvo opstalo u Tebi.

Nema za smrt trajna boravišta,
Niti je atoma što bi ga moć Tvoja povratila prazna,
Budući da Ti jesi i bitak i dah,
I Tebe baš nikada ne može uništit smrt porazna.

Henry VAUGHAN (1621. – 1695.)

Mir

Dušo moja, jedna zemlja ima
Nad zvijezdama visoko,
Gdje stoji stra`ar s krilima
U ratovima vješt već naoko.
Tamo iznad opasnosti, iznad galama,
Slatki mir osmijehom okrunjen zasjeda
I Rođeni u jaslama
Postrojbama divnim zapovijeda.
On je dobrostivi Prijatelj tvoj
I - trgni se, o dušo moja! -
On siđe u ljubavi čistoj
Da umre zarad tebe usred teška boja.
I ako ne možeš dobiti ništa do onaj svijet,
Znaj, ondje raste mironosan cvijet,
Neusahla ruža.
Tvoja tvrđa što ti utok pruža.
Ostavi stog svoja postignuća luda
Jer ona te spasiti ne mogu.
To moguće je samo Onom istom sveposvuda:
Tvom Dušobrižniku, tvom Životu, tvom Bogu.

Prepjevala **Đurđica Garvanović-Porobija**

Tihomir HORVAT

Uljez

Svakoga radnog jutra Dario Jurković točno u pet sati i 55 minuta otvara snene kapke. Izvježbani biološki sat u njegovu organizmu pouzdano ga budi i Dario ima dovoljno vremena da rukom posegne prema noćnom ormariću i preduhitri budilicu.

Dario ne budi suprugu. Tek ovlaš, u sumraku, daje joj poljubac, a zauzvrat dobiva nerazumljivo mrmljanje i ubod viklerom u obraz. Ustaje i najprije obavi jutarnju higijenu. Potom slijedi kratkometražna joga za pedesetgodišnjake na izgrizenom tepihiću koji je sredio njegov labrador Bobi, zatim je na redu tuš, pa pseudošetnja s Bobijem, onda prva Nessica, i pun dlan tradicionalnog Old Spicea čiji miris samozadovoljno odnosi na posao.

U novom Renaultu Saffrane Dario vozi točno osam kilometara i četiristo metara do prve tramvajske stanice, gdje će ostaviti auto. To je upravo ona razdaljina - od stanice do njegove novosagrađene kuće na jugu grada - gdje betonski prsti Zagreba grčevito posižu preko načetih oranica za ostacima uništenih sela.

Na tramvajskoj stanici Dario redovito izvodi neki samo svoj zamišljeni jutarnji obred. Ljudi koji strpljivo čekaju pred kioskom, to su njegovi statisti, taj kiosk je njegova kulisa, nasmijana kiosk-Irena koja mu već na trzaj usana dodaje uredno složene "Večernjak", "Globus" i "Sport", i ona je njegova, svi su oni dio njegova jutarnjeg osebujnog obreda znanog kao "odlazak na posao".

Dario uživa u toj jutarnjoj koreografiji koja mu daje osjećaj starog, odležalog purgerstva. Kreće prema stajalištu, i tih nekoliko koraka od kioska do tramvaja odigra i očnu predigru s vrištavim naslovima. Izabrao je štivo u kojem će uživati tijekom vožnje. Naravno, s odbojnošću purgera kojem su u sjećanju prazni i poluprazni tramvaji iz ne tako davne prošlosti, Dario propušta prepuna vozila. S nekoliko naučenih trikova u naguravanju s tjelesima, uskače u sljedeći tramvaj, gdje ga čeka njegovo sjedalo, treće s desne strane. S uzdahom pobjede sjeda, odlaže *samsonite*-kovčežić i u mislima se naslađuje s četrnaest dugačkih stanica, feljtonom čiji nastavak s nestrpljenjem očekuje i onom famoznom srednjom stranicom, u koju je, doduše, već morao malo proviriti, a koja mu je šapnula da je gol pao u trideset drugoj minuti. Pogledom na sat Dario potvrđuje već mnogo puta izračunan podatak: zajedno sa zastojima imao je otprilike sat i dvadeset minuta vožnje i uživao je u toj spoznaji.

Dario uživa i na poslu. Svoj talent urednika strogo je planski uposlio, bolje rečeno, stavio planski na raspolaganje nakladničkoj tvrtki s menadžmentom natopljenim androgenom. Za njega je to značilo da nema ispraznih razgovora o modi, dijeti, ni otrovnih cveba iz intime drugih ljudi, što tako često zagađuje tvrtke.

Ostatak dana Dario provodi ovisno o danu u tjednu. Svoje je purgerstvo cijepio okoštalim navikama: utorkom tenis, petkom preferans s dečkima iz trešnjevačkog firtla gdje je do nedavno živio, subotom posjet kultnoj tržnici Dolcu, nedjeljom sam, bez onih viklera, na Sljeme. Ostatak tjednog vremena planiran je za probrane knjige i novine.

Može se slobodno reći da je Dario Jurković svoje navike, svoju osobnost i svoj život pedantno složio između korica svoga planera. Ipak, ono što je bilo poznato samo osobama iz najužeg njegova kruga: samo unutar tih korica Dario je djelovao sigurno, uspješno i zadovoljno. Sve one stvari i pojave koje se nisu uklapale u taj planer, iritirale su ga i uznemirivale, narušavajući mir osobnog svemira koji si je tako brižno izgradio.

A takvih je stvari i pojava neizbježno bilo. Primjerice, Darija su izluđivali prijatelji koji bi na njegov souffle pripremljen za 20 sati dolazili u 20 i deset minuta! Čovječe, pa to je souffle! Ili pak, nenasilan kakav je bio, satima bi se grizao u sebi, zamišljajući sve moguće načine prepiranja s prodavačicom koja ga je prevarila za tri kune! Njegov uredno složeni svemir narušavali su i dvije kćeri i sin unoseći u nj adolescentski kaos: cijelom kućom razbacana odjeća, hodanje po kući u tenisicama, pasta za zube istisnuta od sredine, a ne kraja, itd! O novinama da i ne govorimo! Novine, o, da, novine bijahu onaj banalni Nervus rerum koji je u potpunosti i najslikovitije razotkrivao privid mira i svu krhku tankoćutnost osobnosti Darija Jurkovića. Bijaše naime nepisano pravilo kuće da otac Dario čita samo svježe novine. Kao engleski lord. A to je značilo djevičanske novine, neoskvrnute čitanjem ostalih članova obitelji. Dakako, takve svježe Darijeve novine nisu smjele biti ni ovlaš prolistane ili, nedajbože, raznesene od ukućana, onako, list po list, pa opet skupusane u cjelinu...

S takvim situacijama, koje bi drugi riješili osmijehom emocionalne inteligencije, ili barem odmahivanjem rukom, Dario se nije znao nositi. Do kakvog su apsurda dovodile, najbolje nam govori jedan takav događaj koji je Darija dočekao potpuno nespremnog...

Te godine proljeće se na jedvite jade uvuklo u Zagreb. Led i studen nekako su se teško predavali. Jednog ponedjeljka Dario je starim planerskim instinktom sparkirao svoj Renault i ušetao na svoju stanicu-pozornicu. Njegovi statisti bijahu tu kao i uvijek, kiosk-kulisa također, jedino je kiosk-Irena iznenadila Darija noseći iza brda novina oveći trbuh. Pa ipak, sve je bilo spremno za još jednu njegovu predstavu. Prokušanim trikom dočepao se svoga sjedišta te se predao uživanju novina. Na četvrtoj stanici tramvaj je kao i uvijek stao. Dario je još na prvoj napustio svijet oko sebe i gunđava, natiskana tjelesa. Svoje je tijelo uvaljao u sigurnost sjedala, a nos i svijest duboko uronio u svoj djevičanski "Večernjak". Onda, na toj četvrtoj stanici, osjeti odjednom nejasan tračak nečega... Pogled! Tuđi pogled u svojim novinama! Nečije su se očne jabučice bez njegove dozvole kotrljale njegovim člancima, njegovim vijestima i feljtonima! Brzo je smislio britku rečenicu i podigao pogled. Uz Darija je stajao muškarac jajolike glave. Prije nego što mu je Dario

uspio uloviti njegov pogled, jajoglavi je okrenuo glavu i potražio alibi na fasadama kuća i pospanim licima vozača što su usporeno pretjecali tramvaj.

Dario je zatim znakovitom kretnjom vratio pogled u svoje novine. Bijaše to nedvosmislena kretnja glavom, s upozorenjem i porukom: "Čovječe! Nije kulturno zirkati preko tuđeg ramena u tuđe novine! Ako želite čitati, kupite si svoje novine!". Nastavio je čitati nadajući se da je to bio tek slučajan upad jajoglavog u prostor njegove intime. No, jajoglavčev pogled učas je uskočio natrag na "Večernjak" i, nalik izgubljenom mravu, započeo lutati Darijevim člancima! Dario se lecnuo i ponovio onu svoju znakovitu kretnju glavom. I tako još nekoliko puta. Ali, nijemi lov na tuđi pogled bijaše uzaludan. Jajoglavac je imao instinkt putnika bez karte i brzinu čitateljskog predatora! Igra se nastavila ostatak vožnje. Dario je došao na posao ljut i zbunjen. Tih, zloslutan grč nemira uvukao se u njegov svemir i nalik zalutalom šišmišu lepršao tu ostatak dana.

S razlogom. Jer sutradan, a zatim ni nekoliko sljedećih dana, ništa se nije promijenilo. Ili, možda bi bilo bolje kazati, promijenilo se sve! Naime, one jutarnje predstave prekinute su, jer je Dario silom prilika morao promijeniti svoju ulogu. Dolazio je bezvoljan na tramvajsku stanicu, novinama se više nije veselio, u tramvaj je ulazio bez obzira na to je li pun ili prazan, stajao bi ili sjedio gdje bi stigao, s nelagodom očekujući njega, čitateljskog uljeza. I zaista, Jajoglavi bi se na toj prokletoj četvrtoj redovito pojavljivao, progurao se do Darija i zirkao mu preko ramena u novine punih devet stanica. Dapače, pritom bi se, onako, malo pogrbio, ne bi li bolje razabrao slova i pohlepno bi žderao Darijeve članke. Apsurdno, gotovo suludo, bijaše što ga Dario nijednom, ama baš nijednom, nije uspio uhvatiti u toj uljeskoj raboti!

Pokušao je, dakako, razne varke za tu vrstu urbanog uljeza. Primjerice, puštao ga je minutama da švrlja njegovim stranicama. Jajoglavi bi rovao i prevrtao retke kao svinja masnu torbu. Sladio se kao komarac koji siše krv. Tada, nadajući se da je ovaj zaboravio negdje svoju misao, izgubio se ispod kakvog naslova, Dario bi hitro podigao pogled, ali Jajoglavi je već bio daleko, lutajući pogledom među prolaznicima i kišobranima i nevino žmirkajući svojim očicama. I što mu je Dario mogao reći? Zaustio je bio već nekoliko puta: "Čujte, gospodine, zašto čitate moje novine? Dođavola, što ste se primili mene i mojih novina, a toliko je dobrih članaka uokolo! Eto, i drugi čitaju, onaj gospodin ima Playboy, zar vas ne zanima ta slika?" Ali, nikad ga nije uhvatio u raboti, a čini se da njega ni Playboy nije osobito zanimao jer je i nadalje uporno stajao uz Darija i cijela se igra ponavljala.

Ljeto u Zagrebu Dario je pretvorio u festival jutarnjih domišljatosti kako odvratiti Jajoglavog od sebe, svojih novina i, naposljetku, svoga života. Odlasci na posao sve više su nalikovali igri mačke i miša, a grč u želucu poprimio je sasvim mjerljivu težinu kamena za kiseljenje zelja... Dario bi, već zaražen nervozom, sjeo u tramvaj i s varkom broj tri, koju mu je iz vlastitog iskustva preporučio šef, pričekao Jajoglavog. Ovaj bi se pojavio na četvrtoj, zauzeo mjesto uz njega i nastavio svoju nedokazanu, podlu igru. Dario bi ga zatim pustio da se začita. Neprimjet-

no bi mu pratio pogled između redaka, pustio ga da se naslađuje... Zatim, kad bi mu se učinilo da je uljez na najzanimljivijem dijelu članka, s prigušenim bi zadovoljstvom okrenuo stranicu, ostavljajući ga bez odgovora, bez svršetka. Bijaše to čitateljski coitus interruptus! Toga bi se trenutka Dario osjećao neopisivo lijepo! Opet je on bio gospodar situacije, i tada se njegov svemir opet kretao ustaljenim ritmom. U tim odsutnim trenucima naprezao je sluh ne bi li čuo makar i dašak nečega što bi bilo doprlo iz usta Jajoglavog, bilo čega nalik gunđanju...

Ali, uzalud! Jajoglavi se s nijemim mukom bacao s članka na članak, kao vuk na ovce, ne trepnuvši okom isključio bi mozak i odlutao u novi članak, novi redak... Dario je očajnički pokušavao i druge metode što ih je načuo od prijatelja. Ali, bio je već poljuljan, jer mu je taj Jajoglavi iz temelja potresao navike i život. On je i nadalje ulazio u isti tramvaj kao i Dario, stajao uz njega i buljio u novine. Jednom je prigodom Dario okrenuo novine naopako, praveći se da i dalje čita. No, ni to nije pomoglo! Jajoglavi je samo malo nakrivio glavu i Dariju se činilo da mu tako još bolje odgovara nego prije. Pokušao je Dario i trik sa stranim novinama, čak i onima koje ni sam nije razumio. Kao budala sjedio je u tramvaju i glumio učenog čitatelja. "Le probleme du Portugal est également...", i nije mu ništa bilo jasno. A uljez je, naravno, kraj njega piljio u novine i Dario je imao osjećaj da, za razliku od njega, Jajoglavi te novine razumije, a on mu ih u stvari drži kako bi ih lakše mogao čitati!

S prvim kišama i raspucalim kestenima zagrebačkih drvoreda, Dario je uočio da njegovi živci pucaju po šavovima, i da napokon mora nešto poduzeti s jajoglavim uljezom. One svoje tradicionalne jutarnje statiste više nije ni primjećivao. Bijaše sad to tek gomila gnjevnih očajnika u stampedu za mjesto u tramvaju. Žustrooka kiosk-Irena otišla je na porodiljski i odnijela sa sobom svoj blistavi osmijeh. Iza sebe ostavila je premladu sporokretnu zamjenu s osmijehom Bustera Keatona. Ipak, ono najgore bijaše poplava noćnih mora u snovima Darija Jurkovića. U njima je on, trzajući se utopljenički, napadao Jajoglavog. I dok je stari dobri Freud nasmiješen vozio tramvaj, Dario je mlatio Jajoglavog čekićem, pa lancem, potom ga trančirao samurajskim mačem, a jedne noći i malom, za tu priliku odsanjanom bejzbolskom palicom koju je sakrio u svoj samsonite-kovčeg, odakle je na povik "Udri uljeza!" sama iskakala, i rasla, rasla, poput čarobne tikve, istjeravši iz vozila i Freuda i uspaničene putnike! Osim, naravno, Jajoglavog, koji joj nije mogao umaći! Vrhunac noćnih mora bijaše jedne noći san u kojem je Dario vidio sebe kako se vozi tramvajem, a Jajoglavi, uopće se ne pritajivši, zuri preko njegova ramena i čita. Ali ne novine, nego Dario u rukama drži otvoren onaj svoj planer, svoj osobni svemir, svoj život, koji Jajoglavi tako požudno proždire očima...

Tog jutra probudio se u cik zore i preskočio sve obrede. Smislio je plan i otišao na posao bez kave, joge i Old Spicea, s čvrstom odlukom da jednom zauvijek odstrani Jajoglavog iz svoga života. Na kiosku je za mamac nakupovao najšarenijih novina, grubom je silom osigurao svoje treće sjedalo u tramvaju i strpljivo čekao četvrtu stanicu.

Na njegovo iznenađenje, Jajoglavi se nije pojavio! Ni na toj četvrtoj, ni petoj, a ni na ostalim stanicama! Dario se zbunjeno osvrtao ne bi li ugledao glavu na koju se gotovo navikao. Uzalud. Ostatak dana proveo je u grozničavu razmišljanju. Što se to događa? Je li moguće da je njegov problem riješen? Tek tako?

Sutradan Dario je još jednom preskočio svoje jutarnje običaje i nabrušenih čula s raširenim novinama čekao četvrtu stanicu. Ali, Jajoglavi se ni taj put nije pojavio. Onda, negdje pred kraj vožnje, ugleda članak u crnoj kronici:" Jučer ujutro na beskućnika Josipa P. iz Zagreba naletio je automobil..." Uz članak objavljena je i slika unesrećenog. Bijaše to Jajoglavi!

Na poslu Dario je nekoliko puta pročitao članak. Njegov Jajoglavi je beskućnik? Tračak neosviještene slutnje izvukao je Darija iz njegova svijeta. Ni sam još ne znajući zašto, gonjen nekim neodređenim osjećajima, telefonom se raspitao u Traumi, uzeo snop novina i uputio se u bolnicu. Nedugo potom našao se uz krevet u kojem je, nalik bespomoćnom kukcu, zarobljen gipsom i sajlama, ležao Josip P. Njegov osobni uljez. Njegov Jajoglavi...

Čovjek ga je odmah prepoznao. Još s vrata. Pogledao je novine koje je Dario držao i zbunjeno se osmjehnuo.

- Mislio sam... možda... - uzmucao se Dario, pružajući mu novine.

Unatoč bljedilu lice čovjeka osulo se crvenilom. Uvukao se u svoju gipsanu ljušturu i kao da je potonuo u ležaju.

- Ja... ja ne znam čitati, gospodine... - otkine on s mukom, kao da priznaje tešku krivicu.

Dario Jurković bolnicu je napustio tek kasno poslije podne. Josip P. otvorio mu je svoj izmišljeni svijet, pozvao ga u svoj beskućnički svemir u kojem se svako jutro redovito vozio na posao što je postojao samo u njegovoj maštи. Govorio je Dariju o cjelodnevnim vožnjama s kraja na kraj grada, u skrivanju od zime, pričao mu o neizrecivom osjećaju jutarnje tople pripadnosti zaposlenim sretnicima i općenito ljudskom plemenu dok bi svojim tijelom dodirivao druga, ili tek bezazleno zurio u tuđe novine...

Nešto je Dariju promijenilo ritam gibanja njegova svemira. Ostatak poslijepodneva proveo je uz krevet svoga nesuđenog Jajoglavog i čitao mu novine. Ona neosviještena slutnja sada je trepnula svjetlom kvazara u Darijevu svijetu..:

Prije nego što je došlo proljeće, Josip je uz Darijevu pomoć završio večernju školu. Potegnuvši par veza, Dario mu je našao posao domara i stančić u školi. I naravno, ostali su u vezi...

Dario se i dalje vozi tramvajem na posao. Kiosk-Irena vratila se s još blistavijim osmijehom mlade majke i sjećanjem profesionalke na Darijeve novine "Večernjak", "Globus" i "Sport". U tramvaju Dario uglavnom stoji pritisnut sretnicima s poslom. Grad je odavno prerastao sam sebe. Ponekad, kad mu se sreća osmjehne, dopadne ga i sjedalo. Tada s užitkom rastvori novine i posveti se čitanju kroz dugih četrnaest stanica.

"Ne brinite"

Netom prije proljetna pljuska
Koračala sam podno mrkih borova
I razmišljala o staništima ptica,
O pjesmama ptičjih zborova.

I čuh tad tanani pijano
A zatim i briljantni tenor i glas bas,
Vrištanje malenih ptica u krešendu -
Nađoh baš u savršen čas.

Tad nasta muk: svečana se razli stanka;
Ja prođoh zaodjenuta u jednu misao:
Zašto ne bih bezbrižna bila ko ptica,
Ne pitajuć vazda za smisao?

I da živim u vrhovima borova,
Daleko od jagme za novcem i moći,
I pjevam i vrištim u narančasta jutra,
Ne misleć ni o kakvoj zloći.

Da budem ona poludjela ptica,
Možda nalik na albatrosa,
Il ptičica što nit sije niti žanje,
(Na koju sipi nebeska rosa)
A Otac nebeski hrani je.

U povratku još jednom prođoh
Stazom podno mrkih borova -
Tad nešto pade sa visine,
Al ne vidjeh što je od trave i korova
(Jer tamo ne bješe čistine).

Istražih stvar: jabuka je odbačena
Elegantno i veselo;
Tamo gore se slavilo
Uz jednostavno, zdravo jelo.

Inkunabule (tiskane knjige) u rukama zadarskih glagoljaša

Tisak nije iznenadio glagoljaše jer su bili u tu vještinu uključeni odmah nakon njena izuma. Nije beznačajno da svećenik glagoljaš priređuje glagoljski brevijar u Veneciji već u posljednjem desetljeću 15. stoljeća. Znamo zasigurno da je Blaž Baromić sudjelovao pri tiskanju brevijara 1493. u Veneciji. Je li i koliko je drugih svećenika glagoljaša sudjelovalo u izdavačkoj djelatnosti u vrijeme inkunabula nažalost nemamo sigurnih podataka. Budući da se radi o svećeničkim knjigama možemo pretpostaviti da su najaktivniji pri izdavanju glagoljskih knjiga bili baš glagoljaši. A prva zasigurno tiskana inkunabula jest sjajno remek djelo: glagoljski Provitsak iz godine 1483. za kojega nemamo sigurnih podataka gdje je tiskan i tko je sve sudjelovao na pripremi tog velebnog izdanja. Znamo da se već prije tiska raduje tisku žakan Jurko godine 1482. kada bilježi sretni momenat da naša štampa ide naprijed.

Za neke svećenike koji i prije 1500. godine imaju tiskane brevijare i misale znamo sigurno da su bili glagoljaši i da su imali tiskane knjige u svojem posjedu. Godine 1499. pravi oporuku svećenik Ivan Dvinjanin "mansionarius" u crkvi sv. Šime. Između ostalih stvari ima i jedan tiskani brevijar kojega ostavlja svojem kleriku Jurjiću (Georgneto)[1]. Desetak dana iza ovoga, 26. listopada 1499. piše oporuku svećenik Bartol Jurčin Sandalić, glagoljaš, kapelan u lazaretu pokraj Zadra i ostavlja crkvi sv. Mihovila u Brdu jedan tiskani brevijar a druge knjige ostavlja uvjetno svojem nećaku ako postane svećenik[2]. Ovdje nema sumnje da je taj brevijar glagoljicom pisan jer ga ostavlja svećenik glagoljaš i ostavlja ga crkvi u kojoj se upotrebljavala glagoljica.

Svećenik Šimun Sajković u oporuci 6. listopada 1493. ostavlja tiskani brevijar svojem kleriku Bartolu Viteziću[3]. Oporuka pak Bartola Vitezića, svećenika iz Zadra otvorena je nakon njegove smrti 27. listopada 1518. godine a napisao ju je 20. listopada 1518. U oporuci svoje imanje uglavnom ostavlja majci, a ne spominje

[1] Državni Arhiv Zadar (Unaprijed: DAZd); Spisi zadarskih bilježnika (Unaprijed: SZN); Matheus Sanzonius, sv. IX., svešč. 9, Op. br. 89, 9. X. 1499. "Item dimisit Georgneto puero clerico suo in domo cotam subliorem et breviarium impressum dicti testatoris causa dilectionis et ut oret Deum pro anima sua".

[2] DAZd, SZN, Matherus Sanzonius, sv. IX., svešč. Op. br. 97, 26. X. 1499. "Item reliquit ecclesie Sti Michaelis de villa Berdo unum breviarium impressum".

[3] DAZd, SZN, Jerolim Vidulić, sv. I., svešč. 5, Op. 6. X. 1493. "Item reliquit clerico Bartolo Vitezich unum suum breviarium stampatum in carta bombazina marginibus doratum pietatis et dilectionis causa". Šimun Sajković u oporuci ostavlja i drugim svećenicima ponešto a bratovštini crkve sv. Marije zvanoj "capelizca" ostavlja jedan rukom pisani brevijar. A bratovštini sv. Silvestra u Zadru ostavlja "unum suum Evangelistuarium conscriptum sclavonice in carta bomnbazina..."

se nijedna knjiga u njegovoj oporuci[4]. Sigurno znamo da je svećenik Bartol Vitezić bio član svećeničkoga zbora crkve sv. Šime[5]. Isto tako znamo da je oporuka svećenika Šimuna Sajkovića 17. svibnja 1520. godine. U toj oporuci spominje se i misal što ga ostavlja svojem kleriku Šimunu. Bartol Vitezić umro je prije nego svećenik Šimun Sajković. Svećeniku Sajkoviću oporučio je jedan psaltir u oporuci od 24. svibnja 1505. Juraj Radinić, svećenik. Psaltir je procijenjen, i vjerojatno kupljen za 32. solda malih novčića[6].

U spisima Ivana Filipa Raymondusa, javnog bilježnika u Zadru (1487. – 1515.) u popisu stvari nekoga pokojnoga fra Conrada iz Brača nalazi se i "Un breviario in stampa novo de ducati ddo zoe ducati"[7].

Što se više bližimo kraju zlatnoga doba glagoljice, sve više je spomena u izvorima o tiskanim glagoljskim knjigama, misalima i brevijarima, što su ih svećenici imali na raspolaganju. Jakov Negovanić upravitelj župne crkve Duha Svetoga u tvrđavi u Vrani u oporuci od 15. kolovoza 1505. ostavlja raznim svećenicima po nešto kao i župama. Crkvi Sv. Marije u Zablaću ostavlja na papiru tiskani misal. Kleriku, svojem đakonu Mateju, ostavlja brevijar tiskan na papiru a ostavlja mu i jedan diurnal od dva rukom pisana, kojega sâm izabere, a drugi neka se dade crkvi sv. Duha u Vrani[8].

Zanimljivo je da svećenik glagoljaš ostavlja i jedan staroslavenski tiskani misal koludricama samostana Sv. Marije u Zadru. Preporuča se u njihove molitve i tu želi biti pokopan. U svojoj oporuci Matej Segulić, svećenik glagoljaš, nekoć župnik u području Ljubča 19. studenoga 1507. živi u Zadru i piše oporuku, određuje neka ga pokopaju u crkvi Sv. Marije. Toj crkvi ostavlja svoj tiskani staroslavenski misal[9]. U svim slučajevima nije moguće pouzdano odrediti je li riječ o staroslavenskim knjigama ili onima na latinskom jeziku. Ovdje ću navesti samo primjer koji može biti latinski, a i hrvatski. Naime Kršul Slanzolić, mansionarius u

[4] DAZd, SZN, Petrus de Pago, sv. II., svešč. 2, fol. 7, 27. X. 1518.

[5] DAZd, SZN, Petrus de Pago, sv. II., svešč. 2, fol. 2, 17. IV. 1516. Inače spominje se u nekoliko javnih spisa i službenih dokumetna kao i u oporukama vjernika.

[6] DAZd, SZN, Johannes de Monteferrato, sv. I., svešč. 5, 24. V. 1505. "Item legavit presbitero Simoni Saicovich unum psalterium valoris solidorum triginta duorum sive soldos triginta duos ut dicat unum psalterium pro anima ipsius testatoris"

[7] DAZd, SZN, Johannes Philipus Raymondus, sv. II., svešč. 5, Invetnari bez godine vrlo trošan papir. Uz brevijar štampani nalazi se i ovaj zapis: "Cotta seu superllicio grande che fo de fra Corado de Braz".

[8] DAZd, SZN, Johannes de Monteferrato, sv. I., svešč. S, 15. VIII. 1505.. "Item legavit ecclesie Sancte Marie de Zablata suum missale carte bombacine factum in stampa. Item legavit Matheo diacono ipsius testatoris suum breviarium carte bombacine factum in stampa, et alterum ex duobus diurnis ipsius testatoris scriptis in carta bona, illud de dictis duobus quod dictus legatarius sibi elegerit. Item aliud breviarium suum legavit ecclesie Sancti Spiritus de Burgo Auvrane".

DAZd, SZN, Matheus Sonzonius, sv. X, svešč. 10, Op. br. 215. 19. XI. 1507. "Item ordinavit corpus suum sepeliri in ecclesia s. Marie monialium de Jadra, cui ecclesie pro sepultura reliquit unum suum misalle sclabonicum impressum".

[9] DAZd, SZN, Matheus Sonzonius, sv. X, svešč. 10, Op. br. 215. 19. XI. 1507. "Item ordinavit corpus suum sepeliri in ecclesia s. Marie monialium de Jadra, cui ecclesie pro sepultura reliquit unum suum misalle sclabonicum impressum".

crkvi sv. Šime u oporuci određuje da mu jedan od izvršitelja bude svećenik Bartol, kapelan u leprozoriju izvan Zadra, izričito naveden kao glagoljaš "de litt. sclava". U tekstu oporuke određuje se da jedan njegov veliki tiskani lekcionar dade crkvi sv. Šime[10]. Je li taj lekcionar bio hrvatski ili latinski teško je reći. No kako je u sv. Šimi bilo svećenika glagoljaša, razumljivo je da bi ovaj lekcionar mogao zaista biti i na hrvatskom, tj. lekcionar Bernardina Drivodilića – Splićanina.

U oporuci 20. svibnja 1498. godine, svećenik Matejin sin pok. Stjepana Pokrivičića, kapelan u crkvi sv. Mihovila u Zadru ostavlja bratovštini sv. Jakova u Zadru jedan Evanđelistar hrvatski, oporučitelja i neka se bratimi mole za njega[11]. Evanđelar tiskani, ili j rukopisni nemamo sigurnih podataka. Medutim kako je već Evanđelistar Bernardina Drivodilića tiskan tri godine prije, nije nevjerojatno da je upravo jedan primjerak bio vlasništvo svećenika, Mateja, kapelana u crkvi sv. Mihovila u Zadru. U inventaru pokojnoga svećenika Marina, u zadarskoj biskupiji među njegovim stvarima nalazi se i "uno evangelistario da parte vulgar schiavo"[12]. Nije nemoguće da je i taj primjerak tiskan.

Zanimljivo je da što smo bliže kraju zlatnog glagoljaškog razdoblja sve više upotrebljava termin "ilirski" za glagoljicu i glagoljaše. Imam dojam da je i taj termin znak dekadanse u glagoljaškom kulturnom svijetu. Godine 1538. u oporuci svećenik Andrija Gorušić, župnik sela Stomorinavasa kod Babinduba, ostavlja crkvi sv. Petra u Stomorinu selu jedan "ilirski" tiskani brevijar[13]. Par mjeseci kasnije ponovo se bilježi oporuka svećenika Andrije Gorušića, župnika u Stomorinu selu i navodi se više knjiga koje ostavlja Ivanu Drušković svojem kleriku[14]. Svećenik Andrija imao je starijega brata Ivana, također svećenika i glagoljaša koji je službovao u crkvi sv. Petra u Stomorinu selu.

I u drugim glagoljaškim područjima tiskane glagoljske knjige pojavljuju se u vrijeme početaka tiska[15]. Nadati se je da će ipak negdje biti zabilježen i podatak o nepoznanicama naši „inkunabula: gdje su tiskane, tko ih je tiskao i slično.

Nadamo se da će nas daljnja proučavanja arhivske građe podariti novim saznanjima tko ih je tiskao, kao i ostalim zanimljivim pojedinostima u svezi s ranim tiskom.

[10] DAZd, SZN, Matheus Sonzonius, sv. X., svešč. 10., 12. V. 1513. "Item reliquit suum lectionarium magnum impressum ecclesie S. Simeonis..".

[11] DAZd, SZN, Matheus Sonzonius, sv. IX. Svešč. 9, Op. 20. V. 1498. "Unum Evangelistarium sclavum dicti testatoris..".

[12] DAZd, SZN, Johannes de Monteferrto, sv. I, svešč. l, 1506. Tekst je oštećen i teško čitljiv.

[13] AZd, SZN, Johannes Michael Mazzarellus, sv. III., svešč. 6, Op. br. 81. 14. IV. 1538. "Item reliquit ecclesie Sti Petri de villa Stomorinosello cuius est parochianus unum breviarium litteris Illyricis in stampa amore Dei...".

[14] AZd, SZN, Johannes Michael Mazzarellus, sv. III., svešč. 6, Op. br. 142. 15. XII. 1538. ".. unum misalle unum breviarium magnum et unum librum vocatum lectio omnes in littera Illyrica Ctegnie..".

[15] U oporuci 6. kolovoza 1503.. senjski svećenik Anton Malatestinić ostavlja bratovštini sv. Ivana svoj brevijar i tiskani glagoljski misal. "..Unum suum breviarium et unum missale de litteris sclabonicis inpressum in papiro ..". KAPTOLSKI ARHIV SENJ, Fascikl I, fol. 12, Oporuka senjskog svećenika Antona Malatestinića 6. VIII. 1503.

Život u gradu (haiku)

Bijeli kombi
ulicama raznosi
miris svježeg kruha

Zadnji dan škole
promatra s istoka
blago sunce.

Autobus u daljini...
Život se u stanici
uskomešao.

Visoko leti
unuka na ljuljački
i bakin pogled.

Grane u cvatu
preko ograde vire
u susjedov vrt.

U predvečerje
kraj zidane ograde
prolazi šešir.

Fijuče vjetar...
oko nebodera vrtlog
starog papira.

Zrakoplov brazda
nebesko plavetnilo
u rano jutro.

Odlazak vlaka
ispraćaju suzice
u dječjim očima.

Trzaj tramvaja
razbacao naranče
iz plave torbe.

Pod starom lipom
prebiru uspomene
starac i starica

Crkvena ura
zvonko otkuca podne
i već ga nema.

Blijedo svjetlo.
Tiho promiče sjena
pustom ulicom.

Kriještanje ptica
narušava tišinu
zaljubljenog para.

Misli

Čovjek koji svima daje od srca ima veliko srce.

I topla riječ provjeren je lijek.

Jedno dobro djelo vrednije je od svih obećanja.

Čovječanstvo najteže ostvaruje najjednostavniju želju: živjeti u miru.

Iako se čini da u današnjem svijetu nepravda ima mnogo jakih zaštitnika, treba vjerovati u konačnu pobjedu pravde.

Političari često tvrde da je narod sretan, ali da to ne zna!

Žalosno je da mnogi ljudi lakše podnose svoju nesreću nego tuđu sreću.

Istina često teže ranjava nego laž.

Postoji način da čovjek ostane mlad do kraja života: dovoljno je da sretno proživi svoju mladost, uživa u mladosti svoje djece i raduje se mladosti svojih unuka.

Ljudske vrline silnici oduvijek smatraju manama.

Šutnja može biti i vrlina i mana, sve ovisi o ozbiljnosti trenutka u kojem se čovjek za nju odlučuje.

Ništa nije brže od klevete, ali bilo bi pravedno da je kazna brža od klevetnika.

I oprost treba zaslužiti.

Pošten čovjek i bez putokaza zna odabrati pravi put.

Užitak čitanja ovisi o tome čitamo li samo očima, umom ili srcem.

Nema ljepših riječi pod stare dane od riječi: djed i baka.

Ivan PANDŽIĆ

Metafizičnost svjetla u hrvatskoj duhovnosti

Još od biblijske zgode, prema "Knjizi Postanka", čim je Bog rekao: "Neka bude svjetlo", tama se raspršila i nesređeni kaos nama je postao sređeni kozmos. Svjetlo je dakle načelo reda, harmonije, umnosti i mudrosti. Drugdje ćemo čitati: Biti mudar znači dobro rasporediti svjetlo. Zato svjetlo obasjava cjelokupnu hrvatsku duhovnost, kulturu i književnost te nadilazi ono fizičko elektromagnetsko širenje zraka i poprima konotacije nadvremenosti i vječnosti. Ono je inteligibilno svjetlo, što će reći infinita lux, dakle beskrajno, nadosjetno svjetlo, a to je samo božanski um. A najmlađi apostol i Isusov miljenik Ivan evanđelist dugo nije razumijevao svoga Velikog Učitelja, ali kad je 70-ak godine poslije Učiteljeve smrti progovorio svojim "Proslovom", zaletom svojih misli nadmašio je cjelokupnu grčku filozofiju, a nisu tu misao dosegli ni kasniji veliki umovi kao što su G.W.F. Hegel i M. Heidegger. Ivanov Logos – Riječ mnogo je obuhvatniji od grčkoga lososa, makar on ima 25 značenja. U Ivana je svjetlo istovjetno sa životom. Zakon je dao Mojsije, a sada dolazi milost i istina. Već u Platona istini su oni filozofi koji vole svjetlo istine. Istina je dakle svjetlo uma. Pojmovi istina i svjetlo počinju se ispreplitati jer su suodnosi, i ovaj skromni zapis odista je slabašan da bi iscrpio sve ono što je neiscrpno, budući da komunicira s nadosjetnim, odnosno transcendentalnim. Već u „Talamudu" stoji: "Zapovijest je svjetiljka a nauk svjetlosti!"

U mnogim religijama svjetlo je načelo spoznaje, bljesak koji otvara beskraj. Tako Buda, filozof i religiozni vođa budista (560-480. pr. Krista) izrijekom kaže: "Budite svjetiljka sebi samima...

Ravnajte se prema istini u sebi, kao prema jedinoj svjetiljci!" Tibetanski brevijar "Sedam knjiga mudrosti" postavlja se upitno: "Jesi li stavio svoje biće na raspolaganja ljudskoj patnji, o kandidatu svjetlosti? U Rg-vedama, svetim i himničkim knjigama brahmana, Istina se uspoređuje sa Suncem, što u biti znači dug i sretan život. Istina bi stoga bila najjasnije svjetlo.

U grčkoj filozofiji, a poslije i u kršćanskoj, ona je okrenuta prema umu; kada se usmjeri prema tami, tada nema uma. Um je dakle svjetlo. U islamskoj filozofiji znameniti mislilac Suhrawardi zastupao je ideju da Boga i svijet duhova treba poimati kao svjetlo. Ljudska spoznaja zapravo je iluminacija odozgo, učinak posredovanjem viših sfera. Svjetlost je k tome metafora za mudrost. Biti mudar znači dobro rasporediti svjetlo, što netom rekosmo. Sjetimo se biblijske prispodobe o ludim i mudrim djevicama. Svjetlost je posvuda znak duhovnosti, nebeske karizme koja se ogrće plaštem Transcedencije. Transcendencija – Bog – u nekim se jezicima naziva "zlatno svjetlo", "bijela svjetlost" ili "svijetli gospodar". Knjiga

Mudrosti izrijekom imenuje svjetlost kao "odsjaj vječne svjetlosti". Cjelokupna povijest postat će potom poprištem na kojem se sukobljuju svjetlost i tmina, ili, u krajnjoj liniji, život i smrt. Pravednik hoda po svijetlu, dok grešnik posrće u tami i gleda kako mu se svjetiljka gasi. Sve su to zapravo metafore za povijesnost, odnosno nepovijesnost, ili čak za izvanpovijesnost. Reklo bi se: metaforičnost ovdje doseže metafizičnost, jer su umnost i mudrost istovjetne sa svjetlom. Svjetlo ima natpovijesno značenje. Jedino tako može se shvatiti poimanje Logosa u Ivana apostola i evanđelista. Logos je Riječ, ali i um, istina, zakon, Božji um.... I kineska mudrost imenovala je svjetlo kao načelo spoznaje!

Prije nego što prijeđemo na suznačnosti svjetla u hrvatskoj kulturi i duhovnosti, navlastito u filozofiji i poeziji, ukazati nam je na iransko učenje o "poštivanju mudrosti" ili "Mudroga Gospodara".

Hrvati, najvjerojatnije, dolaze iz sjeveroistočnog Irana, s obala jezera Urmia, jer su tamo nađeni natpisi Harauvatia, a jedini bog Ahura-Mazda isijava 6 vrlina, od kojih je peta harvat, što će reći cjelovitost, dobrobit, integritet. A Hrvate je, znamo, u ove krajeve dovelo petero braće. Peti brat zvao se Hrvat i on je dao ime cijelome svome narodu. On je, dakle, čovjek integriteta-cjeline.

Ali u tome možda drugom zgodom.

U starome Iranu vrhovno načelo Dobra i Svjetla bio je Ahura-Mazda, Mudri Gospodar. On je ontološka svjetlost te je istovjetan sa samim opstankom. Ipsum esse, reći će kasnija filozofija. Da bi bio potpun demokrat, dakle u sebi apsolutno slobodan, stvorio je i Duha Tame. Kad Pravda svojom svjetlošću obasja sve javne i skrivene misli, nastupit će Carstvo Božje. Tama je simbol ludosti. Neprijateljima valja uzvraćati neprijateljstvom, jer oni ometaju da se ostvari carstvo istine i pravednosti.

Pojam svjetla javit će se u hrvatskoj duhovnosti na Krstionici kneza Višeslava (8/9 st.), na kojoj dobri knez kaže: "Ovo vrelo prima nemoćne da ih prosvijetli..." Mnogo razgovjetnije pojam svjeta bit će izražen u slavnoj Darovnici kneza Trpimira iz 852, kojom učeni i umni knez Trpimir daruje splitskome nadbiskupu Petru crkvu sv. Jurja u Putalju iznad današnjega Kaštel Sućurca, kao znak zahvalnosti što mu je posudio 12 libra srebra za gradnju samostana u Rupotini iznad Solina. Od toga treba pojam svjetla proteže se hrvatskom duhovnošću kao pojam dobra, časti i pravednosti te se ujezgruje u samu nacionalnu bit. Trpimir kaže, u narodu koji pušta mrtve da panu u zaborav, "trne svjetlost njihovih duša" (lumen animarum eorum extinguens) do najnovijih poetskih i pobožnih proplamsaja teku himnički propnji svjetlu kao pojmu povijesnosti i nedužnosti. Tako će dobra djela postati pojmom odsjaja vječne i apsolutne istine.

Hrvati će stoga, čim su u toku VII. st. stigli u ove krajeve, primiti kršćanstvo i tako postati "sinovima svjetla". Crkva naime od davnine slovi kao "lumen gentium" (svjetlo naroda), što će poslije i potvrditi istoimena enciklika.

Temeljeći svoj nauk na Bibliji, svjetlo će postati načelom sklada i reda. Odatle slijede izrazi kao: svjetlo vjere, svjetlo uma, svjetlo logosa, svjetlo istine...

Hrvati su načelu s filozofom Franjom Petrićem (XV. st.) postali najveći himnici svjetla. Sam Petrić da bi došao do pravoga uzroka, za svoja ishodišta uzima svjetlo (lux) i svjetlost (lumen). Sunčevo svjetlo i svjetla ostalih nebeskih tijela dolaze od "nestvarnoga svjetal" kojim božanske sile djeluju u svijetu. Svjetlo stoga postaje metaforom za stvaralački um. Infinita lux bila bi metafora za božanski um, navlastito ako se piše velikim slovom (Lux). To je uvjetovalo da su Hrvati svjetlu podarili metafizička svojstva, pa tako i sam Bog postaje ontološka svjetlost, kao što već rekosmo. Takve spoznaje Hrvati su, čini se, donijeli iz svoje pradomovine, a vjerovali su u jednoga boga koji se zvao Ahura-Mazda, a svjetlost je prva emanacija njegove dobrote. Opreka dobroti jest podlost i manifestira se kao tama.

Vrhunac svjetlosne igre svakako je srednjovjekovna Crkva sv. Križa u Ninu. Svojim zazidanim prozorima, kaže Mladen Pejaković, simbolizira "sustegnuto svjetlo" koje tvori mističnot, a otvorenim prozorima omogućuje začudne lomove svjetla koji naginju savršenstvu. Prve jutarnje zrake što se pojave nad Velebitom govore svjetlom i sjenom na zidnom plaštu crkvice. K tome, svjetlo bilježi tok godišnjih doba. U toj se crkvi, prema Pejakoviću, ostvaruje ne samo metafizika svjetla nego i metafizika broja. Veliki Hrvat, prvi doktor filozofije i teologije sa slavne Sorbonne, bl. Augustin Kažotić (XIII. na XIV. st.) za svoje životno i biskupsko geslo uzima: "Tako neka svijetli vaša svjetlost među ljudima, da vide vaša dobra djela i slave Oca vašega koji je na nebesima". Hrvati hrle u Pariz koji je tada slovio kao "grad svjetlosti" zbog svoje visoke kultlure. Mistici i umjetnici dat će svjetlu posebne dimenzije. Vrhunac je nedvojbeno Danteova "Božanstvena komedija" u kojoj se izrijekom, u XXXI. Pjevanju "Raja" spominju Hrvati i Hrvatska. U poznatoj antologiji duhovne lirike "U sjeni Transcendencije", pjesnik i književnik kritik Neven Jurica, govoreći o A. B. Šimiću veli da je za njega Bog "svjetlosna posvudašnjost". K tome, svjetlo je vječno. Pjesnici kojima će se potom Jurica obratiti, a to su Vl. Nazor, Tin Ujević i Nikola Šop svojom poezijom smisaono i značenjem transcendiraju prostor i vrijeme. Tin će k tome i napisati pjesan "Nostalgija svjetlosti". To je njegov pokušaj da postane mistik, da transcendira materiju i tako dosegne "pobratimstvo lica u svemiru". A časopis "Luč", koji počinje izlaziti 1905. svojim naslovom sugerira metafizičnost svjetla, jer osvjetljava skrovitosti ljudske duše. Posebno mjesto u toj himnici zauzet će Izidor Poljak. Njegova vjera, pretočena u stih, pretvorit će se u "svjetlosne vizije u kojima su izmiješane zvijezde, anđeli, sunca, ognjevi..."

Takvim bi se moglo označiti cjelokupno novovjeko hrvatsko pjesništvo. Zvuči pomalo paradoksalno da u vrijeme materijalističog svjetonazora, pjesništvo teži za "metafizičkom zagonetkom ljudske sudbine". Ta potraga za ljudskom sudbinom "natjerala" je suvremeno pjesništvo da pođe prema obzorju s obrnutog smjera, što će reći, da o stvarnosti, o realnosti prozbori nadrealističkom riječi. Ta riječ nadilazi i reizam (šozizam), pokret koji pokušava odgonetnuti stvar u njezinoj biti. Oksimoronskim oprekama dakle do istine. Možda najrodoljubnija pjesan novije hrvatske poezije jest gnjev Borisa Marune "Hrvati mi idu na jetra". Maruna

izrijekom kaže: "Ali hrvatski pjesnik ima pravo / I rodoljubnu dužnost / Da kaže što mu ide na jetra". Dakle, per negationem ad affirmationem! Suvremena poezija zbiva se u svom negativu, u sjeni, koja je, kako duhovito reče Matoš, uspavano svjetlo, svjetlo što sniva u noći. I sunce je sjena mističnog sunca, kao što je život sjena tajnovitog života. Taj lirik često biva metafizik i na taj način postaje prizmom loma našega svjetla što tinja pod svim hrvatskim sjenama. I da politika nije često bacala sjenu na naše duhovne staze, one bi bile vazda obasjane.

Uzvišeno izaziva, reče kršćanski egzistencijalist Karl Jaspers, koji uz Martina Heideggera slovi kao vrhunac diskurzivnog mišljenja. Jaspers će dalje reći: "Mir je oblik ljudske slobode, a sloboda postoji jedino kroz istinu". A "partizanski" pjesnik I. G. Kovačić u završnim akordima "Jame" pjeva o "Suncu Slobode", koja je široka kao svjetlost te "kao narod silna, ko sunce visoka". Ako je umjetnost specifična ljudska djelatnost, što nedvojbeno jest, onda se kroza nju manifestiraju kultura, ljepota, istina, sloboda... Sloboda tako postaje pravo svjetlo, riječju obzorje umnosti. Umnost je nužna da bi duh napredovao u svijesti o slobodi. Time načinjemo drugu temu o umjetnosti ako uvjetu za povijesnost. A to je beskrajno područje istraživanja.

Da je svjetlo u iskonu ljudskih htijenja svjedoči i jedan indijanski poglavica koji je sebe nazivao "Poglavicom svjetlosti". Tako se opet vraćamo početku.

Međutim, već u III. st. grčki filozof Plotin tvrdi: sve ono što je uzvišeno dosiže se u religioznoj ekstazi, a metafizikom lijepa razumije se umjetnost, koja se s ljepotom utapa u mističnu egzaltaciju duha. K tome, Plotin je prvi himnik inteligibilnog svjetla, što je "snizilo tvar a uzvisilo ideju". Nakon Platona vjerojatno je filozof iz Aleksandrije prvi počeo doživljavati svjetlo kao ekstazu koja čovjeka približava božanstvu. Za svjetlo kaže da je nadmoćne ljepote. Talijanski filozof Ficino mnogo je razgovjetniji, jer je prvi smjestio svjetlo na granicu između tvarnoga i božanskoga. Svjetlo je "najekstenzivnija emanacija tijela bez smanjenja njegove prirode". Po Petriću, kako piše Goran Gretić, svjetlo mora biti polazište nove filozofije te posljednji i najviši stupanj iz kojega proizlazi nauk o infinita lux ili božanskome umu. Stoga bi svjetlo bilo pater lluminum, a otac sviju svjetala. Tako je Hrvat Franjo Petrić (1529-1597.) najobuhvatnije osmislio svjetlo dajući mu metafizička svojstva, jer kao "duhovna spustancija" svjetlo je poistovjećeno s Bogom.

Od Marulićeva himnike svjetlu, preko Kranječevića, Tina Ujevića, Josipa Pupučića pa do Dobriše Cesarića i s. Marije od Pres. Srca (Anka Petričević) svjetlo se izvija do metafizičnosti te postaje beskrajnim, kao što je beskrajna i sama umjetnost.

Časopis "Svjetlo" ujezgruje se u same temelje hrvaske duhovnosti i metafizičnosti, jer širi kulturu, a kultura od davnine slovi kao svjetlo uma. Tako se umnost pretače u povijesnost, koja pripada samo čovjeku. Humanumom ostvarivati bit čovjekovu, kulturom unijeti svjetlo u njegove staze, svrha je svih pokreta koji teže punini ljudskih potencijala, što teže nadosjetnom, transcendentalnom i transcendentnom.

Svjetlo je temeljna sigurnost na putu u zavičajnost.

Još nam zlatno žito zori

Još nebom blistaju zvijezde
i tvrda je noć,
a ti mi tepaš tiho,
dok me iz najslađeg
sna budiš
da polju valja poć.

Makadamom dugim,
kotrlja se zaprega drvena
i drma,
i škripi
i ne da, da ponovo usnem.
Oštricom hladnom,
Inje mi para
dječje grudi,
dok zora puca,
dok dan se
sa istoka rudi.

I slušam te oče,
kako psovkom
zaustavljaš vrijeme
kroz stisnute zubi
i mrmljaš sebi u bradu,
da već si prvu.
morao odvaliti brazdu.

Pod žarkim Suncem
još ševa pjeva,
i pjene se sapi
konja vranca i sivca.
I naša se čela pote,
i svaka nam kaplja vode
blaga vrijedi.

Još muči me
tvoj brižan pogled
i smrknuto lice,
dok lažnu sreću
otkidaš od nevolje ljute,
da od mene skriješ
krvave pute.

O, već dugo te nije,
već dugo te
crna zemlja krije,
a još nam zlatno žito
poljem zori
i u mojoj duši
nešto škripi.
I mori...!

Vinko JUZBAŠIĆ

Križarska organizacija u Bošnjacima

Križarska je organizacija društvo hrvatske katoličke mladeži koja je nastala nakon zabrane djelovanja Orlova 1930. godine. Kao udruga bavila se športom, glazbom, organiziranjem duhovnih vježbi i akademija. Moto njihova djelovanja bila je žrtva, euharistija i apostolat. Duhovni osnivač udruge bio je katolički laik dr. Ivan Merz (1896. – 1928.). Bio je to, po riječima isusovca p. Josipa Vrbaneka suosnivača hrvatskih križara, *najidelniji pokret mladeži što ga je hrvatski narod ikada imao.*

Osnivač, odnosno glavni inicijator osnutka te udruge u Bošnjacima, bio je dugogodišnji bošnjački župnik mons. Marijan Galović (1872. – 1950.). Već 1914. godine on je osnovao *Hrvatsko katoličko prosvjetno omladinsko društvo "Branimir" Bošnjaci* a kada je ono ukinuto 1933. godine osniva *Omladinsko društvo "Mladi zadrugari"*. Nažalost i ovo je društvo ubrzo zabranjeno. Ali župnik nije posustao! Imajući na srcu dobro mjesne mladeži osniva i *Križarsku organizaciju* koja je tada uključivala djecu, mladiće i djevojke. Evo što je sâm župnik Galović napisao o osnivanju križara u župnoj spomenici:

U studenom je kušao župnik osnovati omladinsko društvo od mladića Križare, a od djevojaka Križarice. Do osnutka je došlo ali uz mnoge zapreke i neprilike. Križari iz Brčkog su htjeli davati zabavu 26. XI. ali nisu dobili dozvolu od oblasti, nego odbijeni, dok ne dodje riješenje od Savske Banovine.

Na nedjelju u blizini svetkovine Uzvišenja sv. križa i novog blagdana Križarskih društava držao je župnik u crkvi župljanima govor o danu Kat. omladine i animirao za osnutak Križara i križarica i tako pobudio interes za ovo omladinsko društvo.

Iz ove bilješke se vidi da je Galović osnovao Križarsku organizaciju u studenom 1933. godine. S osnivanjem je imao problema, iako ih u gornjem zapisu ne navodi.

Iako nema zapisa križari su nakon osnivanja zasigurno koristili vlasništvo ukinutih *Mladih zadrugara.* Napokon i u pravilima *Mladih zadrugara* stoji da u slučaju ukinuća toga društva njihovo vlasništvo postaje vlasništvo župe odnosno župnika. Vjerujem da je to župnik i iskoristio i sve to preneo u ovo društvo.

Već iduće 1934. godine župnik zapisuje:

Ovoga proljeća je župnik osnovao križarsko sestrinstvo od djevojaka gradjanskoga stališa. Malen broj ispočetka devet, koji će se valda pomalo umnožavati. Za sastanke trećoredica i križarica uredjena je u crkvenoj kući jedna soba, za koju je nabavljen novi namještaj na trošak blagajne trećoredske 6 stolica i četiri klupe.(...) Križarsko sestrinstvo osnovano je u župi 14. siječnja ove godine i stupilo u njega 9 članica a tokom godine još nekoliko.

U veljači 1935. godine župnik je zapisao i jednu rečenicu bez obrazloženja:

Nakon 14 dana došla je i globa radi križara ali je žalba snižena na 50 Din i 20 D takse.

Ostaje zagonetno što je bio razlog da je župnik radi križara morao platiti ovu globu. Dalje župnik nastavlja:

Na dan križarske omladine 15. rujna držo je župnik u crkvi propovijed o danu kat. omladine a napose o križarskoj organizaciji i pozvo mladež da stupe u te organizacije a roditelje da mladež potaknu. Isti dan se odazvalo i upisali u križare i križarice mnogo mladeži. Isti dan je u Vinkovcima bila posveta križ. zastave pa je bila i mladež iz župe zastupana u narodnoj nošnji. Župnik je sa odborom dozvolom biskupa dao prirediti u crkvenoj kući jednu dvoranu za sastanke kat. društava pošto više nisu mogli biti u zgradi žitne zadruge, jer je ona skoro sve prostorije iznajmila. (...)

Dozvolom bisk. Ordinarijata uredjena je u crkv. kući soba za sastanke kat. mladeži. Malo iza toga osnovana su društva Malih križara i Malih križarica većinom od školske mladeži.

Osječki *Hrvatski list* u jednom članku spominje da je 23. rujna 1935. ponovno je pokrenut rad Križarske organizacije (župnik Galović to ne spominje!) i to inicijativom bošnjačkoga kapelana vlč. Mirka Gazivode. Tada je ovom društvu pristupilo 50 članova a već početkom listopada iste godine čak 150! Prva priredba (s dva igrokaza) u selu bila je zajedno s križarima iz sela Vidovice u bosanskoj Posavini a održana je 27. X. 1935. Krajem iste godine u organizaciji božićne predstave sudjelovale su i male križarice.

Gdje su bile križarske prostorije? Iz razgovora sa nekoliko bivših križara saznao sam da su prostorije bile u jednoj zgradi koja se tih godina nalazila između župne crkve i *Hotela Njerš*, u centru sela. Mislim da je to ona dvorana u crkvenoj kući što je spominje župnik. Te zgrade više nema ondje. Kasnije su križarske prostorije bile u mjesnoj *Žitnoj* odnosno *Žitarskoj zadruzi* na početku današnje Ulice Vladimira Nazora gdje je danas *Zadruga*. Nakon toga prostorije su prenešene u zgradu *Hrvatskoga doma* gdje je ranije bila *Seoska* ili *Hermanova gostionica*. Ni te zgrade danas nema a na njezinom je mjestu *Dom kulture* izgrađen iza Drugoga svjetskoga rata. U *Hrvatskom domu* je bila jedna veća sala u kojoj su se priređivale križarske predstave.

Godine 1936. djelatnost bošnjačkih križara postala je jačom:

Križarska su društva napredovala pod vodstvom kapelana g. Gazivode. Taj napredak je bio nekim ljudima pod vodstvom nekoliko slabih intelektualaca zazoran pa su počeli g. kapelanu praviti neprilike osobito kada je pokrenuto zaslugom g. kapelana i križara pitanje čitaonice iz gostione Njerš u prostorije žitarske zadruge. Čitaonica je i prenešena najprije tamo a kašnje u prostorije bivše seoske gostione, gdje je jedna soba uredjena za Hrvatsku Čitaonicu a velika za Križarsku dvoranu. Čitaonica i križari su skupljali darove i svojevoljno badava radili pa se u blagoj zimi preudesile i liepo uredile

te sobe za društvene prostorije. Hrvatska je čitaonica dobila veliku sobu adaptiranu od prijašnjih gostinskih soba i hodnika pred njima a Križari veliku dvoranu bivše gostione. Tokom godine se stavilo vani nad čitaonicom natpis: Hrvatska Čitaonica a nad križarskom dvoranom Hrvatski dom. Tu se počele davati vrlo uspjele zabave i križarske i čitaoničke.(...)

U korizmi su imali Križari i Križarice najprije Križarske tečajeve. Za križare je držo Tubaković Ivo a za križarice gospodjica Ida Liko.

U velikom tjednu je držo duhovne vježbe Križarima i Križaricama posebno isusovac o. Šantić iz Osijeka. Nagradu za Isusovca je dao župnik a Tubakoviću i Liko dotična društva. Tubakovića i Šantića držo je na stanu i košti župnik a gdjica je Ida bila kod g. Kovača.

Križarska su društva pripravila i nabavila društvene barjake za križare, križarice, male križare i male križarice. Odredjena je svečana posveta zastava i svečano primanje za dan 24. svibnja. Pozvan je bio izaslanik iz Djakova i g. Gazivoda, koji je početkom svibnja radi velike oskudice svećenika bio premješten u Valpovo, pozvan je dr Protulipac i gdja Marija Stanković i okolna križarska društva na tu zabavu.

Svečana je misa bila pred crkvom. Došla su mnoga društva. (...)

Kum velikih križara bio je majstor Ivan Kocijan, Križarica kuma Roza Lenić, kum malih križara: Franjo Balić momaka malih križarica kuma: Kata Aleksić. Na ovoj svečanosti je bilo mnogo naroda i križ. društava. Svečanu misu, propovjed i blagoslov zastava i svečano primanje je obavio mjesni župnik i dekan Mons. Marijan Galović. Nakon svečanih blagosova i zakletve križara i blagosova obrtne zastave bilo jer pred crkvom zborovanje, koje je otvorio g. Gazivoda Mirko, zatim je govorio dr Ivo Protulipac vrhovni vodja križara i odvjetnik iz Zagreba a iza njega gdja Marija Stanković predsjednica V. K. S. iz Zagreba.

Kumovi zastava i izaslanici iz Zagreba bili su gosti domaćega župnika. Navečer je bila u Domu svečana akademija sa pozdravom, deklamacijama, igrokazima. Sve je bilo oduševljeno i zadovoljno.

Iz ovoga zapisa je očito kako je proslava blagoslova križarskih zastava prošla vrlo svečano. Kao priprava provedene su duhovne vježbe članova a potom i svečana posveta kojoj su nazočili predsjednik Velikoga križarskoga bratstva dr. Ivo Protulipac (1899. – 1946.) i predsjednica Velikoga križarskoga sestrinstva prof. Marica Stanković (1900. – 1957.).

Križari i križarice su potom sudjelovali i kod održavanja Euharistijskoga dekanatskoga kongresa koji je u Bošnjacima bio 22. i 23. VIII. 1936. Križari su (23. VIII.) pribivali pjevanoj sv. misi u 6 sati a pod misom u 9,30 križarice su pjevale koralnu misu *De angelis*. Navečer je bila svečana akademija u *Hrvatskom domu* koju su priredili mjesni križari.

Dana 27. IX. 1936. svečano je proslavljen *Križarski dan*. Svi su križari izjutra bili nazočni sv. misi i zajednički se pričestili a potom u posljepodnevnim satima u

mjesnom *Hrvatskom domu* priredili akademiju za djecu a navečer i za odrasle. Prije bošnjačkoga *kirbaja*, 11. XI., križari su priredili igrokaz *Zlatni križ* a križarsko sestrinstvo 25. XI. igrokaz *Dvije majke*.

Godine 1937. ponovno je zamro rad bošnjačkih križara. Župnik Galović piše:

Križari bili sve nemarniji u pohadjanju sijela i društvenih sastanaka pa u obće nije druge polovice godine ništa radilo i odlučeno u sljedećoj godini liqvidirati ako se ne trgne iz svoga nehaja.

Ipak, društvo nije ukinuto a plodovi križarskoga rada su se ubrzo pokazali. Te su i prošle godine četiri križarice iz sela otišle u samostan. Na proslavi obnovljene katedrale u Đakovu 29. VI. 1937. bilo je 50 Bošnjačana, 16 križarica i tri križara.

Dana 13. II. 1938. Križarsko sestrinstvo i male križarice su priredile akademiju na *Papin dan* a 20. II. 1938. križarice su priredile igrokaz *Kroz trnje života*. U vrijeme poklada negdašnji križari tamburaši su uzeli križarske tambure a potom ih predali predsjedniku seoske *Hrvatske čitaonice* koja je te instrumente trebala za stvaranje vlastite tamburaške sekcije. Imovina križara je pripadala križarskome okružju pa je zato župnik o tome izvjestio mjesnog biskupa i križarsko okružje. Tambure su ubrzo potom i vraćene. Dolaskom kapelana vlč. Franje Štambergera rad ponovno oživljuje pa je 15. V. 1938. proslavljen *Majčinski dan* a 18. V. 1938. dan katoličke i križarske omladine. Svi su križari, i mali i veliki, prisustvovali svečanoj sv. misi koju je predvodio župnik Galović a popodne je bila akademija. Te 1938. godine društvo je brojalo oko 120 aktivnih članova te oko 20 podupirajućih a u sklopu društva osnovana je i tamburaška sekcija. Krajem listopada 1938. križari su priredili predstavu *Šupljoglavi pisar*.

Dana 10. II. 1939. umro je papa Pio XI. pa su križarska društva odgodila pripremljenu akademiju. Križarsko sestrinstvo je 20. VIII. 1939. priredilo akademiju s igrokazom *Prije mrtva nego – redovnica*. Dana 9. IX. 1939. poslje krizme, koju je podijelio biskup bosansko-đakovački i srijemski dr. Antun Akšamović u *Hrvatskome domu* je održana svečana akademija. Krajem iduće godine, 11. XII. 1940., akademiju je organizirao bošnjački kapelan vlč. Stjepan Bulat. Tada su mladi križari dobili nikolinjske darove a siromašna djeca potrebnu odjeću.

I tijekom Drugoga svjetskoga rata bošnjački su križari sudjelovali kod svih važnijih, napose crkvenih, događaja u selu. Već 1. VI. 1941. u selu je održana svečana sv. misa zahvalnica za stvaranje Nezavisne države Hrvatske. Križari su sudjelovali 20. VII. 1941. i u pripremanju mlade mise svoga sumještanina vlč. Stjepana Stipanovića (1916. – 1944.) a posebno 15. VII. 1942. kod zadušnice za poginuloga njihova subrata Ing. Antuna Lenića, člana Akademskog križarskoga bratstva *Mahnić* iz Zagreba.

Križari su, osim u priređivanju akademija i igrokaza, sudjelovali i u akcijama kao što su prikupljanje novca za obnovu Svetišta Majke Božje Bistričke 1942. i prikupljanju darova za Hrvatski crveni križ 1944. godine pa je tako njihov rad dobio i karitativnu komponentu.

Župna spomenica spominje rad bošnjačkih katoličkih društava do 1946. godine. Do tada je u Bošnjacima bilo nekoliko katoličkih udruga. Nije poznato jesu li tada službeno ukinuti i križari. Jedna rečenica iz župne spomenice to tek daje naslutiti:

Djelovanje svih vjerskih društava i Kat. akcije bilo je obustavljeno, da nebi članovi imali neugodnosti od vlasti. Vlasti su uvijek imali u crkvi svoje doušnike koji su krivo tužili i župnika i kapelana.

Iz te rečenice se vidi da su u selu, nakon dolaskom komunista na vlast, ukinuta ili prestala s radom sva crkvena odnosno vjerska društva u Bošnjacima. Razlog je bio očit kako članovi nebi imali neugodnosti od vlasti jer *vlasti su uvijek imali u crkvi svoje doušnike.* Svemu tome nije potreban komentar! Sigurno je da je tada ukinuto i križarsko društvo.

Tijekom svoga postojanja križarska je organizacija u Bošnjacima, bila dobro prihvaćena. Rad je bio povremeno prekidan. Razlog je bio u tome što župnik Galović nije stizao voditi i ovo društvo pa je taj posao prepuštao kapelanima. Ipak u 14 godina, koliko je ovo društvo djelovalo u Bošnjacima, ono je povezalo djecu i mladež, razvijala u njima diletantske sklonosti, poticala na njihov intenzivniji vjerski život te djelovala na njihovu karitativnu svijest.

Danas u Bošnjacima ne postoji Križarska organizacija ali, na žalost, ni jedno drugo katoličko društvo za djecu i mladež. Živih negdašnjih križara i križarica je sve manje. Nije mi poznato jesu li sačuvane njihove zastave u selu. O njihovom djelovanju u Bošnjacima, svjedoče tek neke požutjele fotografije.

Ako jednom bude osnovana Križarsko bratstvo u Bošnjacima svakako bi trebalo voditi računa da ono dobije ime po Bošnjačaninu Antunu Leniću (1918. – 1942.), križaru čiji je uzorni život 2001. godine predstavljen i na stranicama *Marulića*.

Literatura:

Brevis historia Memorabilium Parochia R. Catholicae Bošnjacens dedukta Anno 1862., Rkt. župni ured Bošnjaci

Hrvatski list, Osijek, 1933. – 1945.

Juzbašić, V.: *Bošnjački križari*, Ovdje smo, list župe Bošnjaci, god. IV., br. 10 – 12 (35 – 37), Božić 1996., str. 18 – 19.

Juzbašić, V. : *Uzor katoličkog đaka i muža*, u : Marulić, časopis za književnost i kulturu, god. XXXIV., br. 1, Zagreb, siječanj – veljača 2001., str. 145 – 148.

Nagy, B.: *Hrvatsko križarstvo*, Križarska organizacija – Veliko križarsko bratstvo i Postulatura za beatifikaciju Ivana Merza, Zagreb, 1995.

Pravila Omladinskog društva "Mladi zadrugari" Bošnjaci, Hrvatski državni arhiv u Zagrebu

Rebić, A. : *Mali religijski rječnik,* Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 1997., str. 57.

Spomenica župe Bošnjaci od 1940. god., Rkt. župni ured Bošnjaci

Marela MIMICA

Maslina - drvo Gospodinovo

Blagoslov maslina -
oči osjenčene blagošću
Cvjetne nedjelje

Amfora -
miruje ulje
more

Čudesno stablo:
klanjajući se zemlji
zasipam se mirom

Zelenilo
ogrće biblijsko drvo
- nasljeđe Krista

Starica maslina
dižući grane k nebu
svetkuje mir

Naramak mira
u zlatnim je suzama
svetoga ulja

To sveto stablo
sto godina daje plodove
blagoslov Božji

Golubica nosi
maslinovu grančicu
Duh Sveti bdije

Željko VEGH

Britanski izvoz totalitarne ideologije fašizma* u Hrvatsku između dva svjetska rata

Posvećeno hrvatskom narodu u domovini i svijetu

IX. Anglosaski poziv na mržnju prema Židovima i na bacanje Židova u oganj: "pustolovni", a stvarno fašistički, rasistički i antisemitski roman "Antonije Adverso" američkog književnika Herveyja Allena, roman čiju je promidžbu podupirala američka filmska industrija, a objavljivan je tijekom 1936. i 1937. u probritanskom "Jutarnjem listu" u 284 nastavka.

Hrvatski je narod ponajvažniji europski narod, utoliko što je zauzeo istočnu obalu Jadranskog mora, na kojoj se prelamaju interesi Zapada i Istoka. Stoga je već stoljećima na vjetrometini tih sukoba i odmjeravanja između Istoka i Zapada. Međutim, do 1918. godine nalazio se u velikom srednjoeuropskom, austro-ugarskom carstvu, u kojemu je, bez obzira na sve nedaće kroz koje je prolazio, bio zaštićen od podmuklih spletki svjetskih velesila, spletki usmjerenih protiv malih naroda, spletki koje uništavaju male narode. Nakon 1918., između dva svjetska rata, izašao je na svjetsku političku pozornicu potpuno nezaštićen, nemajući nikakva iskustva s perfidnim politikama velikih sila, a našavši se neuređenoj balkanskoj državi, državi koju su vodili Balkanci očiju okrenutih prema svjetskim velesilama, spremni služiti za novac tzv. gospodarima svijeta.[509]

Između dva svjetska rata hrvatski je narod postao objektom najopakije, najperfidnije i najsloženije urote u svjetskoj povijesti, smišljene od Anglosasa koji nisu sjedili samo u Londonu, nego i u Washingtonu, kao što ćemo se uvjeriti u ovom poglavlju. Cilj urote bio je uništiti hrvatsku inteligenciju i pobiti što više Hrvata, kako bi hrvatski narod postao nesposobnim za vođenje vlastite države, izgubio osjećaj pripadnosti Zapadu i, prema tome, postao malo balkansko pleme podređeno jednom većem balkanskom plemenu – Srbima. Jer, Zapad je odlučio pomoću Hrvatâ platiti Srbima za vjernost. Anglosaski "žreci" koji su smislili cijelu

* Napisima Željka Vegha o „izvozu totalitarizma u Hrvatsku" zapravo bi, zbog „konspirativnosti" teme, mjesto bilo u *Marulićevoj* rubrici *Mišljenja i reagiranja*, no kako se radi o vrlo opsežnim tekstovima, objavljujemo ih izvan te rubrike. (Ur.)

[509] O svemu tome vrlo je mnogo pisao dr. Milan Šufflay, najveći hrvatski balkanolog i politički publicist.

opačinu, odlučili su iskoristiti glavnu slabost hrvatskog naroda – slijepo povjerenje u Zapadnjake, jer hrvatski je narod živio u uvjerenju, ponijevši ga iz Austro-Ugarske Monarhije, da je kultura ipak povezana s politikom i da narodi pripadni visokoj zapadnoj kulturi ne mogu uništavati narode također pripadne visokoj kulturi. Bila je to teška zabluda, posebno hrvatske inteligencije. Anglosaski "umovi" iskoristili su još jednu posljedicu hrvatskoga pripadanja Zapadu, uvjerenje Hrvata da su, graničari Zapada, dužni braniti ga od Istoka, pa su ih, pomoću njihovih izrodâ, uvjeravali da su u toj obrani dopuštena sva sredstva, te da Zapad odobrava sva sredstva (što je bila istina, o čemu svjedoči američka upotreba nuklearnog oružja protiv japanskih civila). Tek, anglosaski Zapad ne voli ni s kim dijeliti pobjedu, o čemu, čini se, ne razmišljaju današnji vođe europskih naroda, kada se pridružuju općem ratu protiv "terora", ratu koji su pokrenuli, a tko drugi, Anglosasi.

Samo, anglosaski "žreci" nešto su, pri smišljanju cijele operacije, zaboravili. Što će se dogoditi ako hrvatski narod ipak sve to preživi, i jednom ipak stvori svoju državu? Što ako jednom Hrvatska postane zrcalo Zapada, zrcalo u kojemu će se Zapad ogledati u pravom svjetlu? Zapadni "žreci" jesu vrlo inteligentni, ali ne i mudri, jer im nedostaje srce, a jedino iz njega izvire mudrost.

Zato je ova drama hrvatskoga naroda, koju upravo ispisujemo, ipak najmanje njegova drama. Drama je to prije svega Zapada, zapadnih naroda, i, posebno, židovskoga naroda. Jer, holokaust nad židovskim narodom potaknuli su Anglosasi.

Znaju li Hrvati za američkog književnika Herveyja Allena? Sudeći po "Leksikonu stranih pisaca",[510] nikada nisu čuli za nj. Stoga ćemo prvo zaviriti u anglosaske izvore, da vidimo što Anglosasi znaju (bolje reći: glume da znaju) o njemu. Iz "The Oxford Companion to American Literature"[511] saznajemo da je gospodin Hervey Allen rođen 1889. u Pittsburghu, a umro 1949. Diplomirao je na University of Pittsburgh (zanimljivo kako Hart ne navodi što je Allen diplomirao, a diplomirao je na visokoj komercijalnoj školi), a zatim kao američki vojnik ratovao u Prvom svjetskom ratu, što ga je potaknulo na pisanje autobiografskog romana "Toward the Flame" (1926.). Poučavao je engleski jezik na visokoj školi u Charlestonu. U kratkoj Hartovoj natuknici o Allenu tvrdi se kako je američki književnik najpoznatiji po biografiji o Edgaru Allanu Poeu, objavljenoj, pod naslovom "Israfel", 1926. O romanu koji nas zanima, "Antoniju Adversu", Hart piše samo jednu rečenicu: "*Anthony Adverse* (1933), pitka pustolovna pripovijest iz Napoleonovog doba, prodana je u pola milijuna primjeraka tijekom prve dvije godine od izlaženja". I to je sve. Za sada, možemo samo izraziti svoje čuđenje što Hart ne navodi da je "Antonije Adverso" izrazito protuamerički roman.

[510] Leksikon stranih pisaca. Zagreb : Školska knjiga, 2001. Glavna urednica Dunja Detoni-Dujmić.

[511] Hart, James D. The Oxford Companion to American literature. New York; Oxford : Oxford University press, 1983. Fifth Edition.

Pustolovni roman "Antonije Adverso" (pod takvim je naslovom izlazio u "Jutarnjem listu") preveo je na hrvatski jezik odgovorni urednik "Jutarnjeg lista" Josip Horvath; roman je izlazio u nastavcima u "Jutarnjem listu" od 1. kolovoza 1936. (br. 8805) do 18. svibnja 1937. (br. 9089), te je dakle objavljen u 284 nastavka. Ali, u Horvathovom je prijevodu izašao i u obliku knjige, i to u NDH, na korijenskom pravopisu (usput rečeno, u "Jutarnjem listu" nije naznačen prevoditelj, ali na knjigama jest).[512]

Zašto je probritanski "Jutarnji list" objavio taj roman? Najbolje će biti da prvo pročitamo Horvathove prikaze Allenovog romana, objavljene u "Jutarnjem listu" prije objavljivanja i za vrijeme objavljivanja – oni će nas iznenaditi veličanjem Allenovog (ne)djela, ali i upoznati s nekim činjenicama, vrlo značajnim, koje američki izvori prešućuju.

Evo kako Horvath najavljuje početak izlaženja Allenovog romana u nastavcima:[513]

"Danas je *Antonije Adverso* preveden na niz europskih jezika. I svugdje pobjeđuje, zanosi, osvaja lakoćom i zamahom jednoga popularnoga šlagera.

I potrebno je odmah naglasiti. Taj roman nije osvojio samo književne kritičare, pa onaj mali broj istinskih književnih sladokusaca i njihove sljedbenike, krug snobova, kojih ima u svakoj kulturnoj zajednici. Ta čudesna knjiga jednako postaje draga, postaje velik doživljaj i za malobrojne ljubitelje najviše umjetnosti kao i za ljude najširih narodnih slojeva.[514] Tu je razlog toga fantastičnoga uspjeha jedne knjige a i dokaz njezine vrijednosti. Ona, kao svako zbilja veliko djelo,[515] govori svakome, bez obzira na stepen njegove naobraženosti i iskustva u ocjenjivanju umjetnosti.

Tajna jednog uspjeha

Nikad se još nije pisalo u svijetu toliko romana kao danas – a ipak nikad još svijet nije imao tako malo romana. A knjiga Herveya Allena o Antoniju Adversu

[512] Allen, Hervey. Antonio Adverso : Poviestni roman iz vremena napoleonskih ratova. Zagreb : Izdanje Naklade Ante Velzek, 1943. (Div. knjiga : zbirka velikih romana svjetske književnosti). Preveo Josip Horvat. Roman, u hrvatskom izdanju, ima 1174 stranice (!), a nakladnik ga je ponudio tržištu u dva izdanja: u jednom svesku, odnosno uvezu, i u četiri sveska, odnosno knjige.

[513] Roman, koji je u Americi prodan u četvrt milijuna istisaka u roku od tri mjeseca : Najveći književni uspjeh, koji je dosad zabilježen u povijesti : Hervey Allen, kojega je europska kritika proglasila "genijalnim Američaninom". Povijest siromašnog mladića, koji je postao trgovac roblja i poslovni drug. JUTARNJI LIST. 25 (1936), br. 8804 (31. VII.), str. 9. Nepotpisani članak.

[514] Dobro znamo da to nije moguće. Horvath piše tako samo zato da bi postigao da Allenov rasistički, antisemitski i protukršćanski roman čitaju podjednako i hrvatski intelektualci i hrvatski puk, pa da se svi čitatelji Allenovog (ne)djela, i obrazovani i manje obrazovani, zaraze prljavim, bolesnim, rasističkim autorovim fantazijama.

[515] Vidjeli smo na primjeru Jelušićevog "Cezara" da su Horvathu sva fašistička djela "velika" djela.

roman je najčišće vode,[516] djelo i fantazije i života, koje i zabavlja i duboko potresa, koje ne umara, koje je napeto poput najsenzacionalnijega Wallaceovoga detektivskog romana, a uz to djelo čiste umjetnosti.[517] I nije pretjerano kad su neki kritici ustvrdili za to djelo da će ono doseći slavu Cervantesovoga *Don Quixotea*, Goetheovoga *Werthera* i Hašekovog *Švejka* – da će ga s jednakim zanosom čitati London kao i Tokio, svijet Južne Amerike kao i dalekoga sjevera. Hervey Allen uskrisio je na novu slavu staru epsku umjetnost.

Ali sve vanjske odlike te jedinstveno uspjele knjige još uvijek ne bi je dovele do pobjede, da u njoj nije sadržana i srž duboke, proživljene, neposredne čovječnosti.[518] Svaki čovjek u tom Antoniju Adversu nalazi dio samoga sebe, svojih želja, svojih fantazija, svojih tegoba, kriza i zabluda, otkriva tajni smisao vlastitih nastojanja. Ta općeljudskost, nov humanizam učiniše da je to djelo pristupačno svakome. I da je aktuelno. I da će uvijek biti aktuelno. (...)

Antonije Adverso živi u dane velike Francuske revolucije, godine uspona i pobjeda Napoleona Bonapartea, u ono doba kad se svijet preobražava a s njime i ljudi – baš kao što se to događa tako od 1914. pa do danas.[519] (...)

Jezive doživljaje doživljuje mladi Antonije Adverso u afričkim prašumama, među urođenicima, njihovim čarobnjacima i zavodnicama-ljepoticama. U tim prizorima, koji se redaju potresnom napetošću, upoznajemo kako su se stvarale europske kolonije na afričkom tlu; doživljujemo sukob svjetova, bijele i crne rase, borbu kršćanstva i poganstva.[520] (...)

Središte događaja prelazi preko Canal la Manchea – London postaje metropola svijeta. Ono što ne mogoše ostvariti Napoleonove armade: gospodstvo nad svijetom, to uspijeva hladnim, trijeznim Englezima, ne političarima i vojskovođama, nego trgovcima.[521] U londonskim poslovnicama, na londonskoj burzi vode se bitke prema kojima je i Austerlitz i Borodino i Waterloo samo mala epizoda. I tu upoznajemo ličnost, koja je kao neki dvojnik Velikoga Korzikanca, samo prividno na drugom području i drugog kova: velikoga novčara Rotschilda, tada još neznatnoga mladog trgovca, koji će ostvariti novu moć kapitala ... I Pitt i Wellin-

[516] Allenov roman jedan je od najprljavijih anglosaskih pothvata, kojemu je bio cilj širiti mržnju prema Židovima, Afrikancima, kršćanima ... u Europi, između dva svjetska rata. Cilj je "Antonija Adversa" pripremiti Europljane za sukobljavanje među narodima, a ne za mir.

[517] Mogu zamisliti kako se Horvath u sebi zlurado smijao dok je pisao ove gluposti. Nažalost, mnogi Hrvati tako su slijepo vjerovali Zapadu, čije su novine u Hrvatskoj bile baš Horvathov bolesni "Jutarnji list", da su samo upijali, upijali, upijali...

[518] Najbolesnije mržnje prema čovjeku budi Allenov roman.

[519] Dakle, poručuje Horvath svojim čitateljima, preobrazite se u antisemite, rasiste, pogane – ta ovaj današnji svijet ponikao je iz Francuske revolucije, a iz nje se iznjedrio rasizam, poganstvo, antisemitizam.

[520] Sukobljavajte se, narodi, rase, Hrvati, stara je poruka Horvathova.

[521] Sjećamo se Horvathovih laži, kako svijetom vlada novac, a da politika nije važna. A upravo je Horvathova prljava djelatnost na uvozu fašizma iz anglosaskog Zapada u Hrvatsku dokaz, kako je politika, shvaćena kao vještina oblikovanja predodžbi, temelj na kojemu se osniva sve ostalo, pa i trgovina.

gton i Talleyrand, tadašnji najmoćniji ministri i vojskovođe Europe, za mladog Rotschilda postaju figure na šahovskoj ploči na kojoj on igra..."

"Antonije Adverso" već je naveliko izlazio u "Jutarnjem listu" kada je Horvath ponovo osjetio potrebu podsjetiti svoje čitatelje kako je Allenov roman svjetsko veledjelo. Stoga piše članak "Najuspjeliji roman naših dana":[522]

"Rijetki su slučajevi, da je jedna književna ličnost i jedno književno djelo vršilo jak uticaj na svakidašnji život ljudi, na njihove dnevne običaje, sitnice životne.[523] Ima samo nekoliko velikih pisaca i njihovih djela, kojima je to posrećilo. Byron je diktirao i ugođaj svojih suvremenika i njihovu modu.

Priča se da se je Goethe iznenadio kad je tri godine nakon što je napisao *Werthera*, primio jednu pošiljku iz Japana, male porculanske figure, koje su prikazivale – Werthera i Lottu. Početkom XX. vijeka neko je vrijeme Oscar Wilde formirao način govora, način odijevanja – istina, jednoga ograničenoga kruga europskog društva. Uspjeh, koji je postigao roman Herveya Allena *Antonije Adverso* u Americi, a posljednjih mjeseci već i u Francuskoj i u Njemačkoj, može se mjeriti s uspjesima Byronovoga *Child Harolda* i Goetheovoga *Werthera*. U Americi je posljednji mjesec naklada *Antonija Adversa* dosegla već golemu brojku od 750.000 istisaka – a kako se računa, da svaku knjigu pročita prosječno deset ljudi, preko sedam milijuna ljudi pročitalo je u godinu dana taj roman. I američke novine pripovijedaju, da je u Americi nastala prava *adversomanija*. Imena Antonio i Angela postala su popularna, nadijevaju se novorođenčadi; mnogo je naravski popularizirao roman i film – film o Antoniju Adversu najviše je igran film u Americi za posljednja tri mjeseca.[524] I u Americi i u Francuskoj potpuno su se jednom složili u mišljenju i publika i kritika: prvi zbilja monumentalan film – pobjedonosna nova etapa u razvitku umjetničkoga filma![525]

U Parisu već se izvodi mjesec dana pred rasprodanim kućama. I ženska moda stoji pod uticajem Antonija Adversa – najnoviji modeli ženskih šešira – varijanta na cilindar à la Antonio Adverso oduševila je cijeli ženski svijet.

Prije pola godine izašao je njemački prevod Hervey Allenovoga romana – danas je i u Njemačkoj *Antonije Adverso* najčitaniji roman posljednjih godina.[526] A

[522] "Najuspjeliji roman naših dana" : Glasovi svjetske kritike o romanu Herveya Allena "Antonije Adverso". JUTARNJI LIST. 25 (1936), br. 8888 (23. X.), str. 9. Nepotpisani članak.

[523] Time je bio zaokupljen Horvath: želio je utjecati na živote što većeg broja ljudi, i to ne samo na živote svojih suvremenika, nego na živote više naraštaja. Kao britanski mason sukrivac je, zajedno s anglosaskim "žrecima", za smrt nekoliko stotina tisuća Hrvata te za lobotomiju hrvatskoga naroda, zahvaljujući kojoj su Hrvati više od pola stoljeća živjeli u tami, ne znajući što im se dogodilo.

[524] SAD su se potrudile da Allenov fašistički i protuamerički roman bude reklamiran i filmom.

[525] Etapa, koju ne bilježi ni jedna ozbiljnija povijest filmske umjetnosti.

[526] Predložio bih Nijemcima da provjere tko je preveo Allenov roman na njemački jezik, a Francuzima tko je prevoditelj za francusko izdanje.

vanredno je interesantan ma i letimičan pregled kritika koje je izazvao u njemačkoj publicistici taj roman. Te kritike su više nego zanosne – zapravo nijedan strani pisac nije u Njemačkoj – gdje se danas pokazuju sklonosti ne samo za privrednu, nego i književnu autarhiju – posljednjih godina naišao na tako dobru štampu."[527]

Zatim Horvath citira prikaze Allenovog romana iz više njemačkih novina i časopisa, sve redom zaista vrlo pohvalne, u kojima se izražava čuđenje kako je jedan Američanin mogao napisati tako "dobar" roman. Zatim piše kratku biografiju Herveyja Allena:

"Hervey Allen, autor romana koji je postao najveća literarna senzacija posljednjih godina, koji je izlaženjem u *Jutarnjem listu* osvojio svu našu čitalačku publiku, rodio se 1889. u Pittsburghu kao sin imućnih roditelja, čiji su se pretci doselili iz Engleske. Svršio je pomorsku akademiju, ali je već prvih mjeseci svoga službovanja zadobio ozljedu kod gimnasticiranja, tako da se morao posvetiti drugom zvanju. Tada je svršio visoku komercijalnu školu u Pittsburghu. U Bell Telephone Company bio je šef reklame, ali nije dugo izdržao na tom mjestu. To je bilo 1915. godine, kada je američka vlada poslala generala Pershinga na meksičku granicu da uhvati buntovnog Panchu Villu. Allen je stupio u Nacionalnu Gardu i tako je počeo po drugi put svoju vojničku karijeru. Vojnik Allen napisao je tada svoju prvu knjigu pjesama *Ballad of the Border* (Balada sa granice), koja je i od kritike kao i od publike primljena s velikim oduševljenjem. Sa američkim trupama on je za vrijeme svjetskog rata došao u Europu i bio je teško ranjen za vrijeme ogorčenih borba u Argonima. Poslije primirja vratio se u USA i nastanio se u Charlestonu, gdje je postao učitelj engleskog jezika i literature.[528] U tim godinama izdao je još pet knjiga pjesama i svoj ratni dnevnik *Toward the Flame*. Allen je sada marljivo studirao, čitao i proučavao historiju, jer se sasvim htio posvetiti literaturi. Izdao je Edgar Allen Poeovu biografiju pod naslovom *Israfel*. Allen stiče profesuru i postaje profesor na Columbia-sveučilištu, gdje je ostao nekoliko godina. Kada je u sveučilišnoj biblioteci pronašao i pročitao knjigu *Captain Canot; or twenty Years of an African Slaver* (20 godina života jednog afričkog trgovca robljem), u njemu je po prvi put iskrsla ideja da napiše veliki historijski roman. Tražio je historijskog materijala. U to vrijeme on se i oženio. Zatražio je dopust i krenuo na otočje Ber-

[527] Horvath daje prikaz samo njemačkih kritika Allenovog romana, a ne i francuskih ili američkih, jer želi, kao što smo se već osvjedočili, vezati Hrvate za nacističku Njemačku.

[528] Vjerojatno zbog ratnih zasluga, jer nije studirao engleski jezik. Zaista je nevjerojatno kako se Hrvatska odnosi prema svojim ratnicima, koji su je oslobodili velikosrpskog jarma: dok druge države svojim ratnicima daju radna mjesta za koja nisu školovani, dakle kao nagradu, Hrvatska otpušta svoje ratnike iz policije i vojske, te ih uhićuje zbog "ratnih zločina". Misli li Hrvatska kao država opstati?

muda, gdje je ostao pune četiri godine, pišući svoj roman – *Antonije Adverso*.[529] Iza toga slijedilo je: slava, bogatstvo, općenito priznanje u domovini i na cijelom svijetu i konačno – film *Antonije Adverso*, koji se u Warner Brosovim atelierima u Burbanku izrađivao dvije godine."

Zagrebačka premijera američkog filma "Antonije Adverso" (redatelj Merwyn Le Roy; glumci March i Havilland) bila je 13. studenog 1936. u kinu "Luxor". Stoga se Horvath, prije filmske premijere, javlja još jednim člankom, koji je svojom glupavom nevjerojatnošću najjači dokaz kako je film "Antonije Adverso" bio samo smišljena promidžbena potpora istoimenom romanu, koji je, po svim svojim bitnim elementima, fašistički roman. Uostalom, pročitajmo dijelove Horvathovog članka: [530]

"Kada je bilo dovršeno snimanje i rezanje filma *Antonije Adverso* u Warner Brosovim atelierima u Burbanku, i kada je taj u pravom smislu riječi monumentalni film bio sasvim gotov, jedan od prvih, koji ga je vidio, bio je slavni autor – Hervey Allen. Razumije se, da su filmske novine pisale, da je autor bio oduševljen, reproducirajući i njegova pisma, u kojima izražava svoje najveće zadovoljstvo i svoju zahvalnost producentima, braći Warner. No to bi se moglo shvatiti kao reklama, namješteno i nemjerodavno, i zato ćemo radije citirati pismo, što ga je Hervey Allen napisao Maxu Reinhardtu,[531] kada se ovaj iz Europe vratio u Kaliforniju, u Warner Brosove ateliere, gdje je počeo sa snimanjem svog drugog velikog filma *Danton*."

Horvath zatim citira onaj dio smiješnog Allenovog pisma koji se odnosi na Hrvate, odnosno na čitatelje "Jutarnjeg lista", žrtve anglosaske urote protiv hrvatskoga naroda:

[529] Taj odobreni četverogodišnji dopust i boravak na Bermudima najzanimljiviji je detalj iz Allenove biografije. Potpuno nepoznatom književniku Columbia-sveučilište daje četverogodišnji dopust, da bi pisao, pod plaštem pitkog pustolovnog romana, fašističko i protuameričko djelo opsega više od tisuću stranica! Nakon toga američka filmska industrija ekranizira Allenov fašistički i protuamerički roman, samo da bi što više Europljana čitalo to rasističko, antisemitsko i protumeričko djelo! I, na kraju, Allen dobiva četverogodišnji dopust 1929., baš kada počinje uvoz fašizma u Hrvatsku!

[530] Hervey Allen piše Maxu Reinhardtu o romanu "Jutarnjeg lista"... : Autor "Antonija Adversa" piše o svojim dojmovima, kada je prvi put gledao svoj roman u filmu, i o svojim osjećajima za našu malu, ali kulturnu zemlju : "Jutarnji list" izvršio je jednu kulturnu misiju. JUTARNJI LIST. 25 (1936), br. 8900 (4. XI.), str. 7. Nepotpisani članak.

[531] Pismo je napisao Hervey Allen i uputio ga Maxu Reinhardtu jer je Reinhardt Austrijanac, dakle Srednjoeuropejac, pa dakle blizak Hrvatima, kojima je Allen, odnosno SAD, uputio bolesni roman i pomoću Reinhardta ga nastoji propagirati. "Jutarnji list" nikada nije pisao da poznati umjetnici napuštaju Hitlerov njemački Reich, odnosno bježe iz njega, pa tako i Max Reinhardt; stoga ovaj, sasvim sigurno, nije podržavao Allenov roman, i vjerojatno nije nikada dobio nikakvo Allenovo pismo. Zanimljivo je da takvo pismo Allen nije uputio ni braći Warner, ni redatelju svoga filma Merwynu Le Royu.

[531] Mnogo su novca Anglosasi uložili u "Jutarnji list", u velike fotografije iz Le Royevog filma, koje su ukrašavale mnoge nastavke Allenovog fašističkog romana, da bi Hrvati zaključili da je cijeli Zapad antisemitski i fašistički, što je i bio.

"Baš nedavno sam saznao, da se moj roman *Antonije Adverso* publicira u jednoj meni nažalost samo po čuvenju poznatoj zemlji, u Jugoslaviji, i da je baš u tim novinama moj roman ilustriran fotosima Warner Brosa.[532] Kao autor i kao Amerikanac ja se osobito ponosim ovom činjenicom, jer je to ujedno i kritika za moj roman. Mali, ali kulturni narodi nisu nikada blazirani, pa kada je jedan od njihovih najvećih dnevnika štampao moj roman, to je za mene pohvala, zbog koje se ponosim. (...)

Ja sam Europu upoznao za vrijeme svjetskog rata, kao vojnik, a sada je upoznajem kao pisac, kao čovjek, koji je u svakoj kulturnoj zemlji kod kuće. Taj roman u nastavcima, u Jugoslaviji, ja smatram za svoj najveći honorar. (...)

Zašto ja sve to Vama pišem? [533] – Jer ste Vi jedan od malog broja Europljana, koje ja poznajem, i jer Vi radite za Warner Bros, za ono isto poduzeće, koje je meni omogućilo[534] konačno i najljepšu realizaciju moga romana – film 'Antonije Adverso'."

Horvath zatim zaključuje:

"Iz ovog se pisma jasno vidi, što autor misli o filmu *Antonije Adverso*, koji je rađen po njegovu romanu, što ga *Jutarnji list* objavljuje u nastavcima. Nas također veseli što smo tako reći bili spona između ta dva kontinenta, Europe i Amerike, i intelektualna veza dvaju svjetova, dviju kulturnih sfera, jer nam je uspjelo da naše čitatelje upoznamo s jednim reprezentativnim djelom američke literature i jednom kulturnom vrednotom, koju je priznala cijela Europa.

U ovom slučaju pokazala se i uska povezanost literarne i filmske umjetnosti. *Antonije Adverso* – roman i *Antonije Adverso* – film, teže istom cilju, koji ima svako umjetničko djelo: obogatiti čovječju dušu umjetničkim emocijama Istine i Ljepote!"

A sada da vidimo kakve to emocije budi "Antonije Adverso".

Fabula Allenovog romana, tipična za trivijalnu pustolovnu literaturu, počinje 1775. godine. Španjolski markiz Don Luis dolazi sa svojom četvrt stoljeća mlađom, upravo vjenčanom suprugom, osamnaestogodišnjom Marijom - koju je upoznao u Livornu, u kući njenog oca, škotskog trgovca Johna Bonnyfeathera - u jedan dvorac u francuskoj pokrajini Auvergnei na medeni mjesec. Kako ima ozlijeđenu nogu, mora otići u obližnje toplice na nekoliko dana radi liječenja. Tu si-

[532] Dobro pitanje, gospodine Allene!

[533] U doba općih vojnih i političkih priprema za novi Veliki rat u Europi Allenu je ekranizaciju njegovog fašističkog i protuameričkog romana mogla "omogućiti", odnosno organizirati i platiti, samo američka vlada.

[534] Citate uzimamo iz Allenovog "Antonija Adversa" objavljenog 1943. u Horvathovom prijevodu, ali ne i u korijenskom pravopisu, u kojemu je 1943. objavljen, budući da u "Jutarnjem listu" nije izlazio u korijenskom pravopisu (Horvath je naime svoju silnu "ljubav" prema korijenskom pravopisu uspio potpuno pokazati tek u NDH).

tuaciju iskorištava njegova mlada supruga te se sastaje s ljubavnikom, Ircem Denisom Mooreom i zatrudni. Don Luis vraća se s liječenja te ubrzo shvaća situaciju. U dvoboju mačevima ubija ljubavnika svoje supruge. Na putu po Europi, u Italiji, u jednoj krčmi, Marija rađa dijete, glavnog junaka romana, plod svoje grješne ljubavi. Don Luis spali kuću u kojoj su spavale Marija i njena sluškinja, a dijete ostavi pred vratima samostana Djeteta Isusa kraj Livorna. Tu dijete dobiva ime Antonije i boravi prvih deset godina svoga života. U samostanu ga odgaja bivši isusovac o. Xaviere.

Nakon desetogodišnjeg boravka u samostanu poglavarica ga više ondje ne želi te ga o. Xaviere ostavlja u Livornu na učenju trgovačkog obrta kod Johna Bonnyfeathera, dakle njegova djeda. Tu on "slučajno" dobiva prezime Adverso (Zlosretnik). Djed uskoro otkriva tko je Antonije, ali svome unuku ne otkriva istinu. Ipak, posebno se za njega brine, a ostavit će mu oporučno cijeli imetak.

Antonije kod svog djeda radi kao knjigovođa sve do ulaska Napoleona u Livorno. Tada, po djedovom nalogu, odlazi na Kubu, da bi pokušao namiriti dugovanja jednog kubanskog trgovca prema "Casa da Bonnyfeather". Na Kubi upoznaje trgovce robljem te, kako djedov dužnik u zapadnoj Africi lovi robove, odlazi i sam onamo. Ondje doduše ne nalazi djedovog dužnika, ali postaje, tijekom višegodišnjeg boravka, veliki trgovac robljem.

U trećoj knjizi vraća se Antonije u Europu te u Parizu i Londonu upoznaje europsku bankarsku elitu. U Francuskoj se upoznaje s Napoleonom. Saznaje da mu je John Bonnyfeather ostavio cjelokupni imetak, te, kada taj imetak spoji s novcem zarađenim na trgovini robljem, a pohranjenim u europskim bankama, postaje vrlo bogat. Kao i u prvoj knjizi, najveći mu je prijatelj Nijemac Vincent Nolte. Zbog trgovine meksičkim zlatom, Antonije odlazi u Ameriku, u Louisianu, u vrijeme kada Napoleon prodaje Louisanu SAD-u. U Americi, u četvrtoj knjizi, počinje Antonijeva tragedija – za razliku od drugih trivijalnih pustolovnih romana, Allenov roman završava u vrlo mračnim tonovima (ta četvrta knjiga ne pripada "lengthy picaresque" romanima, kao što tvrdi James D. Hart), što i nije neobično, s obzirom na to da je "Antonije Adverso" pisan s posebnim zadatkom. U Louisiani se dakle Adverso ženi kćerkom engleskog konzula u Livornu, koju je kao dječak upoznao u prvoj knjizi. U braku se rađa dijete. Međutim, u iznenadnom požaru izgori mu kuća i u njoj žena mu i dijete. U očaju, Antonije napušta Louisianu te odlazi u američku divljinu. Zarobljavaju ga Indijanci. Iz zarobljeništva ga spašavaju španjolski vojnici. Međutim, i oni ga drže u zarobljeništvu, jer ne znaju tko je. U New Mexicu osuđuje ga na zatvorsku kaznu – Don Luis, sudac u španjolskoj upravi, ubojica njegova oca i majke (Antonije tijekom romana nekoliko puta susreće Don Luisa, koji ga pokušava ubiti jer zna tko je on, dok Antonije ne zna tko je Don Luis). Don Luis potom umire, a iz trunjenja u španjolskom zatvoru u New Mexicu izvlači Adversa Španjolka Dolores, kćerka španjolskog uglednika, koju je Antonije upoznao na Kubi. Uskoro se vjenčaju. Kraj: Antonije cijepa drva, te sam sebe nehotice ubija oštricom sjekire, koja se odbila od kvrgavog drveta.

Neobična fabula za jedan pustolovni roman.

Vrijeme je da upoznamo bolesno, rasističko, antisemitsko, protukršćansko fašističko tkivo Allenovog protuameričkog romana, koji su SAD tako propagirale.[535]

Dok se Don Luis, na početku romana, liječi u toplicama, njegova mlada supruga (imenom Marija!) traži od svoga ljubavnika da prisegne na vječnu ljubav polaganjem ruke na – kip Madone:

"- Da – odvrati utisnuvši svoje usne u njezine. – Prisižem.

- Na Madonu! – šapnu ona.

- Tako mi Marije Bogorodice, tako mi ...

Stavila mu je ruku na usta. To je dovoljno. Pred očima ga je gledala kako drži ruku nad kipom u malom kovčegu. Nema svetije prisege od ove. Od toga časa osjećala je, da je sasvim njegova. Kad je Presveta uslišala toliko drugih molba, kako da se ogluši njezinoj!"[536]

Allenu je prigoda za ismijavanje kršćanstva i ručak dvoje ljubavnika u prirodi:

"Sjeli su pod drvo i skupa ručali. Bijaše im to prvi zajednički ručak. U srcu svom smatrala je to nekim sakramentom ljubavi. Zaklopivši oči izmolila je najprije kratku molitvicu, a on ju je promatrao sav zatravljen, zaboravivši skoro prekrstiti se."[537]

Američki književnik imao je i zadatak iskrivljavanja kršćanskog nauka o Božjoj ljubavi i slobodi čovjekovoj. Tako pred krčmom, gdje će poslije u dvoboju ubiti ženinog ljubavnika, Don Luis upoznaje katoličkog svećenika, s kojim razgovara:

---

[535] Allen, Hervey. Antonio Adverso... Zagreb : Izdanje Naklade Ante Velzek, 1943.; str. 48. Allen ismijava kršćanstvo i Majku Božju, jer Majka Božja treba ljubavnicima poslužiti za potvrdu grijeha – Majka Božja pojavljuje se u američkom romanu kao zaštitnica grijeha.

[536] Isto, str. 54. Antikrist dolazi uvijek pod znakom križa. U američkom romanu, koji su SAD tako marljivo propagirale, prizivao se dolazak Antikrista, koji je i došao u Drugom svjetskom ratu. Anglosaski Zapad, ismijavanjem kršćanstva i poticanjem sukoba među narodima, skrivio je smrt desetaka milijuna ljudi i strašne patnje stotina milijuna ljudi.

[537] Allen pakosno sugerira čitateljima kako su katolički svećenici umišljeni, oholi, kako sebe vide kao one koji su iznad naroda, iznad vjernika.

[538] Dakle, Allen sugerira da je i Isus Krist bio ohol, da je bio iznad ljudi. A bio je jedan od nas ...

[539] To piše američki književnik da bi čitateljima lik svećenika učinio što odbojnijim. Suprotno onome što piše Allen, kršćanin je onaj tko slobodno bira ljubav prema bližnjemu, jer ljubi Boga. Ključ je u slobodnom izboru. Ta nema ljubavi bez slobode! Eto, to je razlog što je Bog ostavio čovjeku slobodu izbora, slobodu odlučivanja – da bi bio sposoban voljeti. Da Bog nije dao čovjeku tu mogućnost, da mu je naredio da "voli" bližnjega, ukinuo bi čovjeka, ukinuo ljubav, a stvorio bi stroj koji samo sluša, bez srca. Preduvjet ljubavi je sloboda – to je Božja poruka zalutalom čovječanstvu, koje često misli kako mu je sloboda darovana da čini nešto drugo a ne da ljubi Boga u čovjeku i poštuje prirodu od Boga mu darovanu, poruka čovječanstvu koje često radije bira slatko zarobljeništvo nego slobodu, koja je teška, jer znači slobodno biranje Kristovog Križa.

"Glavna njegova Svećenikova, op. Ž.V., misao, da ljudi našega stališa – ta riječ *našega* nehotice mu je izmakla[538] – moraju slijediti Krista, sići sa svojih visina i pomagati svojoj braći.

- Onda bi oni saznali, što znači Božja ljubav, jer bi se osjećali kako se Gospod Naš osjećao u svom srcu. [539] I postali bi slični Njemu. (...) Ljudima nije potrebna sloboda, o kojoj svi filozofi toliko govore, [540] - nastavio je mladi svećenik. – Dapače ni bratimstvo nije dovoljno. To je samo jedna ideja. Mora biti osjećaja, [541] ljubavi. Ljubav za svakoga svoga bližnjega. Ljubav, velim, koju užiže Bog. Samo nas to može učiniti jednakima. To će sve nas istodobno uzvisiti u najviši stepen. (...) – Crkva će tad biti univerzalna i Država ne će biti potrebna. Bog će biti naš kralj." [542]

Prva spoznaja malog djeteta Antonija o svijetu, u samostanu Djeteta Isusa, jest sljedeća:

"Onda Contessina[543] opet ode.

Ispružio je ručice prema njoj, ali samo kao pokušaj. Jer on je već naučio da se osjećaji ne uzvraćaju." [544]

Mora li se ovdje uopće išta tumačiti? Mali Antonije, piše Allen, uči da se osjećaji ne uzvraćaju jer je seljakinja otišla za svojim poslom. Bilo bi smiješno, da nije bolesno. Samostani ne čine svijet boljim, ne oplemenjuju ga, nego ga čine još okrutnijim. Zašto su SAD upućivale takve poruke Europljanima prije Drugog svjetskog rata? Da je Europa bila kršćanska, ne bi bilo Drugog svjetskog rata, ne bi deseci milijuna Europljana izginuli za interese anglosaskog Zapada. To što je i danas Europska unija izbacila iz svojih povelja kršćanstvo, samo znači da se Europljanima opet nešto gadno priprema.

Na 108. str. romana čitamo prvi u nizu bolesnih antisemitizama:

"Glas je o 'Livornini', kako je nazvan ukaz velikog vojvode o trgovini i vjerskoj snošljivosti, prodro u daleke krajeve. Engleski katolici, Flamanci, koji su pobjegli pred vojvodom Albom, Hugenoti, Turci i Židovi, svi nađoše u velikom broju sklonište u Livornu. Grad je postao kozmopolitski i bogat. Okolica je dijelila njegovo blagostanje. Ali niti zanosno niti potpuno. Svijet s pravovjernih humaka, koji su gledali na živahnu luku, gdje su prema riječima Sv. Pisma uživali bezbožnici, prolazio je mimo susprežući svoju jezu."

[540] Ljubav kojoj nas uči Bog nije neka ljudska emocija, jer su ljudski osjećaji nestalni, nego je žudnja Božje duše u čovjeku za Bogom, za vjernošću Bogu, koji se nastanio u bližnjemu.

[541] Antonije Adverso...; str. 80-81. "Svećenik" propovijeda Božje kraljevstvo na zemlji, bez "država", dok, naprotiv, kršćanin zna da će ponovni dolazak Isusa Krista značiti preobrazbu materije u Božju duhovnost, u kraljevstvo nebesko, a ne zemaljsko. Allen u stvari želi reći da katoličko svećenstvo želi zavladati svijetom.

[542] Seljakinja koja svaki dan dolazi u samostan raditi.

[543] Antonije Adverso...; str. 102.

[544] U tom kontekstu treba gledati novi val nasilja na Bliskom Istoku između Palestinaca i Židova, koji je krajem 2000. pokrenula izraelska država, a na savjet svojeg "velikog prijatelja" preko Atlantika. Neće to dobro završiti za Izraelce, ma što oni mislili o tome!

Kao što je prije Drugog svjetskog rata anglosaski Zapad nastojao u kršćanima pobuditi mržnju spram Židova, tako i danas nastoji uvući kršćane u rat protiv islama. [545]

Allen se u svojem protukršćanskom pisanju posebno okomljuje na samostanskog odgojitelja Antonijevog, oca Xaviera, nekadašnjeg isusovca. Nije to nimalo neobično, jer anglosaski je Zapad od svih katoličkih redova najviše mrzio isusovce, zato što su svojim misionarskim radom remetili njegove imperijalne planove. [546]

Allenu je cilj prikazati isusovce suhim proračunatim pragmaticima, ujedno i hedonistima, predanima svjetovnim poslovima a ne kršćanskoj duhovnosti. Evo nekoliko kratkih ulomaka o ocu Xavieru, odgojitelju Antonijevom:

"Otac Xavier bijaše istodobno gospodin, svećenik i učenjak. Bio je očito odvjetak otmjenoga roda. On je i dalje stanovao u Livornu, imenito kao samostanski ispovjednik, dok ga je njegov stvarni posao[547] dovodio u stanovite kozmopolitske krugove u gradu, koji su i tražili i cijenili diplomaciju i pozornu prisutnost sposob-

[545] Za odnos Engleza prema isusovcima informativan je članak dr. Milana Šufflaya *Hrvatski boljar u Tibetu : Barun Rattkay Velikotaborski isusovački misijonar*, objavljen u Obzoru 22. srpnja 1926. br. 194. Šufflayevo pisanje o Hrvatu, isusovačkom misionaru Nikoli Rattkayu, koji je bio u misijama u Aziji u prvoj polovici i sredinom XVII. st., zanimljivo je i stoga što je Rattkay bio i na Tibetu, a iz njegovih pisama odanle postaje nam jasno zašto je baš red Družbe Isusove pozvao tibetanskog Dalaj-Lamu u posjet Hrvatskoj 2001. g. Citirat ćemo stoga onaj dio Šufflayevog članka koji se odnosi na djelovanje Rattkayevo na Tibetu, na što se navezuje onaj dio o odnosu Engleza prema isusovcima: "Iz njegovih pisama vidi se, da se najvolio zanimati za svoju misiju u Tibetu i da je ondje mnogo godina proveo kao isusovački misijonar. Iz španjolskih i portugalskih isusovačkih arhiva mnogo bi se izvaditi moglo, što je on pisao svojem pretpostavljenom kolegiju, ali o tom nema nikakvih podataka. Zato smo upućeni samo na ona pisma, koja je pisao zagrebačkome isusovačkome kolegiju, a koja se čuvaju u zagrebačkom državnom arhivu. U ovim svojim pismima veli, da ide u državu Kogor na misiju. Ta država da leži između države Mogora (Mongolije) i Kathaje (Kitaja). On obećaje, da će iz toga svojega putovanja po toj ogromnoj državi obogatiti poznavanje tuđih zemalja na istoku. Iz opisa geografijskih razabire se, da država Kogor nije drugo, nego današnji Tibet. Vrlo je karakteristično po isusovca Rattkaya da on Tibetance nazivlje polukršćanima (semichristi), jer da vjeruju u trojednoga Boga, u utjelovljenje sina Božjega i u bezgrešno začeće.

Ovi polukršćani da poznaju i neke sakramente kao na priliku ispovijest. Njihovi svećenici moraju da obdržavaju celibat i upravljaju crkvenim organizacijama. Rattkay je došao u tu državu tek nekoliko godina nakon što je tu zemlju otkrio otac reda isusovačkoga A. Andrade. Rattkay sam veli, da se uslijed sličnosti sa kršćanskim institucijama u ovoj državi otvara ne samo veliko, nego i uspješno polje misijonarskoga rada. Znade se da je to za isusovce bilo vrlo važno. U koliko su se koristili isusovci pokušajima da šire u Tibetu kršćansku nauku, nije poznato, ali sigurno jest, da nisu uspjeli. (...)

Sigurno jest, da je prodiranje Engleza u Aziju, dakle većim dijelom protestanata, onemogućilo Portugalcima i Španjolcima da rade po isusovačkim manirima i to tim manje, što su obraćeni kršćani bili vrlo slabo ustaljeni u svojoj vjeroispovjesti i jer su isusovci uvodili i među njima zlosretnu inkviziciju. Anglikanizam, koji je bio od vajkade katoličkoj vjeroispovjesti protivan, još je i poradio oko toga, da se više o tim isusovačkim nedjelima pronese u svijet, nego što ih je u istinu bilo. Sigurno je međutim, da su i ovdje isusovci bili prvi neustrašivi istraživači jedne tajnovite zemlje. Oni su u Aziji uopće mnogo prije bili nego što se uopće misli."

[546] Dakle, isusovcima je duhovno zvanje samo maska, poručuje američki romanopisac.

[547] Isusovci su prije svega proračunati, poručuje probritanski "Jutarnji list", u sklopu promidžbenih priprema pred Drugi svjetski rat, hrvatskom katoličkom narodu.

noga i obrazovanoga čovjeka. On je odmah osjetio da je s novom samostanskom školom dobio u ruke moćno oružje.[548] Poglavito njegovim nastojanjem djeca najodličnijih porodica postaše pitomci samostana.[549] Dapače su i neki protestantski engleski trgovci u Livornu slali svoje kćeri u školu na brijegu. [550] (...)

I zato nam je potrebna samosvijest uz samostegu, iskrena čovječnost uz duhovni ponos, poznavanje temeljnih ćudorednih zasada Kristove vjere mjesto pukog osjećajnog poštivanja ili romantičnog obožavanja njezinog utemeljitelja. [551]

Znajući da je otac uvijek razgovorljiv za vrijeme nedjeljnoga ručka poslije mise, Leucosta, koja bijaše gluha kao top, žurila bi se spremiti stol i donijeti bocu staroga crvenoga vina, koji je Mr. Udney, engleski konzul u Livornu, poslao ocu Xavieru. Mr. Udney bio je ocu Xavieru mnogo obvezan, u više pogleda. [552]

Svećenik je znalački guckao vino. To smije piti svaki pravovjerni katolik – rekao je i natočio vina staroj ženi. [553]

Ni plodna mašta heretika Johna Knoxa ne bi bila došla na ideju da otac Xavier ma i u svojim mislima krši svoj zavjet obzirom na Leucostu. [554]

- Nalik je na mumiju kumejske sibile sačuvane u octu, - rekao je Mr. Udney svojoj ženi, vrativši se od svećenika s kojim je najprije razgovarao o tome, da njegova kći Florence uđe u samostansku školu. - Sam svećenik utjelovljena je ljubaznost i svjetovna mudrost. Moram priznati, prebrzo je razoružao moja protestantska načela.

Mjesec dana kasnije došlo je crveno vino, koje bijaše u stanovitoj svezi s političkim osvjedočenjima nekog starog jakobitskog trgovca u Livornu.[555] Otac ga Xavier zamišljeno srkao. [556] (...)

I otac je Xavier otišao uskom ulicom da preuzme mladog učenika u svoje 'nježne' ruke.

- Ali najprije se morate malo i iznutra okrijepiti, - reče Mr. Udney, naslagavši mu jelo na tanjur. Volio je toga svećenika baš zato, jer od njega nije nikada osjećao, da ima pred sobom svećenika. 'Dobar je to i pametan čovjek', razmišljao je Englez režući mu krišku sočne bravetine. Zaista, u mnogo zgoda su se uzajamno pomagali." [557]

[548] Dakle, isusovce ne zanimaju djeca siromaha, kaže Allen.

[549] Antonio Adverso...; str. 109. Allen poručuje kako su isusovci takvi svjetovni pragmatici da u stvari nema nikakve razlike između njih i protestanata.

[550] Isusovci su suhi znalci bez srca, bez vjere u Isusa Krista, jer je vjera u Isusa puko "romantično obožavanje".

[551] Eto, isusovci su takvi lukavci da čak nadmudruju i englesku protestantsku diplomaciju!

[552] Načinom kako o. Xavier toči vino sluškinji i riječima kojima to popraća, on očituje cinični odnos prema katoličkoj vjeri.

[553] Isusovci su najveći heretici, poručuju SAD.

[554] Isusovci su istih političkih gledišta kao i jakobinci.

[555] Antonio Adverso...; str. 112-113.

[556] Isto, str. 128.

[557] Odnosi se na Antonijevog djeda Bonnyfeathera.

Što više ocrniti katoličko svećenstvo i, posebno, isusovce, cilj je američkog književnika, iza kojega je bio cijeli promidžbeni stroj SAD-a 1936. godine.

Svi su članovi anglosaske masonerije prije Drugog svjetskog rata imali iste ciljeve, postižući ih raznim sredstvima: novinama, knjigama, filmovima, kazališnim predstavama ... Jedan od tih ciljeva bio je zazivanje velikog vođe:

"Kao starac[558] više je volio Claudiana nego Vergilija, i kad je čitao toga pisca činilo mu se da ne zbori samo o Rimu nego i o njegovom vremenu. I on je mogao osjetiti da nešto leži u zraku, da se primiče kraju nešto veličanstvena i da će nakon toga slijediti opća zbrka. Barbari bjehu tako blizu. U stranicama Ammiana Marcellina moglo se čuti kako škripi umorno veliki rimski državni stroj. Kako su ti junaci i carevi bili veliki ljudi, ispunjajući uvijek raspukline te zgrade kostima svoga tijela i krepostima svoje duše! [559] Kako su strašni bili sebični tirani gozbujući gozbe sred katastrofe! Mr. Bonnyfeather šetao bi gore dolje čitajući iz velike knjige, dok Antonio sav napet ne bi skidao oka s njega. Zatravila ga je povijest Julianova. Ah! Kako Europi treba netko kao on, netko, tko bi izderao to bolesno novo i vratio snagu starih bogova. [560]

Pruski Fridrik to ne može, govorio je starac. Ali tu je taj čovjek Buonaparte." [561]

Eto zašto Allen piše roman o Napoleonovom vremenu. Da bi zazivao Velikog Vođu.

Da bi se europske narode pretvorilo u slijepe bešćutne poganske mase, treba usađivati u ljude ciničan odnos prema svijetu, prema ljudima:

"Tu pred česmom u dvorištu Casa da Bonnyfeather Antonio je sam ne znajući izgubio većinu svojih ispraznih osjeta i sklonosti snivati o različitim ljudskim oblicima. Njegova se radoznalost prezasitila, spoznao je da je ljudstvo oblik, koji se u beskraj ponavlja s manjim razlikama i da su te razlike po sebi sasvim nevažne. [562] Po njima se moglo samo zaključiti kako će se pojedinci ponašati, kad se na njih izlije kablica hladne vode. Opazio je da se debeli ponašaju drukčije nego suhi. I da nema velike razlike između dječaka i djevojčica. Naučio je to više gledajući nego razmišljajući." [563]

Anglosaski Zapad danas ponovo, preko svojih "književnika", širi ciničnu "književnost", jer su njegovi "žreci" davno, kao što smo se uvjerili, izgubili svaki zdravi razum pa pripremaju svijetu takav sukob ostvarenje kojega bi značilo pro-

[558] Na isti se način talijanski fašizam pozivao na "junake" Rimskog Carstva.

[559] Autoritarni, totalitarni Veliki Vođa, koji vodi poganske slijepe mase u propast.

[560] Antonio Adverso...; str. 180.

[561] Svi su ljudi isti, više-manje beznačajni, poručuje probritanski "Jutarnji list".

[562] Antonio Adverso...; str. 185.

[563] Dakako da Crkva ne poučava da su ljudi zli, nego da čovjek, odbacivši Boga, postaje plijen Sotone. Čovjek uvijek bira između dobra i zla, dakle po svojoj "prirodi" nije ni dobar ni zao, nego slobodan u izboru između toga dvoga.

past svijeta. Ali, kao što smo rekli, svijet će, unatoč takvim "žrecima", živjeti i dalje, a sva trulež bolesnih umova bit će im vraćena pred njihova vrata.

Na tragu Allenovog cinizma, koji ljude treba učiniti ravnodušnima prema ljudskim patnjama u budućem ratu, Francuz Toussaint Clairveaux, knjigovođa u Casa da Bonnyfeather, tumači Antoniju:

"- Ne, ne, Crkva ima pravo, - klikne stari trgovac. – Dovoljno sam dugo živio da to spoznam. Ljudi nisu tako dobri kako se grade ili kako misle da jesu. U stvari su zli. [564] Osim toga ne poznam nikoga po imenu žčovjek'." [565]

Američki roman imao je zadatak prikazati Nijemce što simpatičnijima. U Livornu posluje njemačka trgovačka kuća Otto Frank & Company, koja je primjer poštene trgovine. Nećak vlasnika Franka Antonijev je vršnjak Vincent Nolte:

"(...) Imao je topli, jasni njemački glas, a uspijevao je da oko njega uvijek vlada vedra veselost. Bio je sin jednog hamburškog trgovca, onog istoga, koji je prije mnogo godina putovao po Škotskoj s Mr. Bonnyfeatherom i Francisom Baringom." [566]

Eto, Nijemci su topli, vedri i veseli, poručuju SAD preko probritanskog "Jutarnjeg lista" Hrvatima 1936. godine. Oni su pošteni trgovci, za razliku od Židova (o židovskoj trgovini čitali smo na 108. str., a bit će još toga):

"Iznajmljeni teklič na nekoliko je jezika objašnjavao vrline svoga gospodara i upozoravao putnike da mogu tu odmah preko puta mijenjati novac ili priskrbiti za se ili za robu prijevoz na brodu. I uvijek bi se tako tkogod zaletio u njegovu mrežu. Ali nisu trebali žaliti, jer Otto Frank je bio i sposoban i pošten. Od svih se takmaca razlikovao samo time, što se nije sakrivao krinkom dostojanstva." [567]

A sada, evo dokaza da su i Hervey Allen i Josip Horvath i Mirko Jelušić[568] radili za istu, anglosasku masoneriju. Kao i u Jelušićevom "Cezaru", zvjersko u čovjeku lijepo je i u Allenovom romanu:

"Vincent[569] bi stavio prijatelju ruke na rame i poveo ga gore u dugačku blagovaonicu gdje je jela cijela obitelj.[570] Premda su prozori gledali na Piazza d'Arme soba bijaše u Njemačkoj. U jednom kutu bijaše ogromna nürnberška peć, na zidu police sa šarenim tanjurima i kositrenim posudama. Stol bijaše dugačak i glomazan na četiri korintska stupa, koji su pri dnu svršavali pandžama. [571] Oko stola bili su tamni visoki gotički stolci, bogato izrezbareni, prikazujući medvjeda, kojeg pro-

[564] Antonio Adverso...; str. 196-197.
[565] Antonio Adverso ...; str. 218.
[566] Antonio Adverso...; str. 223.
[567] Sjećamo se Jelušićevog "Cezara" iz III. poglavlja.
[568] Vincent Nolte, Antonijev njemački prijatelj.
[569] Obitelj Otta Franka.
[570] Kako se danas često govori, "to je to".
[571] Antonio Adverso...; str. 223-224.

gone ljudi u sredovječnoj nošnji. Gdjegdje bi tu sliku iz lova, bogtepitaj iz kojih razloga prekidao anđeo pušući u trublju prema drvenim oblacima.

Antonio još nikad nije vidio takva što. Neobično bijaše da korintski stup svršava pandžama. Očito stvari s onu strane Rajne počivaju na drugim podnošcima. Pomalo je to bilo kao njemački jezik. Tu mu nije pomagala sva njegova latinština. Cijela je soba odisala vedrinom i čistoćom" [podcrtao Ž.V.]. [572]

Svakako, neki obrazovani, mudri čitatelj probritanskog "Jutarnjeg lista" mogao je u Allenovom pisanju, u citiranom opisu blagovaonice njemačkog trgovca Otta Franka u Livornu, osjetiti ton ironije, pa čak i sarkazma, na račun njemačkog interijera. Ali, sjetimo se propagandne kampanje koju je "Jutarnji list" organizirao za Allenov roman, sjetimo se filma, sjetimo se ukupnog pisanja "Jutarnjeg lista" i znajmo da je u tijeku 1936. godina, kada su svi već podosta zaplašeni ratnim bubnjevima koji odjekuju Europom, i kada se novine ne čitaju mirno, analitički, nego pod pritiskom paničnog traženja odgovora na pitanje: što da Hrvati rade? Pogotovo Hrvati, koji, kao i danas, naivno vjeruju Zapadu, misleći da kulturna bliskost znači i političku, što, kako smo gorko spoznali, nije tako. Zato je sasvim sigurno da je 99% čitatelja "Antonija Adversa" zaključilo kako se Amerikanci dive njemačkoj oštrini, njemačkim "pandžama", njemačkom militarizmu, koji će obraniti Europu od Istoka. Zato je, ipak, za prosječnog, uznemirenog čitatelja, već pomalo opasne 1936., poruka jasna: pandže su vedre i čiste. Militarizam je OK, poručuju SAD Hrvatima 1936. godine.

Nevjerojatno, ali istinito - Allen poručuje svojim čitateljima da su "pivski" narodi, recimo njemački narod, mirni, a "vinski" narodi - nemirni:

"Najviše se divio [Antonije, op. Ž.V.] količini pive, koju je tvrtka Otto Frank & Company, i ujak i nećak, mogla uništiti. Barem jedan brodski tovar godišnje, pomisli Antonije. Zadivljeno ih je promatrao.

- Najdublja razlika među ljudima na europskom kopnu, - govorio je ujak Oton brišući pjenu s usta, - razlika je između vinopija i pivopija. Vjera je ništa prema tome. Vjere se mijenjaju; pivo i vino ostaju. Pazite dobro i pomislite prije nego što dođete do četrdesete da li ćete ostatak svoga života proživjeti u vinopijinoj ili pivopijinoj zemlji. O tom samo zavisi da li će vam starost biti živahna ili mirna." [573]

Nijemci su, dakle, mirni, no ujedno su i militantni, ali i topli, vedri, no i pomalo "zvjerski", ali i čisti, svijetli ... Sve je to bolesno.

Allen ne zaboravlja, kao ni mason Horvath, uvjeravati Hrvate da su Englezi i Nijemci bliski, pa tako Frankov nećak Vincent Nolte tvrdi "da sad dolazi u modu engleski kroj". [574]

[572] Antonio...; str. 225.
[573] Antonio...; str. 225-226.
[574] McNab i Vjera su uposlenici kod Bonnyfeathera

Već u prvoj knjizi počinju Allenovi antiamerikanizmi, a cijela je četvrta knjiga protuamerička. Pri kraju prve knjige Antonije se ukrcava na brod "Wampanoag", da bi njime otplovio na Kubu, a kapetan broda, Američanin Elisha Adonija Jorhan, i njegova žena Mrs. Jorhan rod. Putnam prikazani su smiješnima, primitivnima, još k tome su alkoholičari:

"Kapetan je nosio odijelo iz homespuna, koje je bilo tako tijesno, da je bio nalik na glomaznoga uhranjenoga kupidona. Mrs. Jorhan vukla je za sobom dugu povlaku zelene suknje krojene prema modi od prije pola vijeka. (...)

Nosila je sa sobom platneni kišobran s rebrima iz kitove usi i drškom nalik letvi. Na kraju te letve bila je žućkasta kugla iz bijele kosti nalik glavi lutke.

- Phile, - reče ona, - uzmi moj kišobran.

Kapetan je prebacio svoj haljetak crncu preko druge ruke. Držeći te stvari veličanstveno pred sobom, Philadelphia ih poveo stepenicama.

Američani su, čini se, naučili od Indijanaca divljački običaj rukovanja. Izrukovali se s Mr. Bonnyfeatherom, s Antonijem i McNabom, s Vjerom, [575] uvijek svečano kao i malo pakosno.

Činilo se kao da bi se kapetan Elisha najradije bio izrukovao još i sam sa sobom, kad mu pogled padne na prostrt stol pun raznolikih čaša. Onda on i Mr. Bonnyfeather nestadoše porazgovarati se o poslovnim stvarima, dok je Antonije ostao sam s Mrs. Jorhan i kišobranom." [576]

Ali, što je najvažnije, američki je kapetan vrlo loš pomorac, koji uopće ne poznaje navigaciju, te će brodom, preko Atlantika, upravljati Antonije Adverso:

"Za posljednje dvije godine kao da je sam đavao gurnuo u navigaciju kapetana Elisha Jorhana. Sam to nije mogao shvatiti. U sebi se već bio navikao da plovi samo još duž obala od luke do luke, prevozeći tako zvane slučajne tovare. Zaradio je tako lijepe dolare. Ali tovari Wampanoaga postali su isto tako ekscentrični kao i njegova plovidba, čim bi zaplovio na debelo more. Nadao se da će mu uspjeti zatajiti te svoje neprilike." [577]

Hoće li dakle Američani spašavati Europu od azijatske Rusije? Oni nisu sposobni za to, odgovaraju anglosaski masoni Hervey Allen, Josip Horvath i Slavko Batušić.

Ruganje sunarodnjacima, što su ga SAD propagirale u Europi uoči Drugog svjetskog rata, nastavlja Allen i u drugoj knjizi, tijekom opisivanja plovidbe preko Atlantika na Kubu. Nema potrebe sve te primjere navoditi (Allen opisuje Amerikane kao higijenski zapuštene i vulgarne ljude), jer smo u dosadašnjem tijeku rasprave toliko toga naveli te nam brodski primjeri nisu potrebni.

[575] Antonio...; str. 275.
[576] Antonio...; str. 281.
[577] Osobito robovima, na trgovini kojima se obogatio.

Na Kubi Adverso upoznaje Bonnyfeatherovog zastupnika u Havani, Carla Cibu, trgovca robljem i – svetim slikama (što više cinizma, to bolje). Dakle, iako se radi o trgovcu robljem, Allen Cibu opisuje kao dobrog čovjeka:

"Cibo je imao poseban dar, istodobno i fizičan i duševan, dar činiti čovjeku sve, da se osjeća ugodno. To nije kod njega bilo ništa usiljeno, to je postojalo. Od njega je dolazila dobra volja i radost. [578] U njegovoj kući bilo je nemoguće čovjeku postati nervozan ili zlovoljan. [579] Sve oko čovjeka kao da je u najvećem redu. Kao da to izbija izvor blagostanja i plodnost iz nekakvoga tajinstvenog vrutka. I sve je to bilo prirodno i nagonski.

Ciba je zanimalo sve što drugi pripovijedaju; ni tu nije bio sebičan. [580] Umio je slušati i moguće zato došao na glas kao duhovit čovjek." [581]

Kakav je stav "dobrog čovjeka", trgovca robljem Carla Ciba prema kršćanskoj vjeri, čitamo na primjeru njegova komentara ponašanja brata Françoisa, francuskog franjevca pobjeglog pred Francuskom revolucijom na Kubu, koji zadaje glavobolje španjolskim kolonijalnim vlastima na Kubi jer se zauzima za prava crnaca – robova:

"- Ah, da, taj Francuz. Zanimljiv čovjek, a znate li da je on već u velikoj kavgi s ovdašnjim oblastima, jer malo previše doslovno tumači svoje naziranje, što bi Krist bio tu činio za robove? [582] On tu naokolo njeguje siromahe, koji boluju od žute groznice, i tješi umiruće bez obzira na to da li su bijelci ili crnci. Dakako, ima neprilika radi crnaca. (...) Brat François zaista je svet čovjek. U tome baš je cijela neprilika. On se ne zadovoljava time, da je svijet u mreži crkvenih obreda. On je jedan od vaših zamršenih primitivaca, čovjek, koji je prozreo primitivnu sceneriju vjere. Čovjek, koji je odlučio proživjeti povijest, koju crkveni obredi žele samo ilustrirati." [583]

Dakle, Allen tumači da je bit vjere u obredima, shvaćenima kao kazališna uprizorenja jednog davnog događaja, a ne u kršćanskom življenju. Odbacite vjeru, poručuju SAD Europi i Hrvatima uoči Drugog svjetskog rata.

Antonio i Cibo odlaze u krojačku radionicu, u kojoj rade Židovi:

"Iznenada se zaustaviše pred krojačkom radionicom. Bijaše ta nalik na špilju u uličnom zidu jedne kuće. Teški drveni kapci, sada uzdignuti, zatvarali se noću. U susret im dođe, klanjajući se, sitan smeđokosi čovjek, koji je Antoniju u Regli uzeo mjeru.

- Sve je gotovo, señore, čekamo samo da izaberete puceta. To je gotovo za tili čas.

[578] Pogotovo ne robu. Ali koga briga za roba u Allenovom rasističkom romanu?
[579] Ciba je osobito zanimalo što pripovijedaju robovi.
[580] Antonio...; str. 374-375.
[581] Kristov nauk o ljudima kao bližnjima ne smije se oživotvorivati, poučava Cibo.
[582] Antonio...; str. 393-394.
[583] Židovi su odvratni, poručuju SAD Hrvatima uoči Drugog svjetskog rata.

I pružio je na izbor kutiju s drvenim i koraljnim uzorcima.

- Sad se nose, prema želji, engleski sukneni gumbi ili pak jednostavni srebreni.

Kod toga sitnog čovjeka nalik na pauka, Antoniju se činilo da je po prvi put u životu shvatio što to znači riječ 'pokornost'. Činilo se da iz usta vuče same konce,[584] a rubovi kaputa kod naklanjanja blistali mu se od samih pribodenih igala. Kraj stražnjeg zida za dugim stolom sjedilo je šestero sitnih ljudi ukrstivši noge i neumorno šivajući. Na svakoj glavi je bila sitna crna kapica. Bili su jedinstveni. Za cijelo vrijeme svoga boravka na Havani bijahu to jedini ljudi, koji nisu bili robovi, i koje je Antonije vidio da vrše neki rukotvorni posao. Ti krojači su gotovo jedini odijevali otmjeni katolički grad. Primjerivanje je trajalo neko vrijeme. Cibo je pazio na svaku sitnicu.[585] (...)

Židovski krojači stadoše se smještati neočekivanom engleskom zlatu iz kese Mr. Bonnyfeathera i konačno svi prasnuše u smijeh.[586] Sitni krojač klanjao mu se do pasa.

- Bijeli ste, bijeli ste, kao pravi caballero iz grada, - klicao je krojač[587] prateći ih do izlaza iz dućana."[588]

Kao i u Livornu, u Havani njemački su trgovci jedini pošteni trgovci (Herr Meyier).

Židovi varaju pri naplaćivanju usluga, piše Allen:

"Kad je Antonije platio račun, opazio je da je krojač zaračunao ne samo šivanje, nego i svoje savjete. Ali osjećao je da se isplatilo, kad se odvezao do Meyiera, u jednoj ulici odmah blizu trga." [589]

A sada dolazi najotrovniji i najbolesniji antisemitizam u cijelom romanu. Na primanju u palači kubanskog guvernera Las Casasa, na kojemu je bila politička i poslovna elita španjolske kolonijalne Kube, te crkveni vrh s biskupima, poslužuju se kolačići. Kakvi? Kolači su to sa slikom: "U parku su posluživali kavu i slatkiše momci andaluzijske pukovnije, koja je bila u posadi na Kubi. Antonije je uzeo nekoliko kolača, koji su prikazivali židova na lomači. Postavio ih je na naslon kamenite klupe zajedno s kavom i ubrusom i uspio uhvatiti pogled Dolores." [590] Jesmo li dobro pročitali? Dakle, Antonije jede, zajedno sa španjolskim uglednicima na Kubi, i s katoličkim biskupima, kolače na kojima je prikazan: Židov na lomači.

[584] Antonio...; str. 402-403.

[585] Židovi se smiju samo zlatu, poruka je američkog romanopisca u probritanskom "Jutarnjem listu" hrvatskom narodu, koji je slijepo vjerovao Zapadu.

[586] Židovi laskaju samo onima koji imaju novac, poruka je Allenova.

[587] Antonio...; str. 404.

[588] Antonio...; str. 423.

[589] Antonio...; str. 439. To je ona Dolores, kćerka španjolskog guvernera Kube, koja će, pri kraju romana, postati Antonijevom ženom.

[590] Antonio...; str. 447-448.

Očito je zašto roman "Antonije Adverso" ima 1174 stranice. Trebalo je što neprimjetnije, da čitatelji lakše "progutaju", na najneočekivanijim mjestima posijati bolesne rasizme, sugestije strašnih okrutnosti. Opušteno čitajući, primjerice, opis primanja kod španjolskog kolonijalnog guvernera na Kubi, ne očekujući okrutnost, čitatelj ju lakše "guta", jer ju i ne primjećuje. Tu su "tehniku" sakrivenih detalja koje gledatelji lako "gutaju", Anglosasi osobito usavršili u filmskoj industriji, a promidžbeni "spotovi" temelje se na tehnici primijenjenoj u Allenovom romanu: čitatelj, odnosno gledatelj, "kupuje" ili stvarno kupuje a ni sam ne zna zašto. Uostalom, Allen je diplomirao na visokoj komercijalnoj školi, a sada znamo i zašto James D. Hart prešućuje u svom pregledu američke književnosti tu činjenicu.

Američki književnik u liku Antonijevom želi prikazati kako slab čovjek može odrasti u "nadčovjeka". A upravo na Kubi, nakon što se nahranio bolesnim rasističkim kolačima sa slikama Židova na lomači, Antonije postaje "nadčovjek", o čemu razmišlja na brodu, ploveći iz Havane prema Africi:

"Duboko je udisao topli slani zrak. Ta noć pripada njemu i njoj. Potpuno i sasvim je živio za sadašnji trenutak. Osjećao je da je po prvi put u svom životu gospodar događaja. Sve se to na Havani zbilo tako čudno. Od njega ovisi, da i u buduće ostane njihovim gospodarom. Nestalo je i posljednjeg njegovog učitelja." [591]

Nakon što je postao čovjekom koji "gospodari događajima", dakle nadčovjekom, Antonije postaje nasilnikom:

"- Gdje je kapetan? - upita Antonije ušutkanog prvog časnika.

U kabini.

- Hoćete li biti tako ljubazni, señore, pa me predstaviti njemu, - reče Antonije. - Uostalom, kako se zovete? - I gurnuo je čovjeka pred sebe niz ljestve bez ikakvih ceremonija.

- Što se to tebe tiče? - zareži čovjek grubo se okosivši na njega.

- Mene se mnogo ne tiče, - reče Antonije, - ali tebe! - i udari ga svom snagom nogom u stražnjicu.

Stali su sad u niskom hodniku, koji je vodio prema krmi. Mutno je tu gorila mutna svjetiljka. Dok si je čovjek tro bolno mjesto, Antonije je mogao čuti kako parcovi jure po brodu. Taj je klipan velika kukavica. Lice mu je bilo žuto i neodređeno poput kajgane. Antonije se sjetio kako je McNab postupao s takvom stokom." [592]

Dakle, ako želimo biti gospodarima svoje sudbine, moramo biti nasilni. A ako su ljudi stoka, znamo što nam je činiti s njima.

Takve su poruke SAD upućivale Europljanima i Hrvatima uoči Drugog svjetskog rata. Poruke da Europljani trebaju biti zvijeri jedan prema drugome:

[591] Antonio...; str. 457-458.

[592] Antonio...; str. 460.

"Na kapetanovom licu se pojavi strava. Stao se ogledati kao da traži izlaza, onda slegne ramenima, i stane se oblačiti. Navlačeći košulju preko glave, opet je stao sipati kreštave kletve.

Ali Antonije ni da bi se osvrnuo na tog čovječuljka, koji je nemoćno kleo cičavim glasom. Samo se stao smijati." [593]

Iživljavajte se na nemoćnima, piše Allen.

Kako američki književnik ima zadatak učiti Europljane mržnji, nije čudno što posada na brodu, kojim zapovijeda Antonije, ima "zločinačka lica",[594] i što Antoniju bijes daje jakost:

"Ustanovio je da ne dršće i da nije slab u položajima velike opasnosti. Ustanovio je da mu bijes daje novu jakost, ali još bolje od toga, da se ne zbunjuje. Živci koje je baštinio vrlo su dobri. To je neprocjenjiv dar! Toliko je vladao sam sobom, da nije opalio ni onda kad je prema njemu poletio nož."[595]

Došavši u Afriku, Antonije postaje velikim trgovcem crnačkim robovima, i ujedno robovlasnikom. Evo kako rasistički tumači svoj način lova na crnce:

"- Lovci robova iz gornjih krajeva dobili su upute da ovaj put dopreme toliko Gora-ratnika koliko samo mogu. Moram vam reći da mi sakupljamo ovdje svoju robu na tri ili četiri načina. Još uvijek sve najviše ovisi o karavanama robova, koje dopremaju muslimani iz unutrašnjosti zemlje koncem doba suše. Od njih dobivate svakakvih, i dobrih i loših. Tako sam ove godine organizirao sam svoj vlastiti porob pod vodstvom jednoga Arapina po imenu Ali Bonga, koji je izvrstan čovjek. Ti moji ljudi rade sad u sasvim djevičanskoj zemlji sjeverno od St. Paula među Gora-urođenicima, koji većinom živu po šumama. To je fina rasa, sasvim drukčija od ovih tu ružnih primorskih crnaca plemena Kru i Gubos, Putus i Sikons i kako se već zovu. Ti Gora-crnci su nešto svjetlije puti, ugodnih, gotovo europejskih crta lica. Dakako, imaju užasne usnice! Mogu se izvježbati na izvrsne usluge i vrlo su upotrebljivi kraj dobrog postupka." [596]

Allenov nam roman ne otkriva samo to da je "nadčovjek", koji "gospodari događajima", nasilnik, rasist, ljudska zvijer, nego i da, dakako, prezire svaku osjećajnost:

"Život valja proživjeti – i biti mužem. To mu je uvijek naglašavao Cibo. Budi praktičan! I Antonije je osjetio da Cibo ima pravo. Samo je još priječilo Antoniju osjetiti da je potpuno praktično uspio – nije mogao još uvijek sasvim prigušiti svoje osjećaje. Uvijek bi to za vrijeme trgovanja robljem osobito opažao. To trgovanje ljudima tu u predvorju bilo mu je nekud najteže." [597]

[593] Antonio...; str. 460.

[594] Antonio...; str. 476-477. Nevjerojatno, ali pomoću bijesa čovjek vlada sobom! Američki roman je vrlo, vrlo nastran.

[595] Antonio...; str. 520.

[596] Antonio...; str. 548.

Ipak je Antonije samog sebe uspio uvjeriti da se trgovina ljudima ne razlikuje od trgovine bilo čime drugim:

"Ali koliko se to razlikuje od opće trgovine svijeta za osobnu dobit? Zar nije i sve drugo prodaja rođenoga brata za lakat platna ili za kakvu još opojniju stvar? Zar nije i moj rođeni otac trgovac tjelesima svojih kmetova da si kupi svoje blagostanje, svoju finu odjeću i dvorsku službu, svoju knjižnicu, i svoj château?

I koliki su trgovci i bankari i državnici činili to isto? Zar je zbilja velika razlika što je njihov sustav zamršeniji? Ne. To što tu gleda, ako se uopće razlikuje, razlikuje se samo u stupnju, a ne u vrsti, reče on samom sebi." [598]

Nije teško tako razmišljati "nadčovjeku" Antoniju, kada je njegov svjetonazor, uostalom kao i svjetonazor anglosaskih "žreca", anglosaskih državnika, anglosaske masonerije, što je smislila nevjerojatno nastranu i bolesnu operaciju kojom je trebalo usmjeriti Drugi svjetski rat u za nju poželjnom smjeru, rasistički:

"Tu [u afričkim planinama, op. Ž.V.] je živjelo šest do sedam stotina tisuća Arapa vrlo različitog podrijetla pod vladavinom nekoliko obitelji čišće krvi, gospodareći neobično velikim područjem, stalno i bezobzirno napadajući svoje tamnoputije poganske susjede." [599]

U trećoj knjizi pojavljuje se španjolski markiz Don Luis, ubojica Antonijevog oca, kao španjolski diplomat i osoba Napoleonovog povjerenja. Iznenada, u njegovom razmišljanju o Velikoj Britaniji i Europi prepoznajemo istu masonsku anglosasku kuhinju u kojoj je skuhan i roman "Cezar" Mirka Jelušića:

"Britanija neka ide k vragu svojim vlastitim putem. Što se može s narodom, koji je sve na svijetu podčinio želji da trguje? Ne, ne, ti su uvijek izvan luka. Barbari!" [600]

Kao i Mirko Jelušić, Allen poručuje Nijemcima: pustite Britaniju, ona ionako ne pripada "europskoj uljudbi"!

Kada čitamo treću knjigu, prošaranu mnogim autorovim signalima u pravcu Nijemaca, ne čudimo se što je Allenova knjiga bila vrlo rado čitana u Njemačkoj. Antoniju je vrlo lijepo u njemačkom domu njegova prijatelja Vincenta Noltea:

"Ostatak popodneva Antonije je prosjedio kraj prozora pod kavezom dok su Anna, Frau Frank i Vincent ćeretali; dok su žene i dvije švelje bockale po Anninoj opremi. U sobi bijaše nešto sjajno i zračno, tako prijazno i domaće s neprestanim sijevanjem bijeloga konca i igala, sa zlatnim naprstnjacima na bijelim prstima

[597] Antonio...; str. 550.

[598] Antonio...; str. 599. Pišući o tamnoputijim arapskim susjedima, crncima, kao poganima, američki masonski pisac želi sugerirati kako to što crnci nisu muslimanske vjere, daje Arapima legitimitet da ih love i prodaju u roblje. Na žalost gospodina Allena, nema te vjere koja bi mogla biti opravdanje bilo kome da porobljava ljude.

[599] Antonio...; str. 646. Da bar jesu izvan luka, ti Britanci!

[600] Antonio...; str. 679.

koji su se micali po mekom tkivu, da su se oba muškarca katkad zagledala uzajamno uživajući u miru, sreći i domu."[601]

Nema što, Allenovo je bolesno, nastrano, rasističko, antisemitsko i fašističko smeće prije svega bilo namijenjeno Nijemcima. Na znanje njemačkim povjesničarima, ali i preživjelim logorašima njemačkih konclogora, da znaju na kojim će još adresama potražiti milijarde funti i dolara u ime odštete za užase kroz koje su prošli.

Da bi što više pridobio Nijemce za svoj roman, Allen stavlja Antonija i Vincenta, na njihovom putovanju Europom početkom XIX. st., u kočiju zvanu – *berlinka*.

Kao i britanski mason Mirko Jelušić u "Cezaru", Hervey Allen piše "povijesni" roman iz Napoleonovog doba kako bi širio Europom kult Vođe, Vođe koji zamjenjuje parlamentarnu demokraciju. Zato Allen, odnosno probritanski "Jutarnji list" hvali Napoleonovo upravljanje Francuskom:

"Glava mu je malo klonula na grudi. Ruke je složio u hodu straga na leđa. Sad je pristupio k zelenoj košarici i stao čitati list za listom, ali istodobno je jedan dio njegovog mozga zapošljavao oba pisara. Pročitavši pisma bacao ih je na pod. Čitao je, razgovarao i šetao, izdavao zapovijedi, reorganizirao, gradio mostove, utemeljivao škole, određivao kakve smiju biti ženske tkanine, požurivao kodifikaciju zakona, preuređivao zatvore i potvrđivao osude ratnih sudova, izdavao odredbe za izmjenu časnika, koje su Englezi zarobili u Egiptu, mijenjao novi sudski postupak obzirom na primjenu protiv razbojnika i oblik prisege, koju imaju položiti emigranti, koji se vraćaju, odbio je dopuštenje Mme de Stäel za povratak u Pariz, diktirao raspored za povratak četnih kolona iz Rajne. Novi su pisari ulazili, zauzeli mjesta izmorenih. I glas je dalje tekao brzo, glatko, odlučno, neizmjenjivo, stvarajući red iz kaosa, nadu i energiju iz očaja, izmjenjujući povijest svijeta." [602]

Koji parlamenti, koja demokracija? Samo Vođa može stvarati red iz kaosa, poručuju SAD Hrvatima uoči novog Velikog rata.

Pri kraju treće knjige nailazimo na nove odvratne antisemitizme, koji sugeriraju europskim čitateljima da je cijela Europa žrtva židovske urote. Vrlo lukavo, Allen je te antisemitizme stavio u pripovjedačku "ich-formu", u pisma, koja 1802. šalje Antonije iz Londona svome prijatelju, Nijemcu Vincentu Nolteu u Pariz, tako kao da su ti antisemitizmi više stvar Antonijeva, a ne sveznajućeg pripovjedača, čije pisanje dominira romanom. U Londonu je Antonije upoznao bankara Mayera, porijeklom njemačkog Židova, te o njemu piše Nijemcu Vincentu Nolteu (bolje rečeno, svim Nijemcima):

"Ti ne bi, dragi Vinc, ni slutio po opisu prilika u kojima taj čovjek živi, da su on i njegova obitelj već jedna moć u europskim financijama. Njegov otac, koji živi

[601] Antonio...; str. 776.
[602] Antonio...; str. 842.

u Frankfurtu, i koji je veliki sakupljač raznog novca i medalja, upravo je postao financijalnim opunomoćenikom izbornoga kneza Hessen Kasselskoga. Također pregovara za zajam od deset milijuna talira za danskoga kralja. Mislim da je tu i Ouvrard zainteresiran. Ima ih četvero braće: Anselmo, Solomon, Nathan i Jakob. Anselmo ima veliki utjecaj u sjevernoj Njemačkoj i u velike je zaniman u pruskim i bavarskim zajmovima. Solomon ima ogranak tvrtke u Beču i također dobro posluje, a Nathan, to je moj ovdašnji prijatelj, poslan je u Englesku prije godinu dana da uredi krcanje engleske manufakture. Ima vlastitu kuću u Manchesteru. (...)

Upozoravam te malo pobliže na tu neobičnu obitelj, jer po mojem mišljenju uskoro ćeš morati s njom računati. Poslove vode iz bogtepitaj kakvih razloga pod imenom 'Rothschild'. Nathan će mi reći zašto je to.

Njihov je sustav više nego zanimljiv. Koliko sam mogao razabrati, imaju strogo obiteljski sporazum prema kojemu njihova tvrtka može obuhvatiti cijelu Europu. Svaki brat ima postati novčarskom snagom u prijestolnici u koju je poslan. Djeca različite braće imaju se ženiti sa sestričnama i ima se podržavati najstroža odanost, svaki mora pomagati drugoga i svi sve pojedince. Glavna kuća ima ostati u Frankfurtu. Uspjelo im je već dobrano izgraditi svoj sustav. Jakob, koji je još dječak, možda će kasnije preći u Pariz. Međutim Nathan utvrđuje engleski ogranak i često odlazi u Pariz, i zato smo ga onda tamo vidjeli onoga dana." [603]

Da ne bi europski čitatelji, Nijemci, Francuzi, Hrvati i ostali, možda pomislili kako je problematična samo jedna židovska obitelj, koja želi financijski izmusti Europu, u jednom od svojih pisama Nijemcu Nolteu Antonije stavlja antisemitizme u usta svomu londonskom znancu, židovskom bankaru Nathanu Mayeru. [604] Mayer tumači Antoniju kako se židovska kultura bitno razlikuje od europske i nikako joj ne pripada:

"- Trebao bi živjeti neko vrijeme kao ja u Manchesteru. Cijelo su tamošnje pučanstvo prikovali uz tkalačke strojeve. Ti se ljudi više ne smiju. Opijaju se samo zato da bi mogli zaboraviti. Ako Englezi pobijede Napoleona, pola će svijeta postati nalik Manchesteru, [605] Englezi sami morat će bježati od toga ako žele živjeti, a sa sobom ne smiju ponijeti ništa osim tih manchesterskih ideja. Grci su nosili sa sobom Atenu, Rimljani Rim, mi nosimo sa sobom svoj Jeruzalem, a Englezi ma kuda pošli, ponijet će sa sobom Manchester. (...)

Na kontinentu još uvijek nagonski shvaćaju staru borbu između Atene i Rima na jednoj strani, i Jeruzalema, ne, recimo Kartage, na drugoj strani.[606] Poz-

[603] Ovo je zaista vrhunac anglosaskog cinizma i nastranog rasizma!
[604] To se i ostvarilo, nažalost.
[605] Sjetimo se Horvathove "Najgenijalnije žene svijeta" i jednadžbe: Kartaga = Semiti = Istok. Ista kuhinja! Poruka je jednostavna: Židovi su Istok, a europsku uljudbu treba pošto-poto obraniti od barbara s Istoka! A ako nam se još ponudi i način rješavanja problema u obliku kolača sa slikom Židova u ognju ...

nato je na primjer da su u Francuskoj, Italiji i Španjolskoj Hebrejci još uvijek istočnjaci; da oni ne vole grčku simetriju i perspektivu, i da preziru rimski poredak i logiku. [607] Oni su, kratko rečeno, protivnici klasičnoga poretka, koji počiva na shvaćanju sebe kao nečega vječnog božanskoga, svejedno, u ma kojem obliku. Hebrejci vjeruju da je nešto drugo vječno i božansko i nemaju države.[608] Njihova filozofija nije politična. Plemenska je i individualna. Jedina je njihova organizacija sinagoga i obitelj ili tvrtka. I zato žive zasebno u zapadnom svijetu i zato su mu sumnjivi."[609]

Optužujem vlade Velike Britanije i SAD da su od kraja dvadesetih godina XX. stoljeća počele nastranu i bolesnu, fašističku, rasističku i antisemitsku promidžbenu operaciju pretvaranja višestoljetne antipatije prema Židovima u Europi u mržnju koja će pogodovati holokaustu nad židovskim narodom, a pod izlikom obrane Europe od Istoka. Razlog pokretanja te fašističke operacije bila je procjena anglosaskog Zapada da će pokolj nad židovskim narodom tomu narodu dati onaj bitni argument s kojim će moći tražiti i dobiti državu u Palestini, državu koja je trebala više anglosaskom Zapadu nego Židovima, da bi u arapskom svijetu, kraj izuzetno važnih prometnih putova, dobio svoju utvrdu. Otkada postoji Izrael kao država, Izraelci svaki dan ratuju i krvare ne radi svojih interesa, nego radi interesa Zapada.

Ujedno je, izazvavši holokaust nad židovskim narodom, anglosaski Zapad uništio židovsku kulturu, koja je cvjetala samo u srednjoeuropskim gradovima, interpolirana u srednjoeuropsku kulturu. Humus židovske kulture bila je Srednja Europa.

U opravdanost ove optužbe uvjeravat ćemo se i u idućim poglavljima, a sada nekoliko detalja iz četvrte knjige romana "Antonije Adverso". Nećemo se zadržavati na nekritičkom veličanju Napoleona kao poluboga, s vojnim paradama u rimskom stilu.[610] Slaveći Napoleonove vojne svečanosti, Allen u stvari anticipira Hitlerova slavlja, o kojima smo već pisali u ovoj raspravi, s tribinom kao Oltarom Nacije, tribinom koja izjednačava Napoleona i Francusku, s "prezentiranjem stjegova", s Napoleonom u "blistavoj kočiji", u kojoj uspravno sjedi "neizmjerno sam" itd itd. Nećemo ni o novim primjerima simpatija prema Nijemcima.

Odlaskom u Ameriku počinje Antonijeva katastrofa. Jer, poručuje Allen, Amerika jest katastrofa. Od mnogih antiamerikanizama, koji prikazuju Amerikance kao psovače, divljake, neobrazovane i neupućene u politiku, navest ću samo ovaj citat:

[606] Sram ih može biti!
[607] Oni narodi koji nemaju države odmah su sumnjivi!
[608] Antonio...; str. 857.
[609] O tome čitaj stranice 888-894.
[610] Antonio...; str. 1027.

"A među svima tima, ali postrance, kao očekujući da će se nešto dogoditi u toj bučnoj i sretnoj kreolskoj gomili, stajali su Amerikanci. Kaintucksi iz nepoznatih sjevernih šuma, ljudi s dugačkim noževima, koji kao da su posudili svoje mrko držanje, u koliko ne i stoički izraz, od divljaka s kojima su se borili. Postajkivali su na vratima ili se naslanjali na zid u malim skupinama ili hodali brzim, dugim, nervoznim koracima, gurajući ljude u stranu. Ali i stojeći i sjedeći i hodajući svi su vječno žvakali duhan i sve gurali od sebe u stranu kao da su glasnici kraljeva.

- *Američki lopovi*
Obučeni u nankeen
Uvijek kradu kruh

Gospodinu D'Aquin - spomenuo je Mitchell pjesmu rugalicu kad je kraj njih projurio neki lađar." [611]Sjećamo se početka romana, i Allenovog ismijavanja Madone. Stoga se nemojmo čuditi što je upravo kip Madone zapalio Antonijevu kuću, u kojoj su izgorjeli žena i dijete:

"Vjetar je zavijao u dimnjaku. Jedna je zažarena cjepanica prasnula i skočila. Sasula je jaku živu žaru na sag pred kaminom. Onda je plašt Madone, koja je stajala u mraku držeći dijete, stao gorjeti sitnim plamićcima." [612]

Pred kraj romana Allen se još jednom obračunava s isusovcima, [613] dok je kraj opet – antisemitski. Židovska obitelj Jorham, odnosno njihova djeca pronalaze kip Madone u kapeli, u mjestu gdje je Antonije Adverso umro. Kapela je ujedno i Antonijeva grobnica. Otac djece, Abner Jorham, daje kip Madone obližnjem društvu Američana jer su tražili predmet koji bi im poslužio kao meta pri pucanju iz pušaka. Tako Madona završi rasprsla u tisuću komadića.

Roman završava potpunim beznađem.

Kada pročitamo iduće poglavlje, vidjet ćemo da Božja čuda postoje, jer oni koji su pripremali Drugi svjetski rat bili su tako bolesni da, kada bi bilo samo prema njihovom naumu, svijeta odavno ne bi bilo.

(Nastavlja se)

[611] Antonio...; str. 1084.
[612] Antonio...; str. 1141, 1147-1148.

Drago MARŠIĆ

Ponoćna igra

Opet me vara
u ponoćne sate
pod prozorom njenim
mjesec lopuža stara
Za oblak zađe
Ubirat mi ne da
plodove najslađe:
Gledati joj oči snene
dok usnama tražin njene

Radovan TOLJANIĆ

Svijetla kiša sunca

Kroz sito borovih iglica
po mojem tijelu
rosi Sunce...

Ne poimljem godišnja doba:
Moja je osamljenost
žal zatočen plimom.

Razgovaram sa Suncem
dok ne isplamti
kasna večer...

NOVE PUBLIKACIJE 4/2003

1. DANICA – Zidni kalendar 2004., izd. HKD sv. JERONIMA, Zagreb 2003.
2. DANICA – Džepni kalendar 2004., izd. HKD sv. JERONIMA, Zagreb 2003.
3. Wilfrid Stinissen, OCD: VJEČNOST U VREMENU, izd. HKD sv. JERONIMA, Zagreb 2003.
4. Mijo-Miće Ušić: DELAJ I MUČI!, izd. HKD sv. JERONIMA, Zagreb 2003.
5. Marijan Oblak: KARIZME; CRKVENI POKRETI; LAICI, Izd. Verbum, Split 2003.
6. Željko Vegh: CROATIE SCRIPTORES LATINI, Knjižnice grada Zagreba, Zagreb 2003.
7. CRKVA U SVIJETU 2/2003, Katolički bogoslovni fakultet sveučilišta u Splitu,2003.
8. ČASOPIS ZA SUVREMENU POVIJEST 1/2003, Hrvatski institut za povijest, Zagreb 2003.
9. KULTURNA BAŠTINA 31/2002, Društvo prijatelja kulturne baštine, Split 2003.
10. MI, list mladih 7-8/2003, Hrvatski katolički zbor «Mi», Zagreb 2003.
11. MATICA 6, 7 i 8/2003, Hrvatska matica iseljenika, Zagreb 2003.
12. GLASNIK SRCA ISUSOVA I MARIJINA 7-8/2003, Hrvatska pokrajina Družbe Isusove, Zagreb 2003.
11. Franjo Starčević: U POTRAGU ZA GORANSKOM DUŠOM, izd. Matica hrvatska Mrkopalj, 2003.
12. Ivan Šarolić: SREDOZEMLJE, Mala nakladna kuća Sveti Jure, Baška Voda 2003
13. KAJ, Časopis za književnost umjetnost i kulturu, br. 1-2 i 3, 2003.
14. ZVONIK, br. 5 (103), Katolički list, izd. Rimokatolički župni ured sv. Roka, Subotica, svibanj 2003 (X).

Mišljenja i reagiranja

Prilozi u ovoj rubrici iznose osobne stavove svojih autora, s kojima se uredništvo može, ali i ne mora slagati.

O geniju jezika, žene, prevoditelja itd.

Riječ *genij*, prvobitno označujući drevno božanstvo mitološke provenijencije, uvriježila se u raznim jezicima (*genius*, *génie*, *genio* i sl.) u raznim značenjima prema različitim kontekstima, pa tako i u hrvatskom, ali prvenstveno kao riječ kojom se označuje čovjek izvanredna talenta i kreativnih sposobnosti, odn. "veleum". Ipak, kad prevodimo tu riječ sa stranih jezika, katkada je nije dobro prevesti kao "genij", npr. genij jezika zapravo je "duh" jezika. Genijalni prevoditelji obično su zapravo "kongenijalni", kakvih je bilo i kod nas, u prozi i u stihu. Na primjer Tomislav Prpić, ugledan član HKD sv. Jeronima, koji je toj instituciji postumno ostavio "copyright" za svoje prijevode, bio je kongenijalan prevoditelj Corneillea, Racinea, Ljermontova i Puškina. Usto je bio i dobar pjesnik štokavskog, kajkavskog i čakavskog izraza. I nedavno je na I. programu Hrvatskog radija emitiran njegov prijevod Racineove drame. Prpić je zaista imao izvanredan osjećaj za "duh" hrvatskoga jezika.

Onaj tko toga osjećaja nema, preveo bi: za "genij" hrvatskoga jezika. Nažalost takvih je bilo mnogo 60-ih godina kad se počela prevoditi i izdavati koncilska i pokoncilska literatura. Takvih nevježa, odn. "laika" u poznavanju stranih jezika bilo je dosta i među našim renomiranim teolozima. Meni su, primjerice, dali uređivati i lektorirati tekstove za svoje publikacije, i strašno su se uvrijedili kad sam im rekao da "ein", ako je neodređeni član, ne valja prevoditi brojem, da Steinbeck nije napisao "Grožđe kolere" nego "Plodove gnjeva", da "impertinentan", ne u skolastičkom značenju, nego u uobičajenom, nije "nekompetentan" nego "bezobrazan" itd. Kod ovih primjera nije u pitanju samo nepoznavanje stranih jezika nego i pomanjkanje opće naobrazbe, što sigurno nisam smio imputirati nekom velikom teologu koji i u tom smatra da je ne samo "infallibilis" nego i "impeccabilis". Za nekoliko desetljeća to se neznanje donekle izgubilo, ali mi još "para" uši kad na Katoličkom radiju ili na Radiju "Marija" čujem sasvim krivo izgovaranje nekih imena, i to uglavnom od naših vjernika laika koji su se na KBF-u osposobili za vjeroučitelje ili su čak magistrirali i doktrorirali na sličnim učilištima, a nemaju mnogo veze s našom prošlošću ni s nekim stranim jezicima. Za to se traži nešto više od diplome, a i od onoga što zovemo "kinderštube". Govorim o pogreškama koje naprosto "bodu" i "paraju" oči odnosno uši. Mnogima koji nisu ušli u duh jezika zna se dogoditi da pogrešno nešto prevedu doslovno, ne poznajući

dotičnu frazu ili klišej. Npr. ne tako davno naš tjednik preveo je "La Croatie dans tous ses états" izrazom "Hrvatska u svim svojim državama", a riječ "abbé", koja, naravno, može značiti i "opat", prevode tako i kad znači jednostavno "velečasni" ili "don". Kad je De Gaulleov sin bio u Moskvi, dok je još bio "kapetan bojnog broda" (franc. capitaine de vaisseau), spiker je izvijestio da je u Moskvi bio "Vaisseau de Gaulle", kao da mu je to ime. Kad sam ga upozorio na pogrešku, uvrijedio se, pa čak i zanijekao da je to uopće rekao.

Ivan Pavao II. često upozorava narod Božji, tj. Crkvu, a i čitavo čovječanstvo da mu nedostaje "genio femminile", što se obično prevodi doslovno: "ženski genij". Tu se radi o "ženskosti", odnosno o svojstvima koja smatramo tipičnima i karakterističnima za ženu. Neki su to pokušali prevesti izrazom "ženska umnost" premda se to prvenstveno odnosi ne toliko na ženski um koliko upravo na ono što simbolizira "srce" (u starih Hrvata "sredce"), a to je zapravo, kako smo više puta pisali, središte i žarište ljubavi, kojoj je simbol i srce Božje (prema "teologiji nježnosti" Bog je i otac i majka), bez obzira na hebrejsku ili neku drugu antropološku simboliku. Stoga nas i Papa potiče da gledamo "očima srca" jer tako vidimo dublje i dalje. Zaista, nedostaje nam "duh" žene, srce i um žene, duh ljubavi, majčinstva i svojevrsne hrabrosti u službi drugima. Civilizirani i kulturni u pravom smislu postajemo tek po svom odnosu prema Drugome (Levinas). Srcem se i vjeruje (Ćurić), srcem se pobjeđuje mržnja, sebičnost, pretjerana ambicioznost u borbi za "imanje", za čast i vlast, za probitak i užitak. Mogli bismo čak, *mutatis mutandis*, karakteristike muškosti i ženskosti usporediti s aktivnim, muškim ("yang"), i pasivnim, ženskim počelom ("yin") u drevnih Kineza, iako ona, naravno, u konkretnoj stvarnosti nisu strogo odvojena, nego i kod muškaraca nailazimo na "ženstvena" svojstva i obratno. Ravnoteža tih počela i načela, ravnoteža racionalnosti i "sentimentalnosti", nalazi se u središtu, tj. srcu.

Svojstva senzibiliteta, srčanosti ili srdačnosti vlastita su dakle, u većoj ili manjoj mjeri, i muškarcu i ženi, pri čemu ne možemo dati prednost ovom ili onom svojstvu, premda psiholozi danas sve više ističu neke prednosti emocionalne pred kognitivnom, cerebralnom inteligencijom, odnosno intuitivnog i instinktivnog razumijevanja pred znanjem. Tri venecijanska patrijarha i pape (Pio X, Ivan XXIII. i Ivan Pavao I.) odlikovali su se upravo inteligencijom srca, i stoga su imali toliko razumijevanja i sućuti prema siromasima i marginaliziranima, ili, da se poslužim rječnikom blaženstava ili Domjanićeve pjesme , imali su "srce siromaha". Mogli bismo, simplificirajući, reći da su imali u obilju "duh ženskosti" ili čak "ženski genij", ali u prvom redu s naglaskom na osjećajnosti (za drugoga) a ne na osjetljivosti (za sebe). U ovom sam broju citirao mislioca koji smatra da čovječanstvu prijeti katastrofa zbog provalije koja je pukla "između glave i srca".

Stoga nas i Papa upozorava na to koliko nam je potreban "ženski duh" (mogli bismo reći: ono što karakterizira "ženskost" ili, u stanovitom smislu, "ženski genij"). To je poziv narodu, ili onom što Derkos naziva "Genius patriae", da se prene. Poruka je to Ivana Pavla II. "ljubljenom puku hrvatskom".

Predlažem dakle da se u duhu hrvatskoga jezika talijanski izraz "genio femminile" prevodi uobičajeno kao "duh ženstva" ili "duh ljubavi/majčinstva", a ne kao ženski "genij", "genijalnost" ili "možda" veleum, premda se ni takav netočan prijevod ne može usporediti s ignorancijom ili neinformiranošću onih koji kompozitora "Marseljeze", Rougeta de Lislea, označuju kao "genijalnog kapetana" (on je u Strasbourgu bio "capitaine de génie", tj. inženjerski kapetan, jer riječ "génie" kao i "genio", npr. "genio militare", znači i inženjersku trupu). Nadam se da ovih nekoliko primjedaba i prijedloga neće nikoga uvrijediti. Iznio sam ih kao svoje "mišljenje i reagiranje" jer želim da djelatnici na području našega vjerskog i kulturnog života budu zaista obrazovani i informirani kad izgovaraju ili prevode strana imena i riječi.

Radovan Grgec

Ne može se nekažnjeno prezirati glas Svetog Oca
(Kraj Novoga vijeka)

Kršćanski filozof Romano Guardini napisao je daleke 1950. godine knjigu pod naslovom *Konac novoga vijeka*, koja je nedavno prevedena i na hrvatski jezik (Split, Verbum, 2002.).

Tada je Guardini kao u nekoj magli gledao završetak (ili propast) novoga vijeka. Novom razdoblju on nije dao neki naziv, nego ovako napisa: ... *novi vijek ide kraju te ... započinje nova, povijesno još neimenovana, epoha* (54).

Postoje dvije velike stvarnosti - materijalna i duhovna - koje moramo promatrati kao cjelinu, ali i odjelito. Jednom je kard. Šeper kazao da se pravila gospodarstva ne mogu primjenjivati na Crkvu, jer bi nas ta ocjena mogla dovesti do netočnog zaključka. Pravila se statistike također ne mogu upotrebljavati za crkvene prilike jer i to može dovesti do krivih zaključaka. Naime, Crkva je dvostruka stvarnost - vidljiva i nevidljiva, zemaljska i nebeska. Vidljiva zajednica ima i nevidljivu dimenziju. Za promatranje i ocjenjivanje Crkve vrijede, dakle, druga pravila, ili bi trebala vrijediti.

Mnogima izmiče nevidljiva stvarnost Crkve, pa odatle njihove krive ocjene ili procjene, ali ne na štetu Crkve, nego onoga tko je netočno procijenio.

Iz povijesti nam je poznato da mnogi silnici ovoga svijeta nisu htjeli voditi računa o nadnaravnoj stvarnosti Katoličke Crkve. Bahato su se odnosili prema njoj, prezirali njezine savjete i govorili: *Koliko divizija ima papa? Zar će zbog papinih riječi mojim vojnicima ispadati puške iz ruku?* To su u novije vrijeme bili razni

Napoleoni, Mussoliniji, Hitleri, Staljini, pa i silnici mnogo manjega formata, ali jednako bahati i zločesti - razni Josipi Brozi, Enveri Hoxhe itd.

Povijest nam priča da su Napoleonovim vojnicima u Rusiji ispadale puške iz smrznutih ruku. A baš se taj silnik rugao Papi... Poniženi su bili i neslavno nestali i drugi koji su prezirali papin glas, glas Crkve. Ne zato što bi papa imao neke svoje nepobjedive zemaljske divizije, ili kakvo posebno oružje, nego iz drugih razloga. Ona druga dimenzija Crkve pobijedila je svoje protivnike. Bila je to nadnaravna stvarnost Crkve - glas Crkve bio je Božji glas, a to znači i glas zdravog razuma. U Evanđelju čitamo:

... Raspršio srca puna oholosti.
Silnike zbaci s prijestolja ...
(Lk 1, 51-52

Vjerovali mi puno ili malo, ili ništa... zbiva se baš tako!

Nedavno je izvršen napad SAD-a i Velike Britanije na Irak bez odobrenja Vijeća sigurnosti Ujedinjenih naroda, a to znači da su te države s gledišta međunarodnog prava izvršile agresiju na suverenu državu, Bilo je to 20. ožujka 2003.

Prije toga nesretnog nadnevka mnoge su države ustale protiv namjere saveznika da napadnu Irak. Povijest će dati pozitivnu ocjenu Francuskoj, Njemačkoj, Rusiji i dr., koje su se protivile anglo-američkoj imperijalističkoj namjeri. Zapravo, čitavo se čovječanstvo usprotivilo tom ludom i zločinačkom planu agresije. Diljem svijeta bilo je milijunskih prosvjeda protiv nezakonitog rata. Tzv. demokratske države SAD i Velika Britanija morale su voditi računa o glasu naroda, ali nisu!

Tom jednoglasju pripada i glas Katoličke Crkve. Sveti Otac se na poseban način uključio u te prosvjede hoteći urazumjeti američkog predsjednika, spriječiti agresivni rat. Poslao je Papa američkom predsjedniku i svoga posebnog izaslanika... ali se Bush nije dao nagovoriti na mir. Netko je ovih dana napisao: *Bush i njegov teksaški fašizam!*

Američki je predsjednik doslovno prezreo molbe i vapaje Crkve i Pape, te luđački krenuo u rat. Svojom se odlukom priključio onim silnicima ovoga svijeta koji su prezreli papine savjete – koji nisu bili samo kršćanski, nego i savjeti zdravog razuma i prirodnog ćudoređa. Znamo kako su završili Napoleoni i Hitleri. Bog ih je uklonio s pozornice čovječanstva.

Bush je dakle krenuo njihovim krivim stazama, a to ne može ostati nekažnjeno. Iako ne znamo na koji će način Bog kazniti najnoviju agresiju, ni kada, sigurno je da kazna ne će izostati. Božja će odluka biti neizmjerno pravedna. Jedna od kršćanskih istina kaže da Bog nagrađuje dobro a kažnjava zlo.

Za sada smijemo kazati:

- u četvrtak 20. ožujka 2003. počeo je III. svjetski rat napadom SAD-a na Irak,

- najveća vojna sila na svijetu krenula je protiv male države od 25 milijuna stanovnika. Najveće naoružanje proti razoružanom Iraku. Nikakvo junaštvo! Amerika kaže da je napala Irak kako bi taj narod oslobodila diktature! Nezapamćeno licemjerje! Nakon Drugoga svjetskog rata ta ista Amerika nije htjela osloboditi države koje su čamile pod komunističkom diktaturom – Čehoslovačku, Mađarsku, Jugoslaviju itd. Predala ih je u ruke svojim saveznicima – boljševicima. Uostalom, poznata nam je ona Churchillova: *Pa ja ne kanim tamo živjeti.* Kakva li licemjerja: izjava dostojna masona i zločesta čovjeka,

- saveznici su napali Irak bez odobrenja UN-a. Vijeće sigurnosti protivilo se agresiji, ali suviše stidljivo - sve skupa premalo ili ništa. Ispravno je kazao ruski ministar obrane: *Takav UN više nije potreban.* Sa svoje strane Bush je više puta kazao: *Mi ćemo napasti Irak s UN-ovim dopuštenjem ili bez njega.* Strahota, zar ne? Tako je govorio Hitler!

- Premda nadzornici Ujedinjenih naroda nisu u Iraku pronašli zabranjeno oružje, SAD je tvrdio, da ga mora biti jer on tako kaže! Takvo nam je ponašanje poznato od davnine. Evo što nam kaže Ezopova basna Vuk *i janje*:

"Kad vuk opazi janje gdje pije iz neke rijeke, zaželi ga pojesti s opravdanim razlogom. Stoga se postavi poviše njega i stane ga okrivljavati, da muti vodu i ne pušta mu piti. Janje je govorilo da vuk pije na gornjem kraju i da je nemoguće da mu ono time što stoji niže, muti vodu gore. Ne postigavši cilja, vuk reče: *Prošle si godine uvrijedio mog oca.* Kada je ono odgovorilo da tada još nije bilo na svijetu, vuk mu odgovori: *Iako obiluješ opravdanjima, ipak ću te pojesti!*"

- Dakle, 20. ožujka 2003. prestali su *via facti* postojati Ujedinjeni narodi, koji ni ranije nisu bili učinkoviti u pravoj mjeri, jer su bili isključivo u službi anglo-američkih interesa. Sjetimo se kako se Vijeće sigurnosti Ujedinjenih naroda ponašalo za našega Domovinskog rata. Ono nam je svakog tjedna slalo opomene i prijetnje, jer nam je bilo uskraćeno prirodno pravo obrane. Sada nas također kažnjavaju, jer smo se branili i uspjeli obraniti od agresije. *Zato, svi branitelji Domovinskog rata u Hag, a onda će Hrvatska - u Europu, kažnjena, svezanih ruku i ponižena.* Koliko nam je poznato, u prilici agresije na Irak Vijeće sigurnosti nije se sastalo.

- SAD i Velika Britanija prezreli su glas svih naroda i država, glas rimskoga pape!

- Agresija na Irak vrhunac je američkog imperijalizma. Ujedno početak njegova pada, jer je to zakon Božji, prirodni, fizikalni, biološki...

Vratimo se na početak ovog razmišljanja. Rekli smo da je Romano Guardini kao u magli gledao završetak *novoga vijeka*. Danas, nakon okupacije Iraka, smijemo kazati da je bio dalekovidan. Novi je vijek uistinu prestao, ili nestao!

Svi *nestanci* (ili *prestanci*) ne počinju (redovito) određenog dana, jer je to proces; kada se ljudi nađu u nekim potpuno novim okolnostima, onda običavaju nekim značajnim nadnevkom označiti novo razdoblje.

Dva velika povijesna razdoblja koja su prethodila Novom vijeku, završila su *propašću*:

- stari vijek *propašću* Zapadnog Rimskog Carstva 476. godine,

- srednji vijek *propašću, padom*, Carigrada 1453. godine !

Mislim da smijemo nastaviti i zaključiti Guardinijevo razmišljanje, te kazati, da je (naš) novi vijek završio *propašću* Ujedinjenih naroda 20. ožujka 2003. godine, tj. napadom saveznikâ na Irak bez odobrenja Ujedinjenih naroda. Novi je vijek, dakle, trajao samo 550 godina.

Romano Guardini nije dao naziv razdoblju poslije novoga vijeka. Nećemo pogriješiti ako kažemo da se *epoha nakon 20. ožujka 2003. godine* može nazvati *vijek namjerno stvorenog kaosa*, ili *vijek vladavine antikrista*.

Slične su misli izrazili i neki drugi. U svojoj knjizi Guardini piše: *Čovjek ponovo stoji pred kaosom, a to je utoliko strašnije što to većina uopće ne vidi* (89). Današnji grčki ministar obrane Janos Papantoniu tvrdi da je *američka arogancija opasnost broj jedan... ako nema međunarodne kontrole... to bi svijet moglo odvesti u kaos, u džunglu* (15. IV. 2003.). Francuz Emmanuel Todd pak kaže: *Danas je SAD čimbenik međunarodnog nereda.*

Nakon zauzeća Iraka imperijalistički se saveznici nisu zaustavili. Opijen pobjedom (prema nekima to je Pirova pobjeda, barem za Veliku Britaniju) SAD prijeti sada Siriji tražeći neko zabranjeno oružje ...

Admiral Domazet ispravno tvrdi: *U Afganistanu se tražio Bin Laden, ali njega nije bilo. U Iraku se tražilo kemijsko oružje, a njega nema* (4. IV. 2003.). Nu, zato ima nafte u izobilju! To traže Amerika i Engleska...

Pred navalom antikrista čovječanstvu preostaje samo molitva, da bi Bog intervenirao te uklonio neprijatelje čovječanstva, koji ratom i kaosom žele gospodariti svijetom.

Postoji *nemeza*! Ispravno ćemo reći: postoji pravda Božja.

Za Crkvu vrijedi obećanje iz Evanđelja: *vrata je paklena neće nadvladati* (Mt, 16, 18). Bilo bi dobro ako bi o tome razmišljali i neprijatelji Crkve!

Pavao Galić

National Geographic Society i Haški sud

U prestižnom časopisu *National Geographic Magazin*, br. 2 od 2000. godine, objavljena je mapa u kojoj se povijest u ovim našim krajevima prikazuje u korist stavova nekih zapadnih krugova. Budući da se nizom poluistina i laži Hrvate prikazuje u naročito lošem svjetlu, odmah sam pismeno reagirao. Začudo, dobio sam brz odgovor. Prepisku s uredništvom i tekst iz mape, u prijevodu na hrvatski jezik, donosim u nastavku. Osobno sam podebljao rečenice u kojima se naročito iskrivljuju povijesne činjenice, a i jednu rečenicu u svom pismu. Na kraju sam dodao svoje komentare. Ostaje na čitateljima da donesu svoj sud.

* * *

TEKSTILNO TEHNOLOŠKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
Pierottijeva 6, 10 000 Zagreb
HRVATSKA

John M. Fahey, predsjednik
NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY
1145, 17th. st. NW. Washington DC
20036-4688, USA

Poštovani gospodine,

u veljači 2000. god. izdana je u Vašem časopisu mapa Balkana, lijepo uređena kao i ostala Vaša grafička izdanja. U njoj autori iznose mnoštvo netočnosti i poluistina, prikazanih na takav način da sugeriraju krive zaključke koji imaju gori učinak nego direktna laž.

Naročito se takvim pisanjem vrijeđa hrvatski narod, te sam ja kao Hrvat time duboko povrijeđen, kao i gotovo svatko u Hrvatskoj tko je pročitao taj članak. Imajući u vidu sam ton članka, smatram nepotrebnim citirati pojedine netočnosti (laži), koje predstavljate kao istinu. Htio bih također naglasiti da su u članku objavljenom u *Večernjem listu* 13. veljače 2000. god. već bile djelomično prikazane te netočnosti, ali nedovoljno. Ipak, potpuno je jasno da su autori ove mape i članka ignorirali činjenice, ili su pak ljudi s lošim namjerama htjeli naštetiti ugledu Hrvatske.

Čitajući navedeni članak i poznajući odnosne činjenice, mogu samo zaključiti da je i velik broj drugih članaka u *National Geographic Magazine* znanstveno i činjenično neutemeljen.

To je razlog zbog kojega bih bio zahvalan da mi prestanete slati Vaš časopis i zbog kojega bih htio prekinuti pretplatu. Ostatak pretplate mogao bi biti upotrijebljen kao inicijalna sredstva pri osnivanju fonda za pošteno i ozbiljno istraživanje.

S poštovanjem,

Prof. Ivo Soljačić, Ph.D.

Zagreb, 17. veljače 2000.g.

P.S. Kopiju ovog pisma šaljem službi pretplate u Nizozemskoj i u američkome veleposlanstvu u Hrvatskoj.

* * *

NATIONAL GEOGRAPHIC SOCIETY
6. travnja 2000.g.

Ivo Soljačić, Ph.D.
Sveučilište u Zagrebu
Pierottijeva 6, 10 000 Zagreb, Hrvatska

Dragi dr. Soljačić,

hvala za Vaše pismo upućeno našem časopisu *National Geographic Magazine*, koje se odnosi na dodatak – mapu Balkana objavljenu u broju 2, 2000. god.

Balkan je regija s vrlo kompleksnom povijesti, i mi smo pretpostavljali da bi bilo kakva diskusija o tom području izazvala negativne reakcije. Siguran sam da možete uvažiti teškoće s kojima smo suočeni kada svojim čitaocima pokušavamo donijeti koncizan pregled povijesti, politike i sadašnje situacije u toj nestabilnoj regiji. Žao nam je što ste razočarani pojedinim aspektima mape.

Uvjeravam Vas da je mapa pažljivo i opsežno istražena od našeg uredništva i osoblja za izradu kartografije. Konzultirali smo brojne tiskane izvore i vanjske eksperte te nastojali dati informaciju koja bi bila i izbalansirana i točna. Mi smatramo da smo u tome bili uspješni.

Hvala što ste si uzeli vremena da nam pišete. Mi žalimo što smo Vas izgubili kao člana i želimo Vam svako dobro.

Iskreno Vaš,

Erin Dickinson
koordinator komentara

* * *

Prijevod teksta iz *National Geographic Magazine*:

Balkan
Otomansko razdoblje

Pojavivši potkraj XIII. stoljeća na granici između muslimanskog i kršćanskog svijeta u Anatoliji, otomanski su Turci krenuli na zapad prema oslabljenom Bizantskom Carstvu. 1354. god. prešli su u Europu. Bolje naoružani i organizirani od svojih protivnika, u sljedećem su stoljeću osvojili najveći dio Balkanskog poluotoka, a 1453. god. i Konstantinopol, glavni grad Bizanta.

Za vladavine Sulejmana Veličanstvenog Otomansko Carstvo dostiglo je vrhunac svoje slave. Krećući se prema Mađarskoj, njihove su postrojbe 1526. god. porazile Mađare u bici kod Mohača, u kojoj je mađarski kralj poginuo. Austrijski nadvojvoda Ferdinand uzeo je dijelove današnje Mađarske i Hrvatske, stvarajući osnovu budućeg austro-ugarskog carstva. Otomani su dvaput neuspješno pokušali osvojiti Beč, te su 1683. god. završili svoju ekspanziju.

Otomani su se brinuli da dobiju poreze, a imali su malo interesa da ljudima mijenjaju kulturu i religiju. **Dozvolili su pravoslavnima, rimokatolicima i židovima da upravljaju svojim poslovima i vode svoje vjernike**. Rezultat toga je da se religijski i etnički identitet očuvao kroz stoljeća otomanske vladavine.

U XIX. stoljeću Otomansko se Carstvo počelo raspadati. Odvojilo se nekoliko država, a austro-ugarsko i rusko carstvo pritiskalo je sa sjevera. Dva balkanska rata početkom XIX. stoljeća ostavila su Otomane sa suženim teritorijem u Europi.

Bačva baruta u I. svjetskom ratu

Svaka balkanska zemlja nastojala je uzeti što veći dio nekadašnjeg Otomanskog Carstva. Naročito je Srbija imala velike planove jer je željela ujediniti većinu ortodoksnih Slavena u jednu naciju, koja bi uključivala i teritorij Austro-Ugarske, a također su željeli i obalno područje. Suprotno srpskim ambicijama, Austro-Ugarska je anektirala Bosnu i promicala nastajanje Albanije kao posebne države na Jadranskom moru. Kad je to bilo dovršeno, Srbija je ostala bez izlaza na more.

28. lipnja 1914. srpski je nacionalist ubio austrijskog prijestolonasljednika Franju Ferdinanda. Mjesec dana kasnije Austrija je objavila rat Srbiji i tako je počeo I. svjetski rat, a saveznici zauzeli svoje strane. Njemačka se priključila Austro-Ugarskoj da formiraju Centralne sile, a Rusija, Francuska i Britanija su se kao Trojna Antanta borile na strani Srbije. Kasnije je rat zahvatio i ostale balkanske zemlje, a zatim se proširio i izvan ovog teritorija.

Borbe su se nastavile do 1918. god., kada je došlo do potpunog uništenja austro-ugarskog carstva. Rusija, koja se 1917. god., nakon boljševičke revolucije, povukla iz rata, izgubila je svoj teritorij. Kraljevstvo Srba, Hrvata i Slovenaca, koje je bilo kratka životnog vijeka, postalo je Jugoslavija, zemlja Južnih Slavena....

II. svjetski rat i njegove posljedice

II. svjetski rat počeo je u drugim dijelovima Europe te se onda proširio i na Balkan. Mađarska, Bugarska, Rumunjska i Albanija (dio tadašnje Italije) bile su saveznice Centralne osovine, Njemačke i Italije. Jugoslavija im se pridružila, ali kad su protivnici nacista, srpski radikalci, 1941. preuzeli vlast, uslijedio je napad njemačkih postrojbi. Pokret otpora u Jugoslaviji, uključivši lokalnu Komunističku partiju ili partizane koje je vodio Josip Broz, poznat kao Tito, borio se do kraja rata protiv njemačke okupacije.

Nakon što su savezničke snage 1945. porazile Njemačku, Sovjetski je Savez formirao željeznu zavjesu, uvodeći sovjetski stil komunizma na Istočnom Balkanu koji su oslobodile njihove trupe.

Sovjeti su prekinuli s Titom, koji je primjenjivao nekonformistički komunizam i svoje vlastite ideje o sveslavenskoj suradnji u Jugoslaviji.

Nakon Titove smrti 1980., krajem narednoga desetljeća komunizam je doživio slom. Bez vizije koja bi ju održavala u budućnosti, uz pritisak Srbije radi obnove vlastite nadmoći, u Jugoslaviji sve naglašeniji bivaju etnički sukobi.

Slovenija

Etnički sastav: 91% Slovenaca, 3% Hrvata, 2% Srba, 1% Muslimana, 3% ostali.

U VI. stoljeću naseljeno od velikih skupina koje su došle iz istočnih dijelova srednje Europe, uključujući i Slovence, ovo su područje kasnije zaposjedali brojni osvajači. U XIII. st. austrijska je habsburška dinastija preuzela vlast te je vladala do kraja 1. svjetskog rata. Slovenija je najzapadnije orijentirana i etnički homogena, jedna od 6 jugoslavenskih republika nastalih nakon II. svjetskog rata. Slovenija je proglasila nezavisnost 1991. g.

Hrvatska

Etnički sastav: 78% Hrvata, 12% Srba, 0,9% Muslimana, 0,5% Slovenaca, 8% ostali.

Hrvatska je kao jedna od slavenskih regija bila razdijeljena između različitih strana koje su se nadmetale za prevlast, naime – u XV. i XVI. stoljeću – Venecije s obalne strane, te Otomana i Austrijanaca u unutrašnjosti. Srbi su se, u bijegu pred Osmanlijama, smjestili u dijelu koji je sad njihovo uporište u Hrvatskoj.

1991. god. Hrvatska se odcijepila od Jugoslavije kojom su dominirali Srbi te u sljedeće četiri godine pobijedila Jugoslavensku armiju i njezine saveznike Srbe u Hrvatskoj.

Bosna i Hercegovina

Etnički sastav: 22% Hrvata, 40% Srba, 38% Bošnjaka.

Srbi i Hrvati na ovim su prostorima živjeli još od VII. stoljeća. Rane srpske i hrvatske dinastije u različitim su vremenima vladale na većem dijelu teritorija, a u XIV. stoljeću bosanski je kralj vladao i dijelom Srbije i Hrvatske. Otomani su došli 1463. god. Zaoštravali su se etnički sukobi, koji su uzrokovali civilni rat, nakon čega se Bosna i Hercegovina 1992. g. odvojila od Jugoslavije. **Hrvatska i Srbija poslale su svoje trupe.**

Jugoslavija

Etnički sastav: 63% Srba, 14% Albanaca, 6% Crnogoraca, 4% Mađara, 13% ostali.

Novim ustavom nakon II. svj. rata stvorena je federacija 6 republika: Bosne i Hercegovine, Hrvatske, Makedonije, Crne Gore, Srbije i Slovenije. Srbija je dobila dvije autonomne pokrajine: Kosovo – s albanskom etničkom većinom, i Vojvodinu – s velikom mađarskom manjinom. Danas su još samo Srbija i Crna Gora u federaciji. Crna Gora nastoji uspostaviti veću nezavisnost.

Slovenci

Slovenaca ima oko 2 milijuna i imaju najviši standard od svih naroda bivše socijalističke Jugoslavije. Njihov jezik srodan je **srpsko-hrvatskom** i pisan u latinskom alfabetu. Prevladavaju rimokatolici, koji su zaslužni za održavanje kulturnog identiteta kroz stoljeća austrijske uprave edukacijom koju su provodili uglavnom svećenici.

Hrvati

Poput Srba, Hrvati su Južni Slaveni koji govore **srpsko-hrvatski jezik**. Hrvati su međutim uglavnom rimokatolici i upotrebljavaju latinski alfabet Zapadne Europe, dok su Srbi nastojali biti pravoslavni kršćani i upotrebljavaju ćirilično pismo Istočne Europe. Te razlike uzrokovale su podjelu na dvije zajednice. **Za II. svjetskog rata Hrvatska, koja je bila pridružena silama Osovine, progonila je i ubijala između ostalih etničkih skupina naročito Srbe. Uslijedila je odmazda dominantno srpskog otpora.**

Srbi

U VI. i VII. stoljeću srpski su se Slaveni doselili u područje današnje Srbije, Makedonije, Hrvatske te Bosne i Hercegovine. Sveti Ćiril i Metod preobratili su ih sredinom IX. st. u pravoslavne kršćane Osnovana u XII. st., Kraljevina Srbija obuhvaćala je Albaniju, Makedoniju, dio Bosne, Bugarske i Grčke. 1389. g. Otomani su porazili Srbe na Kosovu. Moderna nastojanja oko proširenja Srbije imala su za cilj ponovno zauzimanje ranijih srpskih teritorija.

Crnogorci

Srodni Srbima, Crnogorci dijele religiju i jezik svojih partnera u Jugoslaviji. Ta dva naroda bila su jedan dok Srbija nije u 14. st. pala pod otomansku vlast. Nakon bitke na Kosovu, neki su Srbi izbjegli u Crnu Goru, kao jedino balkansko područje koje je izbjeglo potpunu dominaciju Otomana. Crna Gora ostala je nezavisna sve do iza 1. svj. rata, zadržavajući osjećaj zasebnog identiteta.

Muke prognanikâ

Jugoslavija i Bosna

Udarani ratnim nedaćama i etničkim sukobima, narodi ove regije suočili su se s valovima nacionalnoga izbjeglištva koji su slijedili jedan za drugim nakon raspada bivše Jugoslavije, za koji su sazreli uvjeti nakon smrti snažne osobe Josipa Broza Tita 1980.g.

Regionalni vođe, u najnovije vrijeme poglavito Slobodan Milošević, iskorištavali su međuetničko nepovjerenje da bi učvrstili svoju snagu, što je dovelo do ponovljenih epizoda nasilja, vojne okupacije i etničkog čišćenja, te su ljudi bili prisiljeni napuštati svoje domove jer su u protivnom riskirali da budu ubijeni.

1999. g. milijun prognanika. U lipnju su srpske trupe bile prisiljene napustiti Kosovo, UN su preuzele administrativnu upravu Kosova – preko 500 000 prognanika se vratilo.

1999. g. 1,6 mil. prognanika. U svibnju je oko 800 000 Albanaca prognano u logore izvan Kosova.

1999. g. 0,8 mil. prognanika. U ožujku je NATO počeo bombardiranje Jugoslavije da zaustavi etničke progone na Kosovu.

1995. g. 2,1 mil. prognanika. Daytonski mir označio je kraj rata, Bosna se dijeli na muslimansko-hrvatsku federaciju i srpsku republiku

1992. g. 2,5 mil. prognanika. **Bosna proglašava nezavisnost od Jugoslavije pd srpskom dominacijom, počinje građanski rat u Bosni.**

Kratak komentar podebljanog teksta

Nisam ulazio u sve pojedinosti da se tekst ne bi previše razvodnio.

Otomansko carstvo

Iz povijesti se točno zna da je katolička raja bila najugnjetavanija i da je na nju vršen najveći pritisak, između ostalog i od Pravoslavne crkve.

Bosna i Hercegovina

Na Bosnu i Hercegovinu izvršena je agresija od strane četnika i Jugoslavenske armije. Hrvati su u samom početku ustali na obranu. Spasili su ne samo mnoge Hrvate nego i mnoge Muslimane. Jedna Muslimanka rekla mi je: "Nikad mi Mu-

slimani ne ćemo zaboraviti što ste vi Hrvati učinili za nas." Tek u drugoj fazi došlo je do sveopćeg rata.

Hrvati

Čitav niz neistina, poluistina i zatajivanja činjenica, pri čemu se indirektno teško optužuje hrvatski narod.

Nigdje nije navedeno da je dr. Vlatko Maček – istinski vođa hrvatskog naroda, izabran na slobodnim izborima – bio zatočen u nacističkom logoru u Jasenovcu.

Navodi se da je Hrvatska, pridružena silama Osovine, ubijala i progonila... a sve pod naslovom *Hrvati*. Time se neupućenu čitaocu, ili onom koji tekst čita na brzinu, indirektno nameće pomisao da je to značajka hrvatskog naroda. Bi li u magazinu *National Geographic* za Petainovu Francusku napisali : "Francuska je progonila i ubijala", i sve to pod naslovom *Francuzi*, ili bi tekst ipak bio drukčiji?

Pokret otpora nisu vodili samo Srbi, dapače – u vodstvu su bili pretežno Hrvati.

Člankopiscima nije bilo u interesu navesti da su pod Titovim vodstvom izvršeni najmasovniji organizirani pokolji u povijesti ovih krajeva, i to ne samo nad Hrvatima nego i nad ostalim narodima koji su obitavali na ovim prostorima. Znamo ili u najmanju ruku pretpostavljamo zašto je to prešućeno.

Srbi

Mislim da nije potrebno ni komentirati. Osim konstatirati: žalosno, žalosno, žalosno. Otkuda im to? Drugu rečenicu ipak ćemo popratiti komentarom. Pa valjda sav učen svijet zna tko su bili braća sv. Ćiril i Metod, kad su živjeli, a i tko je od sadašnjeg pape proglašen suzaštitnicima Europe, te kad je nastao crkveni raskol. Grob sv. Ćirila je u Rimu, a braća su bila tijesno povezana sa Svetom Stolicom.

Muke prognanikâ

Pod velikim naslovom pod kojim se opisuju muke prognanikâ iz cijelog svijeta, uopće se ne spominje Hrvatska, nego samo Jugoslavija i Bosna. Sjećamo se prognanikâ iz trećine Hrvatske. Pa tu je sve i počelo. Čitav svijet gledao je prognanike iz Vukovara, ali za *National Geographic Society* to se valjda nije ni zbilo.

Jugoslavija i Bosna

U zadnjoj rečenici, a s obzirom na raniji tekst, očito je izjednačavanje krivnje svih strana za jugoslavensko-miloševićevsku agresiju. **Agresija se pretvara u građanski rat.** Tipično za neke vrlo utjecajne zapadne političke krugove.

Haški sud i zaključak

Čitajući sve to, možemo misliti kakvu predodžbu o Hrvatima stječu neupućeni čitatelji u svijetu. Pod izlikom "objektivnog" pisanja i "balansiranja", to jest izjednačavanja, Hrvate se blati i šteti se njihovu ugledu u svijetu. Takve optužbe osobito su štetne kada se iznose u tako uglednu časopisu kao što je *National Geographic*.

Ne možemo se oteti dojmu da tim putem idu i nastojanja Haškog suda, posebno tužiteljstva. Osvrnimo se samo na presude generalu Blaškiću i Kupreškićima, zatim na optužnice protiv generalâ Bobetka i Gotovine. Svim sredstvima pokušava se optužiti hrvatske generale i hrvatsko vodstvo. Čini se da se na svaki način nastoji što više izjednačiti krivnja agresora i žrtve te agresija na Hvatsku, a i na Bosnu (nedvojbeno postojeća u početku), proglasiti građanskim ratom.

Zanimljivo kako nije podignuta optužnica protiv onih koji su jednostavnim bombardiranjem mogli spriječiti pokolj u Srebrenici. Uostalom, Ujedinjeni su narodi jamčili za nju pa su valjda i odgovorni. Za obranu su imali sva sredstva i sve mogućnosti. Prema ranijem ponašanju četničkih vođa pokolj se mogao i morao očekivati. Gdje je tu zapovjedna odgovornost za koju se optužuju hrvatski generali? A da ne govorimo o sramnom i kukavičkom ponašanju nizozemskih vojnika. Sve je završilo općom sprdačinom – nizozemska je vlada nekoliko godina nakon tog pokolja mjesec dana prije isteka mandata podnijela ostavku. **Za razliku od toga Hrvatska je pravodobno reagirala i spriječila mogućnost da se sličan zločin dogodi i u Bihaću.** Posljedica: optužbe protiv Gotovine i aludiranje na krivnju hrvatskog vodstva. Tom optužnicom ne samo da se blati hrvatsko vodstvo, nego se i dovodi u pitanje pravo hrvatskog naroda na borbu za oslobođenje dijelova vlastite domovine.

Srećom, u zadnje vrijeme nepobitne su činjenice nešto olakšale situaciju hrvatskih branitelja. Kupreškići su oslobođeni krivnje, ali nikad im ne će biti nadoknađeno ono što su izgubili i pretrpjeli. Već je i u početku bilo jasno da je optužnica ishitrena i bez valjanih dokaza.

Takvi kriteriji u prosuđivanju poznati su nam već otprije. Sjetimo se samo članka Zlatka Crnkovića "Riječ-dvije o izvješću Evelyna Waugha o Katoličkoj crkvi u Hrvatskoj 1945. godine" u *Maruliću*, 1/1994., s prikazom i načina rada britanske diplomacije.

Izlazi da se u nekim zapadnim krugovima u skladu s nekim drugim interesima i "balansiranjima" istina u pravilu sakriva ili iskrivljuje.

Ivo Soljačić

Ministarska optimistična tragedija
(Moral miscelanea II)

"...Svijet u kojem danas živimo svijet je ratnih strahota, svijet u kojem se sve manje poštuje život, svijet prijevara i profiterstva, svijet naglo obogaćenih i onih koji žive na rubu životnih mogućnosti, Osjećamo sve manje volje da u takvom svijetu prebivamo. Najradije bismo, Gospodine, pobjegli iz njega u neki drugi svijet, na neko drugo mjesto, gdje bismo bili zaštićeni od svih zala. Htjeli bismo se negdje sakriti da nas svijet ne nađe, da nas ne može raniti, povrijediti. Vrlo često to i činimo. Skrivamo se u svoja skrovišta, nastojimo se izdvojiti, ne javljamo se na zvonce na vratima, ili na telefon, ne otvaramo televiziju i ne čitamo novine; sve zato da se zaštitimo od ovoga svijeta. A opet, ni tada nam nije bolje.

fra Zvjezdan Linić

Poslije dugo vremena HTV reprizira divnu englesku seriju "Dražesni pupoljci svibanjski" *(Darling Buds of May)*. Prva asocijacija nakon novoga gledanja pomalo je neobična i nedvojbeno politički obojena, a pokazuje kako ljudi (i narodi) koji žive pod nesposobnom vlašću imaju gotovo nesvjesnu potrebu da sve promatraju kroz političku vizuru. Budući da je osnovni pokretač radnje to što glavni lik, simpatičan seoski gazda na čelu mnogobrojne obitelji, godinama uspješno izbjegava plaćanje poreza, potpisniku ovih redaka odmah je palo na pamet da se serija, kad je prvi put prikazana, vjerojatno sviđala i Mati Crkvencu, a danas mu je sigurno noćna mora. On je naime nedavno, u jednoj političkoj emisiji na HTV-u, svojim tronutim glasom dokazivao kako bi ljudi morali biti ponosni što plaćaju porez i time vrše svoju građansku dužnost, što je samo jedna od inačica impliciranog svjetonazora "ove Vlade", po kojemu narod vlasti duguje sve, a ona njemu ništa. Takvoj vlasti, kojoj je harač koji ubire od naroda postao jedini smisao postojanja (pravi *raison d'etre* odavno je izgubila), sa simpatijama prikazani utajivač poreza mora se doimati poput direktne uvrede.

* * *

Što se tiče krađe vrijednih umjetničkih slika iz nekih ministarstava (već sam zaboravio kojih!) i njihove zamjene gornjim dijelom bombonijera, događaja koji svojim tragikomičnim konotacijama ima operetni prizvuk, u mnogobrojnim napisima i komentarima o tome najmanje se pozornosti posvećivalo činjenici koja je u svemu tom najvažnija i najznakovitija - da je krađu počinio konobar u Vladi, koji je registrirani narkoman (hrvatska riječ "ovisnik" čisti je eufemizam!), kao i njegova supruga. Dakle, vlast koja odmah registrira ako danas ima, recimo, troje nezaposlenih manje nego jučer i od toga pravi promidžbeni cirkus, zapošljava čovjeka koji je poznati ovisnik o drogi (a - kako vidimo - i lopov), za dobru plaću, dok njegove koleg(ic)e, ako već ne rade za crkavicu kod bahatih i polupismenih birtijaša, odlaze "trbuhom za kruhom" u Italiju, Švicarsku i drugamo.

Samo "hlebinci" u Hrvatskoj mogu doduše očekivati da netko zbog takvih propusta dade ostavku, ili barem "stavi mandat na raspolaganje" (o ovoj grohotnog smijeha vrijednoj sintagmi pisao sam svojevremeno u "Zadarskom listu"), ali - kako BILO KOJA vlada može sebi dozvoliti da se kompromitira tako jeftinim gafovima? Što joj to treba, zaboga?!

Odgovor je jednostavan: za ovu je vlast znakovita katastrofalna kadrovska selekcija na svim razinama - a to posebno vrijedi za Račanove do jučer anonimne partijske apartčike (pri tome je najmanje važno jesu li bili članovi "one" Partije - bitno je da su nesposobni i da im je mentalni sklop boljševički impostiran!). Ako imamo ministra vanjskih poslova koji se samo klanja lijevo i desno svojim europskim mentorima kao navijen lutak na sajmu, dok mu iskusni veleposlanici (Rudolf, Ramljak) daju ostavke, argumentirano dokazujući da arogantni ministar nema pojma o funkcioniranju svojeg ministarstva; ako ministra policije od svekolike populacije zanimaju samo prava homoseksualaca (koja su, kao, ugrožena!), dok mu odnosi u ministarstvu vrve problemima koje on ne rješava jer ih jednostavno ne može razumjeti; ako Ministarstvo pravosuđa osuđuje branitelje Hrvatske uz pomoć nedostatnih dokaza, dok okorjele kriminalce usprkos mnogo uvjerljivijim dokazima oslobađa, i dok se suludi ubojice ("monstrum iz Siska") i silovatelji puštaju - u provali lažnog humanizma - kući za vikend da počine nove zločine; ako..., zašto u tom političkom kupleraju ne bi konobar u Vladi bio drogeraš i sjecikesa?! Kad je bal, nek' je bal!

* * *

Nema frke oko Krke

U kolopletu hrvatske političke pornografije, prema kojoj je ona HDZ-ova - danas je to vjerojatno sasvim jasno i najradikalnijim protivnicima te stranke, među koje sam se sve do nedavno i sam ubrajao - bila "mila majka", jedan sasvim suprotan primjer, primjer ljudske i političke odgovornosti, ostao je gotovo potpuno nezapažen, jer ga, iako medijski dosta eksponirana, nitko (barem koliko je meni poznato) nije udostojio komentara.

Prije nego što iznesemo primjer, samo se od sebe postavlja neizbježno pitanje: ne bi li u situaciji kada vlast, gotovo na svim razinama, pokazuje neodgovornost prema narodu koji ju je izabrao, kada je socijalna neosjetljivost - nužno povezana s bahatošću - vlastodržaca poprimila doslovno stravične razmjere, kada je ionako iznimno rijetko "stavljanje mandata na raspolaganje" zasluženo postalo predmetom javne sprdnje, jedan neprijeporno moralan čin morao izazvati čak senzacionalan odjek? Svojevremeno je moralni izbor Ankice Lepej, prokazivanje bogatstva vrhovnog vladara, uz neprijepornu posljedicu gubitka radnog mjesta, tadašnja oporba uzdigla na pijedestal moralnog herojstva, što je u načelu bilo opravdano, ali danas se otkriva nemoralna računica koja je stajala iza toga, jer ta ista oporba one koji joj danas, kad je ona na vlasti, dobronamjerno ukazuju na do-

ista neoprostive gafove - primjerice, sramotno rastakanje Hrvatske vojske, po naredbi zapadnih gospodara - proglašava državnim neprijateljima i sustavno šikanira.

Ali, vratimo se našem primjeru. Oko 20. siječnja gotovo su svake dnevne novine u Hrvatskoj donijele vijest o kvaru na cetralnom grijanju u splitskoj osnovnoj školi "Split 3", zbog čega su se djeca nekoliko dana doslovno smrzavala, a zatim škola bila neko vrijeme zatvorena. Glavni junak ove priče, čovjek s lako zapamtljivim prezimenom, Silvestar Krka, član Gradskog poglavarstva u Splitu, zadužen za prosvjetu i sport (inače, član HSLS-a), podnio je zbog toga ostavku - doduše ne odmah, nego kada ga je ravnatelj navedene škole preko medija prozvao jer navodno nije reagirao na vrijeme pošto je bio upoznat s problemom centralnoga grijanja u toj školi!

Ne može se, naravno, isključiti mogućnost da Krka jest odgovoran za ono što mu se pripisuje (iako je on to nastojao što argumentiranije opovrgnuti), ali ta pretpostavka gotovo ne umanjuje moralnost njegova čina. Sasvim je dovoljno što je on smatrao da osoba na odgovarajućem položaju, optužena za propust koji implicitno ugrožava sigurnost i zdravlje malodobne djece, mora svojom ostavkom sačuvati dignitet funkcije koju obnaša. Krka je naime na konferenciji za novinare koju je sazvao radi najave i obrazloženja svoje ostavke, doslovno rekao: "Zbog moralnih načela i profesionalnosti, odričem se uglednog i prestižnog položaja, (...) radi mira, zaštite i očuvanja svog ugleda i ugleda svoje obitelji koja je do ovog trena jedina bila upoznata s ovom odlukom".

Dakle, čak i da Krka JEST kriv, ovo je doista sasvim u redu! Posebno u zemlji u kojoj su donedavno iz Vlade svako malo dolazila uvjeravanja kako će odstupiti ukoliko ne ispuni određena obećanja, a kad okolnosti učine ostavku doslovno neizbježnom, kancelar odjednom promijeni ploču i "hrabro" poručuje kako će njegova Vlada "ostati i na strašnom mjestu postojati". U Hrvatskoj već i vrapci na grani znaju za (navodnu) Titovu izjavu kako se "ne treba držati zakona k'o pijan plota", a danas imamo ministre kojima je jedino što znaju o svojoj funkciji upravo to što se grčevito drže za nju - baš "k'o pijan plota" (ali, o tome ćemo više u sljedećem prilogu!).

Još u vrijeme bivše Jugoslavije, kad bi se u nekome segmentu javnog života dogodilo nešto loše, otresitiji su novinari podsjećali ministre kako, primjerice, u Japanu, kada se dva vlaka sudare, ministar prometa automatski daje ostavku. Prije nekih 15 godina jedan je francuski ministar pred umirovljenjem (mislim da se zvao Beregovoy), kada je u novinama objavljeno da mu je pri početku političke karijere jedan bogat prijatelj dao novčanu donaciju bez obveze, otišao u šumu i ustrijelio se. Činjenica da su se kod nas Krkinom ostavkom bavile samo neutralne agencijske vijesti (naravno, nitko ne može pročitati svake novine i obavijestiti se o svemu!) pokazuje koliko je u Hrvatskoj vrijednosni sustav poremećen - dobri

primjeri na svim razinama politike postali su toliko rijetki da ih ni kad se pojave - nitko ne uspijeva prepoznati!

* * *

U jeku jednomjesečnog štrajka liječnika (koji nije *meritum* ovog napisa, pa ga nećemo ni komentirati) tijekom kojega je ministar zdravstva Andro Vlahušić, karakterističan po klempavim ušima i zbunjenom osmijehu, uporno pokušavao dezavuirati argumente svog protivnika, predsjednika HLS-a Ivice Babića, tipično boljševičkim (potpisnik ovih redaka svjestan je ofucanosti takvog političkog epiteta - ali u Vlahušićevu slučaju on je doista na mjestu!) političkim podmetanjima bez ikakve veze sa strukom, do jučer anonimni dubrovački liječnik "proslavio" se još jednim javnim nastupom, koji ga dovodi u posrednu vezu s prethodnim prilogom.

Naime, kako saznajemo iz agencijske vijesti u "Jutarnjem listu", Vlahušić je u "laganom i neobaveznom" (ovi navodnici pripadaju autoru vjestice) intervjuu hrvatskom dnevnom listu komentirao, očito, novinarevu primjedbu da dio pučanstva doživljava bolnice kao "kupleraj", zbog rasprostranjenog uvjerenja da liječnici i medicinske sestre često stupaju u intimne odnose tijekom noćnih dežurstava.

Dobro, takve su pojave u određenom postotku "javna tajna", ne samo u Hrvatskoj, već i u cijelom svijetu, ali generaliziranje u tom smislu vrijeđa u prvom redu one koji čuvaju svoj ljudski, obiteljski i kršćanski (naravno, zdravstveni radnik može biti i ateist, a da pri tome bude osoba dostojna poštovanja) dignitet.

Što je još važnije, upravo je ministar zdravstva, slijedom svoje visoke i dobro plaćene funkcije, DUŽAN braniti etički profil struke kojoj pripada i žigosati amoralno ponašanje svojih koleg(ic)a - i to posebno u teškim vremenima, kada je javnost posebno osjetljiva na iritantne izjave.

A evo što kaže naš "doc" - ni manje ni više:

"Ljudska je potreba družiti se, a druženje uključuje i fizički kontakt. Liječnički je poziv vrlo stresan, a seks *je najbolji antistresni program. Dakle, bolnice nisu kupleraji, već bi ih se moglo nazvati mjestima ljubavi jer mi nije poznato da* se *ljubav u bolnicama naplaćuje."*

Ovakvi stavovi mogli bi se očekivati od kakva samozvana gurua seksualne revolucije, koji osjeća odium prema braku i svemu što on za supružnike predstavlja, ili od ovisnika o porno-kazetama, a ne od ministra zdravstva. Uostalom, i autor članka, potpisan inicijalima G.J., komentirao je ovaj navod uskličnikom i upitnikom u zagradama.

Na intervju je odmah, naravno, reagirao i Hrvatski liječnički zbor, čiji predsjednik, prof. dr. Dubravko Orlić, izražava ogorčenje "riječima ministra i kaže kako takve izjave najviše govore o onom tko ih daje. Dodaje da HLZ osuđuje mi-

nistrovu izjavu i naglašava da ona vrijeđa gotovo 65.000 liječnika i medicinskih sestara te njihove obitelji, kojima je nalijepljena neumjesna etiketa s vrha zdravstvene vlasti.

- Što da poslije ove ministrove izjave misli suprug neke medicinske sestre koja ima obveznih četiri ili pet dežurstava tijekom mjeseca ? - pita se prof. dr. Orlić i dodaje kako takvu uvredu liječnici i medicinske sestre ne pamte..."

(Neki zlobnik reći će kako Orlić, a ako ne on, ogroman broj njegovih i Vlahušićevih kolega - misli/ radi isto što i ministar, ali to ni izdaleka nije meritum problema - ovdje se radi o odgovornosti za izgovorenu riječ vladinog dužnosnika i za doista neodgovorno shvaćanje ministarskog položaja!)

Čak je kontroverzna Vedrana Rudan, koju je zaista teško zamisliti kao braniteljicu morala, u onom famoznom nastupu u TV-emisiji "Nedjeljom u dva", u pidžami, s lažnim masnicama na licu i viklerima u kosi, zatražila od žena da zahtijevaju odlazak Vlahušića - doduše, iz čisto feminističkih razloga, jer je nju zanimalo isključivo ono što je ministar rekao o ženama. Da budemo načisto - zbog izjave slične onoj o "sestri od 120 kg" svojevremeno je izbornik engleske nogometne reprezentacije preko noći izletio s tog mjesta!.

Došli smo, dakle, i do pitanja smjene (naravno, ne više one noćne!). Pri kraju članka iz kojega su uzeta oba citata, navedeno je kako je Vlahušićevu izjavu osudio i HLS "koji je iz nekoliko podružnica dobio zahtjev za Vlahušićevu smjenu". Dalje se navodi da je predstavnik štrajkaša Babić izjavio "kako će odluku o smjeni ministra liječnici prepustiti premijeru..." ("daj dite materi!" - rekli bi Dalmatinci). Ovo nas, naravno, dovodi do prethodnog primjera, principijelnosti g. Krke, koji je smatrao da u ranije opisanim okolnostima jednostavno ne može ostati na dužnosti koju je obnašao.

Taj nas primjer, opet, podsjeća na to da je jedini ministar koji je od uspostave hrvatske države podnio ostavku na svoj položaj zapravo bila ministrica - upravo Vlahušićeva prethodnica Ana Stavljenić Rukavina, samozatajna i tiha liječnica, koja je odstupila sa svog položaja (istini za volju, također sa zadrškom) zbog tragične afere s Baxterovim uređajima za dijalizu. Gotovo svakodnevni nastupi g. Vlahušića u medijima, u kojima sa samouvjerenošću bez pokrića i dalje podjednako neuspješno obavlja posao kojemu očigledno nije dorastao, ukazuju na to da on ostavku ne bi ponudio (niti bi kancelar to od svog partijskog druga tražio) ni iz razloga koje je mučno i pretpostaviti.

Na kraju - *last but not least!* Budući da je potpisnik ovih redaka svojevremeno u "Zadarskom listu" izvrgao odista žestokoj kritici famozni seksistički istup ("Žena je za madraca, a ne za mudraca!") Ante Kovačevića u Saboru, nekako ima moralno pravo i na sljedeću primjedbu. Nije li naime Vlahušićevo svođenje čitave jedne profesije na razinu kurve (ne prostitutke, zaboga, jer joj nitko ne plaća!) u svojoj eksplicitnosti još sirovije i agresivnije od duhovitosti spomenutoga saborni-

ka, koja vjerojatno i danas oduševljava njegovo društvo iz saborske i "rodijačke" birtije! Jest da joj je kontekst mnogo širi od jedne profesije, ali... - u svakom slučaju, Kovačević nije izigravao priučenog seksologa.

* * *

Čitam u novinama kako neizbježni Slavko Linić (na HTV-u se pojavljuje češće od Severine) tuži sudu Vesnu Balenović i traži od nje naknadu od 100.000 kuna "zbog nanošenja duševne boli" (isti iznos - vjerojatno iz istih razloga - traži od nje i neki Dragičević). Gđa Balenović je inače "bivša *Inina* zaposlenica, otpuštena zbog (svojih) tvrdnji da se u toj kompaniji događaju teške nepravilnosti".

Ovaj slučaj, inače dobro poznat iz tiska, pobuđuje dvije asocijacije. Prva je ta da je današnja "pozicija", a jučerašnja opozicija, svojevremeno od Ankice Lepej u također dobro poznatom slučaju učinila heroinu i javnu mučenicu, služeći se njome kao nekom vrstom *jokera* u rušenju tadašnje vlasti. S obzirom na to da rejting HDZ-u iz dana u dan raste, ali ne toliko zbog njegove sposobnosti koliko zato što je ova vlast, prije svega arogantnom socijalnom neosjetljivošću, gotovo svima postala antipatična, nevjerojatno s kakvom su ravnodušnošću prihvatili šikaniranje gđe Balenović, koja je stradala jer se zamjerila tajkunskim adlatusima današnjih vlastodržaca, nekadašnjih samozvanih zaštitnika "lika i djela" Ankice Lepej.

S druge strane, Linić (koji je i predsjednik Nadzornog odbora *Ine*) je očito jako osjetljiv na vlastite "duševne boli", pa traži sto tisuća od osobe koju su njegovi pajdaši poslali u ured za zapošljavanje, ali mu ta osjetljivost naglo kopni kada se radi o duševnim bolima otpuštenih i pauperiziranih radnika - što se vidi iz (pod)priloga koji slijedi. Njih - ako se usude pobuniti protiv stanja u kojem su se bez svoje krivice našli - svojim meketavim glasom poziva na red i odgovornost, a njihove su mu boli i neimaštine "zadnja rupa na svirali"!

* * *

Ulomak koji slijedi napisao sam prije nekoliko mjeseci i htio ponuditi nekom humorističkom listu, ali će i u ovom kontekstu izvrsno poslužiti.

Nedavno je famozni Slavko Linić, koji je od Ivića Pašalića već odavno preuzeo štafetnu palicu najantipatičnijeg hrvatskog političara, rekao "u razgovoru sa sindikatima nekadašnjeg socijalističkog diva, tvornice *Đuro Đaković*" (Đaković je inače 1919. godine vodio štrajk građevinskih radnika, a kada ga je deset godina kasnije ubila policija Kraljevine Jugoslavije umro je u naivnom uvjerenju da radnici nikad više neće morati štrajkati!), da se on ne želi vraćati u socijalizam, a oni (tj. sindikalisti i radnici koje zastupaju) mogu ako hoće.

Ovo je tipičan primjer onoga što mi Dalmatinci izražavamo uzrečicom - "jedni u kupe, drugi u špade". Socijalizam u tim razgovorima nitko osim Linića nije spominjao - govorilo se samo o pravima radnika, a to dvoje nije isto ni za koga (osim možda za Linića i "liniće" - kojima su do prije desetak godina usta bila puna socijalizma, ali sa sasvim drukčijim predznakom!). Nevolja je međutim što su

Linićeve špade danas briškula, a bit će to sve dok Linić and comp. budu miješali karte - dok oni vode igru, narodu, koji se ne može nazvati "radnim narodom" samo zato što većina te osiromašene mase jednostavno ne radi, ostaju tek bijedne "lišine"!

I tako, Linić i "linići" danas imaju u rukama briškulu (kao i kada su se zaklinjali u socijalizam, a nije im se sviđao "klerofašizam" i - danas obožavani - "truli kapitalizam"!), a imaju, dakako, i bažu (tada su je zvali "baza").

Liniću, đe ti je baza? Možda u MMF-u?!

* * *

Šećer ipak dolazi na kraju (jesmo li to već negdje rekli?!) - i to gorak da gorči ne može biti!

Evo naime što kaže (u skraćenom obliku) Dražen Boroš u "Glasu Slavonije": *"Informacija glasi: Hrvatska je Vlada na svojoj zatvorenoj sjednici prošlog tjedna donijela odluke o angažiranju jedne poznate američke marketinške tvrtke radi poboljšanja svog imidža u javnosti. Bit će to ujedno i promidžba svih stranaka vladajuće koalicije, plaćena iz državnog proračuna. Iako u samoj Vladi postoji ured za odnose s javnošću koji zapošljava desetak ljudi i troši otprilike četiri milijuna kuna godišnje upravo na komuniciranje s medijima te na javno predstavljanje Vladinih 'uspjeha', Račan i njegov kabinet odlučili su taj posao dodatno povjeriti stranoj agenciji koja ima veliko iskustvo u političkoj promidžbi i obećala je već za mjesec dana osmisliti strategiju koja će promijeniti sadašnju nepovoljnu sliku Vlade i njezinih 'uspjeha' kod hrvatskih građana. Troškovi tog novog projekta okarakterizirat će se kao izniimne usluge koje treba naručiti zbog posebnog interesa, i platit će se, naravno, novcem poreznih obveznika. I sve bi to još bilo normalno u situaciji u kojoj sadašnjoj vlasti 'klizi tlo pod nogama', da se zna koliko će to na kraju iznositi. Ali u Vladi nitko ne zna točan iznos ovog eksperimenta u kojem odnedavno sudjeluje i Krešimir Macan, bivši glasnogovornik Hrvatske radiotelevizije. Ne treba sumnjati da Amerikanci znaju svoj posao, odnosno da je izbor pao na njih jer su se dosad dokazali u poslu. Također ne treba sumnjati da će oni i znati naplatiti svoje usluge, koje se kreću u milijunima američkih dolara. Međutim, uvjereni smo da ta promocija neće imati isti uspjeh kao na zapadu. (...) Hrvatskoj bi Vladi bilo mnogo efikasnije i jeftinije da je uspjela ostvariti rezultate koje su obeća(va)li, odnosno da su postigli neke pozitivne pomake zbog kojih bi se građani ove zemlje osjećali sigurnije, bogatije i sretnije. No, uspjesi su izostali i sada se treba 'vaditi' na sve moguće načine. Isključivo da bi se vratilo izgubljeno povjerenje medu biračima i dobio novi četverogodišnji mandat, u kojem će opet dobro živjeti - samo ONI!"* (Zadnja je rečenica inače odgovor surove realnosti na vapaj iz naslova mog priloga u pretprošlom broju - "Dobar život (i) nama, a ne samo vama").

I eto, dakle - to je to! U prethodnim smo prilozima ove "kolumne" vidjeli da su "grješke u koracima" standardna igra "ove Vlade", a ne nehotično odstupanje od nje. I što sad radi "ova Vlada", suočena s vlastitom nesposobnošću da vlada (sposobnost da se vladanjem dobro potkoži nitko joj i ne osporava!), nesposobnošću koja podsjeća na predhitlerovsku "weimarsku republiku", u kojoj se vlast pokazivala sposobnom za gomilu suvišnih stvari a potpuno nesposobnom za suvislo obnašanje vlasti? Ona o trošku poreznih obveznika traži pomoć "stranog partnera", ali ne da je nauči ono što ona tako tragikomično ne zna - vladati "kako Bog zapovijeda", nego traži od njega da vara njezine vlastite građane, i to novcem koji im je sama otela za tu nečasnu svrhu, time što će ih uvjeriti da ona zapravo sasvim dobro vlada (samo što su oni preglupi da to uvide!).

Netalentiran glumac, koji se inače ne želi baviti nikojim poslom "nižim" od glume i ne pomišlja na to da ga netko nauči glumiti, nego traži šminkera da mu popravi šminku - kao da šminka čini glumca glumcem (a "poboljšanje svog imidža u javnosti" neuspješnu vladu vladom!).

Ante Gradiška

Muzikologija i interdisciplinarnost kao aspekt filozofije povijest

Jedan od razloga što sam se kao završeni muzikolog publicistički mogao baviti filozofijom povijesti, te geopolitikom, političkom poviješću i teološkom filozofijom, svakako je, uz ostale okolnosti i sklonosti, i činjenica da je muzikologija u svojoj jezgri sinteza sociologije glazbe, estetike, povijesti glazbe i drugih disciplina koje postoje kao samostalne filozofsko-znanstvene grane. Tko želi objektivno prosuđivati o okolnostima stvaranja neke glazbe, tj. oblikovanja nekog stila, o politici bi i društvenim običajima odnosnoga vremena trebao znati mnogo više nego prosječan zainteresiranik, jer glazbene mijene nisu proizlazile samo iz neke mode ili stilskog zasićenja, nego vrlo često i iz novih religijskih ili političkih ideja. Npr. Martin Luther potaknuo je razvoj protestantske crkvene glazbe radi svojih ideja, koje su uzrokovale shizmu; ili, u Hrvatskoj, Antun Dobronić početkom 20. st. pokreće nenacionalni stil inspiriran južnoslavenskom ideologijom, a potom u NDH mijenja idejni smjer; pojačano pak pisanje i izvođenje koračnica u nacističkoj Njemačkoj također je bilo uzrokovano političko-promidžbenom idejom, odnosno militantnom ideologijom. Ovo su samo neki najjednostavniji i najočitiji primjeri kako je vjerska ili politička ideja mogla utjecati i utjecala na kretanja u glazbi.

Poput interdisciplinarne muzikologije koja bi proučavala društvene i idejne utjecaje na glazbu, i filozofija povijesti bavi se cjelokupnim zbivanjem svjetskog duha, prati razvoj ideja i njihovo zrcaljenje na svim područjima ljudske djelatnosti, te je u tom kontekstu muzikologija jednom vrsti pragmatične filozofije raznolikoga spektra ljudskih iskustava, što ju ujedno, zbog interdisciplinarnoga temelja koji misaona čovjeka upućuje na uopćeno zaključivanje, uvjetno čini filozofijom povijesti u malome.

Jedan od brojnih živih primjera razmatranja odnosa filozofije i umjetnosti s kraja 20. st., dao nam je i Hans-Georg Gadamer svojim *Ogledima o filozofiji umjetnosti*, koji nisu drugo do razmatranje o umjetnosti i njezinoj mijeni kroz povijest, tj. filozofija povijesti o totalitetu umjetnosti kao povijesnog izraza ljudskih ideja, integriranoga u društvenu zajednicu. Na mnogim mjestima Gadamer se dotakao glazbe i doveo je u odnos prema drugim umjetnostima, te razmatrajući različite umjetnosti s raznih motrišta, dotakao se i različitih znanstvenih disciplina, potvrdivši time da su filozofija povijesti i interdisciplinarnost u neraskidivoj svezi.

Govoreći o traženju istine posredstvom umjetnosti kroz čitavu povijest, već na samom početku Gadamer kaže kako je "... sokratika zaista istakla novo filozofsko raspoloženje i nov zahtjev za znanjem, zahtjev kojim je, koliko znamo, prvi put u povijesti Zapada umjetnost bila pozvana da se legitimira. Tu je prvi put postalo vidljivo kako se ne razumije samo po sebi da predaja tradicionalnih sadržaja u likovnoj ili pripovjednoj formi, koje se primaju i tumače na neodređen način, posjeduje pravo na istinu koje zahtijeva. (...) A kada je Hegel (...) držao predavanja iz estetike, najprije u Heidelbergu, a potom u Berlinu, jedan od njegovih uvodnih motiva bio je nauk po kojemu umjetnost ima *karakter prošlosti*."[1] Ovaj kontinuitet povijesnofilozofskog pristupa umjetnosti zahtijeva da svaka znanost, pa tako i muzikologija, bude sveobuhvatna, tj. da i muzikologija, na području povijesti glazbe, na području estetike, psihologije glazbe i filozofije glazbe, upozna znanja ostalih znanstvenih disciplina kako bi spoznaja proučavanoga predmeta bila cjelovita i točna.

Dosadašnja iskustva na polju muzikologije pokazuju da muzikolozi uglavnom ne ulaze ni u što izvan svoga najužeg predmetnog područja, iako nas kretanja u društvenim znanostima upućuju na potrebu univerzalnog poznavanja ideja i društvenih činjenica da bismo uopće mogli ispravno razumjeti iskustvene činjenice s kojima se susrećemo.

Dakle, da zaključimo, interdisciplinarnost koja se počinje nametati kao ideja i potreba, vodi nas zapravo u prema spoznajno-filozofskom sažimanju, u smjeru teocentrične filozofije povijesti, odakle je i iznikla, kao što su iz Boga potekle sve stvaralačke istine pa tako i glazba.

Emil Čić

OBILJEŽENA 145. OBLJETNICA ROĐENJA SALAMONA BERGERA,OSNIVAČA ETNOGRAFSKOG MUZEJA U ZAGREBU

Pod pokroviteljstvom Gradskog poglavarstva Zagreba, u četvrtak 3. travnja o.g. u lijepim prostorijama Etnografskog muzeja u Zagrebu, Matica slovačka Zagreb, Etnografski muzej, Obrtnička komora grada Zagreba i Društvo hrvatsko-slovačkoga prijateljstva Zagreb obilježili su 145. obljetnicu rođenja Salamona Bergera, osnivača i prvog direktora Etnografskog muzeja u Zagrebu.

Svečanost je započela hrvatskom i slovačkom državnom himnom, koju je izveo Mješoviti pjevački zbor KUD "Industrogradanja" iz Zagreba pod ravnanjem prof. Tome Živkovića, a nakon toga su o životu i djelu Salamona Bergera govorili Zlatko Jevak, predsjednik Matice slovačke Zagreb i Damodar Frlan, direktor Etnografskog muzeja u Zagrebu.

Kako je u uvodnom izlaganju istakao Zlatko Jevak, Salamon Berger je rođen 25. veljače 1858. g. u Mnešicama pokraj Novog Mesta nad Vahom u Slovačkoj, koje su danas sastavni dio ovog grada. Već kao osnovnoškolarac Salamon je naučio raditi sve poljoprivredne poslove, a najviše je volio raditi u očevom mlinu. Naučio je kod mjesnog kovača izrađivati čavle. Srednju školu je polazio u Žilini, ali ju nije uspio završiti zbog prerane očeve smrti ali i ukidanja srednjih škola u Slovačkoj, kada se provodila svestrana mađarizacija. U Hrvatsku je došao kao šesnaestogodišnjak, najprije u baranju 1874. god. da bi iduće godine stigao u Sisak a od 1876. živi i djeluje u Zagrebu sve do smrti 11. siječnja 1934. god.

Za boravka u Sisku (1875) oduševio se prekrasnim hrvatskim narodnim nošnjama, koje je vidio za vrijeme crkvenih svečanosti na Duhove. To je bilo presudno da je izučio za trgovca tkaninama u Zagrebu. Kasnije je kupio vlastitu trgovinu tekstilom na trgu bana Josipa Jelačića broj 2. Usko je surađivao s trgovcima Feliskom Layem i Danom Bergerom, a nakon poznanstva sa Isidorom Krnjavijem obilato je koristio njegove savjete. Tako je počeo razvijati proizvodnju ručnih radova s hrvatskom ornamentikom i osnovao prvu tkalačku školu, koju je vodio punih sedam godina i ujedno ju financirao. Već 1903/4 u tkalačkim radionicama radi 600 tkalja a kasnije i oko 2000. Stekao je glas uzornog proizvođača tkanina i postaje kraljevskim i carskim snabdjevačem tekstilom.

S. Berger je sudjelovao na gotovo stotinjak sajmova u Europi, Americi i Australiji, ali zbog toga što mu gradski oci nisu pružali potrebnu podršku, Salamon Berger od 1908. god. napušta brigu o proizvodnji tkanina i posvećuje se pretežno na stvaranje vlastite zbirke, otkupljujući ih po cijelom

svijetu kako bi osnovao Etnografski muzej u Zagrebu po uzoru na onaj u Pragu. Ove zbirke dosegle su broju od 10.000 a ubrzo i 12.000 predmeta.

Muzej je konačno osnovan u listopadu 1919. god. a Salamon Berger postaje njegovim prvim direktorom sve do 1925. god., a od tada je počasnim direktorom sve do smrti početkom 1934. g. Zanimljivo je da se odrekao direktorske plaće a veći dio svoje zbirke uz simboličnu naknadu poklanja novoosnovanom muzeju. Prikazan je i zanimljivi dokumentarni film "Ishodište u baštini – Salamon Berger", autorice Mire Wolf.

Spomen večer je upotpunjena izvođenjem pjesama "Aka si mi krasna" i "Pozdrav Domovini", koje su izvrsno izveli pjevači KUD Industrogradnja iz Zagreba te priređenim domjenkom. Uz stotinjak nazočni Spomen večeri su nazočili Nj. E. Ján Petrik, slovački veleposlanik u Hrvatskoj, profesor dr. Đuro Deželić, Mihael Montiljo, predsjednik hrvatsko-izraelskog društva i dr.

Prije spomen večeri direktor Etnografskog muzeja G. Damodar Frlan i Zlatko Jevak položili su vijenac i zapalili svijeće na grobu Salamona Bergera u arkadama Mirogoja, a Etnografski muzej je dao obnoviti slova na nadgrobnoj ploči.

Zlatko Jevak

OBILJEŽENA 75. GODIŠNJICA SMRTI MARTINA KUKUČÍNA

75. godišnjica smrti Martina Kukučína, liječnika, slavna pisca i velika prijatelja hrvatskoga naroda, obilježena je u subotu, 24. svibnja 2003. god., u Lipiku, gdje je proveo dvije posljednje godine života (1926.-1928.). Tom prigodom otkrivena je i spomen-ploča.

Ovu spomen-svečanost slovačkom velikanu priredili su Matica slovačka Zagreb, Gradsko poglavarstvo grada Lipika, Savez Slovaka i Društvo hrvatsko-slovačkoga prijateljstva iz Zagreba. Ploču od lijevane bronce, izrađenu prema skici Ante Jurkića, akademskog kipara iz Zagreba, zajednički su otkrili nj. e. Ján Petrík, veleposlanik Slovačke Republike u Hrvatskoj, mg. Zdenka Čuhnil, zastupnica u Hrvatskom saboru za češku i slovačku nacionalnu manjinu te Jozef Markuš, predsjednik Matice slovačke. Kako je u uvodnom i pozdravnom govoru istaknuo gradonačelnik Lipika, ploča će tijekom ove godine bit postavljena na zgradu nekadanje vile *Gregurić*, koja se upravo obnavlja od teških oštećenja u Domovinskom ratu

Nakon što je mješoviti pjevački zbor KUD "Industrogradnja" pod ravnanjem prof. Tome Živkovića otpjevao hrvatsku i slovačku himnu, skup je pozdravio veleposlanik Slovačke Republike Ján Petrík, a zatim u ime mjesta Selaca na otoku Braču - u kojima je Matej Bencúr (Kukučínovo krsno ime i prezime) radio kao mjesni liječnik od početka 1894. do 1907. - dr. Drago Štambuk. On je i pročitao svoju pjesmu koju je posvetio ovom humanom liječniku te velikom slovačkom piscu.

O životu i djelu Martina Kukučína govorio je Zlatko Jevak, predsjednik Matice slovačke Zagreb, istaknuvši

kako je pisac u svojim putopisima zapisao da je odlučio u Selcima ostati tri godine, koliko će mu biti potrebno da vrati svoje studentske dugove. No, ondje se zaljubio i 1904. g. oženio Pericom Didolić te ostao sve do mjesnih izbora na kojima Didolići gube i mjesnu samoupravu preuzima obitelj Štambuk, nakon čega 1907. god. sa suprugom odlazi u Punta Arenas u Čileu, gdje je u hrvatskoj iseljeničkoj koloniji bio liječnikom punih 15. godina.

Matej Bencúr rodio se 17. svibnja 1860. u siromašnoj poljodjelačkoj obitelji u selu Jasenová na Oravi. Nadarenost malog Mateja zapazili su mjesni učitelj i župnik te roditeljima preporučili da nastavi srednju školu. Međutim, srednju školu nije uspio završiti, jer su upravo tada ugarske vlasti započele s ukidanjem svih srednjih škola u Slovačkoj, a 1875. zabranili su i Maticu slovačku. Bencúr završava mađarsku učiteljsku školu 1879. god. i postaje učiteljem u rodnom mjestu. Kao učitelj djeluje punih sedam godina, a maturira 1885. god. U Šopronu. Učiteljsko ga zvanje ne zadovoljava te upisuje medicinski fakultet u Pragu, na kojemu diplomira 1892. god.

Već kao srednjoškolac počinje pisati pripovijesti i humoreske, a u Selcima na Braču napisao je i svoj prvi roman "Kuća na obronku", koji je objavljen u dva sveska 1902. god. U ovom romanu on vjerno opisuje život dalmatinskog seljaka krajem 19. st. U je prvom planu ljubav, koju ugrožavaju staleške i imovinske razlike siromašnog Nike i bogate Katice, i kojoj se protivi bogata vlasnica šjora Anzula Dubčić. Ovaj je roman 1931. god. u hrvatskom prijevodu Ante Šimčika, pod urednikovanjem dr. Josipa Andrića, objavilo Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima. U svom drugom romanu, "Mati zove", koji je dovršio u Lipiku 1926/27. g., Kukučín uvjerljivo opisuje težak život iseljenih Bračana, njihovu borbu za opstanak u tuđemu svijetu, u kojoj neki bivaju poraženi te ostavljaju svoje napaćene kosti u tuđoj domovini. Zato ih Mati odnosno domovina zove da se vrate u rodni zavičaj. Ovaj roman kod nas je objavljen 1979. god. u izdanju Stvarnosti, u prijevodu Gene Senečića sa slovačkoga.

Prvu pripovijest M. Kukučín objavio je 1883. god., a napisao je brojne putopise, humoreske i pripovijetke te više romana.

Zbog bolesti supruge 1922. se iz Čilea, uz kraći boravak u Pragu, vraća u Hrvatsku, gdje boravi u Zagrebu, Zadru i posljednje dvije godine života u Lipiku, te zbog teške upale pluća 21. svibnja 1928. god. umire u pakračkoj bolnici. Pokopan je pod sjevernim arkadama zagrebačkog Mirogoja, a 28. listopada iste godine njegove posmrtne ostatke Matica slovačka prevozi u tadanji Turčianski Sv. Martin na Narodno groblje, gdje se i danas nalaze. Grob M. Kukučína izraden je iz bračkog kamena a stupovi povezani okovima iz Južne Amerike. Američki Slovaci naručili su od našega slavnog kipara Ivana Meštrovića da mu izradi kip, što je on i učinio 1957. god., pa se pretpostavlja da je to posljednje djelo ovog velikana. Izlivene su tri statue, od kojih se po jedna nalazi u Americi i Kanadi, te u parku Medicinskog fakulteta u Bratislavi. U rodnom selu

Jasenová podignuta je statuta M. Kukučína koju je izradio slovački kipar J. Kulich, a rodna kuća pretvorena je u spomen-muzej.

Treba dodati da je M. Kukučín od 1924. god. bio član Čehoslovačke akademije znanosti., a prije toga izabran je za rukovoditelja Umjetničke sekcije Matice slovačke.

Nakon 1945. god. socijalističkorealistički umjetnici pokušavali su ga brisati iz slovačke literature, no nailazili su na snažan otpor te nisu uspjeli u svojoj nakani. Stanislav Mečiar, poznati slovački pisac, izdao je dva sveska pod naslovom "Kukučín živi", prvi, "Mati zove", 1958., a drugi, "Poruka slovačkome narodu", 1960. god.

U Selcima na otoku Braču mještani su postavili spomen-ploču svom nekadanjem liječniku dobrotvoru na zgradi u

Na slici: Spomen-ploča M. Kukučínu

kojoj je radio, a želja im je podići mu spomenik, jer je bio član brojnih društava u Selcima, a u Čileu je 1916. god. postao predsjednikom Društva *Dalmacija*.

Skupu u Lipiku uz spomenute uzvanike pribivali su i Stjepan Sučić, potpredsjednik Matice hrvatske, prof. dr. Gjuro Deželić, Josip Moser, potpredsjednik Društva hrvatsko-slovačkoga prijateljstva, Zagreb, Anrija Kuric, predsjednik Saveza Slovaka, te Stanislav Bajaník, potpredsjednik Matice slovačke, koji je na spomen-ploču položio vijenac slovačkog cvijeća sa slovačkom trobojnicom.

U kulturno-umjetničkom programu uz Mješoviti zbor KUD *Industrogradnja* iz Zagreba sudjelovali su zbor LIRA i KUD LIPA iz Lipovljana, koji su izveli hrvatske i slovačke pjesme i plesove. Nakon programa svi sudionici (njih oko 130) pješice su otišli do vile *Gregurić*, koja se obnavlja, te prošli gradskim parkom, gdje je Gradsko poglavarstvo Lipika priredilo zajednički ručak za sve sudionike ove svečanosti.

Zlatko Jevak

COPPOLIN FILM "DRAKULA"

Najčešće pišem o filmovima kad ih prikažu na Hrvatskoj televiziji. Ionako pišem o programu u Koncilu. Coppolin film "Drakulu" gledao sam početkom 1999. godine u sklopu novogodišnjeg programa, evo osvrta.

Dok sam ovo pisao, "škicao" sam jednim okom na mali ekran i prilično bezveznu Spielbergovu ludoriju, a tako se i zove: "Luda invazija na Kaliforniju", golemi cirkus, ali malo pametnoga, no ipak je bolje od idiotskih i površnih "Bliskih susreta". Mora mu se priznati virtuoznost gegova, pakleni tempo halucinantno dinamičnih, luđačkih, a zapravo brižljivo isplaniranih, prizora. Majstor se pravio važan i ludirao, čitavo brdo igre, kao obično, s ponekim profinjenim humorom, kao prizor u kome general plače gledajući Dumba: tanahno humano i duhovito umah! Gospodin Igre-brdo ima toplo srce, dobroduhi pogled, pa onda film i ne ispadne tako loše.

Kasno uvečer gledao sam "Drakulu" Francisa Forda Coppole iz 1992. Snimio bih ga i gledao sutradan, no video mi mi je pokvaren, pa ga moram gledati večeras. To je film koji me je unaprijed posebno zanimao, i trajnije bih ga uvrstio u svoju videoteku, baš šteta što ne mogu. A, možda je i bolje tako, da mom maloljetnom sinu slučajno ne padnu u ruke te sadomazohističke perverzije, barem još ne nekoliko godina. Do sada mi je najbolji film te tematike bio "Bal vampira" Polanskog, a čini mi se da ga je Coppola uspio nadmašiti! Dapače, izgleda da je ovdje uspio nadmašiti i samoga sebe! Makar se prihvatio neoromantične viktorijanske šund-klasike, sentimentalne horor-gotike, ovaj film je tako genijalno osmišljen, svojim lucidnim scenarijem i briljantnom režijom, tako smjelim artizmom ispresijecan, da mi je mjestimično zastajao dah. Snovito, poetično, nadrealno, ludi rezovi, montaža slika simboličnih predmeta, a opet sve (vrlo komercijalno) plijeni čitkom i svima razumljivom radnjom (tako Američki!, tako Coppolino!), sasvim preglednom pričom koja se razvija u opojnome ritmu, naizgled bez predaha. Počnemo gledati i ne trepnemo do kraja. Tako ne bi trančirao simbole ni Bunuel!

Ne sjećam se kolika je uspješnica, svojevremeno, bio taj film, ali mora da je bio superhit! Daleko najbolji film ovog novogodišnjeg programa.

Duhovni gubitak u odnosu na Polanskog je u tome da Coppola u mnogo većoj mjeri i na sasvim direktan način veže vampirsku žeđ za krvlju i žrtvom uz seksualnost i erotiku. Kod Polanskog je to još stidljivo i mnogima nezamjetljivo. A, ovdje smo uvučeni u prave orgije sadomazohističkog erotizma. Pa je šteta u tome da truje seksualno nesazrele, odnosno djecu. S druge strane to je duboko istinito, jer neseksualni sadomazohizmi crpu svoju snagu iz seksualnosti. Sve do državnih mučitelja, inkvizitora, kagebeovaca i gestapovaca. Film sjajno pogađa erotične korjene zla. No najveći duhovni dobitak u odnosu na Polanskog je u tome da i u takvom mitskom i korjenitom zločincu kao što je Drakula pronalazi zrnce dobra, dapače spasonosnu ljubav. U horor-tragikomediji Polanskog dobri i zli su potpuno odvojeni kao u mitu i bajci, ali ne završava čak

niti kao komedija, a pogotovo ne kao bajka, jer zlo na kraju trijumfira. Tome nasuprot Coppolin "Drakula" završava kao prava bajka, vjeran mitskom i spasonosnom, božanskim redom usklađenom svijetu. Svojevrsna apologija ljubavi, i već samim tim kršćansko djelo. To zrnce dobrote, taj plamičak ljubavi u demonu, to suosjećanje s najodurnijim čudovištem u svakom smislu, veći je duhovni dobitak od gubitka zbog perverznosti. Ionako smo svi danas pomalo perverzni pa smo u velikoj mjeri imuni na ovakve sitne otrove, a to razumijevanje što silazi u ponor zla veliki je dobitak. Mi žalimo vampira, i to je pun pogodak! Da su svi žalili Staljina, možda i ne bi došlo do staljinizma. Da su svi vidjeli koliko je komičan, sigurno ne bi došlo. A, te smiješne zločince u prvome redu treba žaliti.

Ima neka čudna perverzna sličnost između "Drakule" i jedne druge bajke, "Ljepotice i Zvijeri", makar je Drakula mnogo manje bezazlen i dobar u odnosu na Zvijer, koja je, uglavnom, čudovište samo izvana. Pa ipak, ljepotica svojom ljubavlju spašava Drakulu vječne egzistencije čudovišta tako da ga ubija! Kako istinito! Bar što se tiče moje supruge i mene. No, šalu na stranu. Kada su ljudska čudovišta u pitanju, mnogima promakne da sa onim paklenski opasnim raste i ono spasonosno, pa premoćnim zvjerima, osobito kad su diktatori, Bog stalno šalje opasnosti i strahove, spas im je uvijek na dohvat ruke, dovoljno je samo da dopuste drugima da ih poraze, da prihvate ispaštanje, makar smrt.

U blažem obliku, kod svakodnevne "čudovišnosti" prosječnih ljudi, kod podnašanja sitnih gnjavaža, to je preporuka za spašavanje braka.

Josip Sanko Rabar

ZA SKLADAN SUŽIVOT ČOVJEKA S PRIRODOM!

8. međunaroda izložba umjetničke fotografije "Otok i more"

U okviru ljetnih kulturnih zbivanja u Kukljici na otoku Ugljanu otvorena je u subotu 19. srpnja 2003. u organizaciji Fotokluba "Kornat" 8. međunarodna izložba umjetničke fotografije na temu "Otok i more". Za ovu već uhodanu i svjetski priznatu međunarodnu izložbu prispjelo je 1915 fotografskih djela u svim tehnikama iz 34 države sa svih pet kontinenata. Prispjeli radovi su u crno bijeloj tehnici u boji, te dijapozitivi u boji. Ova je 8. međunarodna izložba pod visokim pokroviteljstvom Hrvatskog foto saveza iz Zagreba, Međunarodne fotografske organizacije FIAP (Federation internationale del art photographique), Američkog fotografskog saveza PSA / Photographic society of America / i Zajednice tehničke kulture Županije zadarske.

Međunarodni ocjenjivački odbor u sastavu mr. sci. Vladko Lozić, AFIAP, ESFIAP, Hon Aafr (HR), prof. Vladimir Bačić Fratrić, F2 FSZ (SLO) i Tihomir Meštrić (HR), pod predsjedanjem Ante Jaše, od prispjelih radova za izložbu izdvojio je 59 crno bijelih i 124 fotografije u boji, te za projekciju 243 dijapozitiva u boji.

Ocjenjivački odbor je za prispjele dijapozitive u slobodnoj temi dodijelio sliedeće nagrade: FIAP zlatnu medalju primio je Marc Anagnostidis iz Francuske za dijapozitiv "Arceau", FIAT srebrnu medalju primio je Henri Vanherle iz Belgije za dijapozitiv "Symetrie", dok je brončanu FIAP medalju dobio Kwok-Leund Lam iz Kanade za dijapozitiv "Bike Racing". PSA zlatnu medalju dobio je Alexander Hochhaus iz Njemačke za dijapozitiv "Dream room". Zlatna plaketa pripala je Elli Kraizberg iz Izraela za dijapozitiv "Helpless". PSA srebrnu plaketu dobio je Fred Greene iz Kanade za dijapozitiv "Bluenose and Storm Clouds", a brončanu je dobio Jošo Avelino Marques iz Portugala za dijapozitiv "Way to survive". Prepoznatljivost svih nagrađenih djela očituje se u jednostavnim ali likovno izbrušenim motivima, pa sve do modernih tehnika i maštovitih kreacija.

Na temu putovanja nagrađena su djela koja prikazuju zanimljiva podneblja širom svijeta, ponekim posebnim detaljem iz žive i mrtve prirode, ili pak živopisnim prizorima iz svagdanjega življenja. Iz ove skupine zlatnu FIAP medalju osvojio je Rudi Eckhardt iz Njemačke za dijapozitiv "Pover I", srebrnu FIAP medalju dobiio je Manfred Taschwer iz Austrije za dijapozitiv "Red bridge", dok je brončanu osvojio Barry Greasley iz Engleske za dijapozitiv "Salford quays", a zlatnu PSA medalju dobio je Li Qun Wang iz USA za dijapozitiv "Bridge Shanghai".

U tehnici crno bijele fotografije na temu "Otok I more" zlatnu plaketu dobio je Amitava Ghosh iz Indije za fotografiju "Storm", srebrnu plaketu dobio je Matej Rupel iz Slovenije za fotografiju "Otok, luna in oblak", a brončana je pripala Nataši Bišćan iz Zagreba za fotografiju "Mol i čamac".

Za seriju fotografija u bojama na temu "Otok I more" zlatnu plaketu dobio je Simon Strnad iz Slovenije za "Pozabljene soline 1, 2 I 3", srebrnu je dobio Željko Car iz Đurđevca za seriju fotografija "Cres 1, 2 I 3", dok je brončanu dobio Branislav Danevski iz Pule za seriju fotografija "Reflex 1, 3 I 4". Svi nagrađeni autori odlikuju se svojim izvornim pristupom odabranim motivima. Osim spomenutih nagrada ocjenjivački odbor dodijelio je i niz diploma za izuzetna postignuća u raznim tehnikama i umjetničkim izrazima.

Predsjednik Fotokluba "Kornat" i duša ove, kao i svih dosadašnjih međunarodnih izložbi, Ante Jaša obraćajući se prisutnima predstavio je svoje goste koji će stručno progovoriti o ovoj izložbi, i to književnika Antu Bačića Fratrića i Načelnicu općine Kukljica prof. Milku Blagdan. Književnik Bačić osvrćući se na izložene radove između ostaloga rekao je: Gledajući ove izložene fotografije očima književnika ne mogu a da ne učinim jednu usporedbu između vrhunskih slikara koji su svojim kistom i bojama sa svojim slikama uranjali u psihu čovjeka, nastojeći prodrijeti u dubinu njegove duševnosti i karaktera. Sjetimo se samo Leonardove Gioconde (Mona Lize), koja nas sa svog platna, ma iz kojeg je zornog kuta promatrali, čini nam se da nas svojim pogledom fascinira. Nekako na isti način i umjetnici fotografi na ovoj izložbi otkrivaju svojim čudesnim kamerama na poseban likovni i pjesnički način život oko sebe i nastoje taj određeni trenutak kojega

je objektiv uhvatio sačuvati i ovjekovječiti za buduće naraštaje.

Prof. Milka Blagdan je zatim pozdravila sve nazočne u ime općine Kukljica, spomenuvši da će se uskoro urediti i prikladnija dvorana za ovu međunarodnu izložbu, koja će na dostojan način predstavljati kulturni život i turističku ponudu, te naša kulturna dostignuća koja Kukljica nudi našim gostima u ovim vrućim ljetnim mjesecima. Time je izložba bila otvorena.

Izložba je otvorena od 19. srpnja do 9. kolovoza 2003. svakog dana od 18 do 21 sat, dok je druga projekcija dijapozitiva bila prikazana 1. kolovoza u 21 sat.

Ante Bačić Fratrić

Knjige

NOVA RELIGIJA GLOBALIZMA

(Roščić, Nikola Mate, "Nova religija globalizma: Ogled o naumu stvaranja nove univerzalne religije", Zagreb, Hrvatska provincija sv. Jeronima franjevaca konventualaca, 2003., str. 200)

I nismo dugo trebali čekati! Nedavno smo prikazali knjižicu "Kristologija kamena" našeg uglednog crkvenog i javnog djelatnika Nikole Mate Roščića, franjevca konventualca, a već je pred nama još jedna njegova knjiga, pod naslovom "Nova religija globalizma". I njome dodiruje neke aktualne teme koje se obično "stilom visoke šutnje" i tobožnje "diplomacije" zaobilaze ili prešućuju, jer nam je važniji osobni imidž nego Božja istina. On ih ima smjelosti otvoreno iznijeti u našoj narodnoj i crkvenoj javnosti, ne samo "za svoju dušu", nego da brojni čitatelji otkriju i naslute "potrebu sučeljavanja s izazovima i prijetnjama što ih Crkva Kristova doživljava u smišljenom, organiziranom i zločestom nasrtaju 'proroka novog doba' i 'bojovnika duhovne globalizacije'".

Knjiga donosi svoj glavni sadržaj u prvih 19 manjih tematskih poglavlja:

"Pristupno slovo" prisjeća na riječi pape Pija XI. u predvečerje Drugog svjetskog rata: "Treba da se ponosimo što smo svjedoci, čak i akteri, ove velike drame. Jer danas nema nitko pravo da bude polovičan. Misao je katolika da stvorimo elitu koja će biti sposobna za nešto novo i jako. Zašto treba stvarati nešto novo? Zato što svijetom prolaze nove struje" (str. 5.). To vrijedi i za ovo naše doba na početku trećeg tisućljeća kršćanstva. Stvara se nova slika svijeta na razini političkog uređenja, s istodobnim odrazima na gospodarskom, vojnom, kulturnom, pa i religijskom području. Pred tom "novom paradigmom globalizacije", pred nejasnom predodžbom "novog svjetskog poretka" iskrsavaju i brojna ozbiljna pitanja i strahovi. Ponekad izgleda da su se "proroci novog doba" s nesmiljenom žestinom usredotočili na rušenje kršćanstva, a posebice Katoličke crkve kao glavnog uporišta protiv Novog svjetskog poretka i uspostave novog poganstva, New Agea. Tu onda biva razvidan i odnos prema nama kao zemlji tradicionalno katoličkog opredjeljenja, pri čemu izazov globalizma doživljavamo kao "snažan prodor u još neotporno tkivo naše nacionalne i vjerske samobitnosti". U pitanju je očuvanje našeg identiteta, posebice ako čelništvo nad nama drže poslušni "prokonzuli" europskih i svjetskih moćnika, bez jasne i postojane "hrvatske državotvorne opcije". Na toj istoj podlozi globalizacije i globalizma, zapljuskuje nas val "Novog religijskog doba", koji pod providnim plaštem tolerancije, dija-

loške otvorenosti i humanizma - nudi i nameće neke nove poglede, neke nove opcije i vrijednosti, neke nove religijske sljedbe. Ta nova religija globalizma uzima maha i na našim prostorima. Tko to u nas ozbiljno prati i analizira? Bilo bi očekivati da naša HBK otvori ured ili povjerenstvo koje bi sustavno pratilo i slijedilo sve ono što se zbiva na razini novih religijskih ponuda, kako to ne bi činili samo časni pojedinci, koji ustrajno i uspravno vrše svoje poslanje, pa makar i uz cijenu etiketiranja "paranojom" ili podsmijeha "učenih" na fakultetu. Nošen tom idejom, naš vrijedni autor daje ovaj svoj "Ogled o naumu stvaranja nove univerzalne religije", kao pomoć i poticaj katoličkom razmišljanju i prosuđivanju o zamršenim religijskim nebulozama našeg vremena. To mu je ujedno glavni razlog i opravdanje što je i ovaj ogled tiskom objavljen!

Kad je riječ o globalizaciji, valja reći da je svjetska ekonomija kolijevka tog pojma. Bogatstvo se sve više gomila u rukama malobrojnih osoba, nacija ili tvrtki, uz cijenu društvenog i gospodarskog slabljenja i isključenja većine. Nastaju silne razlike i goleme neujednačenosti. Stvaraju se velike podjele u svijetu! Politička, ekonomska i ideološka osnova globalizacije prerasla je u ideologiju koja se naziva globalizam. To je nova ideologija koja se nameće, propagira i opravdava kao sigurno rješenje za prosperitet i sreću svih ljudi. I ta ideologija teži poprimiti planetarne razmjere, a bit će dirigirana "nevidljivom rukom" najvećeg centra moći i kapitala! Zato globalizacija ima mnoga lica i naličja. Ona se odnosi na politiku, gospodarstvo, znanost, kulturu, sociologiju, psihologiju, ulazi u sva društvena područja, sve stranke, sva sjedišta, sve institucije. Preko sebi podčinjenih medija, preko svojih "misionara i proroka" ulazi u sve obitelji i domove! U tom kontekstu valja promatrati i pokušaje da se u okviru programa globalizma "stvori" i svjetska, univerzalna religija. Dakako, nakon iskustva pokušaja "nacističke, fašističke i komunističke" globalizacije i globalizma u 20.stoljeću, nakon strašnih katarzi za Crkvu kroz dva tisućljeća, nakon milijuna nevinih žrtava u svjetskim ratovima i krvavim revolucijama, razumljive su dvojbe i strahovi ljudi pred pojavom te nove Utopije globalizacije i globalizma? Što ona u sebi krije? Što je njezino lice, a što naličje, posebice za male narode i države, za vjeru i Crkvu, za obitelj i svaku ljudsku osobu?

Vrlo je zanimljivo poglavlje "Izazovi globalizma" (str. 21.-30.). Nakon toga naš se autor usredotočuje samo na jedan aspekt globalizacije i globalizma: stvaranje jedne nove religije globalizma. O tome daje vrlo lijep prikaz u poglavljima: "Globalizacija i religija" te "Nova religija globalizma" (str. 31.-42.). Korijene toga plana otkriva i u poglavljima : "Program stvaranja panreligije" i "Masonska univerzalna religija" (str. 43.-62.). Time se zapravo naznačuje da postoji plan i program stvaranja "nove religije globalizma", ali zato prethodno treba relativizirati i srušiti postojeće institucionalizirane religije, na prvom mjestu Katoličku crkvu, koja predstavlja veliku i snažnu

"globalnu religiju" jer prostorno pokriva gotovo čitav svijet, i to u povijesnom kontinuitetu od dva tisućljeća. Osim toga Crkva je ustanova s naglašenim dogmatizmom, s nadnaravnom opcijom, s pozivom na vječne i nepromjenjive vrjednote, koje svoje izvorište imaju u Bogu, u objavi, u Isusu Kristu, a ne u ljudskom konsenzusu. Zato moderni globalisti sanjaju neku novu religijsku sliku svijeta na zgarištu prave religije i Crkve Kristove. Zato lukavo stavljaju u istu ravan sve religije svijeta, sve su tobože ravnopravne i jednake, a Isus je jedan od gurua, kakovih ima na stotine. Želi se svijet bez Boga i transcendencije, a uz prihvaćanje načela *relativizma*, metode slijepe *tolerancije* i uz ponosni priziv na *humanizam*, stvaraju se preduvjeti za "religijski globalizam". U tom smislu zanimljiva je analiza koja pokazuje kako je masonerija od svojih iskona do danas zauzeta za neku opću, univerzalnu, svesvjetsku religiju.

Od devetog do uključno četrnaestog poglavlja (str. 63.-122.) nalazimo prikazane pokušaje, kroz stoljeća, da se ostvari utopijska zamisao o svjetskoj vladi i jedinstvenoj svjetskoj religiji. Zanimljivo da je dobar dio te utopijske i ezoterijske baštine našao mjesto u masonskom nasljeđu, upravo kad je riječ o univerzalnoj religiji. Pod tim vidom dobro je pogledati čitav mimohod imena i ideja u poglavlju "Višestoljetni pokušaji", od humanista u 15. stoljeću, preko raznih filozofa i mislilaca kroz stoljeća, do novijih parareligijskih tvorevina. Tu spada i "Povratak naturalizmu", koji je totalni laicizam, koji kategorički odbacuje svaki oblik nadnaravnosti, a gotovo svi glavni zastupnici naturalizma na ovaj ili onaj način povezani su s masonstvom, jer su iz njega i proizašli. Paralelno s tim, autor prikazuje razorne silnice za život Crkve, posebice u Americi, kao posljedicu tzv. "teološkog amerikanizma" i modernizma. "Kriza američkog katolicizma posljednjih je godina ušla u novu fazu. Izvanjski i medijski razvikani problem postala je pedofilija. Međutim, problemi su još dublji". Logistika u ratu protiv kršćanstva, a posebno protiv Katoličke crkve, privremeno je smještena u SAD-u. Gaženje Krista, Crkve i kršćanstva u Americi odvija se na mnogim velikim sveučilištima i srednjim školama, a odjeke te borbe nalazimo i čujemo preko medija, obučene u nove riječi i fraze, po mnogim zemljama Europe, pa i kod nas. Želi se iz obrazovnog i odgojnog sustava izbaciti sve Božje, nadnaravno, evanđeosko i vjersko. Želi se rastakati obitelj i brak! Guraju se u stranu sve tradicionalne vrijednosti, baštinjene iz kršćanstva! Na tragu planova o svjetskoj vladi i svesvjetskoj religiji treba razumjeti i sve ono što se poduzima na planu stvaranja svesvjetskog etičkog kodeksa. Riječ je o "univerzalnoj etici". Odatle je proizašla i "Deklaracija o svjetskoj etici" proglašena na zasjedanju Parlamenta svjetskih religija u Chicagu od 28. kolovoza do 5. rujna 1993. Taj su Parlament organizirale četiri međunarodne i međureligijske organizacije: Svjetske konferencije religija za mir, Svjetske udruge za vjerske slobode, Svjetskoga kongresa religija i Hrama

razumijevanja. Projekt je, pod patronatom UNESCO-a, bio povjeren poznatom katoličkom teološkom disidentu Hansu Küngu. Ta univerzalna ili svjetska etika u službi je uzvišenih vrednota čovjeka, mira, istine i pravde, jer "nema novog svjetskog poretka bez svjetske etike". No, ta etika ne postoji. Nju treba tek stvarati i "kroz konsenzus" pretvoriti u "svjetsku etiku". Tu je uočljivo kako se "svjetska etika" pojavljuje bez svoga metafizičkog oslonca, bez božanske dimenzije, bez Boga, bez njegove objavljene Riječi i Zakona, pa time i bez odgovornosti pred Njim. To bi mogla biti "nova etika globalizma", kao postulata "nove religije globalizma". Očito, svjetskoj vladi bit će potrebna i svjetska religija. Tu se onda javlja "religija novog humanizma" ili "sekularni humanizam", koji je postao i novo ime za komunističku filozofiju. Drži se da su "znanost i ekonomske promjene razorile stara vjerovanja". Sve vjere svijeta prisiljene su uskladiti se s novim uvjetima što ih je stvorio golemi napredak znanja i iskustva. Religijama hvala za ono što su učinile u prošlosti, a danas je humanizam ta nova vjera koja može zamijeniti staru judaističku i kršćansku vjeru. Takovi u temelje svog humanizma stavljaju: *evoluciju, ateizam i humanizam* građen na situacijskoj etici. Poznati pisac Epperson zaključuje. "Dakle, jer nema Boga, nema ni od Boga danih moralnih zakona. Čovjek je slobodan da odlučuje prema svojoj volji u svim situacijama. Vjerska učenja se ne moraju poštivati. Znači, religija odumire. Pokopat će je humanisti, masoni, komunisti i Novo doba". Ta "religija humanizma" zapravo je "antireligija". To je sekularni i laicistički svjetonazor koji se lukavo poziva na europski, kršćanski humanizam, ali samo po terminološkoj podudarnosti. "On se postupno lišavao svoje kršćanske mat(r)ice, bio porobljen u svojoj duhovnoj i etičkoj dimenziji", bez Boga i oslonca, nasukao se i razbio u vrtlogu bijesa, od Jakobinca do Nacista i Boljševika, i pretvorio u "antihumanizam" strave i užasa u 20.stoljeću.

Autor posvećuje dužnu pozornost i analizi "humanističkog testamenta" akademika Ive Supeka (str. 108.-115.), koji želi humanizam "utemeljiti na znanosti i umjetnosti...". Nakon Drugog svjetskog rata, "obuzet prijetnjom totalne katastrofe, počeo sam izgrađivati filozofiju humanizma kao izlaz iz ideološkog sukoba i osnovicu svjetskog zajedništva", veli Supek. A danas želi filozofijom humanizma "premostiti jaz između racionalnoga i emocionalnoga te ukloniti izopačenje znanosti". Ipak, Supek kršćanina hvali "samo ako se pojavljuje u ulozi heretika ili disidenta". Zato se postavlja pitanje: "Po čemu je veći humanist "heretički" splitski nadbiskup Markantun de Dominis od pravovjernog i u svjetskim okvirima velikog Marka Marulića? Odnosno je li engleski kancelar, a katolički sveti mučenik, Toma Morus, prijatelj Erazma Roterdamskog, manji humanist od češkog disidenta i heretika Jana Husa i njegovih branitelja?" Iz djelomične analize autor dolazi do zaključka da je Supekov humanizam, "koji počiva na naturalizmu, relativizmu, evolucionizmu, materijalističkom ateizmu i situacijskoj etici, iznikao doduše iz kršćanske humanističke mat(r)ice, ali idejno pripada novoj sekularnoj, civilnoj i laičkoj religiji. Nadahnut prosvjetiteljstvom i antikršćanstvom spada u već (pre)poznate paradigme podatne za "novu religiju globalizma". U tobože humanističkoj filozofiji i etici nude se zapravo zastarjeli recepti "radikalne ateističke i napose antikatoličke provenijencije u providnoj amabalaži humanističkog staniola".

Tu spada i posebno poglavlje "Međureligijski dijalog" (str. 117.-122.). Francuska je Revolucija (1789.) u optjecaj stavila slogan *"sloboda, jednakost, bratstvo"*. Ti pojmovi su uzeti iz kršćanske i svetopisamske riznice, ali su u prevrtničkom obratu ti pojmovi raskršćanjeni, sekularizirani i izopačeni. Kroz više od dva stoljeća u ime i pod geslom tog tropleta "ideologâ revolucije" dogodilo se bezbroj stravičnih zala, krvavih revolucija. Na prelazu u treće tisućljeće susrećemo novi troplet suvremenih krilatica: *humanizam, tolerancija, dijalog*. One se ponavljaju u nedogled. No, i te riječi danas imaju različita pa i suprotstavljena tumačenja. Danas je primjerice moderno govoriti o "međureligijskom dijalogu", napose vezano "uz humanistički duh tolerancije i zauzimanja za mir u svijetu, među narodima, kulturama i religijama". No, i tu ima devijacija. Zaboravlja se da postoji filozofija i teologija dijaloga. Za katolike je važna "teologija religija" kao preduvjet i oslonac za "međureligijski dijalog". Na te razne dileme i suvremene izazove, autor daje odgovor u tri naredna poglavlja: "Epohalan iskorak – "Duh Asiza", "Europo, otvori se ponovno Isusu Kristu" i "Pravorijek Katoličke crkve" (str. 123.-152.). Tu osobito ističe i prikazuje Sv. Oca Ivana Pavla II. kao nositelja inicijative za ispravan međureligijski dijalog, jer na grobu mirotvornog "asiškog sirotana", poniznog nasljedovatelja Isusa Krista, svjedoči duh poštivanja i uvažavanja svih religija, moli za mir u svijetu, a sve to čini vjeran i dosljedan načelu: "Samo u Kristu". Tu je i zauzimanje Svetoga Oca za ispravan stav Europske zajednice prema religiji, vjeri i Crkvi, jer Europa danas želi u svom cjelokupnom ustroju i zakonodavstvu slijediti trag potpunog sekularizma i laicizma. Sve do toga da se danas više i ne želi govoriti "o kršćanstvu kao sastavnici europskog identiteta". Francuska je pače 2000. godine predlagala da se iz Preambule "Povelje o temeljnim pravima Europske unije", ondje gdje se spominje "humanistička i religijska baština europskih naroda" zamijeni riječ "religijska" izrazom "duhovna baština". Dakako, nimalo slučajno ni naivno! Religija znači institucionalnu religiju, a to je uvijek suprotno masonskom duhu. Naprotiv, izraz "duhovna baština" uključuje mnogo toga, čak i europski ateizam, sekularizam i liberalizam, pa je to za njih prihvatljivo. I danas se nastavlja ta borba. I ne ide to lako, snažni su otpori, zna se odakle dolaze, ali se to diplomatski prešućuje. Sveta Stolica je razočarana nacrtom Europskog ustava jer je "zanemaren pravni status Crkve i vjerskih zajednica", jer nigdje

nema spomena Boga, kao što nema ni jasnog izričaja da je "europska baština" satkana od vrijednosti kršćanskog humanizma, da su moralne vrijednosti plod kršćanske vjere. "Laička Europa" je lijepo i pristalo ime za ateističku, masonsku, karbonarsku, liberalističku i antikršćansku, postkomunističku, antiklerikalnu Europu. Biskupi prosjače "za vizu i dozvolu trajnog boravka Bogu u europskom zakonodavstvu, i nije sigurno hoće li to i dobiti". Planirani Katolički dani u srednjoeuropskim zemljama, uključujući i Hrvatsku, od svibnja 2003. do svibnja 2004., imaju za geslo: "Krist – nada Europe!" Lijep slogan, ali koje i kakove Europe? Za mnoge je Isus sramota, "jer ga službena, politička, diplomatska Europa odbacuje i ignorira, dajući za pravo njegovim neprijateljima, koji radije pristaju i uz "crnog đavla" negoli uz "jedinog Sina Božjega, Spasitelja i Otkupitelja". U tom kontekstu valja bar djelomično prosuđivati i propitivati činjenicu da je, nakon novih priključenja EU, Hrvatska jedina "katolička" europska država koja nije u sastavu EU".

U poglavlju "Pravorijek Katoličke crkve" (str. 139.–151.) autor analizira dokument Kongregacije za nauk vjere "Dominus Jesus" – Deklaraciju o jedincatosti i spasenjskoj univerzalnosti Isusa Krista i Crkve. To je pravorijek Katoličke crkve usred teološke, duhovne i pastoralne pomutnje i zbunjenosti glede međureligijskih odnosa i dijaloga, glede religijskog globalizma "New Agea", humanističke religije i etike, i svih drugih oblika učenja i činjenja u vidu ostvarenja "panreligije". U točki 4. toga dokumenta izrijekom se upozorava na *"relativistički stav"* u odnosu na istinu, na *subjektivizam*, na *metafizičko obezvređivanje povijesnog utjelovljenja vječne Riječi, kao i na tendenciju da se Sveto pismo čita i tumači izvan crkvene predaje i učiteljstva.*

U 18. poglavlju (str. 153.–166.) autor iznosi tragove "Nevidljive središnjice panreligije" kroz povijest do dijaloga s masonerijom od Drugog vatikanskog sabora do novog Zakonika Katoličke crkve iz 1983. godine. Uz zanimljive pojedinosti, prosljeđuje put do najnovijeg dokumenta Svete Stolice *"Isus Krist – donositelj vode žive* - Kršćansko promišljanje o New Ageu". Iz svih elemenata proizlazi da postoji "nevidljiva središnjica panreligije". Ta "nevidljiva ruka" djeluje paralelno i uzajamno s planom "novog svjetskog poretka". Globalizam vladavine i imovine povezan je s "globalizmom nove religije i nove duhovnosti". Zato autor u 19. poglavlju, u "Zaključnom slovu" (str. 167.-174.) upozorava da čovjek postmoderne traži "religioznost i duhovnost bez Boga i Crkve, stavljajući svoj JA na mjesto Boga, potpomognut žduhovnim tehnikama' i predlošcima New Agea". Bujice "novokomponiranih" sljedbi, najezda "proroka novog doba", sustavno nasrtanje na Katoličku crkvu, svetogrdno srozavanje Isusa Krista na razinu jednog od gurua neke panteističke duhovne sljedbe, sve to govori o grozoti ljudske izopačenosti, ali i opake žudnje da na zgarištu kršćanstva i Crkve Kristove novi svjetski poredak podigne novu religiju globalizma. Zato bi se trebala

"angažirana teologija" na našim učilištima prihvatiti posla, napose nakon jasnih dokumenata Učiteljstva i Petra naših dana Ivana Pavla II., nakon deklaracije "Dominus Jesus" i dokumenta o New Ageu "Isus Krist – donositelj vode žive". Valja dobro poučiti i svećenike i vjernike, odgajati novi naraštaj, izgrađivati svjetovnjake, buduće svećenike i redovništvo, da ne budemo neuki i naivni, da ne prihvaćamo fraze, ispražnjene pojmove i privide, i kojekakove inicijative koje degradiraju autentično kršćanstvo lišavajući ga nadnaravnog i evanđeoskog sadržaja. Primjerice, kako smo samo ove godine prihvatili "Pepelnicu bez duhanskog dima i pepela"? Zvuči sasvim dobro, humano i korisno. "Ali, sržni kršćanski smisao korizme i odricanja ima uzvišenije vjerske i duhovne sadržaje i poruke, u središtu svega je Isus Krist, njegov Križ, ozdravljenje čovjekova duha od grijeha i zloće, obraćenje i vjera. Izvanjsko odricanje samo je pojavni znak, a ne prijetvorni farizejski dojam. Civilna religija, pod prividom brige za opće zdravlje, veoma humano, u duhu tolerantnosti i ekološki svjesno, uspostavlja 'civilnu Pepelnicu' bez Boga, bez Križa, bez molitve i sakramenata, bez odlaska u crkvu, a naizgled sve zvuči tako hvalevrijedno. Tako se to radi! A 'Božić bez Božića' ili svođenje Vazma na plišane zečiće, piliće, šarena jaja i kuhanu šunku, nije potrebno ni spominjati! Sačuvati tradicijsku formu, sve pretvoriti u romantiku i nostalgiju mitopoetike (Supekov pojam), prizivati se na humanoidni troplet dijaloga, tolerancije i humanizma, a prešutjeti Boga i jedinog Spasitelja Isusa Krista – to je varka i obmana New Agea, pa u kojem god se obliku pojavio ili nudio. Nažalost, neupućenost i neznanje čak i kod dobrih vjernika učini da budu zavedeni smišljenim prividom, pa lakovjerno, bez dostatnog rasuđivanja, prihvaćaju razne ponude i pristaju uz nove sljedbe." (str. 172.-173.)

U 20. poglavlju (str. 175.–194.) kao Dodatku nalazimo autorov osvrt na tvrdnje i izjave dr. Vjekoslava Perice u ekskluzivnom razgovoru za tjedni prilog Slobodne Dalmacije Magazin, 27. srpnja i 3. kolovoza 2002. Oba autorova priloga bila su objavljena u tjedniku Fokus (7. veljače i 28. veljače 2003.). Perica je u doba komunizma bio tajnik Komisije za odnose s vjerskim zajednicama, a dolaskom samostalne države Hrvatske otišao je u Ameriku i ondje doktorirao iz povijesti, u stilu već nam poznatih "američkih povjesničara" koji šaraju po Hrvatskoj i dijele packe svima koji nisu poklonici njihovih nalogodavaca. Ovi prilozi tematski spadaju u ovu knjigu o "novoj religiji globalizma" jer su ponuđena viđenja, kritike i prijedlozi tog američkog doktora povijesnih znanosti tipičan primjer "kako se to radi". Njegovi stavovi mogu se svesti na tri temeljne postavke: 1) nepoštedna kritika velikih religija, dosljedno i Katoličke crkve u Hrvata, sve do prijedloga da se dokinu; 2) tumačenje da je "Titovo bratstvo i jedinstvo" bila civilna religija (naravno, bez Boga, a zapravo protiv Boga!); 3) propagiranje novih sekti kao pristalih religija za novo civilno društvo i novi svjetski poredak. A iz svega izbija ideološka mržnja ili "jakobinski bijes

crvenog talibana", koji se i danas, samo novim urjekama, obara na "mit o Stepincu i Bleiburgu", te na ulogu "ustaške emigracije i Crkve", koja bi bila kriva čak i za ratove na ovim prostorima. Pohvaljuje don Ivana Grubišića, poziva se na "prvog jugoslavenskog teologa" i predsjednika TDKS-a o. dr. Tomislava Šagija Bunića, ofmcap, koji mu je govorio, 1991. godine, "da je mnogo puta upozoravao katoličke biskupe da prestanu imitirati SPC". No, sve te poduke hrvatskim biskupima nisu urodile plodom, jer: "Šagi mi je doslovno rekao: 'Nisu me htjeli slušati'!" Stoga novi "doktor povijesnih znanosti", kojemu je izvor i znanstveni aparat bio arhiv Komisije za odnose s vjerskim zajednicama i njihovi udbaški doušnici, donosi zaključak da bi Crkvu u Hrvata "po mojem mišljenju trebalo ukinuti". Nije mnogo bolje prošao ni Ivan Pavao II., ne samo zato što je prihvatio "mit o Stepincu" i proglasio ga blaženim, nego što je tom prigodom "izjednačavanjem komunizma s nacizmom i fašizmom Papa otišao predaleko, dajući sebi ovlasti da s izuzetnom aroganicijom sudi o povijesti 20.stoljeća...". Dakako, sve u stilu još nekih naših visokih dužnosnika, tzv. "antifašista", koji tim pojmom žele prikriti komunističke zločine, relativizirati sve što se tiče jedne strane, a glasno prozivati i osuđivati za zločine samo drugu stranu, projicirajući to i na stvaranje samostalne hrvatske države i njezine branitelje, što se je moglo, nažalost, čuti i u Hrvatskom saboru. Novi "doktor povijesnih znanosti" očekivao je i od nekih ljudi u Crkvi da će biti "nove liberalne snage koje će se ujediniti, popraviti defekte komunizma i napraviti demokraciju u ovoj zemlji". Utješno mu je tek što u nekim novim udžbenicima povijesti nalazi "prilično pozitivan i benevolentan prikaz Tita kao povijesne ličnosti". Jasno, za sve drugo kriv je "Tuđman, koji je dovukao grupu gangstera i kriminalaca iz emigracije". Zgrožen je čak i nad nadbiskupom Bozanićem u ulozi velikog inkvizitora kad na misama za dan državnosti drži propovijed pred Račanom i govori o korupciji. Po tomu, Račan bi bio nevini Isus! Pa zaključuje: "O korupciji govori čelnik jedne od najkorumpiranijih organizacija na svijetu u posljednjih 1700 godina!" Tako "znanstveno, bez arogancije i objektivno" sudi novi "doktor povijesnih znanosti" iz Amerike, koji se zauzima za "novi poredak" i "nove vrijednosti".

Na koncu nalazimo opis slike na omotu, dvaju kipova s južnog portala velebne katedrale u Strassbourgu, koji simbolički prikazuju "Crkvu" i "Sinagogu". Rad su nepoznatog kipara između 1220. i 1230. godine. "Originalne statue nalaze se u katedralnom muzeju. Sklonjene su i spašene u vrijeme divljanja Francuske revolucije (1789.). U tom rušilačkom naletu katedrala je bila oskvrnjena, orobljena, a 236 umjetničkih kipova uništeno. Bezbožnički bijes jakobinaca pretvorio je i ovu veličanstvenu katedralu u 'hram božice Razuma' od 1793. do 1801." (str. 195.-196.). Potom slijedi Bilješka o piscu i Sadžaj.

Doista treba zahvaliti Nikoli Mati Roščiću, franjevcu konventualcu, na upozorenjima, na hrabrosti s kojom iznosi "opasne i prešućivane teme", suvremene i pomodne, a s kojima mnogi očijukaju i nemaju ih snage nazvati pravim imenom. Nadasve mu hvala na lijepim prikazima, povijesnim analizama i aktualnoj primjeni, te na jasnoći, neupitnoj crkvenosti i ljubavi prema istini i kršćanskim životnim vrijednostima. Dobro je što je u svakom poglavlju naznačio izvore i literaturu, pa zainteresirani mogu odnosne teme i šire proučiti. Radi toga bi ova knjiga trebala postati obvezatna lektira svih pastoralnih djelatnika, jer se s takovim problemima, metodama i mentalitetom u raznim oblicama susrećemo u svakodnevnom pastoralu i životu ovog neokomunističkog, liberalnog i globalnog svijeta. Zato ovu knjigu preporučujemo na čitanje i svjetovnjacima i svima u duhovnom pozivu, a napose onima koji su djelatnici u pastoralu, katehizaciji i radu s mladima. Ona će im pomoći razlučivati dobro od zla i zapažati otkada i otkuda dolaze i izviru neke silnice i stavovi prošlih i sadašnjih ideologija koje teže doseći planetarne razmjere, kao i odnos tih ideologija prema religiji i Katoličkoj crkvi!

Stjepan Kožul

MIHOVIL KOLARIĆ VJEROUČITELJ U KOPRIVNICI

(Kovačić, M., "Mihovil Kolarić: svećenik kateheta-vjeroučitelj u Koprivnici", Zagreb, Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", 2003., Radovi; knj. 1., str. 93)

U "Martirologiju Crkve zagrebačke" (Zagreb, 1998.) ukratko smo naznačili život, rad i konačno mučenički svršetak svećenika Mihovila Kolarića u komunističkom logoru u Staroj Gradiški 1948. godine. Bila nam je želja sačuvati svijetli trag naših svećenika, koji su svojom žrtvom obogatili i osvijetlili ovu povijest. Vrijedni dr.med. Milivoj Kovačić iz Koprivnice, dao si je truda, te je napisao monografiju o svom vjeroučitelju Mihovilu Kolariću, koji je godinama vršio službu katehete u Koprivnici, baš kao što je napisao i lijepu monografiju o koprivničkom župniku mons. Stjepanu Pavuniću, apostolskom protonotaru. Knjigu je izdalo Društvo za povjesnicu Zagrebačke nadbiskupije "Tkalčić", kao prvu knjigu u nizu "Radovi".

Još smo uvijek svjedoci dvostrukih mjerila prema žrtvama u našoj hrvatskoj javnosti, nažalost i kod najviših državnih dužnosnika, posebice kod ljudi novih fraza, ali starog komunističkog, udbaškog mentalnog sklopa. Oni i danas ideološkim žarom veličaju svoju prošlost, dijele etikete, vide naprijatelje samo na jednoj strani, zalažu se za demokraciju i procesuiranje zločina, ali samo kako oni to shvaćaju. Nipošto u smislu, da su pripadnici njihove komunističke zločinačke ideologije počinili zločine i da bi za te zločine trebali odgovarati ili se makar iskreno ispričati. Nipošto se ne odnose jednako prema svim žrtvama! Oni su unaprijed amnestirani od zločina, jer su "pobjednici" i "antifašisti". Tu nije bilo zločina i zločinaca, pljačke i

paleži, kriminala i nasilja! Taj svoj stav, dakako, neće primjeniti na pobjednike u Domovinskom ratu koji su im omogućili da imaju gdje biti visoki državni službenici, na one koji su stvarali državu Hrvatsku, koji su bili nošeni državotvornom idejom, što je bila najodvratnija hereza za komunističku i jugoslavensku ideologiju, nego će uporno tražiti da se baš oni procesuiraju na politčkom Haškom sudu i da ondje dokazuju jesu li nevini ili ne? To bi po neokomunističkom shvaćanju trebao biti interes pobjednika u Domovinskom ratu i države Hrvatske, dok bi njihov interes bili unosni državni položaji! Očito, umovi smućeni totalitarnim ideologijama iz kojih su ponikli, teško iz njih izlaze, iako mnogo o tome govore! Oni će se s pravom zgražati nad 25 milijuna nacističkih i fašističkih zločina u svijetu, po procijeni francuskih povjesničara, ali nipošto i nad 100 milijuna komunističkih zločina u svijetu, kao ni nad zločinima Blaiburga i Križnoga puta nakon Drugoga svjetskog rata, koje je počinila njihova zločinačka organizacija. Kao da se to može prekriti pojmom "antifašizam", ako on znači istinski demokratski i humanistički duh, a ne zloporabu tog pojma za "boljševičke metode klanja i ubijanja, laži i mržnje". Oni su protiv isprike za te žrtve, protiv ideje pomirenja u Hrvatskoj, jer žele novo uriječenim frazama - kao novost promicati stari boljševičko-udbaški koncept podijela i prizanja statusa žrtve samo na jednoj strani, što smo slušali kroz 50 godina njihovog totalitarnog režima, te stvaranja novih podijela i lijepljenja etiketa drugima. Zato, što dalje politika od žrtava! I tu neće biti lijeka, dok ideologije, političari i stranke ne prepuste našu prošlost na prouku objektivnim znanstvenicima, a ne onima koji su produkt te iste ideološke mržnje, neobjektivnosti. Uistinu, bez Boga nema čovjeka! Komu Bog na nebu nije svet, tomu više ni na zemlji ne može ništa biti sveto, pa ni ljudske nevine žrtve!

U Predgovoru ove monografije lijepo piše dr. Stjepan Razum: Protunarodna i protuvjerska vlast koja je nakon Drugoga svjetskoga rata zagospodarila Hrvatskom, prouzročila je bezbrojne ljudske nedužne žrtve. Nošeni na krilima pobjedničkog ushita, komunistički vlastodršci, na svim razinama, od najviše do najniže, očitovali su svoju mržnju prema svima koji su bili drugačijega političkoga opredjeljenja. Najvećim neprijateljem smatrali su državotvorne Hrvate i vjernike Katoličke crkve. Kako bi se oslobodili tih "neprijatelja", a to nisu mogli na duhovnoj i znanstvenoj razini, uzeli su si pravo da ih smiju slobodno i nekažnjeno ubijati. Bilo je dovoljno izmisliti i pripisati im bilo kakav zločin – a "zločin" je bio već i samo zastupanje državotvornoga hrvatstva kao i pripadništvo sveopćoj Katoličkoj crkvi – pa da ih se optuži i samim time osudi na smrt ili na dugogodišnju zatvorsku kaznu. Namješteni sudski postupci bili su sve osim pravednih sudskih postupaka. Nakon višemjesečnih ili višegodišnjih mučenja i iznuđenih priznanja tijekom istražnoga postupka, optuženici nisu imali ni prilike ni mogućnosti na sudu braniti se. Podignuta optužba bila je

početak sigurnoga puta prema izvršavajućoj osudi. Ubivši i zatvorivši svoje protivnike, nosioci nove "osloboditeljske" ideologije mogli su desetljećima mirno gospodariti Hrvatskom, bez ikakve političke oporbe. Jedna od bezbrojnih nedužnih žrtava takvoga neljudskoga sustava bio je i svećenik Mijo-Mihovil Kolarić.

On se rodio 20. rujna 1880. u Koprivnici. Školovao se u rodnome gradu, Varaždinu i Zagrebu, gdje je 16.srpnja 1905.bio zaređen za svećenika. Nakon kapelanije u Pregradi, Posavskim Bregima i Pitomači, gdje je lijepo djelovao, bio je od početka 1913. godine vjeroučitelj pučke škole u Koprivnici do 1945. godine. Ujedno je bio vjeroučitelj na šegrtskoj i ženskoj stručnoj školi, gdje je odgajao mladež u kršćanskim vrednotama bogoljublja, čovjekoljublja i domoljublja. Bio je vrstan pjevač, orguljaš i zborovođa. Svojim zalaganjem u Hrvatskom pjevačkom društvu "Podravec", te Hrvatskom obrtničko-radničkom obrazovnom i pjevačkom društvu "Domoljub" – kao zborovođa promicao je društveni život među odraslim Koprivničancima do uhićenja 11. lipnja 1945.

Autor potanko iznosi svoja sjećanja na svoga katehetu-vjeroučitelja iz pučke škole, opisuje njegovo podrijetlo, školovanje i prve svećeničke službe kao kapelana (str. 9.-17.). Potom ga prikazuje kao vjeroučitelja, svećenika i društvenog djelatnika u Koprivnici kroz tri desetljeća, te kao putnika i veseljaka (str. 17.-58.). Posebna je cjelina prikaz njegova uhićenja u Koprivnici, osude u Bjelovaru, logoraštva u "radnom logoru" Velika Pisanica i zatočeništvu u kaznionici Stara Gradiška, gdje je 1948. godine završio svoj život i pokopan na logoraškom groblju (str. 59.-82.). Potom slijedi Zaključak, Izvori i Tiskani nalsovi, Popis svjetlopisa i Pregled sadržaja (str. 83.-93.).

Pošto je uhićen, bio je preslušavan u koprivničkoj OZNI, te je nakon 14 dana zlostavljanja bio prisiljen potpisati zapisnik 24. lipnja 1945. koji su unaprijed sastavili i napisali istražitelji. Već idući dan, 25. lipnja 1945. otpraćen je na Vojni sud u Bjelovaru, gdje je 11. srpnja 1945.bio osuđen "u ime naroda Jugoslavije" *na kaznu smrti strijeljanjem, trajan gubitak građanskih časti i na konfiskaciju njegove imovine u korist NOF-nta* (Narodno oslobodilačke fronte). Predsjedatelj Vojnog suda bio je Jerko Matulović, inače potpredsjendik toga suda, a članovi vijeća bili su kapetan Stjepan Banek, politkomesar Vojne oblasti zagrebačke, vodnik Antun Trubela, komandir straže spomenute oblasti, te potpukovnik Lav Malnar, tajnik ovog vijeća. Isti Vojni sud i istog dana "u ime naroda Jugoslavije" osudio je istom kaznom na smrt strijeljanjem i župnika u Koprivnici mons. Stjepana Pavunića, i župnika u Varaždinu Mihovila Kanotija. Međutim, prizivni Vojni sud II. Jugoslavenske armije od 18. srpnja 1945. u Zagrebu, preinačio je presudu Vojnog suda u Bjelovaru od 11. srpnja 1945. i donio presudu kojom se ne odobrava kazna smrti strijeljanjem za stri spomenuta svećenika, nego se Mihovil Kolarić i Mihovil Kanoti kažnjavaju lišenjem slobode s prinudnim radom u trajanju od 10 godina i tri go-

dine gubitka građanske časti, a mons. Stjepan Pavunić lišenjem slobode s prinudnim radom od 20 godina i pet godina gubitka građanske časti. Predsjednik prizivnog Vojnog suda bio je major dr. Gabrijel Divjanović. Ta presuda postala je pravomoćna, pa su navedeni svećenici bili odvedeni u radni logor u Velikoj Pisanici i ondje smješteni u tzv. "Prvi kažnjenički bataljon". U logoru Velika Pisanica ubijeno je mnogo ljudi, a čini se da je ondje na ciglani ubijen i mladi župnik iz Donji Mosta Viktor Müler, tada u 39. godini života. Mihovil Kolarić boravio je u logoru Velika Pisanica do početka ožujka 1946. godine, kada je s većom skupinom svećenika i redovnika bio otpraćen u kaznionicu Stara Gradiška. Uvjeti su bili grozni. Ondje se razbolio i umro 7. siječnja 1948., te je pokopan na logoraškom groblju. Njegove sestre su umrle, pa se do danas nitko nije pobrinuo da mu se posmrtni ostaci prenesu u obiteljsku grobnicu Kolarićevih u Koprivnicu, gdje stoji ubilježeno i njegove ime.

Monografija daje lijepo svjedočanstvo o jednoj svećeničkoj žrtvi. Pisana je laganim stilom, čitko i pregledno. Ima znanstveni aparat, a posebna joj je vrijednost i zanimljivost, što je opremljena mnoštvom fotodokumentacije. Stoga zahvaljujemo vrijednom autoru, a knjigu preporučujemo na čitanje i spomen, kao lijepo svjedočanstvo predanog rada, vjernosti svome zvanju i žrtve posvjedočene smrću u jezivim okolnostima komunističkog logora.

Stjepan Kožul

110. OBLJETNICA PRVOG HRVATSKOG KALENDARA U SAD-u

(Narodni amerikanski koledar za godinu 1893.)

Ove se godine navršava 110 godina od objavljivanja prvog hrvatskog iseljeničkog kalendara na američkom tlu. Bio je to "Narodni amerikanski koledar za godinu 1893., tečaj I.", a uredio ga je istaknuti novinar, publicist i javni društveni radnik Zdravko Mužina. Kalendar je izišao nakladom i tiskom lista "Chicago" u Chicagu. Uprava lista "Chicago" - što ga je uređivao Mužina - ističe na posebnoj stranici kalendara da ga posvećuje "Preuzvišenom i presvietlom gospodinu Josipu Jurju Strossmayeru, biskupu bosanskom i sriemskom, ... Narodne knjige njegovatelju...". Posveta svjedoči o povezanosti iseljenih Hrvata s domovinom, u kojoj je Strossmayer igrao istaknutu ulogu na vjerskom, kulturnom i političkom polju, što Uprava i emfatično ističe u kraćem članku o slavnom biskupu na str. 72.-74., ukazujući na njegove ideje kao poželjnu osnovu za okupljanje Hrvata u SAD-u i za njihov odnosu prema Starom kraju.

Godišnjica prvog hrvatskoga kalendara u Americi prigoda je da se osvrnemo na pojavu toga prvijenca u stoljetnoj tradiciji kalendarske literature u prekomorskim zemljama i na njezina urednika Zdravka Mužinu.

Mužina (rođen u Rijeci 1869.) pohađao je osnovnu školu u Rijeci, Sušaku i Kraljevici, gimnaziju je završio u Rijeci, a potom je studirao u Beču i Zagrebu. Nakon što je kao pravaš istjeran sa zagrebačkog sveučilišta, potpomognut političkim pristašama u listopadu je 1892. došao u Ameriku, najprije u Chicago, a krajem 1893. u Pittsburgh, gdje je odmah razvio široku djelatnost kao novinar, publicist, propagator i organizator društvenog života među tamošnjim Hrvatima, potičući ih i pomažući im pri osnivanju uzajamno potpornih društava po ugledu na takve organizacije drugih etničkih skupina u SAD-u. Odmah po dolasku u Ameriku pridružio se Nikoli Poliću - prvom hrvatskom novinaru u Americi - pomažući muuređivati njegov list (Chicago, 1892.-1896.) do 1894., kad je u Pittsburghu, kamo se preselio iz Chicaga, počeo, potporom Slovaka Rovnianeka, izdavati vlastite novine "Danicu", koja je izlazila dvije godine kao glasilo Hrvatske zajednice, nakon čega ju zamjenjuje "Napredak". U tim listovima Mužina razrađuje planove za osnivanje hrvatskih zajednica (fraternal lodges) s ciljem da se sjedine u jedinstven savez (union). Jedan je od osnivača Hrvatskog radničkog podupirajućeg društva "Starčević" i njegov prvi predsjednik (1894.). Iste je godine, na konvenciji 14 delegata hrvatskih podupirajućih društava, osnovana Hrvatska zajednica u Sjedinjenim državama. Konvenciji je predsjedao Mužina. To je zapravo rođenje Hrvatske bratske zajednice. Velika zasluga za njezino osnivanje pripada Mužini.

Mužina je zaslužan i za gradnju crkve sv. Nikole u ulici East Ohio u Pittsburghu, prve hrvatske crkve u SAD-u, kojoj se danas kroji sudbina - hoće li ili neće opstati. Bio je predsjednik posebnog odbora za njezinu izgradnju. Crkva je posvećena 27. srpnja 1895. Taj se čin smatra posebno važnim događajem u životu američkih Hrvata.

U svjetlu njegova općeg društvenog rada treba gledati i na novinarski i ostali publicistički mu rad pa tako i na njegove kalendare "Narodni amerikanski koledar za godinu 1893." i "Hrvatsko-amerikansku Danicu za 1895."

Mužina je bio vrlo aktivan i sposoban novinar, aktivan društveni radnik koji se posebno istaknuo osnivanjem radničkih podupirajućih društava koja su trebala pomoći hrvatskim useljenicima u SAD u zadovoljavanju njihovih materijalnih i duhovnih potreba. No nakon propasti njegove banke i nakon prestanka izlaženja njegova lista "Danica" Mužina je izgubio svaki ugled medu tamošnjim Hrvatima. Umro je u Chicagu 16. rujna 1908. i pokopan je na gradskom groblju u neobilježenom grobu koji je godinama bio zapušten. Tek 1940. Hrvatska bratska zajednica odužila mu se za njegove zasluge kao svome osnivaču brončanim likom u uredu svoga glavnog predsjednika.

Mužina je 1895. objavio godišnjak "Hrvatsko-amerikanska Danica". U svojoj knjizi "Hrvati u Americi" (Zagreb, 1997.) prof. G. J. Prpić, koji slovi kao neprijeporan autoritet kad je u pitanju hrvatska knjiga u američkom iseljeništvu, ističe da je to bila "prva

hrvatska knjiga književne vrijednosti objavljena u SAD-u. Sadržavala je podatke o tridesetak hrvatskih društava, uključivši stara društva u San Franciscu, New Orleansu, Hobokenu i New Yorku." Navođenje tih podataka upućuje na to da je prof. Prpić imao u rukama taj godišnjak, a da, naprotiv, nije imao "Narodni amerikanski koledar za godinu 1893." niti da je naišao na zabilješku o njemu u literaturi kao ni u velikim skupnim katalozima (npr. The National Union Catalog: Pre-1956 Imprints i njegovim dodacima) jer bi mu sigurno dao mjesto prvijenca među hrvatskim kalendarima u SAD-u. A da on doista ima to počasno mjesto, svjedoči primjerak što ga posjeduje Nacionalna i sveučilišna knjižnica (sign. 338.028), a to tvrdi i dr. Estela Banov u svojoj doktorskoj disertaciji "Kalendarske knjige u književnom životu hrvatskih iseljenika u sjevernoj Americi" - Rijeka, 1998., str. 73, i u nekim drugim svojim radovima, kao što ga navodi i dr. Marija Dalbello-Lovrić u svojoj doktorskoj disertaciji "Croatian diaspora almanacs : a historical and cultural analysis" - Toronto, 1990., str. 442. (Kalendar "Hrvatsko-amerikansku Danicu" dr. Dalbello-Lovrić ne spominje, a nema je ni Nacionalna i sveučilišna knjižnica, što ne znači da nije postojao odnosno da ne postoji). S obzirom na to da je oba kalendara uredio Mužina, moglo bi se pretpostaviti da je kalendar za 1895. (Hrvatsko-amerikanska Danica) nastavak "Narodnog amerikanskog koledara za godinu 1893.", samo s promijenjenim, odnosno određenijim nazivom u kojem se precizira njegovo etničko značenje. Možda je Mužina izdao kalendar i za 1894. godinu, ali u literaturi za to nema potvrda.

Osim standardne kalendarske rubrike s dnevnikom za unos novčanih primitaka i izdataka Mužinin "Narodni amerikanski koledar za 1893." donosi tekstove u prozi i stihovima i u sadržajnom se pogledu ne razlikuje od kalendara drugih etničkih zajednica u blizini kojih su, ili pomiješani s njima, živjeli Hrvati. Uzor su, dakako, bili i domovinski kalendari. Osnovno obilježje koje se uočava već na prvi pogled kad se prelista Mužinin koledar jest naglašeno domoljublje. U tom je smislu karakterističan tekst Martina Polića "Primorci" u kojem se pomalo idealistički oslikava dio Hrvatske - Hrvatsko primorje - iz kojega se iselio velik broj njezinih žitelja - težaka, zidara, klesara, ribara i mornara - u Ameriku i drugamo u svijet, te njihov život nerijetko ispunjen nizom nedaća i teških kušnji u novim postojbinama. Polić apostrofira vrline toga svijeta - poštenje, marljivost, radinost, štedljivost i domoljublje - koje su održale Primorca u žilavoj borbi za opstanak kako u domovini tako i u tuđini. Polićev prilog najbolji je dio kalendara. Nešto je slabiji anonimni tekst "Sirene" u kojem se na slikovit način kontrastira užitak što ga more pruža mladim, bezbrižnim i veselim djevojkama, očito iz dobrostojećih dubrovačkih obitelji, s tužnom pričom starog ribara Pave kojemu je more, u borbi za život, otelo najmilije, ostavivši ga sama da se strpljivo nosi sa svojim usamljeničkim životom - sudbina ne tako rijetka na našim obalama i otocima. Ostali su kratki prozni tekstovi, koji bi trebali biti zabavne naravi, slabe kvalitete. To se može reći i za "Smješice" (šale) koje teško opravdavaju svoje ime. Od pjesama kalendar donosi dvije pjesme Rikarda Katalinića Jeretova (Junak pred bogom; Grobar) i jednu pjesmu Stanka Vraza (O ponoći) te jednu kraću narodnu pjesmu u desetercu (O ratu rusko-turskom godine 1877.). Članak u čast biskupu Strossmayeru već je spomenut. Osam posljednjih, nenumeriranih stranica donosi reklamne poruke.

Po sadržaju, dakle, Mužinin kalendar imao je više-manje sva obilježja pučkih kalendara toga vremena, nudeći štivo prihvatljivo za najveći dio tadašnjih hrvatskih iseljenika, koji se, kako već spomenuh, nije odlikovao nekom naobrazbom, ali je volio čuti i čitati domaću riječ, pa su kalendari poput Mužinih čuvani i rado čitani - baš kao nekoć i oni u domovini.

Prema dosadašnjim istraživanjima u SAD-u i Kanadi, uključujući i neke evropske zemlje, od kraja 19. stoljeća do naših dana objavljeno je blizu 60 kalendara, a uzmu li se u obzir i nastavci s promijenjenim nazivima - čak i više.

Branko Hanž

GNIJEZDA SUMORNOSTI

(Rajko Glibo: "Sneni proplamsaji", izd: "Ekološki glasnik", Zagreb, 2003)

Rajko Glibo rođen je 1940. g. u Donjoj Vasti kod Prozora – u Rami. Školovao se u Uzdolu i Prozoru, gdje je završio osnovnu školu. Nadbiskupsku klasičnu gimnaziju završio je u Zadru, Višu pedagošku školu u Mostaru, Filozofski fakultet u Sarajevu. Poslijediplomske studije (magisterij i doktorat) završio je na Filozofskom fakultetu u Zagrebu. Od 1992. godine živi u Biogradu. Sada radi u Željezničkoj tehničkoj školi u Zagrebu i honorarno predaje na Pedagoškom fakultetu u Mostaru.

Rajko Glibo pjesnik je i pripovjedač. Zbirkom: "Sneni proplamsaji" obogatio je svoj pjesnički opus, koji sada broji sedam zbirki.

"Sneni proplamsaji" sastoji se od osamdesetak pjesama podijeljenih, uvjetno rečeno, u tri tematska kruga. Krugovi su naslovljeni "nosivim" pjesmama: "Mala čuda", "Nosači poruka" i "Sneni proplamsaji".

U pogovoru, kojem je autor Vjekoslav Boban, Glibo je atributiran kao poeta doctus. U daljnjoj elaboraciji ishodišta refleksivnosti mu zaključuje se da pjesnikova "pametnost ili mudrost" ovisi o stimulansu. Ali taj stimulans ne mora ovisiti o volji subjekta. On može rezultirati iz "pjesnikova treperenja". Ono je to veće što je poetski subjekt izloženiji "potresima" srca kao reakciji na "furioznu nabreklost" aktualne sadašnjosti.

Iščitavanjem pjesama polagano uranjamo u Glibin svijet i krećemo se njegovim horizontalama i vertikalama svjesni da je sav taj leksički masiv prelomljen kroz prizmu subjektivnosti autora, obojen njegovim patnjama i radostima; posrtajima i uspinjanjima...

U tim proplamsajima omjeramo se s drugima: "/ u Leksikonu književnika / Mjerkam se sa drugima u redu / Prebirem njihove / Svjetlucave plodove / što svjetlucaju iz mraka / Sjaj im u očima slavi / Njihovu i moju pobjedu /" (Leksikon).

U "Malim čudima" je sukus njegova svjetonazora, njegov filozofski pogled na svijet; staru dilemu o prevlasti duha ili materije Glibo nedvosmisleno razrješava:" / oni preferiraju autoritet tijela / mi preferiramo autoritet duše i obrušavaju nas iznutra / žive nas sahranjuju / dok oni grizu jedno drugo / mi pjevanjem trgamo tišinu / nogostupi duše / penju se u visinu / glasovima lapidarnim lucidnim / njima je bliska tragičnost i komičnost / banalna tragikomičnost / mi smo matičari glasa neviđenog / glasa spontanog svjetlucavog nježnog / tvorničari smo malih čuda / u košarici uzvišenoj / čistih nevinih malih čuda / malih čuda koja čine brda začudnosti / blaga i topla brda začudnosti / ranjiva ponosna dostojanstvena / iskreno slikovita / izvorno melodična / svojim svijetom opčinjena / ta mala čuda / čudesnu kozmičku snagu nose / a oni se autoritativno / dave samoproždiru se kukavičlukom / ironični im se smijeh u bezdan mrvi / posljednji su a misle da su prvi / jer im je putanja nas prvih nevidljiva / a mala čuda daleka i nerazumljiva /" (Mala čuda).

Odredivši se kao pristalica "autoriteta duše" Glibo definira i svoju poetiku. Ona će ovisiti o njegovim uzorima. Njihovim plodovima srca i uma pridružit će svoje i ići "dalje s ranjenim krikom na usnama" (Pjesnička kob): "Gnijezda smo sumornosti" izaziva pomisao na romantičarski tip pjesnika za kojega je svijet "dolina suza". Čovjek je zbog svoje nemoći zaumne spoznaje osuđen na patnju i "prisiljen" na prihvaćanje Tertulijanova učenja u stilu "credo quia apsurdum est".

Svoje nagomilano životno i pjesničko iskustvo Glibo pretače u zgusnute pjesničke slike koje same sobom sugeriraju kompletne svjetove: "mačka iz okvira prozora / šutke ga kara..." (Kasna kazna). Kao da gledamo impresionističko platno! Dovoljan motiv da nam se u svijesti obnovi cijeli život. Znajući za njegovu biografiju i sve gubitke s kojima se suočavao, gubljenje zavičaja, roditeljskog doma, prosipanje uspomena - sve se to projiciralo u toplu dananonoćnu sliku - mačka iz okvira prozora... uz to ide krajnje stišana glazba prepuna čežnje i sjete.

"Zeleno moje mladosti" ima svojih specifičnosti. Ono je višedimenzionalno i svevremensko. "Nosi u sebi osmijeh / prelivajući se u otvorenost / na rubu luka zelene istine /" (Zelena istina).

Glibo je možda poput Andrijane Škunce, koja u povodu svoje najnovije zbirke "Predivo sve užih dana" veli kako kad piše ima osjećaj da kadrira riječ - prostor. "Stihovi se nižu u sekvencama. Slažu jedan ponad drugoga, poput suhozide..." U Glibe "suhozid" je nešto drukčije provenijencije, ali gradivni element, riječi, zadobivaju sasvim nova značenja. Proširuju se spozajni prostori: "Plače osmijeh" (Bilanca). Oksimoron mu dođe kao ukras u novoj jezičnoj građevini odnosno pjesmi. U toj jezičnoj sferi gdje "Kapaju čudne kapi ravnodušja, samo

se utisak trudi / da postane otisak /" (Nema zabune). U tom "klesanju" riječi dolazimo i do tvorenica tipa "hladnine" koje utopljavaju kao što "ovedrine" nebo prekrivaju. "Mazoni jeze crni gost opet kroči" i "Mrak bezobzirno prati stazu smrti" pjesničke su slike kakve su se Georgu Heymu i Georgu Traklu nametale dok su se hrvali s vizijama ratnih stradanja i slikama bojišta.

"Nosači poruka" je središnji dio zbirke. To su pjesnički proplamsaji koji bljesnu poput munje kada se nebo najjače zatamni. Kada nas do srži prožme apokaliptički muk i iščekujemo spas u onostranosti; u zaumnosti. "Znate li u ozvučenoj pjesmi / naći sebe - našli ste početak / i put do sebe i mene." (Ozvučenje). / Za početak trećeg milenija / zakvačio se krajičak uma / pretvaranje aktivnosti u nestvarnost traje. / Vlak prema budućnosti stoji u kvaru / (2001.). Obistinjuju se crne slutnje. Čovječanstvo srlja u svoju propast. Moćnici svijeta ispisuju posljednju stranicu nekad idiličnog svijeta. Biblijska zmija proždire Adama i Evu i na kraju sav edenski vrt. Ali, to nije razlog pjesniku da zamukne. Dapače, on na još jače podešava i ugađa svoj glas ne bi li, makar u zadnjem trenutku, podsjetio na veličinu gubitka. Slijede ode, primjerice: "Oda neizrecivosti", "Oda Mostaru", "Oda zvuku", "Oda najdražem imenu".

Pjesnikov glas je uznosit, slike velebne, primjerice: "...suze ljubavi na licu klešu bore" ili "kamen... zna biti njedra odbjeglim pticama..." ili "kamen toplinom usjaji i oplemeni / smokvu, trešnju, grozd, šipak...

Slijedi smiraj i polaganje računa. Nešto poput koda u sonati: "u mojoj sobi / komadići tišine / žele si ime. Kako se želite zvati / mali komadići tišine / veliki prijatelji moji? / Recite! / Nosači poruka - vele - / i Nosačima Poruka postaše!" (Tišina bezimene).

Pojavnost priziva veću disciplinira-nost. Tu pomaže zvonjelica iliti sonet. Katreni i tercine preuzimaju na sebe svekolike jezičnoglazbene poruke, primjerice: "Zvona", "Usud", "Rama superiore", "Europski endem", "Stari grad Studenac".

Pjesnik kao i ptica sluti svoju svrhu. "Možda si nosač poruka (preispitaj se / jer nije lako biti ptica u gaju / biti čudna ptica; koja u kljunu nosi poruku / a ptići joj u gnijezdu umiru / ptica tužnim okom / gleda sve što je tužno. / Ona poruku nosi / jer vidi više , / neg što je nužno / za jednu pticu / Noseći poruku želi / spasiti jednu zvijezdu."

Treći dio zbirke: "Sneni proplamsaji", "udomljuje" tridesetak pjesama. Svojim naslovima sugeriraju pjesnikovo hrvanje s aktualnom sadašnjošću: "Današnjica pak svojom furioznom nabreklošću iritira pjesnika". Njene su aktualne teme: "Majka prognanica", "Hrvatski čovo", "Brisanje imena", "Gorčina praznine", "Sestri jedinici", "Krik neba"...

U završni sonet "Sneni proplamsaji" upleće se jezik ulice i svakodnevice kao potiranje granice između snova i jave: *u krošnjama sna i mraka i šušte sneni proplamsaji.*

Rajko Glibo je definitivno odbacio svaku pomisao da je pisanje pjesama dokoličarenje, prizivanje arkadijskih ugođaja, nizanje lijepih slika. Naprotiv, pisanje je napor i muka.

Traženje i nalaženje smisla; govorenje istina, ali istina srca. Primiče se tako do one antologijske pjesme Vesne Parun: "Povijest pjesme povijest je čovjeka".

Riječju, pisanje pjesama je svojevrsna terapija koja nam čuva dušu od đavolskih i paklenih kušnji. Pisanje pjesama je spašavanje od muka koje na nas vrebaju iza svih mogućih apokalipsa što trenutno hodaju svijetom poput biblijskih jahača apokalipse. To je Glibin poetski i ljudski credo!

Grga Rupčić

PJESME ZEBNJE I NADE

("Izabrane pjesme" Malkice Dugeč, Zagreb, 2003.)

Kad netko izda svoje izabrane pjesme, znači da je za njim već nekoliko zbirki iz kojih se može izabrati ono najbolje i najkarakterističnije. To je i učinjeno u *Izabranim pjesmama* Malkice Dugeč u izdanju K. Krešimir d.o.o. Zagreb 2003. Knjigu je uredio Mile Maslać, a pjesme u zbirci izabrao, priredio i pogovor o njima napisao Dubravko Horvatić. Na kraju knjige nalaze se i brojni slikovni prilozi iz života autorice i izvadci iz kritičkih osvrta na prethodne zbirke, koji ističu bitna obilježja njezine poezije i snagu njezina talenta. Kao što i sam Dubravko Horvatić kaže u "Opasci o izboru", u ovoj su zbirci "predstavljena ponajbolja i najkarakterističnija ostvarenja Malkice Dugeč, pa se tako može steći predodžba o njezinu opusu u cijelosti". Naravno, u takvom "predstavljanju" nije moguće baviti se i razvojnim putem poezije Malkice Dugeč, pa je i ovaj osvrt posvećen onom dijelu njezina poetskog svijeta koji se otkriva u njezinim *Izabranim pjesmama* i koji nam omogućuje i neke opće zaključke.

Pjesme Malkice Dugeč nisu tematski bogate, ali ta činjenica još ne govori ni da su dobre ni da su loše. Vrijednost je nečije poezije u snazi poetskog izraza i jačini prenošenja unutarnjeg svijeta na čitatelja. Zato je naša ocjena nečijih stihova u prvom redu vezana uza sposobnost pjesnika da čitateljima dočara svoj intimni doživljaj stvarnosti i otkrije svoja proživljavanja.

Iako se pjesnički život Malkice Dugeč kreće oko samo nekoliko preokupacija, on je u svom izrazu iznimno bogat, pa neka ponavljana naoko "opća" mjesta u svakoj pjesmi, u svakom novom kontekstu dobivaju i novu snagu i postaju raznolika, svježa, iznenađujuća u uvijek novoj interpretaciji..

Tri su glavne teme njezinih pjesama: u prvom redu doživljaj domoljublja i domovine, zatim potpuno intimna raspoloženja, istodobno i općeljudska i individualizirana, a u treću grupu mogli bismo svrstati lirsko-refleksivne pjesme u sjajnome skladu emocija i misli.

Posve je razumljivo što su domoljubne pjesme ispunjene ljubavlju. O tome govori već i njihov naziv. No dobro je poznato da u našoj književnosti ima bezbroj takvih pjesama, vrlo različitih i uvijek po nečemu novih. S jedne strane one su individualizirane osobnošću svoga tvorca, a s druge - one u raznim situacijama, u raznim okolnostima i raspoloženjima dobivaju uvijek nove oblike.

Najveći dio *Izabranih pjesama* Malkice Dugeč spada u domoljubnu poeziju. Zbog prisilne odvojenosti od domovine rađa se u naših prognanika i iseljenika poseban odnos prema zemlji vlastitih korijena, pa i pjesme Malkice Dugeč nose snažan biljeg jedne specifične ljubavi ne posve identične s ljubavlju onih koji svoje tlo nisu napustili. Zato u toj poeziji uz osjećaje koji su nam svima bliski ima i takvih koje bismo nepravedno mogli označiti kao patetične, jer oni imaju jednu dimenziju koja je nama nepoznata, oni su niknuli iz duša iščupanih nasilno iz svoga tla, duša koje se nikada u potpunosti ne mogu presaditi u tuđu zemlju, kao da je jedan njihov dio ostao kod kuće i kao da bez njega njihov život u tuđini nikada neće funkcionirati ni usklađeno s novim prebivalištem ni s "disanjem" stare domaje. Oni ubrzo postaju toga svjesni i odatle crta emocionalne podignutosti izraza, koja ostaje nešto specifično njihovo, crta kojú čak katkada nećemo moći ni potpuno razumjeti, a ipak tako snažna, tako izravna, topla i iskrena da mora stići i do naših srdaca. Takva je i poezija Malkice Dugeč: u prvom redu uvjerljiva, ne djelujući izvještačeno ni pomodno; ona je individualni krik boli za zemljom koja se morala napustiti i za starim domom u koji se ne može baš tako lako vratiti.

U pjesmama Malkice Dugeč nije opjevana samo tragika vlastite prognaničke sudbine, koja gotovo da poprima obilježja prokletstva; u njima ćemo naime osjetiti ne samo tragičnost jedne sudbine i mnogih sudbina nego i svu tragičnost naše nacionalne sudbine i naše nacionalne naravi te svu zakonitost povijesnih zbivanja koja su hrvatsko nacionalno biće razdvojila na mnoštvo dijelova rasutih po cijelome svijetu. Nacionalni osjećaj Malkice Dugeč vrlo je snažan, pomalo nervozan, katkada ciničan, pun gorčine, ali ona zna izraziti ne samo zlokobni osjećaj pustoši srca u daljini nego i potpunu sraslost s korijenima svoje zemlje, s kojima je zauvijek veže ona jedna žilica što se nikada ne može iščupati. Ta dva osjećaja ona katkada isprepleće, katkada obrađuje odvojeno, ali uvijek jednako dojmljivo i snažno. Njezin je doživljaj domovinskih problema vrlo izražen i nitko joj ne bi mogao predbaciti da je daleko od nas pa nas zbog toga ne razumije. Njezina misao i njezin osjećaj uspjeli su svladati prostore i izravno se uplesti u hrvatski život ovdje i sada. Ona je sudionik toga života čitavim svojim bićem fizički odijeljenim od tijela nacije ("Hrvatski veterani"). Ona zna da domovinska ljubav spada u pomalo iracionalnu kategoriju, ali ustraje na tom osjećaju. Za nju je domovina punoća života: kruh, voda, svjetlo, mjesec nad kestenom, rodino gnijezdo. Ali ta je ljubav prožeta strahom koji mi ne doživljavamo: da se veza prognanih s domovinskim životom možda ne će znati prepoznati niti njihova ljubav priznati. No pjesnikinja se ipak s domovinom emocionalno u potpunosti stapa. Daleko je od nje i blizu. I jedno i drugo. U tim osjećaji-

ma ona često izražava strah, koji kulminira u apokaliptičnoj viziji Hrvatske prožetoj jakim ironičnim izrazom i crnim slutnjama ("Orwelovska Hrvatska", "Futuristička pjesma"). Pa ipak, u najvećem očaju i najcrnjim snovima Malkica Dugeč traga za svjetlom i zato se nikako ne bi moglo reći da je izrazito pesimistična pjesnikinja. Ne postoji kod nje potpuno beznađe, osjećaj besmislenosti i besperspektivnosti. Zato se u tim pjesmama traganje za smislom života susreće ne samo u njezinim nadama nego i u prirodnoj pouci, daleko od moraliziranja, u poenti koja spontano izvire iz strukture pjesme i strukture doživljavanja.

Neka obilježja osjećaja Malkice Dugeč očituju se i u drugim njezinim pjesmama, koje spadaju u lirske ili lirsko-refleksivne. U njima ima i programatskih stihova, opet ispunjenih dvojbama i sumnjama. Za nju je pjesma smisao djelovanja i osjećanja. Ona vjeruje u njezinu snagu, ali ne vjeruje da čovjeku pjesma pomaže u bijegu od samoga sebe. U tome ona pronalazi "narušeni sklad" jer: pjesma je po njezinu poetskom razmišljanju potreba, ali nije utjeha.

Pjesme iz tih dviju tematskih grupa koje se po svojim obilježjima mogu zajednički analizirati, niču iz konkretnih vanjskih zbivanja ili iz duboko intimnih doživljaja. Katkada su to pjesme čistoga lirskog osjećaja i ugođaja, potpuno lišene okvira vanjskoga svijeta, katkada su odraz vanjskoga svijeta u autoričinoj duši, katkada slike određene sredine i određene atmosfere, ali uvijek snažno individualizirane. Vanjski svijet postoji u duši Malkice Dugeč kao odraz. On je stoga i stvarnost i zbilja, i san i java, i dobro i zlo, i samoća i zajedništvo, i sigurnost i zebnja, i čekanje i postojanje i nada i zebnja, i odijeljenost od korijena i sraslost sa zemljom. Čitava je poezija Malkice Dugeč sazdana na tom kontrastu, koji jednostavno ključa iz njezinih stihova i pretvara se u plimu uznemirenih, raznolikih i zbunjenih osjećaja. U doživljaju realnosti i sna čitav se stvarni život pjesnikinjin izražava metaforom i simbolikom. Sve stvari pretvaraju se u poetske slike: ranjena ptica - trenutci razočaranja, kamen - snaga, okovano srce i zidovi - nemoć, nizbrdica - slutnja nesreće, nebo - težnja za nedostižnim, itditd. Sva je ova poezija zasnovana na snažnu, izrazitu, upadljivu kontrastu, izraženu simbolom i metaforom. Ti su pjesnički ukrasi u biti vrlo jednostavni, vrlo prepoznatljivi, ali u rimi i ritmu Malkice Dugeč, u razvoju slike i sklopu s drugim riječima postaju samo njezino pjesničko vlasništvo. Raspoloženja koja ona izražava, u pravilu su sumorna - ako bismo tražili boje u toj poeziji, onda ćemo u prvom redu uočiti crnu: crne slutnje, crnu sudbinu, crnu jamu, crni mulj, crnu tugu, crni oblak.

U kritičkom osvrtu Dubravka Horvatića ispravno je zamijećeno naslanjanje stiha Malkice Dugeč na našu tradicionalnu književnost, na najveća imena naše starije poezije. Ali ova pjesnikinja ima svoj vlastiti izraz i ne treba joj oponašanje. Ona tek u nekoliko pjesama preuzima ritam dobro

nam poznatih pjesama i daje im biljeg svoje osobnosti, kao da tako stapa prošlost i sadašnjost u skladno jedinstvo najboljih djela hrvatske poezije.

U poeziji Malkice Dugeč iznimno značenje ima rima, a ta činjenica možda je u dosadašnjoj kritici pomalo i zapostavljena. Njezina je rima vrlo neposredna, jednostavna, bez trunka banalnosti, katkada rijetka, katkada česta, ali uvijek podcrtavajući misao i osjećaj. Ona je tako razvijena da se upravo očekuje kao kruna jedne misli ili jednoga osjećaja i kao novi doprinos melodioznosti stiha. Stihovi su Malkice Dugeč najčešće vrlo kratki, ustreptali, uznemireni, u njima se tako snažno izražava, u gradaciji, plima osjećaja koji naviru, nježni i grubi, u sve većoj snazi i sve jačoj strasti i sve "težem" izričaju, do klimaksa, koji se u toj plimi i očekuje. Njezin je stih pun pitanja i usklika koji izražavaju njezine dvojbe, sumnje, slutnje i zanose. Ona nije tih pjesnik, iako je vrlo često nježna. Ona viče, vrišti, proklinje, ironizira, plače i zdvaja, ali se iznad svega i nada. I ta nada osvjetljava njezine kamenite putove i pomaže joj da svlada svoje prognaničke boli i osobnu tragediju izazvanu smrću muža Bože, kojemu su posvećene najintimnije i najtoplije njezine pjesme.

I kompozicija njezinih pjesama građena je na, gotovo bi se reklo, zakonitu razvoju: nema kompozicijskih rješenja gdje bi se misli i slike vrtjele u krugu, ponavljale do dosade, postale zamorne. Čitava pjesma uvijek je čvrsta, skladna, zaokružena, gotova cjelina, koja završava jednostavnom i originalnom, a opet očekivanom poentom.

Ukratko: izraz Malkice Dugeč snažan je i originalan, a osjećaji topli, raznoliki i iskreni. Svojom porukom o potrebi nade, svojim mislima o dobroti kao najboljem dijelu svakoga čovjeka, svojom etičnošću, dubinom misli, melodioznošću stiha i umjetničkom zaokruženošću osjećaja poezija Malkice Dugeč može krasiti svaku antologiju hrvatske poezije.

Zlata Derossi

STVARNO I MOGUĆE U KOLOPLETU

(Ivan Brajdić: "Susret sa sjenama prošlosti", POP & POP, Zagreb 2002.)

Makar sam dosad više puta pisao o prozi I. Brajdića (rođ. 1924.), ipak me roman "Susreti sa sjenama prošlosti" ubacio u mnoge dvojbe: je li riječ o sjenama, ili o dobro oblikovanoj zbilji? Čim dočitah roman, rekoh: tradicionalna poetika, suvremeni senzibilitet. Sam autor često govori o sudbinama i sjenama, protkanim kategorijom vremena što se prelama preko leđa tragičnih Kocijanovih. Glavni ženski lik priča: "...kada sam bila malena, sjećam se, vrijeme je bilo tako kišovito, maglovito, hladno, zemlja sva natopljena vodom, blatnjava.. čisti užas". Neću ni spominjati da je ovdje i pejzaž istovjetan s duševnim stanjem, ne samo kao ljepota ili užas, već i kao dio bića koje živi istost s prirodom. Može se nekome učiniti čudnim, što na šenoinskoj prozi počinjem

govoriti o suvremenom poimanju proznoga kazivanja, ali se stvarno i moguće tako uvjerljivo isprepliću, da sam naprosto morao posegnuti za stranim teorijama, na vlastito francuskim. Čim stupih na francusko tlo, namah me upozoriše na knjigu Tzvetana Todorova "Theorie da le litterature" (Paris, 1965.). I odista, mnoge postavke mogu se primijeniti na prozu Ivana Brajdića. Todorov sasvim razgovijetno navodi misao, kako je umjetnost, prije svega, tvorac simbola. I da ne bi bilo zabune, Brajdićev prijatelj Kajetan Kovič, koji je napisao izniman roman "Put u Trento" (Brajdić preveo) naman na početku romana veli, kako je sve izmišljeno, čak i sam autor. Posveta knjige još je zagonetnija, jer je posvećena uspomeni onih "koji su bili, koji jesu, koji će biti, kojih neće biti i koji nisu mogli biti". A autorov sugovornik u romanu "Put u Trento" raspravlja o "identitetu u suvremenom svijetu, govori o legendama koje izmišljamo i preko njih u usmenim ili pismenim pripovijestima nadomještamo prošlu stvarnost". Evo ga: na putu smo u Brajdićev roman "Susret sa sjenama prošlosti".

Brajdić se bavi sutonom moćnih obitelj, što je u domaćoj i stranoj književnosti toliko puta obrađeno, ali uvijek na nov način. To je upravo Brajdićev stil, koji na trenutke podsjeća na Šenoina Matiju Gubca ili na himnu divnom Zagreb-gradu na kraju "Zlatarova zlata". Što time kanim reći, da je ljubav ona nadvremena moć što svojim nevidljivim nitima obuhvaća i pokreće sve.

U svojoj znamenitoj knjizi "Ideja i priča" (Zagreb, 1974.) Milivoj Solar suprotstavlja mythos i logos. Mythos bi bio mitologizirana slika svijeta, nužna u književnosti, dok bi logos bio pristup svijetu s obzorja diskursivnog mišljenja. Prema Solaru, dogodila se svjetskopovijesna pobjeda logosa, ali i mythos "još uvijek raste na individualnom, subjektivnom, iracionalnom tlu umjetnosti". Zbog daljnjega "hoda" s Brajdićem htio bih još napomenuti i onu Solarovu misao: "...književno je djelo dio mitologije shvaćene kao sustavnog objašnjenja zbilje". Makar je mitska ideja starija od znanstvene i filozofske kategorija uzroka, mitska je priča ipak način koji prethodi znanstvnom opisu utvrđivanja razlike između biti i pojave. I da ne odlutam previše u druge teorije, koji diskursivnim mišljenjem pokušavaju riješiti mitsku sliku svijeta, spomenuo bi još Gilberta Duranda i njegovu začudnu knjigu "Antropološke struktura imaginarnoga" (Zagreb, 1991.) i Georgesa Dumezila "Mythe et epopee" (Paris, 1971. i 1973.). Durand navodi kako su tolike opreke između Istoka i Zapada zapravo dijalektički ključ ravnoteže – suprotnosti". Dumezil promatra mit i njegove učinke diljem svijeta i "hodom" kroz različite kulture i civilizacije. I to u narodnom stvaranju. Gotovo da se obojica slažu kako je "mit ritmičko ponavljanje, s blagim varijantama, jednoga stvaranja". Kako se u Brajdića isprepliću stvarno i moguće, mislim da je bilo potrebno postaviti određene distinkcije da bi ritam te proze bio što čitljiviji. Brajdićeve sjene postaju stvarnost, ili bolje, autor tka prozno tkivo koje se može ujezgriti u maštu ili snove. Posebnom psihološkom nijansom popraćene su svađe oko zemlje, a navlastito bol zbog iseljavanja. I ono što je nama danas Europa, metahistorijska kategorija, to je nekoć njegovim sugrađanima bila Amerika; sve opsjena do opsjene. Jedino što je stvarno, to je zemlja, "gruda tvrda" Zemlja postaje i transcendentalnom kategorijom, jer se njome, na prvi pogled, može kupiti i ljubav. Ali ne uvijek, to je jedna od temeljnih postavki humanista Ivana Brajdića. Rat je užas koji unakazuje rodno tlo. Nama je ovdje bitno što je autor dao i kroniku toga vremena. Međutim, u autorovoj svijesti rat se ostvario kao prošlost. Ostala je zemlja. I dok sam čitao pasus "u isto vrijeme osjećam, kako mi od njive do njive, od košenice do košenice, od šumarka do šumarka, srce sve uzbuđenije tuče... zahvaćam u dlanove pregršt zemlje, drobim je prstima, prinosim licu", činilo mi se da ponovno čitam Reymontove "Seljake", Budakovo "Ognjište" ili "S naših njiva" Side Košutić. Iznad zemlje jedino je ljudsko dostojanstvo. Ono se ne prodaje ni za kakvo blago, kao ni sloboda.

Prema autorovoj procjeni, grad je otuđenje. Blaga nostalgija za tradicijom umilno kupa cijelo Brajdićevo štivo, te se šenoinski ljupki odsjaj ocrtava tokom cijeloga romana "Susret sa sjenama prošlosti". Mislim da je i Mirko Grabrovac pandan Grgi Čokolinu u "Zlatarovu zlatu". Sreća ne bi bila potpuna bez prepreka. Međutim, takvi su likovi sporedni. Brajdićevo kazivanje raste u skladnu crescendu te nam se zaista čini točnom ona Lukacseva tvrdnja da je "forma romana izraz transcendentalnog beskućništva". Kocijanovi su naposljetku našli svoje obdanište u "dobro stiliziranoj zbilji" Ivana Brajdića. Kako netom spomenuh, dok sam čitao "Susret sa sjenama prošlosti" hodao sam poljima kao i M. Boryna iz Reymontovih "Seljaka" ili naprosto Budakovim Lukanom, nakon što se riješio seoskog smutljivca Blažića te bacio oko na toranj, koji se isticao "kao neumorni stražar i zaštitnik naših mirnih, patničkih, nerazorenih i nerazorivih ognjišta". Jesu li hrvatska ognjišta nerazoriva, to je strepnja koja nad nas nadvija temeljnu upitnost hrvatskoga naroda. Skupa s Brajdićem, i Tonkom Kocijanovom, mogli bismo ponoviti: "Zemlja! Blagoslovljena, božanska, više od toga, doslovce sveta zemlja!" Učini mi se stoga, da je sudbina Tonkice Kocijanove istovjetna hrvatskoj sudbini: praštanje, suze, vijenci, križevi i grobovi. Brajdićev je roman stoga "simptom raskola između unutrašnjeg i vanjskoga", pokušaj da se šenoinska ljubav razlije ovim pukom i tako ostvari nacionalna cjelina.

I nije to jedini doseg Brajdićeva romana. To je prije svega književno djelo. A književno djelo podrazumijeva umjetnički proizvod pretočen u riječi. Vrijeme u kojem riječ zamuckuje, nije se ostvarilo u mogućim atributima. Pustinja raste, davno reče F. Nietsche, a teško onom tko pustinje skiva. Zato smo morali "pustiti supstanciju da se raspe u refleksivnosti iznad našeg ponora."

Ivan Brajdiću nije se dogodilo ni jedan previd.

Ivan Pandžić

"TKALČIĆ"

(Godišnjak Društva za povjesnicu zagrebačke nadbiskupije. Broj 6, Zagreb 2002., str. 728)

Kako u "Riječi pokrovitelja" piše zagrebački nadbiskup mons. Bozanić, godišnjak "Tkalčić" donosi izvorne znanstvene radove, te pregledne i stručne radove koji su podijeljeni u pet skupina: povjesničke rasprave, povjesničko-umjetničke rasprave, knjižničarstvo, izvori, te prikazi knjiga. U dodatku objavljuju se pravila i ljetopis Društva.

"Budući da znamo kako je povijest učiteljica života, Društvu i svim njegovim članovima pripada zahvalnost što nam omogućuju uvid u našu vlastitu prošlost i tako nas uče živjeti u sadašnjosti", ističe nadbiskup Bozanić.

"Zauzeće župnih stanova i gospodarskih zgrada u zagrebačkoj nadbiskupiji 1950. i 1951. godine", izvorni je znanstveni rad kanonika Stjepana Kožula. Pisac, upravo na primjeru zagrebačke nadbiskupije, predočuje odnos komunističkog režima prema Katoličkoj Crkvi. U članku su doneseni odgovori brojnih dekanatskih, odnosno župnih ureda na tri okružnice Nadbiskupskog Duhovnog Stola u Zagrebu. Prvu je potpisao generalni vikar "sede impedita" dr. Franjo Salis (8.8.1950.); drugu generalni vikar biskup dr. Josip Lach (27.2.1951.), a treću NDS upućuje kleru 9. srpnja 1951. potaknut dopisom Komisije za vjerske poslove NRH od 2. srpnja 1951. kojim se traži "potpun popis župnih stanova i ureda zauzetih po organima vlasti ili društvenim organizacijama". .. (čini se da se izvornik te treće okružnice nije sačuvao).

Vrlo je zanimljiva bilješka na str. 36 i sl. br. 60. Svjedoči preč. Mato Repić, tadašnji župnik u Lepoglavi, kako su u kukuruzu pronađene cedulje s ispisanim parolama "Dolje biskup Lach, rušitelj svećeničkih udruženja!" Tim parolama trebala je nahuškana rulja "pozdraviti" biskupa kada dođe na krizmu. Slično se dogodilo i u Križevcima 26. srpnja 1953. gdje je rulja najprije na ulici izvikivala "Dolje biskup Lach razbijač svećeničkih udruženja", a zatim i provalila u župni dvor u kojem se zaustavio biskup Lach sa svojim pratiocima. I ova su svjedočanstva (a sličnih bi se slučajeva mnogo moglo nabrojiti) dokaz u čijoj su službi bila svećenička udruženja i tko je iza njih stajao ...

U izvornom znanstvenom radu "Uzdignuće zagrebačke biskupije na stupanj nadbiskupije 1852/1853. godine" dr. Stjepan Razum predstavlja ovaj značajni povijesni događaj za Crkvu u Hrvata prvi put na temelju isprava iz zagrebačkih arhiva.

Hrvatsko-ugarski kralj Franjo Josip I, na molbu Hrvatskog Sabora i bana Jelačića, a usprkos protivljenju ostrogonskog i kaločkog metropolite, odredio je 12. kolovoza 1850. uspostavu zagrebačke nadbiskupije. (Isti je kralj, u skladu sa svojim prerogativama, designirao prvu dvojicu zagrebačkih nadbiskupa, Haulika i Mihalovića, za kardinale.) Papa bl. Pio IX potpisao je 11. prosinca 1852. bulu "Ubi primum placuit" kojom uzdiže zagrebačku biskupiju na dostojanstvo nadbiskupije i ujedno osniva novu crkvenu pokrajinu (metropoliju), kojoj će uz zagrebačku

nadbiskupiju pripadati bosansko-srijemska (đakovačka), senjsko-modruška, grkokatolička križevačka i beogradsko-smederevska biskupija. (Naslov biskupa beogradsko-smederevskog nosio je u to vrijeme redovito zagrebački pomoćni biskup – ili jedan od pomoćnih zagrebačkih biskupa; kad je Sveta Stolica 1924. godine osnovala Beogradsku nadbiskupiju, dobila je ona vlastitog nadbiskupa i izdvojena je iz zagrebačke metropolije, da bi kasnije i sama postala metropolitanskim sjedištem.) Izvršenje bule Pio IX povjerio je apostolskom pronunciju kardinalu Viale Prela koji je 8. svibnja, u nazočnosti bana Jelačića, svečano ustoličio prvog zagrebačkog nadbiskupa i hrvatskog metropolitu Jurja Haulika.

Kasnije je zagrebačka metropolija mijenjala granice: 1969. papa Pavao VI osnovao je riječko-senjsku metropoliju, pa je senjski biskup dr. Viktor Burić, do tada sufragan zagrebačkog nadbiskupa, posto prvim riječko-senjskim metropolitom. Papa Ivan Pavao II osnovao je 1997. Požešku i Varaždinsku biskupiju i odredio da obje budu u sastavu zagrebačke metropolije.

Kad već govorimo o zagrebačkoj metropoliji, vrlo je zanimljiv članak dr. Kožula o zagrebačkom kanoniku dr. Stjepanu Vučetiću (1836-1894), designiranom, ali nepotvrđenom zagrebačkom nadbiskupu. Poslije smrti zagrebačkog nadbiskupa kardinala Mihalovića 1891. godine, na upravi nadbiskupije izredala su se čak trojica kapitularnih vikara. Najprije je Prvostolni kaptol izabrao za svog vikara (upravitelja nadbiskupije) mlađeg pomoćnog biskupa i kanonika kustosa mons. Franju Gašparića. Kad se ovaj razbolio i zahvalio na službi (a ne kad je umro, kako je pogrešno navedeno u tekstu!), Prvostolni kaptol izabrao je za kapitularnog vikara svog velikog prepošta biskupa Janka Pavlešića koji je bio već u visokim godinama i bolestan, pa je 1893. godine umro. Tada je Prvostolni kaptol izabrao vikarom kanonika lektora mons. Pavla Guglera, naslovnog biskupa omiškog (imenovao ga biskupom kralj Franjo Josip I, ali nikad nije bio posvećen za biskupa). Gugler je 1894. godine predao upravu nadbiskupije novoimenovanom zagrebačkom nadbiskupu dr. Jurju Posiloviću. Poslije Mihalovićeve smrti započele su konzultacije između bečkog dvora i Svete Stolice oko imenovanja novog nadbiskupa, ali i razne političke spletke. Madžarskoj vladi koja je poslije hrvatsko-ugarske nagodbe imala velike ingerencije u Hrvatskoj, bili su neprihvatljivi vrhbosanski nadbiskup Stadler i zagrebački kanonik dr. Matija Stepinac radi njihovog hrvatskog rodoljublja, pa je utjecala na kralja da zagrebačkim nadbiskupom imenuje kanonika dr. Stjepana Vučetića, učenog i uglednog svećenika, ali poznatog hungarofila. Papa Leon XIII nije nikada potvrdio to kraljevsko imenovanje, pa su se napokon Sveta Stolica i kralj Franjo Josip I složili da u Zagreb bude promaknut senjski biskup dr. Juraj Posilović, rodom iz Ivanić Grada. Nesuđeni nadbiskup dr. Vučetić umro je iznenada 15. siječnja 1894. u 58. godini života.

Zanimljivo je da u 150 godina života zagrebačke nadbiskupije nijedan nadbiskup nije bio iz Zagreba, a od pomoćnih biskupa samo jedan,

mons. Franjo Gašparić koji je umro 1893. godine ...

Miroslav Akmadža objavljuje u "Tkalčiću" izvorni znanstveni rad "Pastirsko pismo katoličkih biskupa Jugoslavije od 20. rujna 1945. godine"

Već iz imena sudionika BKJ koja je izdala spomenuto Pastirsko pismo očigledno je neredovito stanje episkopata u novoj državi FNRJ; uz dvanaestoricu rezidencijalnih biskupa potpisuju Pastirsko pismo čak šestorica generalnih vikara. Među potpisnicima nema zagrebačkih pomoćnih biskupa Lacha i Salisa jer pomoćni biskupi u to vrijeme nisu još bili članovi biskupskih konferencija. Biskup Lajčo Budanović potpisuje se kao generalni vikar, a to znači da nije još sređena situacija ni u Bačkoj gdje je mons. Budanović bio apostolski administrator od 1923. do 1941. i opet kasnije od 1946. sve do svoje smrti 1958. godine.

Posebno je zanimljivo što Pastirsko pismo potpisuje vrhbosanski generalni vikar dr. Antun Buljan koji je, kao i nadbiskup Šarić, pobjegao iz Bosne, dok je vrući kesten upravljanja obezglavljenom vrhbosanskom nadbiskupijom morao preuzeti prepozit vrhbosanskog prvostolnog kaptola mons. Dr. Marko Alaupović (1885-1979.) kao generalni provikar; od 1960-70. dr. Alaupović je vrhbosanski nadbiskup i metropolita, od 1967. asistent Papinskog prijestolja.

Želio bih dotaknuti još jedno pitanje koje se spominje u članku M. Akmadže: tko je u vrijeme zapriječenosti nadbiskupa Stepinca upravljao zagrebačkom nadbiskupijom – biskupi Salis i Lach zajedno, ili biskup Salis sam? Nadbiskup Stepinac želio je da u vrijeme njegove eventualne zapriječenosti biskupi Salis i Lach, obojica njegovi generalni vikari, sporazumno i dogovorno vode nadbiskupiju. S pravne strane međutim nije moguće da biskupiju vode dvojica upravitelja, pa je stoga biskup dr. Franjo Salis (1872-1967.) kao stariji preuzeo upravu kao generalni vikar "sede impedita", dok je biskup dr. Josip Lach (1899-1983.) vršio i dalje službu generalnog vikara "ad universitatem causarum" koju mu je povjerio nadbiskup Stepinac 1940. godine. Kao generalni vikar "sede impedita", biskup Salis sudjelovao je i u radu Biskupskih konferencija kojima je, umjesto zatočenog nadbiskupa Stepinca, predsjedao beogradski nadbiskup dr. Josip Ujčić (1880-1964.)

Zanimljivo je da Papinski godišnjak (Annuario pontificio) iz tih godina nigdje ne spominje da biskup Salis upravlja nadbiskupijom, nego se oba generalna vikara, Salis i Lach, navode ravnopravno kao pomoćni biskupi zapriječenog (impeditus) nadbiskupa Stepinca. Kada je odlukom pape Pija XII dr. Franjo Šeper preuzeo upravu zagrebačke nadbiskupije kao koadjutor "sedi datus", prestala je samim tim vlast biskupa Salisa, dok je biskupa Lacha nadbiskup Šeper imenovao svojim generalnim vikarom.

Uz navedene autore, u "Tkalčiću" br. 6 svojim vrijednim prilozima sudjeluju i A. Szabo, H. Petrić, S. Cvetnić, E. Budin, J. Barbarić.

Na zadnjoj, 728. stranici "Tkalčića" stoje riječi: "Sve na veću slavu Božju"

Neka tako doista i bude!

Stanislav Vitković

Vijesti

* * *

23. – 28. IV. 2003. održani su u Splitu *Marulićevi dani*, o kojima je redovito izvješćivao naš dnevni i vjerski tisak. Domaći i strani sudionici govorili su o značajkama Marulićeva jezika, o intertekstualnosti u *Juditi*, o monografskom broju *Studia croatica* iz Buenos Airesa, koja je uredio *Francisco Javier Galvez*. Na kraju su podijeljene i nagrade, jednu od kojih je postumno dobio *Franco Poter* za zbirku *Croatica liberata*. Govorilo se i o Gavranovoj *Juditi* na ruskom.

* * *

Na Marulićeve dane osvrće se i *Hrvatsko slovo* od 25. IV. 2003. Tu je i prikaz *Tomislava Kovačevića* o zadnjoj knjizi *Malkice Dugeč.*

* * *

Krajem travnja u uredništvo *Marulića* prispjela je fotokopija članka *Nečuveni pokolj*, objavljenog u Argentini 13. III. 1957. Iako nevoljko, moramo upozoriti kako je taj članak pun krivih podataka o događaju koji se zbio 5. VIII.1948. u lepoglavskom "crnom bataljonu". Nakon objavljivanja Pintarove knjige *Četiri godine u Titovu paklu* u HKD-u i u Buenos Airesu, nismo to očekivali. Ukoliko je autor članka još živ, valjalo bi ga upozoriti da još žive neki neposredni očevici toga događaja, među kojima i naš glavni urednik, koji se nalazio tik uz one koji su tada poginuli, i da je takvo izvrtanje podataka, makar bilo i dobronamjerno, samo "voda na mlin" našim neprijateljima i krvnicima. Morali smo na sve to i sada ponovo upozoriti, kao što smo morali ispraviti krive podatke o tom događaju u poznatoj Benigarovoj knjizi o kardinalu *Stepincu*.

* * *

29. IV. 2003. predstavljena je u Muzeju "Mimara" edicija postera *Hrvatske katedrale* u povodu III. dolaska *Ivana Pavla II.* u Hrvatsku.

* * *

IKA od 23. IV. 2003. donosi vijest o priznanju prelata *Karela Simandija*, generalnog tajnika češke BK, da je surađivao s tajnom službom (StB). Nažalost, takve je suradnje bilo i među našim "udruženjašima" iz svećeničko-teoloških udruga u Jugoslaviji.

* * *

Kod *Albina Michela* objavljena je knjiga *Didiera Decoina* i *Eliane Gondinet* o Uskrsnuću (Célébration de l ž inespéré).

* * *

U dnevniku *La Croix* od 24. IV. 2003. *Robert Migliorini* piše o najnovijoj knjizi *Régisa Debraya* "Le Feu sacré" (Sveta vatra).

* * *

Krajem travnja 2003. objavljena je u Dubrovniku knjiga *Uspomene* našega suradnika koji se kao član le-

poglavskoga "crnog bataljona" također nalazio tik uz one što su poginuli 5.VII. 1948. Autor knjige *Josip Braenović* posvetio je jedan njen dio boravku u Lepoglavi.

* * *

Svjetlana Martinović piše u *Glasu Koncila* od 11. V. 2003. u članku *Haulikove institucije važne i danas* o predavanju *Agneze Szabo* u povodu *Haulikova* rođenja, održanom 24. IV. 2003. u dvorani Hrvatskoga katoličkog zbora MI. Zanimljivo da među Haulikovim institucijama i inicijativama nije spomenuta ona vjerojatno najvažnija: utemeljenje *Hrvatskoga književnog društva sv. Jeronima*, koje već 135 godina plodno djeluje među Hrvatima u domovini i izvan nje. Kardinal Haulik - koji se, kako je sam izjavio, rodio kao Slovak, a umro kao Hrvat - bio je prvi zagrebački nadbiskup metropolita.

* * *

15. V. 2003. udruga "Dr Safvet-beg Bašagić" upriličila je sastanak u počast *Muse Ćazima Ćatića* pod pokroviteljstvom Hrvatske matice iseljenika. U programu su sudjelovali predsjednik udruge *Mirsad Bakšić*, *Boris Maruna*, *Dubravko Jelčić*, *Semka Sokolović-Bertok*, *Amir Bukvić*, *Ibrica Jusić* itd. HKD sv. Jeronima, objavljujući *Alilovićevu* bibliografiju hrvatskih pisaca BiH, inzistiralo je da se u bibliografiju uključe muslimani koji su se priznavali Hrvatima i hrvatskim književnicima (*Bašagić*, *Ćatić*, *Nametak*, *Kreševljaković*, *Alić*, *Čolaković* itd.).

* * *

19. V. 2003. predstavljena je u dvorani palače Matice hrvatske u Zagrebu "Autobiografija Ivana Pavla II." koju je izdao Nakladni zavod MH.

* * *

31. svibnja o. g. umro je u 78. godini kardinal *Francesco Colasuono*, jedan od najuglednijih vatikanskih diplomata, nekadašnji apostolski nuncij u SFRJ i Italiji, te nuncij s posebnim zadacima u bivšem Sovjetskom Savezu.

* * *

U HNK-ovu foyeru 18. VI. priređen je oproštaj od kazališnog redatelja i prevoditelja *Janka Marinkovića*, koji je stradao nesretnim slučajem u Zagrebu. HKD sv. Jeronima započelo je objavljivanje svoje *Džepne knjige* Marinkovićevim prijevodom *Claudelove* drame *Blagovijest*, koja je zatim izvedena u kazalištu "Komedija". Od Janka su se oprostili *Joško Ševo*, *Marija Kohn* i dr.

* * *

U časopisu *La Vie* od 5. VI. 2003. *Laurent Grzibowski*, prigodom Papina posjeta Hrvatima, pita se: "Što potiče Papu da poduzima takve turneje?" *La Vie* ističe prijateljstvo *Ivana Pavla* II. prema Hrvatima, a i mogućnost da se za vrijeme njegove bosanske turneje izvrši na njega pritisak da se izjasni u prilog međugorskih ukazanja, osporavanih od hrvatske i bosanske hijerarhije. U vezi s međugorskim slučajem u rubrici "Mišljenja i reagiranja" u "Maruliću" su pisali neki katolički

svećenici (*Vitković*, *Nuić*, *Kožul*, *Peričić*).

* * *

Hrvatsko slovo" od 6. VI. 2003. donosi pod naslovom *Tako je govorio Enver Čolaković* odlomke iz njegove posljednje knjige, objavljene u HKD-u. U broju od 20. VI. 2003. *Lojzo Buturac* piše o tragediji Španovice, a *Nevenka Nekić* objavljuje novelu "Stipe ridikul".

* * *

Glas Koncila od 6. VI. 2003. donosi članak *Renate Tatare* o predstavljanju "Slovačke slovnice" dr. *Josipa Andrića*, svestranoga jeronimskog urednika i velikog promicatelja hrvatsko-slovačkog prijateljstva. Zaslugom HKD-a i gđe *Galović* podignuta je Andriću spomen-bista u Slovačkoj (Hrvatski Grob).

* * *

17. lipnja o. g. na Filozofskom fakultetu Družbe Isusove u Zagrebu predstavljena je knjiga *Vladimira Lončarevića* "Luči Ljubomira Marakovića". Među predstavljačima bio je i tajnik našega Društva dr. *Stanislav Vitković*, koji je o *Ljubomiru Marakoviću* govorio i u emisiji HTV-a "Mir i dobro" 22. lipnja.

* * *

Glas Koncila od 22. VI. 2003. donosi dopis *Radovana Grgeca* o kritičkim osvrtima na dolazak Ivana Pavla II.

* * *

Na Dan državnosti zagrebački nadbiskup *Josip Bozanić* služio je misu 25. VI. 2003. u crkvi sv. Marka uz prisutnost najviših državnih rukovodilaca.

* * *

23. VI. 2003. na 3. programu Hrvatskog radija emitiran je radioroman *Zlatka Tomičića* "Krilati magarac".

* * *

Udruga za potporu bačkim Hrvatima predstavila je u Matici hrvatskoj časopis *Klasje naših ravni*, o kojemu su govorili *Tonko Maroević*, *Jasna Ivančić* i dr.

* * *

Filozof *Paul Ricoeur* ovogodišnji je dobitnik nagrade "Pavao VI".

* * *

Xavier Tilliette donosi u časopisu *Etudes*, br. 6/2003, prikaz života i djela *Pierrea Emmanuela* pod naslovom *Redécouvrir Pierre Emmanuel* (Ponovno otkrivanje P. Emmanuela). Autor članka ističe kršćansko nadahnuće pjesnikova stvaralaštva, u posljednjih desetak godina neopravdano prešućivano. Mi smo u *Maruliću* već 1969. donijeli prijevode njegovih pjesama iz pera *B. Zeljkovića* i, zahvaljujući uglavnom prof. *A. Polanšćaku*, njegovu prijatelju, ostali s njim povezani do njegove smrti.

* * *

Iz Hrvatskoga je Groba i *Andrićev* prijatelj p. *Ferdo Takač*, koji je za svoje zasluge na području promicanja hrvatske kulture u Slovačkoj dobio posebno priznanje od hrvatske vele-

poslanice *Andreje Gustović-Ercegovac* prigodom 15. festivala hrvatske kulture u Devinskom Novom Selu.

* * *

Međunarodni institut Jacques Maritain organizirao je u Rimu simpozij pod naslovom *The Right to Food and the Cost of Hunger* (Pravo na hranu i cijena gladi) 20–21. VI. 2003.

* * *

Zadarski *Regional* od 18. VI. 2003. objavljuje tekst *Marine Vlakić* o ponašanju nekih Srba u zadarskom zavodu za zdravstveno osiguranje pod naslovom *Što vas Simo Dubaić nije sve poklao?!*

* * *

Interlinea je u Rimu objavila *Petrarkine* pjesme Djevici uz dodatke među kojima se nalazi i latinska pjesma *Marka Marulića.*

* * *

IKA od 25. VI. 2003. donosi kratak prikaz *Marulića* 3/2003 i razgovor s biskupom *Komaricom* u povodu beatifikacije *Ivana Merza* pod naslovom *Dolazi vrijeme katoličkih laika koje se mora prepoznati i prihvatiti.*

* * *

Imprimis, br. 6/2003. donosi prilog *Brita Humea* "The American Media in Wartime" (Američki mediji u ratnom vremenu).

* * *

U *Herder Korrespondenz*, br 7/2003, *Ulrich Ruh* piše o (ne)uvrštavanju religiozne i kršćanske kulturne baštine u preambulu nacrta ustava Europske unije. U istom broju HK *Tobias Zauner* iznosi svoje dojmove o Katoličkoj Crkvi u Sloveniji (Lebendig und aktiv).

* * *

Katolički dnevnik *La Croix* od 30. VI. 2003. donosi osvrt *Yvesa Pitette* na najnoviju apostolsku pobudnicu *Ivana Pavla II.* "Ecclesia in Europa" (Crkva u Europi), u kojoj Papa ističe kako je Radosna vijest bila i jest izvor života za europski kontinent.

* * *

U Parizu je objavljen *Projet*, br. 273/2003, s temom *Rythmes et temsp collectifs* (Ritmovi i kolektivna vremena) uz suradnju *Alaina Lebaubea*, *Laurenta Duclosa*, *Francisa Godarda* itd.

* * *

26. VI. 2003. otvorena je u Požegi knjižara "Teovizije" iz Zagreba, pošto je *Ivica Domančinović* upoznao prisutne s djelovanjem svoje udruge. Uz "Verbum" iz Splita "Teovizija" je po svojoj prodajnoj mreži "najprodornije" katoličko poduzeće. U prijašnjim "Vijestima" naše revije obavijestili smo čitatelje kako smo ostali bez svoje knjižare u Dubrovniku početkom godine.

* * *

30. VI. 2003. umro je u Zagrebu u 86. godini života prof. *Dragan Sax*, akademski slikar i redoviti suradnik jeronimskih izdanja.

* * *

Na svečanom bogoslužju u zagrebačkoj prvostolnici, 5. VII. o. g., u čast sv. Ćirila i Metoda, suzaštitnikâ Europe i hrvatsko-slavonske crkvene pokrajine, propovijedao je tajnik našega Društva dr. *Stanislav Vitković.*

* * *

6. VII. 2003. umro je u osječkoj bolnici mons. *Ćiril Kos*, biskup đakovački i srijemski, koji je kao predsjednik Vijeća BKJ za katehizaciju pokazivao razumijevanje za naše jeronimske katekizme i sklonost prema našem uredniku *R. Grgecu*, članu toga vijeća.

* * *

Umirovljeni križevački pomoćni biskup dr. *Joakim Segedi* (r. 1904.) proslavio je 28. srpnja o. g. 40. obljetnicu biskupskoga posvećenja, o čemu piše dr. *Stanislav Vitković* u Glasu koncila od 27. srpnja t. g.

* * *

"Vječnost u vremenu" *Wilfrida Stinissena*, najnovije izdanje HKD-a, predstavlja u Glasu koncila od 27. srpnja t. g. *Josip Berdica*.

SADRŽAJ

Radovan Grgec: Uz rub (149) 579
* Ivana Radić: Ne znam što voliš; Srodnost 583
Daniel Načinović: Sred te se pećine Marija javi 585
* Malkica Dugeč: Što ćemo reći kad budemo mrtvi; Navek mi prihaja 593
Maden Jurčić: Dokoni dojmovi 595
* Mladen Jurčić: Kain; Obrana od nas; Posljednji pjesnik;
S onu stranu samoće 598
Branko Hanž: Prilog bibliografiji djela Đure Sudete 602
* Josip Sanko Rabar: Intelektualac 605
Lidija Bajuk Pecotić: Draus 608
* Malkica Dugeč: Vatra-voda-zrak; Voda; Zrak 610
Živan Bezić: Novo doba – stara roba (II.) 613
* Rajko Glibo: Pustite ga 621
Ivan Brajdić: Zakletva 623
* Prstovet prepjevâ 632
Tihomir Horvat: Uljez 637
* Đurđica Garvanović-Porobija: "Ne brinite" 642
Petar Runje: Inkunabule (tiskane knjige) u rukama zadarskih glagoljaša 643
* Zdravko Kurnik: Život u gradu (haiku); Misli 646
Ivan Pandžić: Metafizičnost svjetla u hrvatskoj duhovnosti 648
* Dušan Pavela: Još nam zlatno žito zori 652
Vinko Juzbašić: Križarska organizacija u Bošnjacima 654
* Marela Mimica: Maslina – drvo Gospodinovo 659
Željko Vegh: Britanski izvoz totalitarne ideologije fašizma 660
* Drago Maršić: Ponoćna igra 686
* Radovan Toljanić: Svijetla kiša sunca 686
Nove publikacije 687

Mišljenja i reagiranja

Radovan Grgec: O geniju jezika, žene, prevoditelja itd 688
Pavao Galić: Ne može se nekažnjeno prezirati glas Svetog Oca 690
Ivo Soljačić: National Geographic Society i Haški sud 694
Ante Gradiška: Ministarska "optimistična tragedija" 702
Emil Čić: Muzikologija i interdisciplinarnost kao aspekt filozofije povijesti 709

Mozaik

Zlatko Jevak: Obilježena 145. obljetnica rođenja Salomona Bergera, osnivača Etnografskog muzeja u Zagrebu 711
Obilježena 75. godišnjica smrti slovačkoga liječnika i pisca Martina Kukučína 712
Josip Sanko Rabar: Coppolin film *Drakula* 715
Ante Bačić Fratrić: Za skladan suživot čovjeka s prirodom 716

Knjige

Stjepan Kožul: Nova religija globalizma 719
Mihovil Kolarić – vjeroučitelj u Koprivnici 727
Branko Hanž: 110. obljetnica prvog hrvatskog kalendara u SAD-u 730
Grga Rupčić: Gnijezda sumornosti 733
Zlata Derossi: Pjesme zebnje i nade 736
Ivan Pandžić: Stvarno i moguće u kolopletu 739
Stanislav Vitković: TKALČIĆ br. 6/2002 742

Vijesti

Iz domovine i svijeta 745

MARULIĆ - hrvatska književna revija. Izdaje: Hrvatsko književno društvo sv. Jeronima, Zagreb, Trg kralja Tomislava 21. Uređuje: Uredrički odbor. Glavni i odgovorni urednik: Radovan Grgec

ISSN 0350-4220
9 770350 422005